

EGLĖ JAKUNSKIENĖ

DAKTARO DISERTACIJA

**VERSLO SOCIALINĖS ATSAKOMYBĖS
POVEIKIO VALSTYBĖS EKONOMINEI
GEROVEI MODELIS**

SOCIALINIAI MOKSLAI,
EKONOMIKA (S 004)
VILNIUS, 2023

Mykolas Romeris
universitetas

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

Eglė Jakunskienė

**VERSLO SOCIALINĖS ATSAKOMYBĖS
POVEIKIO VALSTYBĖS EKONOMINEI
GEROVEI MODELIS**

Daktaro disertacija
Socialiniai mokslai, ekonomika (S 004)

Vilnius, 2023

Mokslo daktaro disertacija rengta 2019–2023 metais Mykolo Romerio universitete pagal Vytauto Didžiojo universitetui su ISM Vadybos ir ekonomikos universitetu, Mykolo Romerio universitetu ir Vilniaus universitetu Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2019 m. vasario 22 d. įsakymu Nr. V-160 suteiktą doktorantūros teisę.

Mokslinė vadovė:

prof. dr. Eglė Kazlauskienė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, ekonomika S 004)

Mokslinis konsultantas:

prof. dr. Mindaugas Butkus (Vytauto Didžiojo universitetas, socialiniai mokslai, ekonomika S 004)

Mokslo daktaro disertacija ginama Vytauto Didžiojo universiteto, ISM Vadybos ir ekonomikos universiteto, Mykolo Romerio universiteto ir Vilniaus universiteto Šiaulių akademijos Ekonomikos mokslo krypties taryboje:

Pirmininkė:

prof. dr. Daiva Jurevičienė (Vilniaus Gedimino technikos universitetas, socialiniai mokslai, ekonomika S 004)

Nariai:

prof. dr. Asta Vasiliauskaitė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, ekonomika S 004)

doc. dr. Ilona Bartuševičienė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, ekonomika S 004)

prof. dr. Aušra Pažėraitė (Vytauto Didžiojo universitetas, socialiniai mokslai, ekonomika S 004);

prof. dr. hab. Andrzej Buszko (Varmijos Mozūrų universitetas, socialiniai mokslai, ekonomika S 004)

Daktaro disertacija ginama viešame Ekonomikos mokslo krypties tarybos posėdyje 2023 m. spalio 23 d. 9:00 val. Mykolo Romerio universitete, I-414 auditorijoje. Adresas: Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius

Su disertacija galima susipažinti Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje, ISM Vadybos ir ekonomikos universiteto, Mykolo Romerio universiteto, Vilniaus universiteto Šiaulių akademijos ir Vytauto Didžiojo universiteto bibliotekose.

TURINYS

DARBE VARTOJAMŲ SANTRUMPŲ SĄRAŠAS.....	5
PAGRINDINĖS SĄVOKOS IR TERMINAI	6
PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS	8
LENTELIŲ SĄRAŠAS	9
ĮVADAS	10
1. VERSLO SOCIALINĖS ATSAKOMYBĖS IR VALSTYBĖS EKONOMINĖS GEROVĖS TEORINIAI ASPEKTAI.....	18
1.1. Verslo socialinės atsakomybės koncepcija, teorijos, aprėptis ir dedamosios nusakančių modelių įvairovė	18
1.1.1. Verslo socialinę atsakomybę grindžiančios teorijos: koncepcija ir vyraujantys požiūriai.....	18
1.1.2. Verslo socialinės atsakomybės modeliai ir jų dedamosios	25
1.1.3. Interesų grupių įtrauktis ir sąlygojančios verslo socialinės atsakomybės sritys	32
1.2. Gerovės valstybės ir ekonominės gerovės teorinės prieigos ir tyrimų kryptys	37
1.2.1. Gerovės valstybės sampratos kompleksiskumas	37
1.2.2. Ekonominės gerovės interpretacijos ją grindžiančių teorijų plotmėje.....	44
1.2.3. Gerovės valstybės modelių ir jų režimų analizė, tyrimų kryptys.....	48
1.2.4. Verslo ir kitų subjektų / institucijų vaidmuo valstybės ekonominei gerovei ir visuomenei.....	56
1.3. Verslo socialinės atsakomybės ir ekonominės gerovės sąsajos.....	60
2. VERSLO SOCIALINĖS ATSAKOMYBĖS POVEIKIO VALSTYBĖS EKONOMINEI GEROVEI VERTINIMO METODOLOGIJA	69
2.1. Verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei teorinio modelio sudarymas.....	69
2.1.1. Teorinio modelio kūrimo prielaidos	69
2.1.2. Teorinio modelio sudarymo etapai ir principai	70
2.1.3. Teorinio modelio pagrindimas.....	74
2.1.4. Vertinimo rodiklių parinkimas ir grupavimas.....	75
2.1.4.1. Verslo subjektų socialinės atsakomybės tyrimo rodiklių pagrindimas.....	76
2.1.4.2. Valstybės ekonominės gerovės tyrimo kintamųjų pagrindimas	86
2.2. Verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei tyrimo metodų taikymas	96
2.3. Modelio realizavimo apribojimai ir hipotezių formulavimas	105

3. VERSLO SOCIALINĖS ATSAKOMYBĖS POVEIKIO VALSTYBĖS EKONOMINEI GEROVEI EUROPOS SĄJUNGOS ŠALYSE MODELIO TAIKYMAS IR EMPIRINIO TYRIMO REZULTATŲ VERTINIMAS	108
3.1. Verslo socialinės atsakomybės rodiklių lyginamoji analizė.....	108
3.2. Verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei analizė	118
3.2.1. Verslo socialinės atsakomybės poveikio ekonomikos augimui Europos Sąjungos šalyse analizė.....	118
3.2.2. Verslo socialinės atsakomybės poveikio nedarbo lygiui Europos Sąjungos šalyse analizė	130
3.2.3. Verslo socialinės atsakomybės poveikio pajamų nelygybei Europos Sąjungos šalyse analizė.....	142
3.2.4. Verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei Europos Sąjungos šalyse hipotezių tikrinimas	154
3.3. Verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei Europos Sąjungos šalyse tyrimo rezultatų taikymo galimybės, jų privalumai, ribotumai ir tolesnių tyrimų kryptys	155
IŠVADOS.....	158
NAUDOTA LITERATŪRA	162
PRIEDAI.....	199
SANTRAUKA.....	247
SUMMARY	261

DARBE VARTOJAMŲ SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

BVP – bendrasis vidaus produktas
ES – Europos Sąjunga
JTO – Jungtinių Tautų Organizacija
TUV – tiesioginės užsienio investicijos

PAGRINDINĖS SĄVOKOS IR TERMINAI

Bendrasis vidaus produktas (BVP) – per tam tikrą laikotarpį sukurtų galutinio vartojimo prekių ir paslaugų pinigine išraiška. Tai galutinis visų šalies teritorijoje veikiančių ūkinių vienetų gamybinės veiklos rezultatas (Vainienė, 2005).

Darbo produktyvumas – rodiklis, parodantis veiklos rezultatą, išreikštą prekių ir paslaugų, sukurtų per tam tikrą laikotarpį sunaudojus atitinkamus išteklius, kiekiu, tenkančiu vienam dirbančiajam arba vienai dirbtai valandai (Mačiulytė-Sniukienė, 2015).

Dekomodifikacija – valstybės didesnis vaidmuo rinkoje, pasireiškiantis ir socialinėje apsaugoje, apimant valstybines išmokas ir sąlygų gauti išmokas lengvumą (prieinamumą) (Nakray, 2021).

Efektvyvumas – išteklių panaudojimo veiksmingumas, kai norimas rezultatas pasiekiamas mažiausiomis galimomis sąnaudomis arba naudojant turimus išteklius pasiekiamas maksimalus galimas rezultatas (Vainienė, 2005).

Ekonomikos augimas – gamybos apimčių augimas, verslo ir asmenų pajamų didėjimas. Ekonomikos augimas gali būti matuojamas bendrojo vidaus produkto padidėjimu (Vainienė, 2005).

Ekonominė gerovė – gerovės dalis, atskleidžianti valstybės ekonomikos indėlį formuojant visuomenės gerovę. Ekonominė gerovė gali būti vertinama kreipiant dėmesį į šiuos pagrindinius rodiklius: ekonomikos augimą, nedarbo lygį ir pajamų nelygybę (sudaryta autorės).

Ekonominė plėtra – besitęsiantis socialinis ir ekonominis gerėjimas, prisidedantis prie visuomenės gerovės kūrimo ir darantis įtaką valstybės pokyčiams (Stec ir kt., 2014).

Gerovė – materialiomis ir nematerialiomis (psichologinių, socialinių ir pan.) gėrybėmis aprūpintas gyvenimas (Vainienė, 2005).

Gerovės valstybė – visuomenės lūkesčių ir valstybės bei verslo įsipareigojimų visuma, apimanti socialinę politiką, švietimo politiką ir saugumo politiką, kurie veikdami šalies ekonomiką yra nukreipiami į visuomenės gerovės kūrimą, remiantis sąžiningumo, socialinio teisingumo, lygybės ir solidarumo principais (sudaryta autorės).

Infliacija – besitęsiantis ar nuolatinis bendro kainų lygio augimas, pasireiškiantis piniginio vieneto perkamosios galios nuolatiniu mažėjimu (Vainienė, 2005).

Konkurencingumas – verslo gebėjimas valdyti savo išteklius ir veikti konkurencinėje aplinkoje, gaminti ir parduoti prekes, kurių kaina ir savybės yra patrauklesnės nei konkurentų, įgyti / išlaikyti tam tikrą rinkos dalį ir užtikrinti optimalų produktyvumo, pelningumo ar pajamų lygį (Makčekas, 2018).

Konkurencinis pranašumas – savybė ar savybių visuma, išskirianti asmenį, produktą, verslą, šalį ir pan. iš kitų ir padedanti konkuruoti rinkoje (Vainienė, 2005).

Multikolinearumas – stipraus koreliacinio ryšio tarp tiriamųjų reiškinų, darančių bendrą įtaką tyrimo rezultatui, buvimas (Alin, 2010).

Nedarbo lygis – rodiklis, apibūdinantis bedarbių ir darbo jėgos santykį (Lietuvos statistikos departamentas, 2020).

Pajamų nelygybė – pajamų skirtumai tarp atskirų visuomenės narių, namų ūkių, valstybių ar kito subjekto darinio (Skučienė, 2008).

Socialinė apsauga – visapusiška socialinės apsaugos sistema, padedanti valstybei laiduoti gyventojų aprūpinimą ligos, sužalojimo, senatvės, nedarbo ir kitais atvejais, suteikti papildomų pajamų numatytiems šeimos poreikiams tenkinti (Angele ir kt., 1999).

Socialinė atskirtis – visuomenės atsisakymas atskirų savo narių (pavyzdžiui, benamių), jeigu jų gyvenimo būdas neatitinka visuomenės nuostatų arba jie negali palaikyti įprastos socialinės sąveikos, neturėdami tam reikalingų materialinių išteklių, išsilavinimo ir pan. (Angele ir kt., 1999).

Socialinės paslaugos – pagrindinių valstybės socialinio pobūdžio programų (socialinės apsaugos, mokymo ir užimtumo) vykdymo būdas (Angele ir kt., 1999).

Socialinis draudimas – valstybės organizuojama ir vykdoma socialinio senatvės aprūpinimo, nedarbo ar ligos atveju sistema, paprastai pagrįsta einamojo finansavimo principu (Vainienė, 2005).

Stratifikacija – visuomenės susiskaidymas į socialinius sluoksnius pagal pajamas, turą, visuomeninę padėtį, išsilavinimą ir pan. (Willemse ir de Beer, 2012).

Sveikatos apsauga – sveikatai kenksmingų fizinės ir socialinės aplinkos veiksnių stebėjimas, užkardymas ar poveikio mažinimas, nepavėluotas pavojaus sveikatai nustatymas (Angele ir kt., 1999).

Tiesioginės užsienio investicijos – užsienio fizinių ir juridinių asmenų šalyje arba šalies fizinių ir juridinių asmenų užsienyje įgyjamas ilgalaikis turtas (Vainienė, 2005).

Užimtumas – darbingo amžiaus asmenų skaičiaus santykis, lyginant su visa darbo jėga (Eurostat, 2023).

Valstybės skola – valstybės sektoriui priskiriamų įstaigų ir institucijų įsipareigojimai kreditoriams (Vainienė, 2005).

Verslo socialinė atsakomybė – verslo vidinių (pelno, kaštų mažinimo ir pan.) ir išorinių (suinteresuotųjų asmenų lūkesčių tenkinimo) siekių, privalomų (apibrėžtų teisės normose ir reglamentuose) ir neprivalomų (savanoriškų) veiksmų visuma, pasižyminti ilgalaikiškumu, nukreiptu į visuomenės narius (sudaryta autorės).

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Disertacijos loginė struktūra	13
2 pav. Verslo socialinės atsakomybės koncepcija.....	25
3 pav. Verslo socialinės atsakomybės modeliai ir jų dedamosios	26
4 pav. Interesų grupės, darančios įtaką verslo subjekto įsitraukimui į socialinę atsakomybę.....	33
5 pav. Gerovės valstybės samprata.....	43
6 pav. Teorinio modelio kūrimo etapai	71
7 pav. Verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei teorinio modelio principų išskyrimas.....	72
8 pav. Hierarchinė modelio struktūra	74
9 pav. Verslo socialinės atsakomybės kintamųjų grupės.....	77
10 pav. Kintamųjų pogrupiai aplinkos apsaugos srityje.....	78
11 pav. Socialinę veiklą apibrėžiantys kintamųjų pogrupiai, kintamieji ir rodikliai..	81
12 pav. Pagrindiniai valstybės ekonominę gerovę apibūdinantys kintamieji.....	91
13 pav. Verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei teorinis modelis.....	95
14 pav. Verslo socialinės atsakomybės ir kontrolinių kintamųjų ryšys su valstybės ekonominę gerovę apibūdinančiais kintamaisiais.....	101
15 pav. Vidutinės verslo investicijos aplinkosaugos srityje ES valstybėse 2014–2020 m. (% nuo BVP)	109
16 pav. Vidutinių verslo investicijų į aplinkosaugą pasiskirstymas tarp ES valstybių 2014–2020 m. (% nuo BVP).....	110
17 pav. Vidutinės verslo investicijos aplinkosaugos srityje, atsižvelgiant į verslo veiklos pobūdį, tarp ES valstybių 2014–2020m. (% nuo BVP).....	112
18 pav. Vidutinės verslo investicijos su aplinkosauga susijusioje veikloje, atsižvelgiant į investicijų panaudojimo sritį, ES valstybėse 2014–2020 m. (% nuo BVP)	114
19 pav. Vidutinės verslo išlaidos aplinkosaugai, neįtraukiant investicijų, ES valstybėse 2014–2020 m. (% nuo BVP).....	115
20 pav. Vidutinės verslo išlaidos socialinei veiklai, susijusiai su darbuotojų mokymu ir kvalifikacijos kėlimu, ES valstybėse 2014–2020 m. (% nuo BVP)	116
21 pav. Vidutinės verslo išlaidos socialinei veiklai, susijusiai su darbuotojų mokymu ir kvalifikacijos kėlimu, ES valstybėse 2014–2020 m. (% nuo BVP)	117

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Pagrindiniai verslo socialinės atsakomybės rodikliai.....	97
2 lentelė. Pagrindiniai valstybės ekonominę gerovę apibūdinantys rodikliai.....	98
3 lentelė. Ekonomikos augimą grindžiantys kontroliniai kintamieji.....	98
4 lentelė. Nedarbo lygį grindžiantys kontroliniai kintamieji	99
5 lentelė. Pajamų nelygybę grindžiantys kontroliniai kintamieji	100
6 lentelė. Empiriniame tyrime naudojami verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei modelių kintamieji ir rodikliai	103
7 lentelė. Ekonomikos augimo modelio testavimas, įtraukiant kontrolinius kintamuosius.....	119
8 lentelė. Nedarbo lygio modelio testavimas, įtraukiant kontrolinius kintamuosius ir svertinį eksporto partnerių ekonomikos augimą.....	132
9 lentelė. Pajamų nelygybės modelio testavimas įtraukiant tik kontrolinius kintamuosius.....	143
10 lentelė. Tyrimo hipotezių tikrinimo rezultatai	154

ĮVADAS

Temos aktualumas. Poreikis verslo socialinės atsakomybės reiškinį analizuoti ir vertinti ekonomikos kontekste yra sąlygotas verslo socialinės atsakomybės ir valstybės ekonominės gerovės sąveikos daugiaaspektiškumo. Viena vertus, verslo sektorius ir jo socialiai atsakinga veikla, nukreipta į visuomenės narių gerovės kūrimą, tampa neatšiejama ekonomikos plėtros sąlyga. Per socialiai atsakingą veiklą verslas ne tik susikuria geresnes veiklos plėtros sąlygas pačiam verslo subjektui, bet paveikia visuomenės narių socialinę ir ekonominę aplinką ir kartu daro įtaką gerovės valstybės kūrimui. Kita vertus, mažėjantys gamtiniai išteklių, aplinkos tarša ir dalyje valstybių išliekanti socialinė nelygybė, skurdas, nedarbas ir pan. atskleidžia, jog dabartiniai ekonomikos modeliai, kurių įvairovė ir kaita yra aktualus tyrimo klausimas, neatitinka visuomenės lūkesčių ir įvairioms socialinėms ir ekonominėms problemoms spręsti reikalingi nauji būdai. Verslo socialinė atsakomybė yra svarus veiksnys, prisidedantis prie ekonominių rodiklių pokyčių, veikiančių visuomenės narių finansinį stabilumą, nedarbo rodiklius, darbo našumą ir pan. (Gorgenyi-Hegyess ir Fekete-Farkas, 2019; Deng ir kt., 2019; Ahmad ir kt., 2021; Sharma ir Sathish, 2022; ir kt.). Atkreiptinas dėmesys, kad valstybės institucijoms ir verslui, siekiantiems ekonominės gerovės ir gerovės valstybės sukūrimo, verslo sėkmės ir visuomenės gerovės, mokslinio tyrimo rezultatai tampa aktualūs dėl galimybės nustatyti, kokie verslo socialinės atsakomybės kintamieji ir juos apibūdinantys rodikliai gali prisidėti prie ekonominės aplinkos pokyčių ir paveikti valstybės ekonominę gerovę.

Keliant tyrimui aktualius klausimus, pastebima, kad teorinėje ir empirinėje (dažnai orientuodamiesi į ribotos apimties tyrimus mikrolygmeniu) plotmėje mokslininkai atkreipia dėmesį į tokias verslo socialinės atsakomybės ir su ja susijusių reiškinų problemas: kokias su verslo socialine atsakomybe susijusias naudas gauna verslo subjektai; kokiais būdais socialiai atsakinga verslo veikla gali būti vykdoma; koks verslo socialinės atsakomybės poveikis rinkai, t. y. kokie įrankiai, nukreipti į visuomenės narių lūkesčių tenkinimą, susijusį su aplinkosauga ir pan., yra naudojami ir kaip jie veikia. Taip pat yra mokslinių tyrimų, kuriuose analizuojami tokie klausimai: kokia yra ekonominės gerovės samprata; kokie rodikliai apsprendžia ekonominę gerovę ir kaip ji gali būti išmatuojama; kokios gerovės valstybės ir ekonominės gerovės tarpusavio sąsajos. Nors tyrėjai kelia įvairių klausimų, susijusių su verslo socialine atsakomybe ir valstybės ekonomine gerove, disertacijoje aiškinamasi, koks gali būti verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei modelis; kokie kintamieji ir juos apibūdinantys rodikliai gali būti naudojami atliekant verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei vertinimą; koks verslo socialinės atsakomybės poveikis valstybės ekonominei gerovei.

Pažymėtina, kad kompleksiniai verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei tyrimai nėra plačiai išplėtoti. Todėl verslo socialinės atsakomybės ir valstybės ekonominės gerovės susietumas yra aktuali tyrimų sritis ir teoriniu, ir praktiniu požiūriais. Platesniam jos pažinimui ir skiriamas šis disertacinis darbas.

Problemos ištyrimo lygis. Tiriant socialinės atsakomybės ir valstybės ekonominės

gerovės tarpusavio ryšius, pastebima, jog didžiausią indėlį šiuose tyrinėjimuose turi mokslininkai Zenisek, 1979; Cowper-Smith ir de Grosbois, 2011; Ettinger ir kt., 2018; Waples ir Brachle, 2019; Zamir ir Saeed, 2020; Ahmad ir kt., 2021; Sharma ir Sathish, 2022; ir kt. Pažymėtina, kad tyrimų, nukreiptų į verslo socialinės atsakomybės poveikį valstybės ekonominei gerovei, trūksta. Atlikti tyrimai remiasi verslo socialinės atsakomybės poveikiu atskiriems ekonominės gerovės kintamiesiems. Tad moksliniuose tyrimuose daug dėmesio skiriama ekonomikos augimui (Choe, 2015; Forcadell ir Aracil, 2017; Krajnakova ir kt., 2018; Mueller, 2020; van den Bergh, 2022; Al-kasasbeh, 2022; ir kt.), darbo produktyvumui (Gao ir Yang, 2016; Marco-Fondevila ir kt., 2017; Calveras ir Ganuza, 2018; Deng ir kt., 2019; ir kt.), užimtumui ir nedarbui (Ersoy ir Aksehirlı, 2015; Pimentel ir kt., 2016; Rahman, 2017; Ellison, 2018; Gorgenyi-Hegyegs ir Fekete-Farkas, 2019; ir kt.), pajamų paskirstymui / nelygybei (Gini, 1921; Renouard ir Lado, 2012; Zamir ir Saeed, 2020; Lee ir Szkudlarek, 2021; ir kt.) ir pan. Lietuvoje verslo socialiai atsakingą veiklą tyrinėja Juščius (2008), Norkutė ir Čiegis (2012), Seiliūtė (2013), Laurinavičius ir Reklaitis (2011), Alekna ir Kazlauskienė (2019), Čiburienė (2020) ir kt. Čiegis ir Kazlovskij (2011), Kisieliauskas (2013), Skučienė (2015), Burneika (2019), Kiaušienė (2020), Aleknevičiūtė (2020), Genelienė (2022) ir kt. dėmesį skiria ekonominės gerovės tyrimams.

Atsižvelgiant į tai, kad valstybės ekonominė gerovė yra gerovės valstybės komponentė, aktualu turėti omenyje tyrimus, kuriuose aptariamas verslo socialinės atsakomybės poveikis gerovės valstybės kūrimui. Galime minėti šioje srityje daugiausia nuveikusius mokslininkus: Geer ir kt. (2010), Barr (2012), Brejning (2016), Greve (2020), Sanchez ir Navarro (2021) ir kt. Atkreiptinas dėmesys, kad didžiama autorių koncentruojasi į verslo socialinės atsakomybės poveikį atskiroms gerovės valstybės sritims – švietimo politikai (Patrut ir kt., 2013; Ohotina ir Lavrinenko, 2014; Awawdch ir kt., 2021; Farooq ir kt., 2021; ir kt.); socialinei politikai (Deak ir kt., 2015; Ermolina ir kt., 2018; Jimenez-Parra ir kt., 2018; Turyahabwa, 2018; Ahen, 2018; Wang ir kt., 2021; ir kt.) ir pan. Esama nemažai tyrimų, kuriuose aptariamas verslo poveikis socialinei politikai ar jos įtaka sveikatai (Deak ir kt., 2015; Searcy ir kt., 2016; Ermolina ir kt., 2018 ir kt.; Gorgenyi-Hegyegs ir kt., 2021; ir kt.). Lietuvoje gerovės valstybės tyrimams nemažai dėmesio skiria Smalskys (2005), Aidukaitė (2010, 2012), Kiseliauskas (2013), Guogis (2014), Kėrytė (2014), Svirbutaitė-Krutkienė ir Dužinskas (2018), Taminskaitė (2019), Guogis ir Svirbutaitė-Krutkienė (2020), Raišienė ir Garzdiulevičienė (2021) ir kt.

Mokslinė problema. Kokiais verslo socialinę atsakomybę apibūdinančiais kintamaisiais ir juos nusakančiais rodikliais galima pagrįsti ir nustatyti verslo socialinės atsakomybės poveikį valstybės ekonominei gerovei.

Tyrimo objektas – verslo socialinės atsakomybės poveikis valstybės ekonominei gerovei.

Tyrimo tikslas – išanalizavus teorinius požiūrius į verslo socialinę atsakomybę ir valstybės ekonominę gerovę, sudaryti verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei teorinį modelį ir juo naudojantis atlikti vertinimą Europos Sąjungos šalyse.

Siekiant iškelto tikslo, disertacijoje sprendžiami tokie uždaviniai:

1. Teoriškai pagrįsti verslo socialinės atsakomybės koncepciją, išryškinant aprėptį, interesų grupių įtrauktį ir dedamąsias, nusakančias socialinės atsakomybės raiškos modelių įvairovę.
2. Pabrėžiant gerovės valstybės sampratą ir modelių kompleksiskumą, pagrįsti valstybės ekonominės gerovės teorines prieigas ir tyrimų kryptis, išryškinant socialiai atsakingos verslo veiklos ir ekonominės gerovės sąsajas.
3. Pagrįsti verslo subjektų socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei tyrimų metodiką ir sudaryti verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei modelį.
4. Atlikti verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei Europos Sąjungos šalyse empirinį tyrimą, įtraukiant verslo socialinės atsakomybės rodiklių lyginamąją analizę.
5. Įvertinti verslo socialinės atsakomybės poveikį valstybės ekonominei gerovei Europos Sąjungos šalyse, išryškinant poveikį ekonomikos augimui, nedarbo lygiui ir pajamų nelygybei bei išanalizavus empirinio tyrimo rezultatus pateikti pasiūlymus verslui ir kitoms institucijoms.

Disertacijos loginė struktūra nulemta mokslinės problemos, išsikelto tyrimo tikslo ir suformuluotų uždavinių. Disertaciją sudaro atskiros dalys: įvadas, 3 skyriai, išvados, literatūros sąrašas, priedai. Darbo apimtis – 246 p. (su priedais). Darbo loginė struktūra pateikta toliau (žr. 1 pav.).

I SKYRIUS. VERSLO SOCIALINĖS ATSAKOMYBĖS IR VALSTYBĖS EKONOMINĖS GEROVĖS TEORINIAI ASPEKTAI

Verslo socialinės atsakomybės koncepcija, teorijos, aprėptis ir dedamąsias nusakančių modelių įvairovė	Gerovės valstybės ir ekonominės gerovės teorinės prieigos ir tyrimų kryptys	Verslo socialinės atsakomybės ir ekonominės gerovės sąsajos
--	---	---

II SKYRIUS. VERSLO SOCIALINĖS ATSAKOMYBĖS POVEIKIO VALSTYBĖS EKONOMINEI GEROVEI VERTINIMO METODOLOGIJA

Verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei teorinio modelio sudarymas	Verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei tyrimo metodų taikymas	Teorinio modelio realizavimo apribojimai ir hipotezių formulavimas
--	--	--

III SKYRIUS. VERSLO SOCIALINĖS ATSAKOMYBĖS POVEIKIO VALSTYBĖS EKONOMINEI GEROVEI EUROPOS SĄJUNGOS ŠALYSE TEORINIO IR EMPIRINIŲ MODELIŲ TAIKYMAS, TYRIMO REZULTATŲ VERTINIMAS

Verslo socialinės atsakomybės rodiklių lyginamoji analizė	Verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei Europos Sąjungos šalyse analizė	Verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei Europos Sąjungos šalyse tyrimo rezultatų taikymo galimybes, jų privalumai, ribotumai ir tolesnių tyrimų kryptys
---	---	---

IŠVADOS

---

1 pav. Disertacijos loginė struktūra
Šaltinis: sudaryta autorės

Pirmoje darbo dalyje pristatomos socialinės atsakomybės teorijos, plėtojama verslo socialinės atsakomybės koncepcija, apžvelgiama interesų grupių įtrauktis, lyginami skirtingi šio reiškinių modeliai, leidžiantys apibrėžti socialinės atsakomybės aprėptį. Taip pat šioje dalyje pateikiamos ekonominės gerovės interpretacijos pagal jas grindžiančias teorijas, plėtojama šio reiškinių koncepcija. Atsižvelgiant į valstybės ekonominės gerovės ir gerovės valstybės tarpusavio ryšius, apžvelgiamos gerovės valstybės teorinės interpretacijos, šio reiškinių modeliai, siekiant nustatyti gerovės valstybę apibūdinančias dalis. Taip pat apibrėžiamas verslo ir kitų subjektų vaidmuo valstybės ekonominei gerovei ir visuomenei, nustatomos verslo socialinės atsakomybės ir valstybės ekonominės gerovės sąsajos, įvertinant šia kryptimi atliktus mokslinius tyrinėjimus.

Antroje darbo dalyje pagrindžiama verslo socialinės atsakomybės poveikio

valstybės ekonominei gerovei vertinimo metodologija, kuria vėliau remiamasi empirinėje dalyje. Ji pradama tyrimo prielaidų pateikimu, modelio kūrimo etapų išskyrimu ir sudaromo modelio principų atskleidimu. Taip pat atskleidžiama verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei vertinimo metodologija. Šioje dalyje atliekama vertinime naudojamų kintamųjų atranka, sudaromas teorinis modelis, pristatomi trys empiriniai modeliai, leidžiantys atlikti šių kompleksinių reiškinių tarpusavio vertinimą. Skyrius užbaigiamas teorinio modelio realizavimo apribojimų atskleidimu, hipotezių ir joms tikrinti taikytų metodų pristatymu.

Trečioje darbo dalyje atliekama verslo socialinės atsakomybės rodiklių lyginamoji analizė ir šio reiškinio poveikio valstybės ekonominei gerovei Europos Sąjungos šalyse empirinis tyrimas. Jis remiasi verslo socialinės atsakomybės poveikio atskiriems valstybės ekonominę gerovę apibūdinantiems kintamiesiems – ekonomikos augimui, nedarbo lygiui ir pajamų nelygybei – analize. Vadovaujantis antroje disertacijos dalyje sudarytu teoriniu modeliu ir trimis pristatytais ir kiekvieną valstybės ekonominės gerovės kintamąjį leidžiančiais įvertinti empirinio vertinimo modeliais, atliekamas poveikio vertinimas, nustatomi gautų rezultatų privalumai ir ribotumai, apžvelgiamos galimos tolimesnių tyrimų kryptys.

Mokslinio tyrimo metodai. Siekiant apibūdinti verslo socialinės atsakomybės koncepciją, šį reiškinį apibrėžiančias teorijas, jų aprėptį, dedamąsias nusakančių modelių įvairovę, gerovės valstybės ir ekonominės gerovės teorines pareigas, jų tyrimų kryptis, verslo socialinės atsakomybės ir ekonominės gerovės tarpusavio sąsajas, *mokslinės literatūros analizėje taikytas lyginimo metodus*. Taip pat šis metodas pasiūlytas siekiant pagrįsti verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei teorinio modelio sudarymą, apimančią jo kūrimo prielaidas, modeliams sudaryti taikomą eigą, principus, išskiriant priklausomus, nepriklausomus ir kontrolinius kintamuosius, apibūdinančius tiriamuosius reiškinius. Šis metodas taikytas atlikus vertinimą, siekiant užtikrinti gautų rezultatų realumą ir tinkamumą, suteikiant jiems mokslinį pagrįstumą.

Atsižvelgiant į mokslinės literatūros gausą ir įvertinus mokslinių publikacijų atitiktį disertacijos tyrimo objektui, taikyta *metaanalizė*. Ji leido į disertaciją įtraukti aktualiausius ir geriausiai tyrimą atliepiančius mokslinius darbus. Mokslinės literatūros atranka paremta tam tikrais įtraukimo ir atmetimo kriterijais, kurie pateikiami disertacijos prieduose (žr. I priedą).

Siekiant apibrėžti tiriamuosius reiškinius, jų turinį, tarpusavio sąsajas ir atskleisti esminius tarpusavio ryšius, atsižvelgiant į tyrimo rezultatus ir norint pateikti atitinkamus pasiūlymus verslui ir valdžios sektoriui, taikytas *apibendrinimo metodus*. Taip pat siekiant atskleisti verslo socialinės atsakomybės pokyčius tiriamuoju laikotarpiu ir nustatyti, kurios Europos Sąjungos valstybės skiria daugiau ar mažiau dėmesio šiai veiklai, naudotas *statistinių duomenų lyginamosios analizės metodus*.

Modelio sudarymas yra grindžiamas *modeliavimo metodu*, apimančiu procesų, bruožų, teorinių ir empirinių duomenų atskleidimą. Hierarchinė modelio struktūra paaiškina tiriamuosius reiškinius, suteikia logišką jų išskaidymą. Verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybių ekonominei gerovei vertinimas atliekamas pasitelkiant

ekonometrinius metodus – *aprašomosios statistikos metodą, sublokuotų (panelinių) duomenų analizę ir mažiausių kvadratų tiesinės regresinės analizės metodą*. Tyrimo duomenims apdoroti naudojamas statistinės duomenų analizės paketas GRETL.

Disertacijos hipotezės

H₁: Verslo socialinė atsakomybė, nukreipta į aplinkosaugą, turi statistiškai reikšmingą poveikį valstybės ekonominės gerovės kintamajam – ekonomikos augimui.

H₂: Verslo socialinė atsakomybė, nukreipta į aplinkosaugą, turi statistiškai reikšmingą teigiamą poveikį valstybės ekonominės gerovės kintamajam – pajamų nelygybei ir prisideda prie jos mažinimo.

H₃: Verslo socialinė atsakomybė, nukreipta į socialinę veiklą, neturi statistiškai reikšmingo poveikio valstybės ekonominės gerovės kintamajam – ekonomikos augimui.

H₄: Verslo socialinė atsakomybė, nukreipta į aplinkosaugą ir socialinę veiklą, turi statistiškai reikšmingą poveikį nedarbo lygiui.

Disertacijos mokslinė vertė ir mokslinis darbo naujumas

1. Atskleidus skirtingus požiūrius į verslo socialinės atsakomybės teorines nuostatas, išgryninta verslo socialinės atsakomybės samprata ir pagrįstas sudarytas verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei modelis, išskiriant aplinkos apsaugos ir socialinės veiklos kintamuosius. Tai padidina sudaryto modelio panaudojimo galimybes, lyginant su ankstesniais tyrimais, kuriuose socialinė atsakomybė vertinama atsižvelgiant tik į aplinkosaugą arba socialinę veiklą.
2. Išanalizavus atliktus tyrimus ir atskleidus valstybių ekonominės gerovės sampratą ir turinį, nustatyti pagrindiniai valstybės ekonominės gerovės kintamieji, leidę sudaryti verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybių ekonominei gerovei vertinimo modelį. Šiame modelyje išskirti ekonominės gerovės kintamieji – ekonomikos augimas, nedarbo lygis ir pajamų nelygybė. Tai padidina modelio taikymo galimybes, lyginant su modeliais, kuriuose ekonominei gerovei vertinti naudojami tik ekonomikos augimą apibūdinantys kintamieji.
3. Atsižvelgiant į ekonomikos teorijas ir išanalizavus verslo socialinės atsakomybės ir valstybių ekonominės gerovės tyrimus, pagrįstas verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei tyrimo reikalingumas. Taip pat parengta verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei vertinimo metodologija ir sudarytas vertinimo modelis, kurie leidžia nustatyti verslo socialinės atsakomybės poveikį skirtingose ekonomikose, įvertinti verslo įtaką valstybės ekonominei gerovei per ją sudarančius pagrindinius kintamuosius – ekonomikos augimą, nedarbo lygį ir pajamų nelygybę. Vertinimo metodologijos naujumas atskleidžiamas per sudaryto modelio, pasirinktų vertinimo kintamųjų ir pan. visumą.

Praktinė (taikomoji) tyrimo reikšmė

1. Atliktas tyrimas sudaro pagrindą tolesniems moksliniams tyrinėjimams. Tyrėjai gali naudotis disertacijoje apibrėžta verslo socialinės atsakomybės koncepcija,

ši reiškinį sudarančiais kintamaisiais, tyrimo rezultatais sprendami kitus ekonominius ar socialinius klausimus.

2. Atlikdami tolesnius tyrimus, mokslininkai taip pat gali naudotis disertacijoje pristatytomis gerovės valstybės ir valstybės ekonominės gerovės koncepcijomis ir šiuos reiškinius apibūdinančiais kintamaisiais.
3. Praktiniuose tyrimuose galima taikyti verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei modelio sudarymo metodologiją, išskiriant modelio sudarymo prielaidas, etapus, jiems taikomus principus, kintamųjų parinkimą ir grupavimą, naudojamus metodus, atskleidžiant sudaryto modelio privalumus ir ribotumus. Taip pat tyrėjai gali remtis sudarytu teoriniu vertinimo modeliu, apibrėžiančiu verslo socialinės atsakomybės ir valstybės ekonominės gerovės kintamuosius ir jų tarpusavio ryšius.
4. Nors modelis leidžia identifikuoti, kokiems socialinės atsakomybės kintamiesiems skirdamas dėmesį verslas gali padidinti ar sumažinti visuomenės narių ekonominę gerovę, jo taikymas gali būti platesnis, jį adaptuojant ir vertinant valstybės, atskiro sektoriaus ar tam tikros subjektų grupės ir pan. lygiu, tiriant jų poveikį valstybės ekonominei gerovei. Todėl sudaryta metodologija, pasiūlyti teorinio ir empirinio vertinimo modeliai gali būti pritaikomi tolesniems tyrimams.
5. Parengta vertinimo metodologija, sudaryti teoriniai ir empiriniai vertinimo modeliai, atlikto tyrimo rezultatai yra aktualūs verslo subjektams. Priimdamas sprendimus, susijusius su socialine atsakomybe, verslas gali remtis šio tyrimo rezultatais, padėsančiais nustatyti aplinkosaugos ir socialines veiklas, prisidedančias prie ekonominės naudos visuomenei arba ribojančias ją.
6. Tyrimo rezultatai aktualūs valstybės institucijoms. Atsižvelgiant į tyrimo rezultatus, galima taikyti atitinkamas reguliavimo politikos¹ priemones, siekiant paskatinti verslą prisidėti prie sričių, teigiamai veikiančių valstybės ekonominę gerovę.
7. Tyrimo rezultatai aktualūs plėtojant ilgalaikes strategijas Europos Sąjungoje, todėl atitinkamos institucijos gali susipažinti su disertacijoje pristatytomis veiklomis, skatinančiomis ir ribojančiomis valstybės ekonominę gerovę, kad galėtų priimti efektyvius ir ekonomiškai naudingus sprendimus regione.

Tyrimo apribojimai. Tyrimas atliekamas remiantis valstybių pateikiamais antriniais duomenimis, apimančiais 2014–2020 metus. Dėl duomenų ribotumo vertinamos 23 iš 27 Europos Sąjungos valstybių, neįtraukiama Slovakija, Nyderlandai, Liuksemburgas ir Ispanija. Tačiau pasirinkta imtis pagrindžia daugiau nei 86 % tiriamojo reiškinio, todėl tyrimas aktualus ir paaikškina pokyčius Europos Sąjungos mastu.

Vertinimas atliekamas kreipiant dėmesį į dvi verslo socialinės atsakomybės sritis – aplinkos apsaugą ir socialinę veiklą. Išskiriami aplinkosaugos kintamieji, susiję su verslo išlaidomis ir investicijomis, nukreiptomis į šią veiklą. Verslo socialinė veikla

---

¹ Reguliavimo politika – valstybės ar viršvalstybinių institucijų veiksmai, nukreipti į viešųjų klausimų sprendimą (Mažylis ir Pikšrytė, 2013).

vertinama telkiantis į verslo išlaidas, susijusias su darbuotojų mokymu ir kvalifikacijos kėlimu.

Atkreiptinas dėmesys, jog, vertinant disertacijoje nagrinėjamus reiškinius ir empirinį tyrimą apimančią laikotarpį, apsispręsta nesitelkti į COVID-19 situacijos analizę. Empirinis tyrimas apima COVID-19 pradžią, todėl nustatyti jo poveikį analizuojamiems reiškiniams komplikuota. Atsižvelgiant į tai ir siekiant pateikti reprezentatyvius empirinio tyrimo rezultatus, šiam reiškiniui disertacijoje skiriama nedaug dėmesio.

Mokslinių publikacijų disertacijos tema sąrašas

1. Jakunskiene E. (2021). Assessment of the Impact of Social Responsibility on Poverty. *Journal of Sustainability*, 13 (16), 9395, 1–19.
2. Jakunskiene E., Kazlauskiene E. (2022). The Evaluation of Business Tools Encouraging Social Responsibility in Older Consumers. *Journal of Sustainability*, 14, 1–23.

Pranešimų disertacijos tema mokslinėse konferencijose sąrašas

1. Jakunskiene E. (2020). Promotion of social responsibility at the largest retail chains in Lithuania. 4th International Conference of Advances in Business and Law (ICABL), Dubai, UAE, November 21–23, 2020.
2. Jakunskiene E. (2021). Assessment of the Impact of Corporate Social Responsibility on Poverty. Society of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity (SOI)&Riga Technical University (RTU) conference, Riga, Latvia, July 12–15, 2021.

1. VERSLO SOCIALINĖS ATSAKOMYBĖS IR VALSTYBĖS EKONOMINĖS GEROVĖS TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Verslo socialinės atsakomybės koncepcija, teorijos, aprėptis ir dedamąsias nusakančių modelių įvairovė

Verslo socialinės atsakomybės koncepcija mokslinėje literatūroje analizuojama gana plačiai, išskiriant jos sampratą raidą, sudarytų modelių ir pan. išskirtinumą, integravimo į verslo procesus svarbą, pabrėžiant veiksmus, skatinančius verslo ne tik apsisprendimą įsitraukti į socialiai atsakingas veiklas, bet ir jo poveikį visuomenės nariams (Davis, 1960; Friedman, 1970; Mosca ir Civera, 2017; He ir Harris, 2020; Wang ir kt., 2020; Matten ir Moon, 2020; Chan ir kt., 2020; Bian ir kt., 2021; Dang ir kt., 2021; Khan ir kt., 2021; ir kt.). Vis didėjanti socialinės atsakomybės reikšmė lėmė verslo subjektų apsisprendimą savo veiklą grįsti socialine atsakomybe. Pažymėtina, kad šio reiškinio poveikio visuomenei paieškos reikalauja išsamesnės verslo socialinės atsakomybės koncepcijos tyrimo.

Atsižvelgiant į tai, pirmame poskyryje analizuojama verslo socialinės atsakomybės koncepcija, išskiriami pagrindiniai socialinę atsakomybę sudarantys modeliai, interesų grupės, veikiančios verslo subjekto apsisprendimą prisidėti prie socialiai atsakingos veiklos. Antrame poskyryje analizuojama valstybės ekonominės gerovės koncepcija, atskleidžiama jos vieta kuriant gerovės valstybę, pristatomi mokslinėje literatūroje pateikti gerovės valstybės modeliai ir apibrėžiama verslo įtaka valstybės ekonominės gerovės kūrimo procese. Šioje dalyje taip pat atskleidžiami verslo socialinės atsakomybės ir valstybės ekonominės gerovės tarpusavio ryšiai.

1.1.1. Verslo socialinę atsakomybę grindžiančios teorijos: koncepcija ir vyraujantys požiūriai

Susiformavusi verslo socialinės atsakomybės koncepcija nuolat kito ir mokslinėje literatūroje esama įvairių jos interpretacijų – vieni mokslininkai ją vertina kaip verslo sektoriuje veikiančių subjektų įsipareigojimus vykdyti tokią politiką ir priimti tokius sprendimus, kurie atitiktų visuomenės narių vertybes, kiti ją atskleidžia kaip verslo įsipareigojimą vykdyti savo veiklą, siekiant pagerinti darbuotojų ir kitų visuomenės narių gerovę, dar kiti ją sieja su verslo įsipareigojimu užtikrinti ir maksimizuoti gaunamą pelną arba ją apibūdina kaip verslo įsipareigojimą kurti visuomenės gerovę, neatsižvelgiant į gaunamą finansinę naudą (žr. 2 priedą).

Nors autoriai skirtingai interpretuoja verslo socialinę atsakomybę, išryškėja du požiūriai į socialiai atsakingą veiklą: – **Verslas turi orientuotis tik į finansinių rodiklių maksimizavimą.** Šis požiūris sietinas su Friedman (1970) išskirta verslo socialinės atsakomybės teorija. Tyrėjas pabrėžia, kad vienintelė verslo subjekto atsakomybė – kurti naudą akcininkams, didinant gaunamą pelną. Steigdamas naujas darbo vietas, suteikdamas socialines garantijas darbuotojams, mokėdamas mokesčius ir sėkmingai

vystydamas savo veiklą, verslas veikia ekonominę ir socialinę aplinkas. Pagal šį požiūrį, verslas savo veikla prisideda prie visuomenės gerovės kūrimo. Vadinasi, socialiai atsakinga veikla, nukreipta į visuomenę, siejasi su netinkamu išteklių naudojimu socialiniams interesams tenkinti ir verslas turi telktis tik į savo finansinių rezultatų gerinimą, socialinių problemų sprendimą palikdamas valstybės institucijoms. – **Verslas turi prisidėti prie visuomenėje atsiradusių problemų sprendimo.** Remiantis šiuo požiūriu, verslas ne tik orientuojasi į sėkmingą veiklos vystymą, bet ir atsižvelgia į tą aplinką, kuri supa verslą. Verslo veikla daro tiek teigiamą (pvz., darbo vietų kūrimas), tiek ir neigiamą (pvz., tarša) poveikį aplinkai. Visuomenė tikisi, kad verslas prisiims atsakomybę ir prisidės sprendžiant visuomenei aktualias problemas. Todėl verslininkai turi rasti pusiausvyrą tarp siekių padidinti pelną ir sumažinti visuomenėje vyraujančias problemas, kurios susiformuoja per jų vykdomas pagrindines veiklas.

Autoriai pabrėžia būtinybę derinti pelno maksimizavimo ir visuomenėje esančių problemų mažinimo siekius (Seiliūtė, 2013; Barauskaitė ir Streimikienė, 2021; ir kt.). Seiliūtė (2013) verslo socialinę atsakomybę siūlo apibrėžti kaip visumą priemonių, kurių integravimas į verslo procesus padeda suderinti verslo strategijas su visuomenės poreikiais, ir taip prisidėti prie visuomenės gerovės kūrimo. Vadinasi, verslas gali prisiimti socialinę atsakomybę, išlaikyti savo finansinius siekius ir likti konkurencingas. Bowen (1953) pabrėžia verslo pareigą vykdyti tokias strategijas ir priimti tokius su veiklos vystymu susijusius sprendimus, kurie būtų palankūs visuomenei. Barauskaitė ir Streimikienė (2021) pritaria nuomonei, kad verslas turi rūpintis ne tik pelno maksimizavimu, bet ir visuomenės narių poreikiais, savanoriškai įgyvendindamas su tuo susijusias veiklas. Atsižvelgiant į tai, socialiai atsakinga verslo veikla remiasi verslo finansinių siekių ir suinteresuotųjų asmenų interesų tenkinimo suderinimu, taip užtikrinama teigiamą poveikį verslą supančiai *aplinkai*.

Kiti tyrėjai pabrėžia ne tik pelno didinimo siekių ar neigiamų reiškinų visuomenėje mažinimo svarbą, bet ir verslo priklausymą nuo socialinės ir ekonominės visuomenės aplinkos, kuri daro tiesioginį poveikį pačiam verslo subjektui. Hopkins (2006) pažymi, kad verslas negali nususukti nuo socialiai atsakingos veiklos ir orientotis tik į finansinių rodiklių gerinimą, nes pati rinka suteikia galimybę gauti pelną ir verslo subjektų abejingumas socialinėms problemoms (pvz., nedarbas) gali paveikti finansinius jo rezultatus. Mughal ir kt. (2021) atliktas tyrimas patvirtina šį teiginį; jie pabrėžia, kad verslo investicijos į socialiai atsakingą veiklą, nukreiptą į visuomenėje esančių problemų sprendimą, teigiamai veikia verslo finansinius rezultatus. Nėra verslo, kuris galėtų veikti nepriklausomai nuo visuomenės, todėl, siekdamas sėkmingai vystyti savo veiklą, verslas turi paisyti visuomenės lūkesčių ir interesų (Sigh ir Misra, 2021). Davis (1960) požiūris remiasi stiprėjančia verslo subjektų įtaka, kuri turi būti proporcinga įgytai socialinei galiai, ir daromu poveikiu visuomenei. Socialinės atsakomybės vengimas sumažintų paties verslo subjekto turimą įtaką ir kartu neigiamai paveiktų gaunamą pelną. Atsižvelgiant į tai, būtina rasti pagalbos visuomenei ir pelno siekių pusiausvyrą.

Kiti tyrėjai, vertindami socialiai atsakingą verslo veiklą, pabrėžia, kad ši veikla gali apimti socialiai atsakingų prekių tiekimą ar paslaugų teikimą į rinką (Quazi ir O'Brien,

2000; Chan ir kt., 2020; Dang ir kt., 2021; ir kt.) arba kitas iniciatyvas, aktualias atskiroms interesų grupėms, pvz., darbuotojams, ir jų gerovės užtikrinimui (Lin ir kt., 2022; ir kt.). Dang ir kt. (2021) pastebi, kad, prisidėdamas prie socialiai atsakingos veiklos ir siūlydamas prekes ir paslaugas, kurios nėra tokios kenksmingos aplinkai, verslas tenkina suinteresuotųjų asmenų interesus ir skatina vartotojų socialinį sąmoningumą. Nors siūlydamas tam tikras prekes ir paslaugas verslas prisideda prie socialinės atsakomybės strategijos įgyvendinimo, suinteresuotųjų asmenų, ypač vartotojų, poreikių tenkinimas yra veikiamas papildomų kintamųjų – etikos, verslo vykdomos finansinės ir socialinės veiklos ir pan. (Kuokkanen ir Sun, 2020). Todėl verslo socialinė atsakomybė gali būti apibrėžiama plačiąja prasme, įtraukiant verslo iniciatyvas, susijusias su darbuotojų gerovės užtikrinimu, ir pan. (Lin ir kt., 2022; ir kt.). Nikolova ir Arsic (2017) šį reiškinį tapatina su verslo principais, kurie apibūdina subjekto elgesio normas, vertybes ir sutampa su suinteresuotųjų asmenų lūkesčiais. Autoriai pažymi, kad šie principai turi neprieštarauti veikiančiam reguliavimo sistemai².

Galima išskirti verslo socialinės atsakomybės sampratos formuluotę, kurioje pabrėžiamas verslo dėmesys visuomenės nariams. Vykdydamas veiklą verslas turi prisiimti atsakomybę ir prisidėti prie visuomenės gerovės kūrimo, nepriklausomai nuo savo gaunamo ar prarandamo pelno (Holmes, 1976; McWilliams ir Siegel, 2001; Godfrey ir Hatch, 2007; ir kt.). Mokslinėje literatūroje pabrėžiama, kad dalis verslo subjektų, nesitikėdami finansinės grąžos, imasi socialiai atsakingos veiklos, kad pagelbėtų visuomenės nariams (Sprinkle ir Lauren, 2010; ir kt.). Tyrėjai Khan ir kt. (2021) socialiai atsakingą verslo veiklą apibūdina kaip į socialinės gerovės kūrimą nukreiptus verslo veiksmus, kuriems verslas teikia didesnę prioritetą, palyginti su asmeninių interesų tenkinimu, ir kurie yra apibrėžti teisės normomis. Tai suteikia šiam reiškinui naują reikšmę, jog socialiai atsakinga verslo veikla gali būti grindžiama ne tik finansinių siekių įgyvendinimu.

Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad *tik sėkmingai veiklą vystantis ir pilną gaunantis verslas gali užtikrinti socialiai atsakingų veiklų vystymą ir kartu pokyčius visuomenėje*. Autoriai pabrėžia, kad socialinės atsakomybės modelio integravimas į verslo veiklą reikalauja papildomų finansinių išteklių (Mohr ir Webb, 2005; Lee ir kt., 2018; ir kt.), todėl tik sėkmingai veikiantis ir pilną užsitikrinantis verslas gali prisidėti prie socialiai atsakingos veiklos (Mohr ir Webb, 2005; Wang, 2014; Bian ir kt., 2016; Gatti ir kt., 2019; Bian ir kt., 2021; ir kt.). Ši interpretacija papildo socialinės atsakomybės koncepciją ir leidžia nustatyti, kokie verslo subjektai savo veiklą grindžia socialine atsakomybe.

Finansinės ir aplinkos krizės, informacija ir komunikacinės priemonės prisidėjo prie visuomenės lūkesčių verslo subjektams pokyčių. Šios priemonės darė įtaką verslo socialinės atsakomybės sampratos pasikeitimams ir padėjo atskleisti verslo atsakomybių sritis. Samprata buvo išplėsta, sutelkiant dėmesį į įvairius klausimus, susijusius su tiekėjais, vartotojais, socialinėmis ir aplinkosaugos problemomis (Zenisek, 1979), taip pabrėžiant verslo svarbą ekonominei ir socialinei visuomenės gerovei. Tworzydło ir kt.

---

2 Reguliavimo sistema – valstybės veiksmų visuma, siekiant užtikrinti visuomeninius ir asmeninius, privačius ir korporacijų interesus (Žukovskis, 1999).

(2021) socialiai atsakingą verslo veiklą apibūdina kaip verslo rūpinimąsi ekonominiais siekiais, išlaikant ekologines ir etiško elgesio normas. Mosca ir Civera (2017) verslo socialinę atsakomybę apibūdina kaip verslo strategijų, socialinių ir aplinkosauginių siekių sujungimą ir įgyvendinimą, stengiantis vienu metu patenkinti kelių suinteresuotųjų šalių interesus. Toks požiūris papildė socialinės atsakomybės sampratą, pabrėžiant verslo svarbą aplinkosaugai. Iš Sarkar ir Searcy (2016) tyrimų išryškėja, kad pirmiausia verslas turi prisiimti atsakomybę už pagrindinę ekonominę savo veiklą ir įgyvendinti socialinės atsakomybės iniciatyvas, kurios apimtų ne tik teisiškai reglamentuotą atsakomybę, bet ir savanorišką veiklą, prisidedančią prie visuomenės gerovės kūrimo. Privalomos ir savanoriškos socialinės atsakomybės identifikavimas šiai koncepcijai suteikia kitą prasmę – pabrėžiama, kad verslo veiklos vystymas turi ne tik būti grindžiamas įstatyminės bazės paisymu, bet ir apimti kitas socialiai atsakingas veiklas.

Vėlesni tyrėjai akcentavo nenutrūkstamo proceso svarbą. Frederick pabrėžia, kad socialinė atsakomybė apima ne tik didesnę pasitikėjimą verslu, reakcijas į socialines problemas, etikos normų laikymąsi, pasaulinės pilietybės sukūrimą, bet ir tūkstantmetinį ateities tęstinumą (angl. *millennial future*), kuris padeda atskleisti verslo socialinės atsakomybės plėtros pagrindinius iššūkius (Weber ir Wasieleski, 2018). Tai reiškia, kad socialinė atsakomybė yra ilgalaikis ir kintantis reiškinys, lemiantis skirtingų teorijų ir modelių susiformavimą.

Verslo socialinės atsakomybės koncepcijos susiformavimui įtakos turėjo skirtingų teorijų išskyrimas, nulėmęs šio reiškinio apimtį ir tyrėjų dėmesį skirtingose srityse. Remiantis mokslinė literatūra minėtinos šios socialinę atsakomybę grindžiančios teorijos: **suiinteresuotųjų asmenų teorija** (Freeman, 1984; Claydon, 2011; Spencer, 2018; Medina-Mundoz, Medina-Mundoz, 2019; Chen ir kt., 2021; Dmytriyev ir kt., 2021; ir kt.); **atsakingo valdymo teorija** (Jusčius, 2007; Ellemers ir kt., 2011, Park ir kt., 2017; Lee, 2020; Dartey-Baah ir Amoako, 2021; ir kt.), **agentų teorija** (Friedman, 1970), **išteklių ir laisvųjų išteklių teorija** (Jusčius, 2007; Waddock ir Greves, 1997; Tangamani ir kt., 2018; Islam ir kt., 2021; Battisti ir kt., 2022; ir kt.), **integruota socialinių sutarčių teorija** (Vaičiulis ir Laurinavičius, 2014; 2019; Saad ir Belkacem, 2022; ir kt.) ir **teisėtumo teorija** (Vaičiulis ir Laurinavičius, 2014; Dennis, 2019; Olateju ir kt., 2021; ir kt.).

Suiinteresuotųjų asmenų teorija (angl. *stakeholder theory*) sukurta tyrėjo Freeman (Claydon, 2011). Ji gali būti laikoma viena pagrindinių teorijų, lėmusių socialinės atsakomybės modelių susiformavimą. Freeman (1984) yra vienas pirmųjų, paneigusių Friedman (1970) teoriją, kad *socialinė atsakomybė turi būti nukreipta tik į paties verslo subjekto veiklą*. Tyrėjas pabrėžė *verslą supančių individų – darbuotojų, konkurentų, tiekėjų, visuomenės narių ir kitų rinkos dalyvių – svarbą* (Freeman, 2008). Teorijos šalininkų tyrimai atskleidžia, kad atsirandantys kaštai dėl vykdomos socialiai atsakingos verslo veiklos ilguoju laikotarpiu pasiteisina ir sukuria pridėtinę vertę verslui (Chen ir kt., 2021; Li ir kt., 2021; ir kt.). Šios teorijos sukūrimas leido atsirasti socialinės atsakomybės srities tyrimams, kurie buvo nukreipti į verslo veiklos poveikį skirtingiems rinkos dalyviams, akcentuojant socialinės atsakomybės poveikį visuomenės užimtumui (McCarthy, 2018; Miethlich ir Šlahor, 2018; ir kt.); poveikį skurdui visuomenėje

mažinti (Spencer, 2018; Medina-Mundo, Medina-Mundo, 2020; ir kt.); įtaką aplinkosaugai ir socialinei gerovei (Fukuda ir Ouchida, 2020; Chin ir Xiang, 2022; ir kt.) ir pan.

Suinteresuotųjų asmenų teorijos platumas ir dėl to atsiradusios skirtingo interpretavimo galimybės paskatino mokslines diskusijas (Key, 1999; Phillips, 2003; Mele, 2008; Freeman ir Moutchnik, 2013; Freeman ir Dmytryjev, 2017; ir kt.). Freeman ir Moutchnik (2013) atskleidžia, kad verslo vystymas ir socialiai atsakingos veiklos diegimas priklauso nuo to, kaip gerai verslas supranta jį supančią aplinką, daromą jai poveikį ir geba nuspėti galimą grįžtamąjį ryšį. Atsižvelgiant į tai, socialinės atsakomybės taikymas *nesukuria tokios pačios naudos visoms* suinteresuotosioms šalims, todėl aplinkos analizė ir veiksmų poveikio numatymas yra svarbi teorijos dalis. Suinteresuotųjų asmenų ir verslo socialinės atsakomybės sąvokos apima panašius klausimus, susijusius su visuomenės intereso integravimu į verslo veiklą. Tačiau suinteresuotųjų asmenų teorija kreipia dėmesį į santykių su visomis grupėmis kūrimą ir jiems lygių teisių sudarymą (Key, 1999; Mele, 2008; ir kt.). Skirtingai nei pastarasis, socialiai atsakingos veiklos nauda gali būti nukreipiama į konkrečią grupę, pvz., visuomenę. Šis reiškinys apima ne tik tam tikrų grupių interesų tenkinimą, bet ir kitas veiklas, susijusias su aplinkosauga ir pan. Kituose tyrimuose atskleidžiamos verslo socialinės atsakomybės ir suinteresuotųjų asmenų tarpusavio sąsajos, pabrėžiami šių rodiklių panašumai ir vertinimo galimybės (Freeman ir Dmytryjev, 2017; Dmytryjev ir kt., 2021; ir kt.). Socialinės atsakomybės *integracija į verslo veiklą sukuria naudą jį supantiems suinteresuotiesiems asmenims*. Toks reiškinys pristatymas suponuoja mintį, kad, sudarant verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei modelį, būtina išskirti verslo poveikį skirtingoms interesų grupėms (pvz., darbuotojams).

Atsakingo valdymo teorija (angl. *responsible management theory*) pabrėžia moralės principais grįstos socialinės atsakomybės įgyvendinimo svarbą. Tai reiškia, kad verslo vystoma veikla turi atitikti visuomenės interesą (Jusčius, 2007). Ši teorija yra priešinga **agentavimo teorijai** (angl. *agency theory*), kurią galima sieti su Friedman (1970) apibūdinta socialinės atsakomybės samprata, pabrėžiančia ekonominių siekių įgyvendinimą kaip pagrindinį principą, į kurį turi orientuotis verslas. Įvairūs tyrimai pagrindžia, kad jei verslas ir visuomenė suderina moralės principus, tai lemia palankų verslo subjekto vertinimą, kuris ilgalaikėje perspektyvoje pasireiškia geresniais finansiniais rezultatais, didesniu darbuotojų lojalumu ir pan. (Ellemers ir kt., 2011, Park ir kt., 2017; Dartey-Baah ir Amoako, 2021; ir kt.). Atsakingo valdymo teoriją diegiantis verslas sukuria darbo vietas, didina darbuotojų lojalumą, skatina ekonominių rezultatų teigiamus pokyčius ir pan., kurie prisideda prie gerovės kūrimo (Lee, 2020). Dėl savo sudėtingumo ir neapibrėžtumo ši teorija nėra plačiai analizuojama moksliniuose tyrinėjimuose (Jusčius, 2007). Tačiau ji svarbi tyrimams, nukreiptiems į socialiai atsakingą verslo veiklą, nes remdamasis šia teorija *verslas nuolat investuoja į socialiai atsakingą veiklą ir tai laiko viena iš svarbių veiklos krypčių, iš kurių tikimasi finansinės naudos ilguoju laikotarpiu*. Taip pat verslo nuolatinės investicijos į socialiai atsakingą veiklą užtikrina nenutrūkstamus verslo finansinius išteklius visuomenės gerovės kūrimui.

Pastebimos atsakingo valdymo teorijos sąsajos su **ištekliais teorija** (angl. *resource theory*), kuri remiasi prielaida, kad kiekvienas verslo subjektas turi tam tikrų išteklių ir pajėgumų ir kad jų plėtojimas prisideda prie verslo subjekto sėkmės (Battisti ir kt., 2022). Kiti tyrėjai kalba apie **laisvųjų išteklių teoriją** (angl. *slack resource theory*), susijusią su *versle atsirandančiais pertekliniais ištekliais*³ (Cyert ir March, 1963), kurie gali būti nukreipti ar perskirstyti verslo siekiamis įgyvendinti (Hughes ir kt., 2015). Sėkmingas veiklos vystymas ir laisvų išteklių pereinamumas lemia didesnes verslo investicijas į socialiai atsakingą veiklą (Waddock ir Greves, 1997; Tanggamani ir kt., 2018; Islam ir kt., 2021; ir kt.) ir kartu teigiamai veikia visuomenės gerovę. Wang ir kt. (2016), Islam ir kt. (2021) teigimu, laisvieji ištekliai parodo, kad *verslas turi papildomų išteklių investicijoms į skirtingas socialiai atsakingas veiklas, lygiai taip pat finansinių ir kitų išteklių stokojantis verslas investuoja tik į tam tikras socialinės atsakomybės sritis*. Tai suponuoja mintį, kad investicijas į socialiai atsakingą veiklą verslas nukreipia tik tada, kai turi nepanaudotų laisvųjų išteklių. Tokia teorija prieštarauja atsakingo valdymo teorijai, kuri siejama su nuolatinėmis verslo investicijomis į socialiai atsakingą veiklą kaip į vieną iš privalomų veiklos vystymo sąlygų. Atsižvelgiant į šias teorijas ir siekiant sudaryti verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei modelį, tikslinga atsižvelgti į atskiras verslo investicijas ir išlaidas skirtingoms su socialine atsakomybe susijusioms veikloms, todėl tyrimas turi apimti verslo investicijų ir išlaidų kintamuosius.

Socialiai atsakinga verslo veikla yra grindžiama **integruota socialinių sutarčių teorija** (angl. *integrated social contract theory*), kuri verslo santykius papildo įsipareigojimais visuomenei (Donaldson, 1982; Velte, 2021; Saad ir Belkacem, 2022; ir kt.). Teorija grindžiama formaliais ir neformaliais susitarimais, taisyklėmis, nusistovėjusiomis normomis, kurių privalo laikytis kiekvienas verslo sektoriuje veikiantis subjektas, norėdamas sėkmingai vystyti savo veiklą (Vaičiulis ir Laurinavičius, 2014; Velte, 2021; ir kt.). Todėl *verslas, naudodamasis visuomenės teikiama ištekliais, turi atsižvelgti į morališkai priimtinas įsipareigojimus visuomenei*, kuriuos reglamentuoja formalios ir neformalios normos ir taisyklės. Ši teorija apima nusistovėjusias mikro- ir makrolygmens taisykles. Morališkai priimtini sprendimai yra sudėtingi, ypač tarptautiniu (makro-) lygmeniu, kai įtraukiamos skirtingos kultūros, turinčios skirtingą sampratą, normas (Ast, 2019). Tyrėjai pastebi, kad globalizacija, ekonominė ir technologinė pažanga (Ast, 2019) prisidėjo prie *galios skirtumų, socialinio disbalanso atsiradimo, pasikeitusių ideologijų*, kurių susiformavimas gali veikti priimamus sprendimus, neatsižvelgiant į visuotinai priimtinas taisykles ar normas (Banerjee ir kt., 2009). Nors integruota socialinių sutarčių teorija pasižymi kompleksiskumu, ji yra svarbi tyrimų dalis, lemianti socialinės atsakomybės kryptis, reikšmę ir poveikį visuomenės gerovei. Todėl sudarant modelį svarbu atsižvelgti į visuomenės moralę atitinkančius ir jiems aktualius klausimus.

Pastebima priešprieša tarp Friedman (1962) pabrėžtos asmeninės laisvės, socialinių

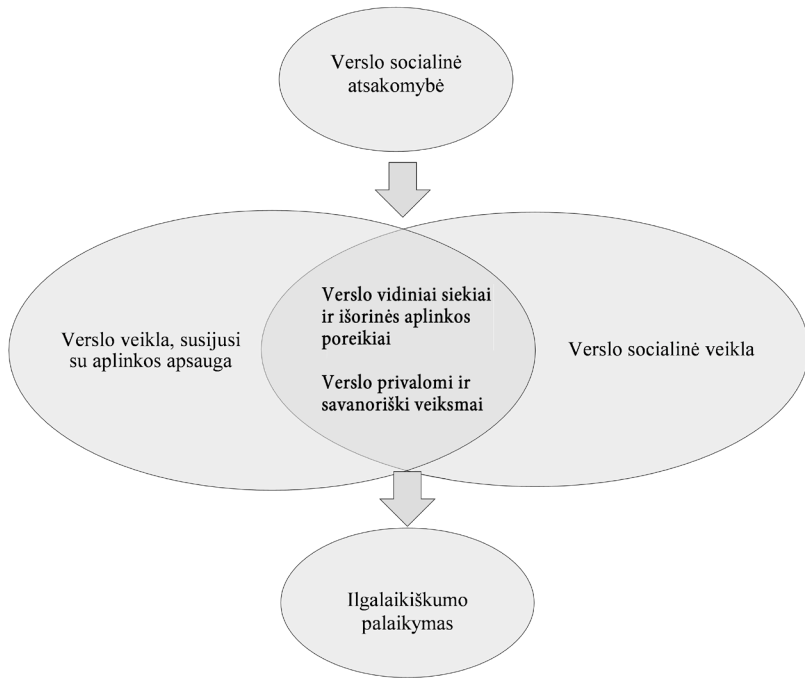
---

3 Pertekliniai ištekliai – situacija, kai turimi ištekliai viršija būtinuosius išteklius (Auštrevičius ir kt., 1991).

sutarčių ir suinteresuotųjų asmenų teorijų (Donaldson ir Dunfee, 1994; Jahn ir Bruhl, 2018). Tyrėjas pabrėžia asmeninės laisvės svarbą kaip galimybę savarankiškai priimti sprendimus ir atlikti veiksmus. Vertinant asmeninę laisvę, teoriškai suinteresuotųjų asmenų (pvz., akcininkų) poreikiai gali būti patenkinami nesilaikant etiško elgesio (pvz., parduodant nekokybišką prekę). Friedman (1962) suinteresuotųjų asmenų teorijoje *pabrėžia naudos maksimizavimo, paremto etišku elgesiu, svarbą*. Tačiau pastebima asmeninės laisvės, naudos maksimizavimo ir normų laikymosi tarpusavio priešprieša, nes didinti suinteresuotųjų asmenų naudą galima tik iki tol, kol veiksmai yra etiški. Taip apribojamos Friedman (1962) akcentuojamos laisvės galimybės.

Mokslinėje literatūroje išskiriama **teisėtumo teorijos** (angl. *legitimacy theory*) reikšmė (Vaičiulis ir Laurinavičius, 2014; Dennis, 2019; Olateju ir kt., 2021; ir kt.), kuri, skirtingai nei socialinių sutarčių teorija, remiasi verslo subjekto ir visuomenės narių tarpusavio sąveika ir nulemia formaliąsias įsitraukimo į socialiai atsakingą veiklą sritis (Dennis, 2019). Hummel ir Schlick (2016) teisėtumo teoriją apibrėžia kaip *mechanizmą, padedantį verslui įgyvendinti socialines ir aplinkosaugos iniciatyvas ir taip laikytis, ir vykdyti socialinę susitarimą*. Olateju ir kt. (2021) pabrėžia, kad socialiai atsakingos veiklos įgyvendinimas, remiantis teisėtumo teorija, suteikia teisėtumo statusą pačiam verslo subjektui, mažina jo riziką ir didina pelningumą ilguoju laikotarpiu. Pagal sutarčių teoriją, laikytis neformalių taisyklių apsisprendžia pats verslo subjektas atsižvelgdamas į tai, kokia jo moralė, o teisėtumo teorija apibrėžia bendruomenės nustatytas ribas, kurių privalo laikytis kiekvienas verslo subjektas. Tai reiškia, kad *verslas turi pateisinti savo egzistavimą teisėtais ekonominiais ir socialiniais veiksmais, kurie nekeltų pavojaus visuomenei ar aplinkai*. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad sudarant verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei modelį būtina atsižvelgti į integruotą socialinių sutarčių ir teisėtumo teorijas pasirenkant tokius kintamuosius, kurie apimtų verslo ne tik formalius įsipareigojimus (jiems priklausytų tokios veiklos kaip, pvz., korupcija, mokesčių vengimas ir pan.), bet ir neformalias iniciatyvas (pvz., išlaidas darbuotojams, kurios nėra reglamentuotos ir įstatymuose apibrėžtos; vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumus versle ir pan.).

Mokslinėje literatūroje pateikiamų sampratų įvairovė ir su verslo socialine atsakomybe susijusių teorijų analizė rodo verslo socialinės atsakomybės kompleksiskumą. Atsižvelgiant į tai, tikslinga apibrėžti verslo socialinės atsakomybės koncepciją (žr. 2 pav.).

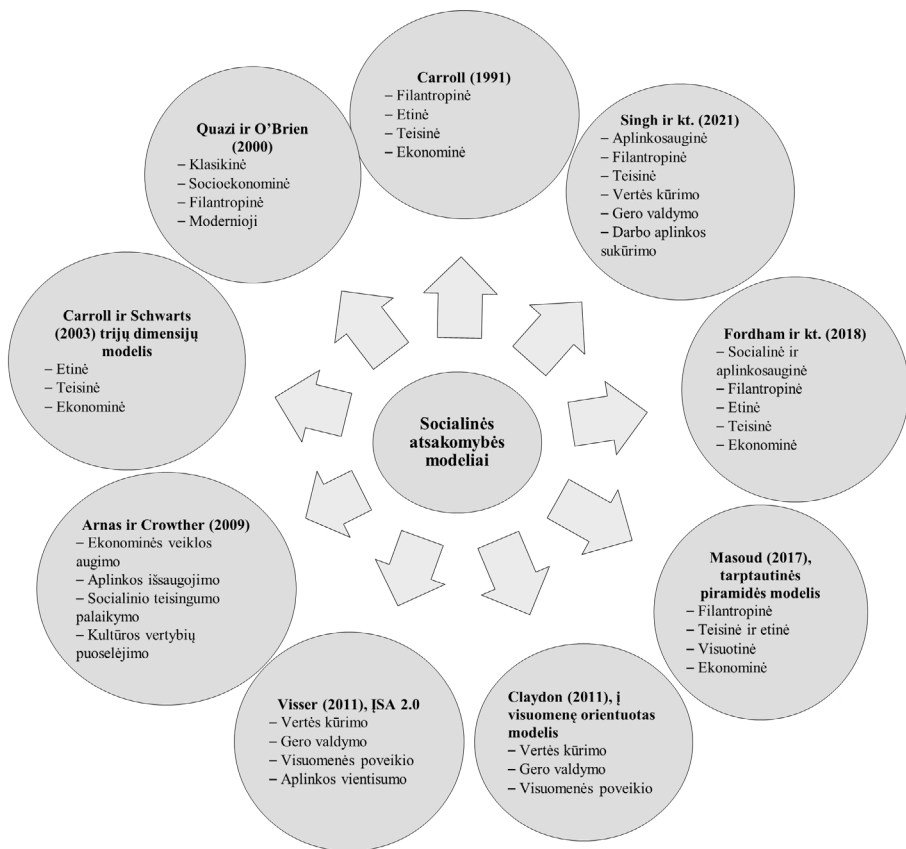
2 pav. Verslo socialinės atsakomybės koncepcija
Šaltinis: sudaryta autorės

Verslo socialinė atsakomybė gali būti interpretuojama kaip verslo vidinių (pelno, kaštų mažinimo ir pan.) ir išorinių (suinteresuotųjų asmenų lūkesčių tenkinimo) siekių, privalomų (apibrėžtų teisės normose ir reglamentuose) ir neprivalomų (savanoriškų) veiksmų visuma, pasižyminti ilgalaikiškumu, nukreiptu į visuomenės narius.

Socialinės atsakomybės sampratos kaita ir teorijų atsiradimas paveikė skirtingų modelių susiformavimą. Todėl toliau atskleidžiami mokslinėje literatūroje aptariamieji verslo socialinės atsakomybės modeliai.

1.1.2. Verslo socialinės atsakomybės modeliai ir jų dedamosios

Mokslinės literatūros analizė leido išskirti verslo socialinę atsakomybę grindžiančias teorijas, kurios apibrėžia verslo subjektų santykį su jo aplinka – tiekėjais, vartotojais ir pan. Taip pat teorijų atskleidimas parodė, per kokias sritis socialiai atsakinga veikla gali būti vykdoma ir kokioms interesų grupėms gali būti daromas poveikis. Tai paskatino tolesnius mokslinius tyrinėjimus, nukreiptus į verslo socialinės atsakomybės modelių sudarymą. Siekiant pagrįsti verslo socialinės atsakomybės poveikio valse tybės ekonominei gerovei teorinį modelį, tikslinga apžvelgti pagrindinius literatūroje pateikiamus verslo socialinės atsakomybės modelius (žr. 3 pav.).

3 pav. Verslo socialinės atsakomybės modeliai ir jų dedamosios

Šaltinis: Carroll, 1991; Claydon, 2011; Fordham ir kt., 2018; Singh ir kt., 2021; ir kt.

Vienas pirmųjų verslo socialinės atsakomybės modelių buvo sudarytas Carroll (1991). Modelis pabrėžia šio reiškinio integracijos į verslo veiklą svarbą ir reikšmę. Dėl savo sandaros ir dedamųjų jis vadinamas **piramidės modeliu**. Socialinė atsakomybė turi sudaryti sąlygas ekonomiškai pelningam veiklos vystymui, pagrįstam įstatymais, etiško elgesio normomis ir socialiniu palaikymu. Pagal sudarytą modelį, verslas turi įgyvendinti savo ekonominius tikslus, laikytis įstatymų, savo veiklą vykdyti atsizvelgdamas į teisingumo ir moralės principus, prisidėti prie filantropinės veiklos, nukreiptos į visuomenės gerovę. Tyrejai pabrėžia, kad aukštesnė modelio dedamoji gali būti pasiekta tik tada, kai pasiekiami žemesnioji (Nalband ir Kelabi, 2014) (žr. 3 priedą). Tai reiškia, kad socialinė atsakomybė, nukreipta į visuomenę, gali būti pasiekta tik tuo atveju, kai verslas užsitikrina savo ekonominių siekių įgyvendinimą. Tačiau nepriklausomai nuo šio modelio sandaros, socialiai atsakinga verslo veikla gali būti vykdoma apimant tik dalį dedamųjų.

Carroll (1991) socialinę atsakomybę išskiria į 2 pagrindines sritis:

- tradicinę socialinę atsakomybę, apimančią piramidės žemiausią dalį – ekonominę ir teisinę dedamąsias, kurios siejamos su socialine atsakomybe tarp verslo ir visuomenės.
- naująją socialinę atsakomybę, apimančią dedamąsias, susijusias su etiška ir filantropine veikla.

Šio modelio dedamųjų išskyrimas paskatino tolesnius mokslinius tyrinėjimus, nukreiptus į socialiai atsakingą veiklą, siekiant išsiaiškinti, ar toks išskaidymas yra taikytinas praktikoje. Įvairūs tyrimai kėlė klausimą, ar verslas gali būti laikomas socialiai atsakingu, jei jis orientuojasi tik į ekonominius rezultatus, neatsižvelgdamas į įstatyminę bazę (Krisnawati ir kt., 2013; Omran ir Ramdhony, 2015; ir kt.). Modelis buvo kritikuojamas dėl išskirtų dedamųjų, nes tarp jų nebuvo įtraukta aplinkos apsauga (Lee ir kt., 2019; Sharma ir Singh, 2022; ir kt.). Pastebima, kad Carroll (1991) modelio sudarymas ir ekonominės dedamosios, kaip verslo socialinės atsakomybės pagrindo, išskyrimas patvirtina Friedman (1970) teiginį, kad verslo pagrindinis įsipareigojimas siejasi su pelno akcininkams užtikrinimu.

Šie trūkumai paskatino **Quazi ir O'Brien (2000)** sudaryti naują socialinės atsakomybės modelį, pabrėžiant šias socialinės atsakomybės dedamąsias – klasikinę, socioekonominę, filantropinę ir moderniąją (žr. 3 priedą). Klasikinė ir socioekonominė remiasi ekonominių verslo subjekto siekių įgyvendinimu. Klasikinę idėją turintis verslas socialinę atsakomybę tapatina su papildomomis išlaidomis ir ją vertina kaip „pinigų švaistymą“. Socioekonominė dedamoji remiasi prielaida, kad socialinė atsakomybė yra viena iš efektyvių rinkodaros priemonių. Tokie verslo subjektai nesiima socialinių iniciatyvų ir tai laiko viena iš priemonių visuomenės palankumui įgyti.

Skirtingai nei šios, filantropinė ir modernioji gali būti priskiriamos prie socialiai atsakingo verslo. Į moderniąją dedamąją orientuodamasis verslas prisideda prie socialiai atsakingos veiklos, kuri teikia tiesioginę ir netiesioginę naudą pačiam verslo subjektui ir visuomenei. Filantropinę dedamąją palaikantis verslas prisiima socialinę atsakomybę ir diegia ją savo veikloje, tačiau teikiama nauda verslui yra netiesioginio pobūdžio.

Toks suskirstymas pateikia platesnį požiūrį į socialinę atsakomybę, pabrėžiant moderniosios ir filantropinės dedamųjų svarbą, akcentuojant jų teikiamą tiesioginę ir netiesioginę naudą. Pažymėtina, jog filantropinė socialinė atsakomybė siejasi su Carroll (1991) sudarytu piramidės modeliu, tačiau, skirtingai nei šis, akcentuoja su aplinkos apsauga susijusias dedamosias, kuri pasireiškia per filantropinę veiklą, reikšmę. Modelio naudingumą ir praktinį pritaikomumą pagrindžia ir kitų tyrėjų atlikti vertinimai (Filgueiras ir kt., 2012; Skouloudis ir kt., 2014; Dieguez-Soto ir kt., 2021; ir kt.).

Carroll (1991) modelyje identifikuota filantropinė socialinė atsakomybė apibūdinta kaip nebūtina socialinės atsakomybės sąlyga, todėl tolesniuose tyrimuose eliminavę šią dedamąją kaip neprivalomą, Carroll ir Schwartz (2003) sudarė **trijų dedamųjų modelį** (žr. 3 priedą). Išskirtos ekonominės, teisinės ir etinės atsakomybės formos šiame modelyje tarpusavyje susipina ir verslas, tenkinantis tik dalį jų, negali būti laikomas socialiai atsakingu. Tai reiškia, kad verslas, gaminantis prekes ar teikiantis paslaugas, jas siūlys rinkai už tokią kainą, kad būtų gautas pelnas (ekonominė

dedamoji), tačiau laikydamasis įstatymų (teisinė dedamoji) ir vartotojų etikos normų (etinė dedamoji) (Machado, 2022). Skirtingai nei Carroll (1991) piramidės modelyje, šioje struktūroje verslas negali vystyti savo veiklos orientuodamasis tik į finansinių rodiklių gerinimą, jis turi užtikrinti teisinių ir etinių normų laikymąsi. Tačiau lygiai taip pat kaip ir Carroll (1991) modelis, trijų dedamųjų modelis pabrėžia, kad socialinė atsakomybė turi prasidėti nuo verslo subjekto finansinių rodiklių gerinimo, t. y. pelno gavimo. Šioje struktūroje eliminuojama filantropinė veikla, jos tyrėjai nelaiko atskira socialinės atsakomybės forma.

Carroll ir Schwartz (2003) modelis mokslinėje literatūroje plačiai aptariamas, pabrėžiant, kad visos trys dedamosios – ekonominė, teisinė, etinė – susipina (Nalband ir Kelabi, 2014; Nayak ir Tabassum, 2022; ir kt.), kad filantropinė veikla integruojama ir priskiriama ekonominei ir / ar etinei dedamosioms (Masoud, 2017). Nors filantropinė veikla pačiame modelyje neišskirta, ji įgyvendinama per ekonominius siekius ir etinių normų laikymąsi.

Apžvelgiant mokslinius tyrimus, nukreiptus į verslo socialiai atsakingą veiklą, matyti socialinės atsakomybės koncepcijos kaita. Anksčiau aptarti modeliai orientavosi į verslo finansinių rezultatų gerinimą ir pelno didinimą, etišką elgesį, veikimą pagal teisinį reglamentavimą ar filantropinę veiklą. Tačiau besikeičiantis socialiai atsakingos veiklos supratimas, vis didesnis verslo į šią veiklą išitraukimas ir visuomenės raginimas verslui prisidėti prie problemų visuomenėje sprendimo lėmė socialinės atsakomybės suvokimo pokyčius. Vėlesni tyrimai ir sudaromi modeliai apėmė tokias sritis kaip aplinkosauga, pabrėžė verslo daromą įtaką visuomenei ir gerovės kūrimui. Iš tokių modelių galima paminėti Aras ir Crowther (2009), Visser (2011), Claydon (2011), Masoud (2017), Hao ir He (2022) ir kt. modelius, kurie priskirtini naujai socialinės atsakomybės kryptčiai.

Aras ir Crowther (2009) socialinės atsakomybės modelis pabrėžia verslo subjekto priimamų sprendimų svarbą pačiam verslui, jį supantiems suinteresuotiesiems asmenims, taip pat poveikį visuomenei globaliu mastu (žr. 3 pav.). Skirtingai nei anksčiau tyrimai, modelis išskiria verslo socialinę atsakomybę, apimančią dvi dedamasias – aplinkosauginę ir socialinę, atskleidžia organizacijos kultūrinės ir finansinės dalies reikšmę. Nors struktūriškai jis siejasi su Carroll (1991) sudarytu modeliu, skirtingai nei šis, išskiria vidinės kultūros puoselėjimo ir poveikio visuomenei globaliu mastu svarbą.

Darnus elementų vystymasis sudaro Aras ir Crowther (2009) modelio pagrindą, kuris apibrėžiamas keturiomis pagrindinėmis dedamosiomis: ekonominės veiklos augimu; aplinkos išsaugojimu ateinančioms kartoms; socialinio teisingumo palaikymu, apimančiu tokias visuomenės problemas kaip skurdas ar socialinė atskirtis; kultūrinių vertybių puoselėjimu, derinant verslo ir visuomenės vertybes. Šių elementų tarpusavio sąveika sukuria sąlygas verslui siekti savo finansinių tikslų ir tenkinti visuomenės lūkesčius. Verslo indėlis į aplinkosaugą užtikrina verslo subjekto finansinę veiklą ateityje, nes investicijos prisideda prie taršos mažinimo, efektyvesnio išteklių panaudojimo ir skatina technologijų plėtrą. Aras ir Crowther (2009) sudarytas modelis pabrėžia, kad sėkmingai vystyti veiklą norintis verslas turi paisyti visuomenės intereso, nes nuo

to priklauso verslo finansiniai rezultatai.

Sujungęs ankstesnius požiūrius, Visser (2011) sudarė **ISA 2.0 modelį** (žr. 3 pav.). Jis paremtas šiais principais: kūrybiškumo (angl. *creativity*) – modelis turi atspindėti naujumą ir modernumą; įvairiapusisškumo (angl. *scalability*) – modelis turi turėti daug galimybių ir būti pritaikomas priklausomai nuo sąlygų; atsakingumu (angl. *responsiveness*) – modelis turi apibrėžti galimas socialinės atsakomybės ribas ir įtraukti socialinę atsakomybę apibrėžiančius elementus; globalumu (angl. *glocality*) – modelis turi būti visuotinai pritaikomas; cirkuliariu / žiediniu (angl. *circular*) – turi parodyti veiksmų tarpusavio priklausomybę (Visser, 2011).

Naujai sudarytas modelis laikomas socialiai atsakingos veiklos DNR, jam būdingos šios sąlygos:

- vertės kūrimas. Vertė neapsiriboja ekonominiais verslo subjekto siekiais, ji apima kur kas platesnę sampratą įtraukiant jo indėlį į ekonomikos augimą. Integruodamas socialinės atsakomybės mechanizmą į savo veiklą, verslas ne tik prisideda prie savo ekonominių rodiklių gerinimo ir akcininkų naudos gavimo, bet ir veikia savo aplinką ir visuomenę;
- geras valdymas. Esama sąsajų su Carrol (1991) modelyje minima etiško elgesio samprata. Tačiau, skirtingai nei šis, gero valdymo sąlyga apima vadovavimą, kultūrinę verslo subjekto aplinką;
- visuomenės poveikis. Sąlyga pagrįsta teisingumo principu ir apibrėžia, kad socialiai atsakinga veikla turi būti nukreipta į visuomenės narius ir pagalbą jiems, ne tik atsižvelgiant į filantropinę verslo veiklą, bet ir laikantis bendrųjų humaniškumo nuostatų (pvz., vaikų darbo netoleravimas ir pan.);
- aplinkos vientisumas. Pabrėžiama ekosistemos svarba ir verslo būtinybė orientuotis į atsinaujinančių išteklių naudojimą ir išmetamų atliekų kiekio mažinimą.

Skirtingai nei ankstesni, šis modelis apima socialinę atsakomybę makrolygmeniu (Sanders, 2012), čia filantropinė verslo veikla keičiama nuolatiniu bendradarbiavimu, siekis sukurti gerą įvaizdį keičiamas poreikiu daryti pokyčius ir pan. (Visser, 2011; Trana ir kt., 2022; ir kt.). Skirtingai nei ankstesni modeliai, šis grindžiamas santykių su bendruomene kūrimu, didesniu suinteresuotųjų asmenų įtraukimu, reakcija į kintančius visuomenės poreikius. Nors šis modelis pakeitė iki tol buvusią socialiai atsakingo verslo sampratą ir pabrėžė verslo poveikį visai ekonomikai, pažymėtina, kad tyrėjas nepateikia praktinių įrankių, atskleidžiančių šio modelio praktinį pritaikomumą. Tai leidžia susidaryti papildomoms modelio pritaikymo interpretacijoms, kurios gali sumažinti jo taikymo efektyvumą.

Mokslinėje literatūroje išskiriamas Claydon (2011) **į visuomenę orientuotos socialinės atsakomybės modelis** (angl. *customer driven corporate responsibility model*) (žr. 3 pav.). Šis, kaip ir Carroll (1991), modelis akcentuoja finansinių verslo subjekto tikslų įgyvendinimo svarbą. Tačiau modelis atskleidžia verslo ir visuomenės tarpusavio sąveiką, pabrėžiant visuomenės požiūrį į socialiai atsakingą veiklą, kurią jis laiko neatskiriama veiklos vystymo dalimi. Socialiai atsakingos veiklos įgyvendinimas skatina žmonių lojalumą, prekės ženklo žinomumą, geresnės reputacijos kūrimą ir pan.,

kurie lemia geresnius verslo subjekto finansinius rezultatus. Įsitraukdamas į šią veiklą verslas pritraukia vis daugiau vartotojų, kurie tikisi, kad verslas išliks socialiai atsakingas ir nuolat prisidės prie šios veiklos. Todėl norėdamas pelningai veikti, verslas turi patenkinti vartotojų socialinės atsakomybės poreikį.

Modelis grindžiamas naudos tarp verslo ir visuomenės pusiausvyros išlaikymu – verslas tenkina finansinius tikslus patenkindamas visuomenės keliamus reikalavimus verslui. Todėl verslas neturi rinktis – būti pelningas ar įsitraukti į socialiai atsakingą veiklą. Jasinska ir Jasinski (2022) teigimu, modelis remiasi vartotojų reikalavimais verslui prisidėti prie socialiai atsakingos veiklos, kurie tampa įrankiu, užtikrinančiu jo įsitraukimą į šią veiklą. Masoud (2017) pabrėžia modelio trūkumus, susijusius su sudėtingais verslo, visuomenės ir aplinkos santykiais, kurie nėra detalizuojami įtraukiant *socialiai atsakingos veiklos įgyvendinimo sąlygų klausimus*. Tačiau modelyje nurodomi priežasčių ir pasekmių principu grindžiami verslo ir visuomenės santykiai, kurie leidžia geriau apibrėžti ir detalizuoti verslo galimybes įsitraukti į socialiai atsakingas veiklas. Nors tyrėjas aprašo verslo įsitraukimo ir laukiamo rezultato gaires, procesas nėra detalizuotas, t. y. nenusakoma socialinės atsakomybės palaikymo eiga, o tai riboja modelio praktinį pritaikymą.

Mokslinėje literatūroje išskiriamas Masoud (2017) **tarptautinės piramidės modelis** (angl. *International Pyramid Model*) (žr. 3 priedą). Šis modelis sietinas su Carroll (1991) ir Visser (2011) atliktais tyrimais, kuriuos tyrėjas sujungia ir išskiria šias verslo socialinės atsakomybės dedamąsias: ekonominę, teisinę, etinę, filantropinę ir visuotinę. Visuotinė dedamoji siejama su aplinkos sąlygų, socialinių ir kultūrinių klausimų, technologijų ir politinių aspektų svarba. Tai suponuoja mintį, kad socialiai atsakingas verslas, vystydamas veiklą, turi atsižvelgti į etikos normas, atitikti teisinę šalies reguliavimo sistemą, vykdyti filantropinę veiklą ir užsitikrinti gaunamus ekonominius rezultatus, kurie prisidėtų prie bendros ekonomikos augimo. Visa tai turi būti vystoma atsižvelgiant į aplinkos sąlygas, socialinius ir kultūrinius klausimus, technologijas ir politinius aspektus.

Tyrėjas pabrėžia, kad visos modelio pakopos, išskyrus ekonominę dedamąją, yra lanksčios ir gali kisti priklausomai nuo verslo subjekto turimų prioritetų (Masoud, 2017). Tačiau verslas negali orientuotis į ekonominius siekius ir, pvz., filantropinę veiklą, ignoruodamas teisinį reguliavimą ar etiškas normas arba jiems teikdamas mažesnę prioritetą, kai vystoma socialiai atsakinga veikla. Sudarytas modelis, įtraukiant papildomą visuotinį elementą, yra ne toks statiškas, lyginant su Carroll (1991) ir kitais modeliais.

Pažymėtinas Fordham ir kt. (2018) indėlis tiriant socialiai atsakingą verslo veiklą ir išskiriant **vietinės bendruomenės modelį** (angl. *Local Community model*) (žr. 3 pav.). Šis modelis grindžiamas Carroll (1991) teorijomis, akcentuojant ekonominę, teisinę, etišką ir filantropinę dedamąsias. Taip pat jis remiasi 3P teorija (angl. *Tripple Bottom Line Theory*), sukurta Elkington (1998). Čia išskiriami trys svarbūs komponentai – planeta, pelnas ir žmonės, kuriuos galima susieti su socialine, ekonomine ir aplinkosaugine veikla (Brin ir Nehme, 2019). Modelis orientuotas į praktinį pritaikomumą, identifikuojant galimus rezultatus tiek pačiam verslo subjektui, tiek bendruomenei.

Apibrėžę pagrindines vertybes, susijusias su visuomenės lūkesčių tenkinimu, aplinkosauginėmis, socialinėmis iniciatyvomis bei verslo siekais nukreiptais į ekonominius rezultatus, tyrėjai aprašo procesą ilgalaikių ir trumpalaikių tikslų pasiekimui. Nors modelis išskiria ir aprašo skirtingas verslo subjekto socialinės atsakomybės sritis ir patį procesą, dėl abstraktaus proceso ir laukiamų rezultatų aprašymo atsiranda papildomos modelio panaudojimo interpretacijos, kurios gali apriboti modelio pritaikomumą.

Įvertinę ankstesnių modelių privalumus ir trūkumus, Singh ir kt. (2021) sudarė naują verslo socialinės atsakomybės modelį (žr. 3 pav.). Jo konstruktas remiasi ankstesnių tyrėjų išskirtomis socialinės atsakomybės dedamosiomis, pabrėžiant vertės kūrimo svarbą, teisinių normų laikymąsi, gerą valdymą, įsitraukimą į filantropinę veiklą, tinkamos darbo aplinkos sukūrimą ir aplinkosaugos reikalavimų laikymąsi. Nors naujai sudarytas modelis papildė ankstesnius tyrinėjimus ir išskiria rodiklius, į kuriuos būtų galima atsižvelgti vertinant kiekvieną modelio dedamąją, abstraktus jų aprašymas kelia klausimų dėl modelio praktinio pritaikymo ir jo integravimo į verslo vidinius procesus. Taip pat autorių pateikti laukiami rezultatai, atsirandantys iš socialiai atsakingos veiklos įgyvendinimo, kelia papildomų klausimų, kaip ši veikla paveiks patį verslą, visuomenę, darbuotojus ir pan. Autoriai nepateikia detalaus socialinės atsakomybės vertinimo ir pristato tik abstrakčius rezultatus.

Kitų mokslininkų darbai yra nukreipti į atskirų elementų detalesnę tyrimą ir apima etišką (Wu ir kt., 2015; El-Gammal ir kt., 2018; Ferrell ir kt., 2019; Constantinescu ir Kaptein, 2020; ir kt.), aplinkosauginę (Hoi ir kt., 2018; Islam ir kt., 2019; Nie ir kt., 2019; Halme ir kt., 2020; ir kt.), ekonominę (Al-Malkawi ir kt., 2018; Curraz-Perez ir kt., 2018; Ibrahim ir kt., 2021; ir kt.) ar įstatymais apibrėžtą (Gatti ir kt., 2019; Halkos ir Nomikos, 2021; ir kt.), filantropinę (Kim ir kt., 2018; Hoi ir kt., 2018; Zhong ir kt., 2022; ir kt.) socialinę atsakomybę. Calabrese ir kt. (2015), Shim ir kt. (2021) pabrėžia, kad verslo įsitraukimas į socialiai atsakingą veiklą gali vykti trimis pagrindinėmis kryptimis – ekonominiu, aplinkosauginiu ir socialiniu aspektais. Kim ir kt. (2018) akcentuoja, kad socialiai atsakingos veiklos vertinimai turi būti pagrįsti legalumo, etiškumo, ekonominio augimo principais, įtraukiant ir filantropines veiklas, nukreiptas į visuomenę. Abdelhalim ir Eldin (2019) savo tyrime naudojami Carroll (1979) sukurtu socialinės atsakomybės modeliu, akcentuodami ekonominius, teisinius, etinius ir diskretiškumo aspektus. Skirtingai nei Carroll (1991) modelis, pabrėžiantis filantropinę veiklą, diskretiškumo dedamoji apima platesnę veiklos sampratą, į ją patenka verslo investicijos, nukreiptos į darbuotojus ir visuomenę, pasireiškiančios materialia arba nematerialia (pvz., mokymai darbuotojams ir pan.) formomis.

Nors mokslinių tyrimų, kuriuose analizuojama verslo socialinė atsakomybė, yra gausu, dauguma jų grindžiami Carroll (1991) sudarytu socialinės atsakomybės modeliu, apibūdinančiu pagrindines šios veiklos dedamąsias. Naujai sudaryti modeliai išlaiko dalį ar visą šio modelio konstrukta. Mokslininkai remiasi modelių aprašomaisiais tyrimais, kuriuose pasigendama praktinio jų taikymo, taip pat rekomendacijų, kaip verslo subjektai turėtų jais remtis ir integruoti į savo veiklą.

Atskleisti modeliai parodo socialinės atsakomybės suvokimo kaitą, leidžia apžvelgti verslo įsitraukimo priežastis ir nustatyti, kokioms veikloms skirdamas dėmesį verslas

prisideda prie socialinės atsakomybės įgyvendinimo. Tačiau atlikti tyrimai ir sudaryti modeliai kelia papildomų klausimų dėl modelių praktinio naudojimo, išskiriant:

- konkrečius rodiklius, apibūdinančius kiekvieną dedamąją. Dalis tyrėjų nepateikia informacijos, kokie rodikliai turi būti įtraukti į tyrimą ir kokia kryptimi vertinimas turi būti atliekamas. Tai sudaro galimybes subjektyvioms interpretacijoms, kurios gali lemti abejotinos vertės tyrimų rezultatus, atsirasti;
- ekonominius siekius ir filantropinę veiklą kaip socialinės atsakomybės dedamąsias. Dalis išskirtų modelių yra grindžiami ekonominių tikslų įgyvendinimu. Tačiau Europos Komisija (2018) patikslino verslo socialinės atsakomybės sampratą ir pabrėžė, kad ši veikla galima tik tada, kai verslas gauna naudą. Tai reiškia, kad šio kintamojo įtraukimas į modelius nėra būtinas. Taip pat tai atskleidžia, kad filantropinė veikla, apimanti paramą, labdarą, savanorystę ir pan., negali būti priskirta prie socialiai atsakingos veiklos dėl naudos neapibrėžtumo. Kai kurie modeliai išskiria pastarąją veiklą kaip vieną iš dedamųjų;
- modelių hierarchinės struktūros sudarymą, įtraukiant kintamuosius ir juos apibūdinančius rodiklius. Kai kurie modeliai nepateikia hierarchinės kintamųjų / rodiklių vertinimo struktūros, leisiančios nustatyti dedamųjų tarpusavio ryšius. Taip pat ryšių nustatymas yra apribotas informacijos apie kintamųjų svarbą trūkumu, t. y. tyrėjai nepateikia informacijos, kurie kintamieji svarbesni. Visa tai kelia abejonių dėl taikytos metodologijos tikslumo;
- teorinio pobūdžio modelių. Dalis sudarytų modelių aprašomi netaikant empirinio tyrimo. Tai kelia papildomų klausimų dėl modelių praktinio taikymo.

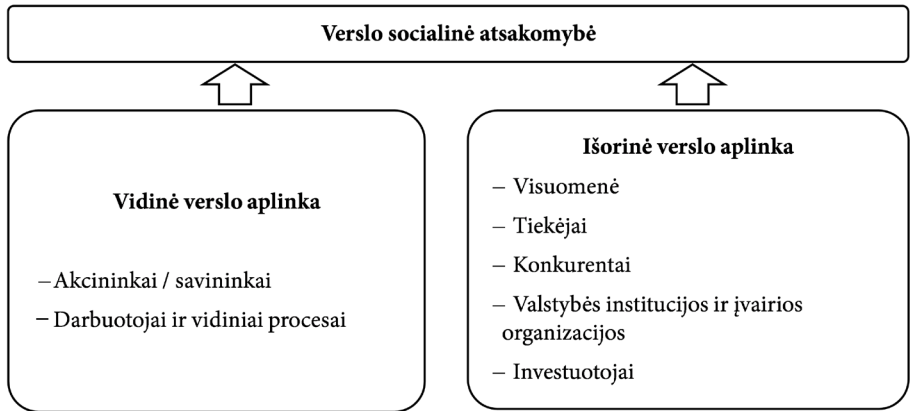
Tik nustatčius kintamuosius ir juos apibūdinančius rodiklius galimas teorinio modelio sudarymas. Todėl sudaromas verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei modelis turi pasižymėti konkrečiais rodikliais, leidžiančiais atlikti vertinimą. Atsižvelgiant į ankstesnių modelių teorinį pagrindimą, naujai sudaromas teorinis modelis turi būti tikrinamas įvertinant jo taikymo galimybes ir atliekant empirinį tyrimą.

Pastebima, kad išskirti tyrimai plačiai neaprašo įvairių interesų grupių daromos įtakos verslo įsitraukimui į socialiai atsakingas veiklas, o tik kokiomis kryptimis socialinė atsakomybė gali būti vykdoma. Tai kelia klausimų dėl jų įtakos verslui ir jo socialiai atsakingai veiklai, todėl tolesniame tiriamojo darbo etape apžvelgiama interesų grupių įtaka verslo apsisprendimui įsitraukti į šią veiklą.

1.1.3. Interesų grupių įtrauktis ir sąlygojančios verslo socialinės atsakomybės sritys

Mokslinėje literatūroje gausu tyrimų, kuriuose aptariami veiksniai, skatinantys verslo įsitraukimą į socialiai atsakingą veiklą (Ruhmkorf, 2018; Contrafatto ir kt., 2019; Yang ir kt., 2019; Lee, 2020; Nuswantara ir Pramesti, 2020; Huang ir kt., 2020; Jackson ir kt., 2020; Tourky ir kt., 2020; Chen ir kt., 2020; Chang ir kt., 2021; ir kt.). Tyrėjai pabrėžia ne tik paties verslo subjekto norą prisidėti prie socialiai atsakingos veiklos, bet ir įvairių socialinių grupių ir struktūrų spaudimą. Atsižvelgiant į tai, interesų

grupės, veikiančias verslo apsisprendimą, remiantis suinteresuotųjų asmenų teorija, galima skirstyti į savininkus, darbuotojus, tiekėjus, visuomenę, bendruomenės grupes, investuotojus, įvairias organizacijas, konkurentus ir valstybės institucijas, kurioms verslas gali daryti poveikį ir pats būti jų veikiamas (žr. 4 pav.).

4 pav. Interesų grupės, darančios įtaką verslo subjekto išitraukimui į socialinę atsakomybę

Šaltinis: Tang ir kt., 2018; Ahmad ir kt., 2021; Kumar ir kt., 2021; Wenqi ir kt., 2022; ir kt.

Vertinant vidinės aplinkos poveikį verslo apsisprendimui, pažymėtinas savininkų siekis **didinti pelną ir mažinti patiriamus kaštus**. Keisdamas vidines struktūras ir procesus, užtikrindamas naujų technologijų diegimą ir naudojimą ir taip prisidedamas prie aplinkos taršos mažinimo ir vidinių procesų ar sąlygų gerinimo, verslas gali sumažinti kaštus (Tomaselli ir Melia, 2014; Księżak, 2016; ir kt.). Moksliniai tyrimai atskleidžia ir savanorišką išitraukimą, verslui prisidedant prie problemų visuomenėje mažinimo aplinkosaugos srityje ir socialinėje veikloje (Von Schnurbein ir kt., 2016; Camilleri, 2017; Singal, 2015; Manuel ir Heron, 2020; Shin ir kt., 2021; ir kt.). Tokia veikla suteikia naudą verslui per santykius su suinteresuotaisiais asmenimis, kurie pasireiškia per lojalumo didėjimą, įvaizdžio visuomenėje gerinimą ir pan. (Singh ir Verma, 2014). Visa tai prisideda prie geresnių veiklos rezultatų.

Pažymėtina, kad, reaguodamas į iš aplinkos kylantį spaudimą, verslas gali sumažinti turimas socialines silpnybes arba padidinti savo stiprybes (Dupire ir M'Zali, 2018; ir kt.). Vadinasi, verslas gali sumažinti savo daromą neigiamą poveikį arba sustiprinti savo įtaką investuodamas į išplėtotą ir jau sustiprintą socialiai atsakingą veiklą. Kiti moksliniai tyrimai atskleidžia, kad toks neigiamų padarinių kompensavimas stiprinant mažesnio neigiamo poveikio visuomenei reiškinius ir nesiekiant išspręsti pagrindinių problemų suvokiamas kaip socialiai neatsakingi veiksmai (Kotchen ir Moon, 2012; ir kt.). Tai suponuoja idėją, kad, nediegdamas socialinės atsakomybės į savo veiklą arba ją diegdamas ne į problemiškas sritis, verslas ilgainiui praranda

konkurencingumą, kuris paprastai veikia finansinius jo rezultatus ir tolimesnę veiklą. Tačiau prisiimdamas socialinę atsakomybę ir nukreipdamas ją į pagrindinių problemų mažinimą, verslas įgyja visuomenės palankumą ir kartu konkurencinį pranašumą. Tai paveikia verslo rezultatus ir prisideda prie gerovės visuomenėje kūrimo.

Moksliniuose tyrimuose analizuojami verslo socialinės atsakomybės, **darbuotojų** motyvacijos ir produktyvumo tarpusavio ryšiai, pabrėžiant šių reiškinų tarpusavio teigiamą poveikį (Shen ir Benson, 2014; Ahmad ir kt., 2021; Kumar ir kt., 2021; ir kt.) arba pateikiant, kad ryšys neegzistuoja (Nelling ir Webb, 2009; ir kt.). Tai kelia papildomų klausimų dėl socialinės atsakomybės poveikio darbuotojams. Nazir ir Islam (2020) pabrėžia, kad socialiai atsakingos verslo veiklos vystymas, į šią veiklą įtraukiant ir darbuotojus, teigiamai veikia jų motyvaciją. Kiti tyrimai atskleidžia verslo socialinės atsakomybės teigiamą poveikį darbuotojų kūrybiškumui ir produktyvumui (Hur ir kt., 2018; Adu-Gyamfi ir kt., 2021; ir kt.).

Tai suponuoja mintį, kad verslo įsitraukimas į šias veiklas teigiamai veikia darbuotojus, tačiau, siekiant padidinti jų motyvaciją, paskatinti kūrybiškumą, darbuotojai patys turi būti įtraukiami į šias veiklas. Matydami, kaip priimami su socialine atsakomybe susiję sprendimai, lygindami savo darbdavius su kitais verslo subjektais, sektoriais ir pan., darbuotojai tampa svarbiais veiklos vertintojais (Ko ir kt., 2019). Todėl verslo apsisprendimas prisidėti prie socialiai atsakingos veiklos gali būti sąlygotas darbuotojų, kurie ilginiui prisideda prie geresnių veiklos rezultatų, išlaikymo siekių.

Konkurentai ir jų veikla prisideda prie verslo subjekto socialinės atsakomybės ir lemia jo įsitraukimo lygį (Li ir kt., 2020). Moksliniai tyrimai atskleidžia verslo reakcijas į konkurentų socialinę atsakomybę, kai verslas perima dalį strategijų ir pritaiko jas savo veikloje, siekdamas visuomenės palankumo (Vashchenko, 2017). Sheikh (2018) išskiria intensyvią ir silpną konkurenciją ir parodo skirtingą jų poveikį verslo apsisprendimui įsitraukti į socialiai atsakingą veiklą. Intensyvi konkurencija lemia mažesnę iš socialiai atsakingos veiklos gaunamą naudą ir verslas dažnai sumažina išlaidas šiai veiklai. Silpna konkurencija neskatina verslo didesnio įsitraukimo į socialiai atsakingas veiklas, nes, esant ribotam konkurentų skaičiui, visuomenės spaudimas nėra efektyvus dėl riboto alternatyvių prekių ir paslaugų pasirinkimo. Guo ir Lu (2021) pabrėžia, kad, įsitraukdamas į socialiai atsakingą veiklą, verslas padidina savo konkurencinį pranašumą tik iki tam tikro lygio, nuo kurio su šia veikla susijusios sąnaudos pradeda viršyti konkurencinio pranašumo teikiamą naudą. Todėl būtina rasti socialiai atsakingos veiklos ir konkurencingumo pusiausvyrą, vertinant kaštus, kitų subjektų veiklą rinkoje ir pan. Tai įgalina teigti, kad konkurentų skaičius, jų agresyvumas rinkoje, diegiamos socialinės atsakomybės mastai lemia verslo subjekto įsitraukimą į socialiai atsakingas veiklas, ir tai sąlygoja, kaip verslas prisidės prie visuomenėje esamų problemų sprendimo ir gerovės kūrimo.

Socialinė atsakomybė yra veikliama **investuotojų**, kurie gali daryti tiesioginį teigiamą poveikį verslo finansinei būklei didindami investicinį kapitalą (Meng ir Wang, 2019; Durand ir kt., 2019; Yu ir Zheng, 2020; Murashima, 2020; Piechocka-Kaluzna ir kt., 2021; ir kt.) ir taip kartu veikti valstybės ekonomiką. Tyrimai atskleidžia socialinės atsakomybės svarbą ilgalaikiams investuotojams, kurie skatina ir palaiko verslo

įsitraukimą į šias veiklas. Skirtingai nei šie, trumpalaikiai investuotojai yra labiau orientuoti į verslo finansinius rodiklius ir neprisideda prie verslo įsitraukimo į socialinę atsakomybę skatinimo (Meng ir Wang, 2019). Murashima (2020) išskiria pavienius ir institucinius investuotojus, kurie yra skirtingai veikiami socialiai atsakingos veiklos – pozityvi informacija apie verslo subjekto socialinę atsakomybę teigiamai veikia pavienius investuotojus ir skatina didesnę jų susidomėjimą verslo subjektu, o instituciniai investuotojai yra labiau orientuoti į neigiamos verslo informacijos, kuri lemia jų investicijas, rinkimą. Todėl investuotojų poveikis verslo socialinei atsakomybei skirtingas, jis priklauso nuo paties investuotojo, investicijų pobūdžio ir pagrindinių investicinių tikslų. Įsitraukimas į socialiai atsakingą veiklą nereiškia didesnių investicijų gavimo, tai priklauso nuo to, kaip socialiai atsakingos veiklos yra integruotos į verslo modelį, kaip jos veikia ir kokį požiūrį į subjektą turi pats investuotojas.

Pabrėžiama **tiekėjų** svarba verslo subjektų apsisprendimui įsitraukti į socialiai atsakingas veiklas (Perry ir kt., 2015). Tarpusavio sąveika priverčia verslą rinktis socialinę atsakomybę besivadovaujančius tiekėjus, o šie savo ruožtu taip pat veikia verslo socialinę atsakomybę (Lund-Thomsen ir Lindgreen, 2014; Hultman ir Elg, 2018; ir kt.). Tiwari ir kt. (2021) tyrimas atskleidžia tiekimo grandinėje veikiančių subjektų tarpusavio ryšius, išskiriant verslo ir tiekėjų priklausomybę, kai įgyvendinama socialiai atsakinga veikla, daranti įtaką jų reputacijai ir finansiniams rezultatams. Tai rodo, kad verslo subjekto rezultatai yra priklausomi nuo pasirinktų tiekėjų vystomos politikos, reputacijos, jų įsitraukimo į socialiai atsakingą veiklą lygio ir pan. Toks tarpusavio sąryšis turi didelę įtaką visuomenės nuomonės apie subjektą formavimui ir įvaizdžio kūrimui, kurie nulemia verslo veiklos rezultatus.

Valstybės institucijų priimami sprendimai ypač svarbūs verslui, jie pasireiškia per įstatyminę bazę, teikiamas subsidijas ir dažnai apima aplinkosaugos veiklą (Tang ir kt., 2018; Wenqi ir kt., 2022; ir kt.). Tai vienas stipriausių ir efektyviausių veiksnių, lemiančių verslo įsitraukimą į socialiai atsakingą veiklą. Amor-Esteban ir kt. (2018) tyrimas pabrėžia valstybinio sektoriaus reikšmę verslo socialiniams ir aplinkosauginiams įsipareigojimams, kuriuos nulemia toje šalyje vyraujanti teisinė sistema. Buhmann (2013) atskleidžia valstybėse taikomas reguliavimo priemones, apimančias verslo įsipareigojimus dalytis informacija apie vykdomą socialiai atsakingą veiklą, susijusią su žmogaus ir darbo teisėmis, aplinkosauga, klimato kaita, kova su korupcija ir pan. Kiti, lygindami privalomą ir savanorišką socialiai atsakingą verslo veiklą, akcentuoja teisinį reguliavimą, įpareigojantį verslą prisidėti prie socialiai atsakingų veiklų (Gatti ir kt., 2019; ir kt.). Teisinis reguliavimas įpareigoja verslą savo veiklą vystyti atsižvelgiant į priimtas taisykles aplinkosaugos ir socialinėje srityse, užtikrinant tinkamas darbo sąlygas ir vidinę aplinką, taršos mažinimą ir pan. Skirtingai nei pastarasis, savanoriškas įsitraukimas į socialinę atsakomybę neužtikrina nuolatinio verslo prisidėjimo prie šios veiklos. Todėl siekiant efektyvių rezultatų ir verslo prisidėjimo prie visuomenės problemų sprendimo, valstybės institucijų veikla tampa reikšminga.

Valstybės institucijų veikla ir socialinės atsakomybės reglamentavimas turi atitikti **tarptautinę teisę ir susitarimus**, todėl, vertinant jų poveikį socialiai atsakingai verslo veiklai, reikia atsižvelgti į valstybės, kurioje verslas vykdomas, teisinę sistemą (Koh,

2004). Tarptautinėje teisėje ir susitarimuose nurodyti socialiniai ir aplinkosaugos aspektai nėra taikomi tiesiogiai verslui, jie įpareigoja valstybės institucijas sukurti tokią reguliavimo sistemą, kad šie susitarimai būtų įgyvendinti (Schouten, 2007). Tačiau mokslinėje literatūroje pabrėžiama verslo subjektų savireguliacijos svarba, kai verslas diegia papildomas sistemas, procesus ir pan., siekdamas atitikti tam tikrus standartus, kurie nėra reglamentuoti vietos teisėje, tačiau būtini tarptautiniu lygmeniu ar yra svarbūs vartotojams, tiekėjams ir pan. (Lee ir Kim, 2009). Atsižvelgiant į tai, verslo apsisprendimas ištraukti iš socialiai atsakingą veiklą gali būti veikiamas tarptautiniu lygmeniu priimtų susitarimų, kurių įgyvendinimas ar ignoravimas veikia verslo finansinius rezultatus ir kartu daro poveikį šalies ekonomikai.

Gausu mokslinių tyrimų, nukreiptų į verslo ir **nevyriausybinių organizacijų** tarpusavio sąveiką (Lodsgard ir Aagaard, 2017; Stekelorum ir kt., 2020; Chavan ir kt., 2022; ir kt.). Jayaraman ir kt. (2018) atskleidžia verslo ir nevyriausybinių organizacijų santykių svarbą, siekiant prisidėti prie reikšmingų pokyčių. Tačiau pastebima, kad šie santykiai remiasi verslo siekais pagerinti savo įvaizdį, reputaciją, darbuotojų lojalumą ir pan. ir taip prisidėti prie geresnių veiklos rezultatų (Darko, 2014; Ditlev-Simonsen, 2017; ir kt.). Chavan ir kt. (2022) tyrimas atskleidžia verslo ir nevyriausybinių organizacijų tarpusavio bendradarbiavimo teigiamą poveikį visuomenei, pabrėžiant jos įtaką švietimo sistemos stiprinimui, aplinkos saugojimui, socialinės gerovės formavimui ir pan. Autoriai pažymi, kad organizacijos gali turėti tiek teigiamą, tiek neigiamą poveikį pačiam verslo subjektui. Dėl daromo reikšmingo poveikio visuomenei organizacijų skleidžiama informacija gali prisidėti prie verslo subjekto pelno didinimo arba jį sumažinti. Tai suponuoja mintį, kad verslas, pasinaudodamas organizacijomis, siekia pagerinti savo įvaizdį ir taip teigiamai paveikti savo veiklos rezultatus.

Mokslininkai savo tyrimuose skiria dėmesį socialinei atsakomybei kaip verslo siekiui atitikti **visuomenėje** susiformavusias nuostatas. Verslas socialiai atsakingą veiklą traktuoja kaip būtinybę, kaip papildomą verslo vykdymo kainą (Pang ir kt., 2018), siekdamas išvengti neigiamo viešumo, darančio įtaką subjekto įvaizdžiui (Kim ir kt., 2020), vartotojų lojalumui (Latif ir kt., 2020), pasitikėjimo ugdymui (Iglesias ir kt., 2020), nuomonės formavimui (Jalilvand ir kt., 2017) ir pan. – visiems tiems dalykams, kurie tiesiogiai veikia vidinę ir išorinę verslo aplinkas ir kartu patį verslo subjektą. Didėjantys lūkesčiai verslo subjektams ir jų veiklai skatina didesnę verslo ištraukimą į veiklas, susijusias su aplinkosauga, darbuotojų ir visuomenės narių gerovės kūrimu. Visuomenės lūkesčiai priklauso nuo visuomenės narių turimų vertybių (Basil ir Weber, 2006), kurios nuolat keičiasi ir verčia verslą prisitaikyti, savo veiklą grįsti naujomis, socialiai atsakingomis veiklomis (Weber ir Wasieleski, 2017). Todėl visuomenę galime laikyti verslo subjektų socialinės atsakomybės varomąja jėga, darančia poveikį verslo veiklos rezultatams (Sharma ir kt., 2018). Kiti tyrėjai pabrėžia, kad socialinės atsakomybės prisiėmimas sukuria tam tikrus mainus, kurie lemia geresnių verslo subjekto finansinių rezultatų atsiradimą tenkinant visuomenės lūkesčius (Wang ir kt., 2016). Tokia tarpusavio sąveika prisideda prie problemų visuomenėje sprendimo.

Apibendrinant galima teigti, kad verslo ištraukimas iš socialiai atsakingą veiklą yra veikiamas paties subjekto vidinių siekių ir įvairių interesų grupių keliamų reikalavimų

verslui. Vystydamas veiklą ir siekdamas užsibrėžtų tikslų, verslas turi paisyti lūkesčių, kurie skatina jį integruoti socialinę atsakomybę į savo veiklą. Orientacija į suinteresuotąsias grupes lemia verslo įvaizdį, reputaciją, pasitikėjimą, dalijimąsi nuomonėmis ir pan., ir visa tai padeda siekti tikslų. Tikslų siekimas skatina didesnes verslo investicijas į socialiai atsakingą veiklą aplinkosaugos srityje ir veiklas, susijusias su socialinės aplinkos gerinimu, taip prisidedant prie problemų visuomenėje sprendimo. Atliekant socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei vertinimą, svarbu išskirti interesų grupių ryšį su verslo subjekto socialiai atsakinga veikla ir taip identifikuoti priežastis, lemiančias verslo apsisprendimą įsitraukti į šią veiklą, nuo kurių priklauso visuomenės gerovė.

Atlikta mokslinės literatūros analizė padėjo atskleisti verslo socialinės atsakomybės koncepciją ir jos aprėptį, nustatyti skirtingų interesų grupių įtaką verslo apsisprendimui įsitraukti į socialiai atsakingas veiklas. Taip pat verslo socialinės atsakomybės modelių įvairovė parodė šį reiškinį sudarančias dedamąsias ir papildė socialinės atsakomybės suvokimą. Toliau disertacijoje aptariama valstybės ekonominės gerovės samprata, jos vieta gerovės valstybėje, atliekama gerovės valstybės modelių analizė, atskleidžiama verslo sektoriaus vieta kuriant valstybės ekonominę gerovę.

1.2. Gerovės valstybės ir ekonominės gerovės teorinės prieigos ir tyrimų kryptys

Pabrėžiama gerovės valstybės svarba ir reikšmė, kuria siekiama sušvelninti socialines ir ekonomines problemas visuomenėje ar neleisti joms atsirasti. Skirtinga šalių patirtis, visuomenės padėties įvairovė, nevienodas ekonomikos vystymasis ir pan. sąlygojo tyrimų, nukreiptų į šią sritį, gausą (Bambra, 2005; Korpi ir Palme, 1998; Kiseļiauskas, 2013; Offe ir Keane, 2019; Innes, 2020; Filippetti, 2020; Ehn ir Horvathova, 2020; Saikkonen ir Ylikanno, 2020; Granberg ir kt., 2021; Sanchez ir Navarro, 2021; Han, 2022; ir kt.). Gerovės valstybės suformavimas yra dalies valstybių tikslas, kuriuo siekiama sukurti socialinę ir ekonominę gerovę. Nors socialinė ir ekonominė gerovė yra susipynę ir glaudžiai tarpusavyje susiję reiškiniai, moksliniai tyrimai atskleidžia skirtingas jų reikšmes (Lima de Miranda ir Snower, 2020; Keskin, 2021; ir kt.). Šiame disertacijos poskyryje dėmesys skiriamas ekonominei gerovei ir gerovės valstybei, šių reiškinų sampratomis ir tarpusavio ryšiams. Tie ryšiai atskleidžiami per ekonomikos teorijas ir sudarytus gerovės valstybės modelius.

1.2.1. Gerovės valstybės sampratos kompleksiskumas

Nors disertacija apima verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei modelio sudarymą ir jo tikrinimą atliekant empirinį tyrimą, tikslinga ekonominės gerovės reiškinį apibrėžti atkreipiant dėmesį į gerovės valstybę ir jos kūrimą. Ekonominė gerovė yra gerovės valstybės komponentė ir tai reiškia, kad gerovės valstybė negali būti pasiekta neužtikrinant ekonominės gerovės visuomenės nariams.

Reiškinų tarpusavio sąsajos, pastebimos šiose srityse:

- *verslo sektoriaus įtaka*. Nors gerovės valstybė mokslinėje literatūroje yra labiau sietina su valstybės institucijų taikoma politika, nukreipta į visuomenės narius, autoriai pabrėžia kitų rinkos struktūrų (įskaitant verslo subjektus) poveikį (Paster, 2015; Kaloudis, 2017; Nguyen ir kt., 2018; Chun ir Kim, 2018; Misje 2020; Contractor ir kt., 2020; ir kt.). Atkreiptinas dėmesys, kad nuo verslo iniciatyvų, apimančių tokias veiklos sritis kaip, pvz., neįgalųjų įveiklinimas, priklauso valstybės taikomos priemonės, nukreiptos į šiuos asmenis;
- *ekonominė visuomenės narių situacija*. Tiek valstybės sektorius, tiek verslas lemia visuomenės narių finansinę situaciją, pvz., DU ir išmokos nedarbo atvejais.

Tai leidžia manyti, kad iš dalies nuo verslo vykdomos veiklos priklauso valstybės institucijų priimami sprendimai socialinės apsaugos, sveikatos apsaugos ir pan. srityse. Tai rodo, kad verslas priimamais sprendimais prisideda prie ekonominės gerovės ir kartu gerovės valstybės kūrimo. Todėl šie reiškiniai sudarant verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei modelį yra aktualūs. Toliau apžvelgiamos gerovės valstybės sampratos ir jų turinys.

Moksliniuose tyrimuose pabrėžiamas gerovės valstybės sampratos kompleksiskumas, lėmęs diskusijas akademinėje bendruomenėje ir šios srities tyrimų gausą (Quadagno, 1987; Aidukaitė, 2010; Barr, 2012; Taminskaitė, 2019; Guogis ir Svirbutaitė-Krutkienė, 2020; Ehn ir Horvathova, 2020; Benish ir Levi-Faur, 2020; Greve 2020; Innes, 2020; Filippetti, 2020; Michener ir kt., 2022; ir kt.). Gerovės valstybės sampratos kaitą paveikė įvairūs įvykiai, lėmę skirtingą gerovės suvokimą – revoliucijos sąlygojo lygybės principų išgryninimą (Ruthchild, 2010); Roosevelto pirmininkavimo metu sudaryta Žmogaus teisių deklaracija pagrindė socialinės apsaugos svarbą (Van Langendonck, 2008); Keynesas akcentavo užimtumo poreikį ir ragino valdžios institucijas ieškoti būdų, kaip mažinti nedarbą (Viner, 1936); Rowntree ir Orshansky pabrėžė pagrindinius poreikius ir jiems patenkinti reikalingas minimalias pajamas, skurdo reikšmę ir palaikė nuomonę, kad valstybė turi ieškoti būdų pagrindiniams visuomenės poreikiams patenkinti (Hagenaars ir de Vos, 1988), ir pan. Toks nuolatinis socialinių iššūkių formavimasis sąlygojo gerovės valstybės suvokimo dinamiką, ją praplečiant priklausomai nuo tuo metu visuomenėje egzistavusių ekonominių, socialinių ir demografinių problemų.

Vieni tyrėjai gerovės valstybę apibūdina kaip šalyje veikiančių mechanizmų visumą, kuri suteikia socialinę apsaugą visuomenės nariams nuo rinkos struktūrų ir rezultatų persikirstymo (Clasen ir Siegel, 2007; Andersen, 2007), kiti ją apibrėžia kaip valstybės įsipareigojimą išsaugoti tam tikrą minimalios gerovės lygį visuomenėje (Esping-Andersen, 1990; Abramovitz, 2012), tretį ją traktuoja kaip įsipareigojimą užtikrinti minimalų pragyvenimo lygį visuomenės nariams, kartu užtikrinant apsaugą nuo galimų nuostolių, atsirandančių dėl ekonominio nestabilumo (suteikiant finansinę apsaugą ir užtikrinant socialinį mobilumą) (Michener ir kt., 2022). Mokslinėje literatūroje gerovės valstybę interpretuojama skirtingai (žr. 4 priedą).

Atsižvelgiant į mokslinėje literatūroje vyraujančius požiūrius, gerovės valstybės samprata gali būti analizuojama šiomis kryptimis:

- atsižvelgiant į visuomenės poreikių tenkinimo svarbą;

- paisant ekonominių ir socialinių pokyčių:
  - ekonominėje gerovėje,
  - socialinėje politikoje (apimant būsto politiką, sveikatos apsaugą, socialinę apsaugą, darbo rinką ir pan.),
  - švietimo politikoje (išsilavinimo prieinamumą ir pan.),
  - užtikrinant saugumą (įtraukiant policiją, krašto apsaugą, kibernetinį saugumą ir pan.),
  - identifikuojant gerovės valstybės formavimą veikiančius subjektus.

Mokslinėje literatūroje vyrauja požiūris, kad gerovės valstybė yra kaip sistema **visuomenės poreikiams** tenkinti (Briggs, 1961; Crozier ir kt., 1975; Obler, 1986; Goodin, 1988; George, 2015; Ottelin, 2018; ir kt.). George (2015) gerovės valstybę apibūdina kaip reikalingos sistemos, kuri užtikrintų tinkamą piliečių gyvenimą, sukūrimą. Crozier ir kt. (1975) akcentuoja, kad visuomenės lūkesčiai nuolat augo ir keitėsi, todėl gerovės valstybės samprata taip pat pasižymi nuolatine kaita. Didėjantys visuomenės lūkesčiai ir keliami reikalavimai gali viršyti valstybių galimybes juos įgyvendinti, todėl mokslinėje literatūroje gerovės valstybės sukūrimas yra vertinamas kaip neapibrėžtas ir sudėtingas procesas. Šio reiškinio sampratos tapatinimas su visuomenės lūkesčių tenkinimu komplikuoja gerovės valstybės suvokimą ir neleidžia nustatyti jos apimties.

Ottelin ir kt. (2018) teigimu, tradicinis gerovės valstybės vaidmuo apima ekonominio stabilumo užtikrinimą, darbo vietų sukūrimą ir piliečių gerovės pasiekimą. Tai reiškia, kad gerovės valstybė yra lyg priedas prie rinkos ekonomikos, į kurią įsikišama siekiant patenkinti tam tikrus pagrindinius visuomenės poreikius, ir kartu tai yra kaip privalomojo socialinio aprūpinimo sistema, nukreipta į visuomenės gerovę. Tai atskleidžia kitokį požiūrį į gerovės valstybę, pabrėžiant sąsajas su **socialinės politikos** įgyvendinimu.

Apibūdindami gerovės valstybę, mokslininkai kalba apie valstybės **teikiamų paslaugų** svarbą (Kopri ir Palme, 1998; Kautto, 2002; Bambra, 2005; Innes, 2020; Filippetti, 2020; Granberg ir kt., 2021; ir kt.). Taylor-Gooby (2013) ir Bambra (2005) pabrėžia, kad gerovės valstybė apima ne tik iniciatyvas, susijusias su visuomenės gerovės kūrimu, bet ir teikiamas paslaugas, susijusias su sveikata, išsilavinimu, socialine apsauga. Granberg ir kt. (2021) antrina šiai nuomonei teigdami, kad gerovės valstybė pasižymi mokesčių finansuojama ir vienodai paskirstyta sveikatos priežiūros sistema, kokybišku ir nemokamu visuomenės švietimu, tvirta socialinės apsaugos sistema. Filippetti (2020) taip pat pritaria tokiai nuomonei ir papildoma, kad gerovės kūrimas apima paslaugas, susijusias su sveikata, viešu apgyvendinimu, išsilavinimu. Ehn ir Horvathova (2020) šį reiškinį apibūdina kaip sistemą, užimančią dominuojančią padėtį tokiose srityse kaip socialinė visuomenės apsauga, paskirstymas, priartinantis gerovės valstybę prie biurokratijos, centralizacijos ir naudos, auganti finansinių išteklių paklausa. Gerovės valstybės sampratą ir kaitą tyrinėjęs Lampman (1984) šį reiškinį apibrėžia kaip piniginių išmokų, sveikatos apsaugos, švietimo, maisto, būsto ir kitokios gerovės rinkinį. Kiti tyrėjai atskleidžia išsilavinimo, sveikatos priežiūros ir teisės vykdymo svarbą (Charron ir kt. 2013). Tai leidžia teigti, kad **švietimo ir socialinės politikos** įgyvendinimas yra svari gerovės valstybės formavimosi sąlyga.

Gerovės valstybė siejama su **socialinės apsaugos** užtikrinimu, pabrėžiant, kad jos tikslas yra orientuotas į teisingą socialinės apsaugos paskirstymą visuomenėje (Palme, 2005). Bethencourt ir Galasso (2008), tyrę socialinės apsaugos ir sveikatos apsaugos tarpusavio ryšį, nurodo mokesčių paskirstymo šioms sritims skirtumus, kai didesnė pajamų dalis atitenka socialinei apsaugai, susijusiai su pensijų skyrimu vyresnio amžiaus gyventojams, o mažesnė sveikatos apsaugai. Kiti tyrėjai, vertindami socialinę apsaugą, kelia senstančios visuomenės klausimą, pabrėždami didėjančias išlaidas vyresnio amžiaus asmenims (Hagist ir Katlikof, 2005; Gusmano ir Okma, 2018; Ge ir Jin, 2021). Tai rodo, kad socialinės apsaugos sistema, ypač pasireiškiant senstančios visuomenės reiškiniams, yra neatsiejama gerovės valstybės kūrimo sąlyga, užtikrinanti vyresnio amžiaus žmonių gerovę.

Tačiau socialinės apsaugos sritis neapsiriboja vyresnio amžiaus žmonių išlaikymu, ji apima ir kitas sritis, darančias reikšmingą poveikį gerovės valstybei (Morel ir kt., 2017), įtraukiant paramą bedarbio pašalpoms (Van Oorschot ir Meuleman, 2012; Cantillon ir kt., 2021; ir kt.), vaikų priežiūrai (Chung ir Meuleman, 2017) ir pan. Morel ir kt. (2017) atskleidžia gerovės valstybės idėją, jie pabrėžia socialinės apsaugos vaidmenį kaip vieną iš pagrindinių šio reiškinio dedamųjų, išskiria socialinio draudimo įmokas kaip reikšmingą elementą. Atsižvelgiama į tai, kad socialinės apsaugos dedamoji – socialinis draudimas – buvo įgyvendintas vėliausiai, lyginant su socialine parama, kuri yra reikšminga šiandieninių valstybių vystymosi dalis kuriant gerovės valstybę (Garfinkel ir Smeeding, 2015) ir taip prisidedant prie įvairių socialinių grupių gerovės.

Remiantis šiais tyrimais, galima teigti, kad gerovės valstybės idėjos atsiradimas iš dalies buvo sąlygotas būtinybės paskirstyti socialinę apsaugą visuomenėje ir tyrėjai šį reiškinį traktuoja kaip sistemą, užtikrinančią socialinę apsaugą visuomenės nariams. Taip pabrėžiama socialinės apsaugos svarba ir gerovės valstybė siejama kaip tik su jos įgyvendinimu. Tačiau toks vertinimas nėra visiškai teisingas, jis apima tik siaurą gerovės valstybės sritį.

Socialinė politika apima ne tik socialinę apsaugą, bet ir kitas sritis. Eikemo ir kt. (2008) nurodo, kad vienas iš gerovės valstybę sudarančių pagrindinių kintamųjų – visuomenės sveikata, leidžianti apibrėžti socialinę ir ekonominę padėtį šalyje ir akcentuoti **sveikatos apsaugos** svarbą. Lindbeck (2006) atskleidžia, kad gerovės valstybė gali būti vertinama įvertinant tokius komponentus kaip **būsto** nuomos kainų reguliavimas, būsto politika, darbo saugos įstatymai, **darbo rinkos politika**. Johnston ir Kurzer (2020) pabrėžia, kad vertinant gerovės valstybę privalu atsižvelgti į būsto nuomos ar įsigijimo galimybes, kurios yra veikiamos valstybės politinės ir socialinės politikos. Tyrėjai atkreipia dėmesį, kad būstas yra ilgalaikis turtas, todėl jo poveikis gerovės valstybės formavimui išryškėja tik per ilgesnį laiką, lyginant su kitomis gerovės valstybės dedamosiomis, tokiomis kaip sveikatos apsauga ir pan. Taminskaitės (2019) teigimu, gerovės valstybės samprata gali būti apibrėžiama siaurąja prasme – išskiriant tik socialinės apsaugos svarbą ir plačiąja – įtraukiant dar ir socialinę apsaugą, darbo teisę, užimtumo politiką, viešąsias paslaugas. Tai rodo, kad socialinė politika apima skirtingas sritis ir yra svarbus elementas kuriant gerovės valstybę. Taip suprantant gerovės valstybę buvo iš naujo apibrėžti politikos, valstybės vaidmenys visuomenėje

ir ekonomikoje, apimant socialinio ir ekonominio reguliavimo, taip pat reguliavimo ir socialinio aprūpinimo sistemas, ir tai papildė ankstesnes šio reiškinio sampratas.

Mokslinėje literatūroje pabrėžiama **saugios aplinkos** užtikrinimo būtinybė formuojant gerovės valstybę (Hummelsheim ir kt., 2011; Ottelin ir kt., 2018; ir kt.). Hummelsheim ir kt. (2011) tyrimas atskleidžia, kad socialinės politikos įgyvendinimas tiesiogiai siejasi su saugumo šalyje užtikrinimu ir baimių dėl saugumo atsiradimu, todėl valstybė, skirdama dėmesį socialinei politikai, gali prisidėti prie saugios aplinkos kūrimo. Ottelin ir kt. (2018) taip pat pažymi, kad, formuojant gerovės valstybę, reikėtų įtraukti ir paslaugas, apimančias krašto gynybą, infrastruktūros priežiūrą, bendrąsias saugos ir saugumo paslaugas. Tai papildė ankstesnes sampratas – taip akcentuojamas teikiamų paslaugų poveikis saugumui ir pabrėžiama saugios aplinkos sudarymo reikšmė. Todėl gerovės valstybė turi būti vertinama ne tik atsižvelgiant į naudą, kurią gauna visuomenės nariai (pvz., kompensacijos, pašalpos ir pan.), bet ir įvertinant jiems suteikiamas visuomenines paslaugas, susijusias su apsauga.

Gerovės valstybės idėja moksliniuose tyrimuose analizuojama per **ekonominę valstybių patirtį**, pabrėžiant, kad jos samprata sietina su tam tikros rūšies ekonominio persikirstymo prieinamumu (Quadagno, 1987; Thewissen ir Rueda, 2019; Sanchez ir Navarro, 2021; ir kt.) arba ekonomikos augimu, demografiniais rezultatais ir biurokratija (Wilensky, 1975; Fic ir Ghate, 2005; ir kt.). Todėl gerovės valstybės samprata buvo veikiami valstybės išpareigojimų piliečiams, ekonominio augimo, darbo, demografinių pokyčių ir pan. faktorių. Tai leidžia teigti, kad gerovės valstybės samprata apima daug skirtingų sričių, todėl ją identifikuoti yra sudėtinga.

Teoriniai mokslininkų argumentai patvirtina gerovės valstybę egzistuojant ne tik dėl teisingumo priežasčių (Devine ir Cockburn, 2018; Kramer 2020; ir kt.), bet ir dėl iš jos atsirandančio efektyvumo, veikiančio ekonominę šalių plėtrą (Atkinson, 1995; Aidukaitė, 2010; Barr, 2012; Greve, 2020; ir kt.). Huber ir Stephens (1994) pabrėžia, jog pagrindinis elementas vertinant valstybės gerovės lygį yra piliečių finansinis stabilumas. Gerovės valstybės sampratą šie tyrėjai siūlo vertinti atsižvelgiant tik į materialinę pusę ir į valstybės išpareigojimus užtikrinti materialinę gerovę savo piliečiams. Barr (2012) atskleidžia, kad gerovės valstybė gali būti traktuojama kaip visuma sistemos, kuri teikia pagalbą skurstantiesiems, persikirsto pajamas, kad sumažintų socialinę atskirtį, ir garantuoja sveikatos apsaugą šalies piliečiams. Sanchez ir Navarro (2021) gerovės valstybę apibūdina kaip reiškinį, apimantį visuomenės finansinį stabilumą, čia jie įtraukia vaikų skurdo rodiklius, atkreipia dėmesį į ekonominę valstybių padėtį ir turimą socialinių išlaidų sistemą. Tyrėjų teigimu, vaikų skurdo lygio vertinimas yra reikšmingas aspektas, parodantis esamą situaciją šalyje ir leidžiantis atlikti tolesnes prognozes. Jų nuomone, didelė tikimybė, kad skurdė gyvenantys vaikai, sulaukę pilnametystės, nepakeis savo socialinio statuso dėl esamos pajamų nelygybės, kuri apriboja jų pragyvenimo lygio, išsilavinimo ir kitokias galimybes. Greve (2020) gerovės valstybę vertina kaip įrankį skurdui šalyje mažinti ir teigia, kad gerovės valstybė padeda priimti ir įgyvendinti tokius valdžios sprendimus, kurie prisidėtų prie skurdo mažėjimo. Toks vertinimas tapatina gerovės valstybę su ekonominiais šalių rodikliais ir jų pokyčiais, lemiančiais ekonominių šalių vystymąsi. Tačiau gerovės valstybė negali

būti vertinama atsižvelgiant tik į šalių ekonominę situaciją, ši samprata apima kur kas daugiau kintamųjų.

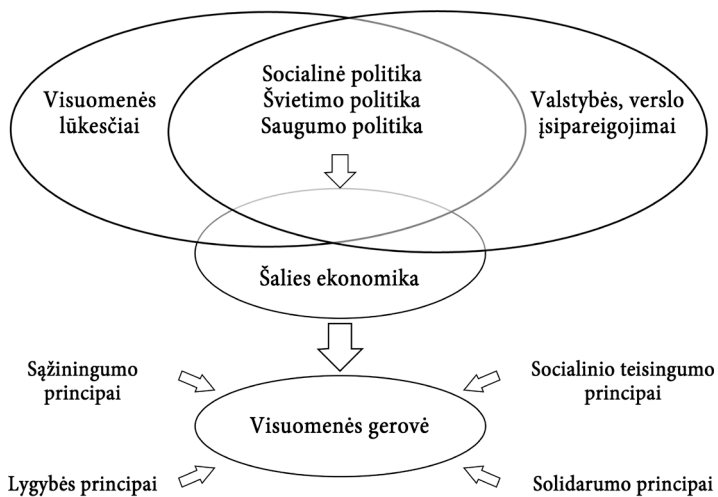
Kiti tyrėjai pabrėžia, kad gerovės valstybė yra daugiau nei BVP ar pelno rodikliai ir gali būti suvokiama kaip subalansuotas ekonominio efektyvumo ir socialinio teisingumo rezultatas (Guogis ir Svirbutaitė-Krutkienė, 2020). Tai reiškia, kad gerovės valstybės kūrimas reikalauja ne tik ekonominio augimo užtikrinimo, bet ir socialinės visuomenės gerovės sąlygos įgyvendinimo. Leisering (2011) gerovės valstybę apibūdina kaip valstybių iniciatyvas siekiant **lygybės, solidarumo, sąžiningumo ir socialinio teisingumo**. Benish ir Levi-Faur (2020) teigimu, gerovės valstybė gali būti suprantama kaip socialinių ir ekonominių poreikių kompensavimo priemonė, nukreipta į pilietybę pagrįstą socialinę teisę. Todėl gerovės valstybės vertinimai apima tiek socialinius, tiek ekonominius valstybių pokyčius.

Gerovės valstybė yra kuriama ne tik valstybės institucijų veiklos, bet ir kitų **rinkos subjektų** – nevyriausybinių organizacijų, verslo sektoriuje veikiančių subjektų ir pan. (Da Silva ir kt., 2018; Nijhuis, 2020; ir kt.). Goodin (1988) pažymi, kad gerovės valstybė yra nevienalytė, ją sudaro iniciatyvų, programų, struktūrų, rinkos elementų derinys, kurį stengiamasi sujungti ir integruoti į rinką. Įvairių rinkos subjektų iniciatyvų atsiradimas buvo sąlygotas ekonominių nuosmukių ir valstybės institucijų priimamų nepalankių sprendimų (Meijer, 2018), kurie paveikė kitus rinkos dalyvius ir paskatino jų aktyvų dalyvavimą gerovės valstybės kūrimo procese (Da Silva ir kt., 2018). Han (2022) pabrėžia, kad gerovės valstybės formavimas priklauso ne tik nuo politinės situacijos ir priimamų sprendimų, bet ir nuo pačios visuomenės. Pasikeitęs visuomenės požiūris į gerovės valstybę ir mažėjantis spaudimas valdžios institucijoms gali neigiamai paveikti vykdomą paskirstymo politiką ir atitolinti gerovės valstybės formavimą. Pierson ir Castles (2006) tyrimas atskleidžia, jog įvairių nuomonių apie gerovės valstybę atsiradimas lėmė šio reiškinio skirtingą suvokimą. Gerovės valstybė gali būti grindžiama valstybės įsipareigojimų laikymusi savo piliečiams, suteikiant pagalbą ir pinigais, ir natūra, kad būtų patenkinti visuomenės poreikiai. Tačiau kiekvieno asmens laisvas pasirinkimas, kurio valstybė nereguliuoja, yra veikiamas rinkos subjektų, savanoriškų asociacijų, verslo ir pan. Tai rodo gerovės valstybės sampratos sudėtingumą, nes visuomenės gerovės kūrimas priklauso nuo įvairių rinkos subjektų veiklos ir net nuo visuomenės narių tarpusavio santykių.

Rinkos ekonomika nepajėgi užtikrinti reikiamos asmeninės ir visuotinės gerovės kapitalistinėje visuomenėje, todėl būtinybė sukurti sistemą, padedančią įgyvendinti visuomenės siekius, paskatino gerovės valstybės sampratos susiformavimą. Ši samprata sudėtinga, todėl sunku tinkamai apibrėžti gerovės valstybės apimtį ir nustatyti jos ribas. Autoriai pateikia skirtingas šio reiškinio sampratos interpretacijas, įtraukdami tam tikrus ją sudarančius komponentus. Gerovės valstybės elementai – švietimo politika, socialinė apsauga, policija, darbo teisė ir pan. – veikia vienas kitą ir kartu lemia šalies ekonomiką. Todėl, pvz., švietimo politika daro įtaką šalies ekonominiams rodikliams, tokiems kaip skurdo ir nedarbo lygis, socialinė atskirtis, nelygybė ir pan., kurie nulemia socialinės politikos klausimus, susijusius su finansine parama, ir pan. Tai leidžia teigti, kad gerovės valstybę apibūdina ekonominiai, švietimo, būsto, socialinės

politikos, saugumo aspektai, turintys tiesioginį poveikį visuomenės narių gerovei šalyje.

Apibendrinant galima teigti, kad tyrėjai, nagrinėjantys gerovės valstybę įvairiais požiūriais, skirtingai apibrėžia gerovės valstybės sampratą, atskleidami vis kitokius jos aspektus. Taip yra dėl galbūt išsikeltų skirtingų tyrimų tikslų arba dėl gerovės valstybės sampratos skirtumų, kai gerovė kiekvienam gali būti suprantama skirtingai. Kaip jau buvo aptarta, vieni gerovės sampratą tapatina su sveikatos apsauga ar socialinėmis garantijomis, kiti teigia, kad tai išsipareigojimas visuomenės nariams sukurti tinkamą paslaugų sistemą, tretį pabrėžia, kad gerovės valstybė priklauso ne tik nuo valstybės institucijų, kad tai visų rinkos struktūrų išsipareigojimas atsižvelgti į visuomenės lūkesčius ir prisidėti prie gerovės visuomenėje kūrimo. Tai leidžia teigti, kad visuotinio gerovės lygio nustatymas ir ribų, kurios būtų priimtinos visiems visuomenės nariams, nubrėžimas yra kompleksiškas. Todėl kas vienam gali būti suprantama kaip gerovės išraiška, kitam atvirkščiai – kaip neatsakingas rinkos struktūrų elgesys visuomenės atžvilgiu. Remiantis moksliniais požiūriais į gerovės valstybę, tikslinga atskleisti gerovės valstybės sampratą (žr. 5 pav.).

5 pav. Gerovės valstybės samprata
Šaltinis: sudaryta autorės

Ši struktūra rodo, kad gerovės valstybė gali būti suprantama kaip visuomenės lūkesčių ir valstybės bei verslo išsipareigojimų visuma, jungianti socialinę politiką (per būsto, socialinės apsaugos, sveikatos apsaugos ir darbo rinkos sistemų vertinimą), švietimo politiką (per išsilavinimo vertinimą) ir saugumo politiką (per krašto apsaugą, policiją), kurie veikdami šalies ekonomiką (BVP, skurdą, socialinę atskirtį ir pan.) nukreipiami į visuomenės gerovės kūrimą, remiantis sąžiningumo, socialinio teisingumo, lygybės ir solidarumo principais. Tai reiškia, kad gerovės valstybė yra formuojama

ne tik valstybės institucijų, bet ir verslo, kuris turi paisyti visuomenės lūkesčių ir priimti įsipareigojimus, kad būtų pasiekti socialiniai ir ekonominiai pokyčiai. Šie veiksmai veikia makroekonominę aplinką, daro įtaką visuomenės ekonominiam ir socialiniam gyvenimui. Išskirta gerovės valstybės samprata naudojama siekiant apibrėžti ekonominės gerovės suvokimą ir jos turinį.

1.2.2. Ekonominės gerovės interpretacijos ją grindžiančių teorijų plotmėje

Mokslinėje literatūroje pabrėžiamos ekonominės gerovės ir gerovės valstybės tarpusavyo sąsajos (Atkinson, 1995; Greve, 2007; Aravacik, 2018; Keskin, 2021; Walker ir kt., 2021; ir kt.). Atkreiptinas dėmesys, kad tik finansinę visuomenės gerovę užtikrinanti valstybė sukuria tinkamas sąlygas savo nariams. Autoriai pabrėžia ekonominės gerovės ir socialinės gerovės sampratų atskyrimo problemas dėl jų tarpusavyo sąveikos veikiant bendrąją šalies gerovę (Lima de Miranda ir Snower, 2020; Keskin, 2021; ir kt.). Vieni ją vertina kaip reiškinių, apibrėžiantį bendrąjį valstybės ekonominį augimą (Dickinson, 2011; Naumann, 2021; ir kt.), kiti apibūdina kaip ekonominio augimo ir socialinės aplinkos sąveikos junginį (Jackson ir Marks, 1994; Walker ir kt., 2021; ir kt.). Tačiau tik patenkinant svarbius visuomenės materialinius poreikius ir užtikrinant materialinį stabilumą, įprasminamas visuomenės narių išsitvirtinimas pačioje visuomenėje, suteikiant jiems galimybę priimti sprendimus, siekti išsikeltų tikslų ir susikurti norimą gerovę. Tinkamos materialinės padėties visuomenei sukūrimas yra pradinis taškas siekiant gerovės.

Ekonominė gerovė buvo nuolat vertinama sprendžiant įvairius klausimus, susijusius su energetika (Azami ir Almasi, 2020), aplinkos taršos poveikiu (Pimonenko ir kt., 2018; Zhao ir Zhang; 2021) ir t. t., todėl jam tirti susiformavo gerovės ekonomikos mokslo šaka, paremta naudingumo didinimo principais (Kiseliauskas, 2013). Siekiant pateikti ekonominės gerovės sampratą, būtina apžvelgti tyrimus ir teorijas, lėmusias jos susiformavimą.

Pažymėtina, kad ekonominės gerovės susiformavimas gali būti siejamas su Smith ir Ricardo išskirtomis **klasikinėmis teorijomis** (angl. *Classical theory*) (Strange, 2020), pagal kurias visuomenės gerovė tapatinama su visuomenės turimu turtu. Tai atskleidė, kad visuomenės gerovės lygis yra proporcingas jos turimam turtui, ir paskatino tyrimų, nukreiptų į šį reiškinių, gausą. Vėliau ekonominės gerovės samprata praplėsta ir papildyta ekonomisto Pigou mintimis. Jis teigė, kad ekonominė gerovė gali būti apibrėžiama kaip naudos ir pastangų pusiausvyra kuriant ir naudojantis nacionaliniu produktu (Rooted ir kt., 2021). Tyrėjas pabrėžia, kad tarp bendrosios gerovės ir ekonominės gerovės egzistuoja tiesioginė priklausomybė ir didėjant ekonominei gerovei didėja ir bendroji gerovė (O'Donnell, 1979). Pirmumą teikdamas ekonominei, o ne bendrajai gerovei, Pigou atskleidė „pinigų matavimo lazdelės“ (angl. *measuring rod of money*) kaip įrankio gerovei vertinti svarbą (Rooted ir kt., 2021). Atsižvelgiant į tai ir atliekant verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei vertinimą tikslinga tyrimą grįžti kreipiant dėmesį į visuomenės narių turimą turtą.

Marshal, Pigou ir kt. tyrimai lėmė **neoklasikinės gerovės ekonomikos teorijos** (angl.

neoclassical welfare economic theories) susiformavimą, pagrįstą ribinio naudingumo ir produktyvumo koncepcijomis. Neoklasikinės gerovės ekonomika ne tik remiasi individualia gerove, bet ir vertina visumą kaip pavienių asmenų gaunamos naudos sumą. Neoklasikinė gerovės ekonomika siejasi su Stiglitz (1974) ir Solow (1974) teorijomis ir yra grindžiama *efektyviu ekonominių išteklių naudojimu* ir natūralių gamtos išteklių išsaugojimu ateities kartoms (Mourmouras, 1991; Howarth, 1997). Ji pabrėžia vartojimo mažinimo ir gamtos išteklių išsaugojimo būtinybę. Šią teoriją galima susieti ir su socialiai atsakinga verslo veikla, kurios pagrindą sudaro aplinkos apsauga ir socialinė veikla. Priimant sprendimus, pagal neoklasikinę gerovės ekonomikos teoriją, turi būti įvertinta ne tik gaunama nauda, bet ir kylanti rizika, pabrėžiant poveikį tam tikriems regionams, gamtos ištekliams ir pan.

Požiūrio į ekonominę gerovę pokyčiai siejasi su Pareto tyrimais ir **Pareto optimalumo principu** (angl. *Pareto optimality*). Juo remiantis, visuomenės gerovė tampa optimali tada, kai nėra galimybių pagerinti vieno individo situacijos nepabloginant situacijos kitam (Stiglitz, 1981). Šis principas atskleidžia visuomenės narių tarpusavio priklausomybę. Vertinant tik ekonominę gerovę prieštaros optimalumo principui nepastebima, tačiau atsižvelgiant į socialinę gerovę matyti, kad Pareto optimalumo principas gali būti suprantamas kaip socialinės gerovės padidėjimas, kai vienam asmeniui pagerinant padėtį kitų padėtis pablogėja. Atsižvelgiant į socialinio teisingumo kriterijų, optimalumas ir geriausias optimalus distributas gali būti pasiekti ne Pareto efektyvumo taške. Nors ekonomikoje optimalumo principas pasireiškia, kai ištekliai paskirstomi rinkos dalyviams, turintiems nevienodas paskirstymo galimybes, taip, kad nebūtų galimybių jų perskirstyti ir pagerinti, vienu rinkos dalyvių padėti lyginant su kitais (Buchanan, 1962; Layard ir Nickel 1999), jį pasitelkus atlikti valstybių vertinimai padeda išskirti ir remti tik tas sritis / veiklas, kurias įvykdžius socialinės grupės išsaugos tą patį gerovės lygį arba jį pakels.

Ekonominė gerovė glaudžiai siejasi su **Kaldor (1939) ir Hicks (1939) efektyvumo kriterijumi** (angl. *Kaldor-Hicks efficiency criterion*), kuris pabrėžia, kad atitinkami sprendimai priimami, jei asmenys ar verslas, tiesiogiai gaunantys naudą, gali ir yra pasiryžę kompensuoti nuostolius tiems asmenims, kurių situacija dėl šio veiksmo pablogėja (Bostani ir Malekpoor, 2012). Tai rodo, kad sprendimas efektyvus tada, kai bendrosios naudos suma viršija patiriamus kaštus ir naudą gaunantys asmenys kompensuoja jos negavusiems asmenims. Todėl sprendimas turi pagerinti kieno nors ekonominę situaciją taip, kad gaunama nauda būtų pakankama kompensuoti jos negavusiems asmenims. Kiti tyrimai rodo, kad geresnę finansinę situaciją turinti visuomenės dalis, kompensuodama žemesnį pragyvenimo lygį turinčius asmenis, vis tiek prisideda prie savo gerovės ir galiausiai pagerina savo situaciją (Ellerman, 2014).

Verslo socialinė atsakomybė taip pat gali būti siejama su Kaldor ir Hicks efektyvumo kriterijumi, kuris gali būti suprantamas kaip socialiai atsakingos verslo veiklos, patiriamų kaštų ir gaunamos grąžos santykiai. Pavyzdžiui, verslas, prisidedamas prie socialiai atsakingų iniciatyvų, susijusių su darbuotojų mokymu ir kvalifikacijos kėlimu, patiria tiesioginius kaštus. Naudos gavimas verslui yra sąlyginis, nes darbuotojas gali išeiti iš darbo, nepanaudoti įgytų žinių atlikdamas savo darbą ir pan. Tačiau

asmenys, kuriuos ši informacija apie socialiai atsakingą verslo veiklą pasiekė, prisideda prie teigiamos informacijos apie verslą skleidimo ir pan., ir tai teigiamai paveikia verslo veiklos rezultatus. Todėl verslas gauna tam tikrą kompensaciją už kaštus, patiriamus su socialiai atsakinga veikla.

Nors Kaldor (1939) ir Hicks (1939) efektyvumo kriterijus siejasi su nuostolių atlyginimu, rinkos pokyčiai, pasikeitęs visuomenės gerovės lygis kelia klausimų dėl kompensacijų, susijusių su pajamų perskirstymu, efektyvumo, nes pasikeitusi situacija gali paskatinti skirtingus ekonominius pokyčius ir kompensacijos gali būti nebeaktualios (Boadway, 1974; Ellerman, 2014). Taigi finansinis perskirstymas gali turėti hipotetinį pagrindimą ir kompensacija gali būti suprantama kaip spėjamas gerovės kriterijus.

Ekonominė gerovė sietina su **Coase teorema** (angl. *Coase theorem*). Pagal ją, priimami sprendimai nebūtinai turi būti grindžiami efektyvumo principu. Jis gali būti pasiektas derybomis (Coase, 1960; Farrell, 1987; Deryugina ir kt., 2021; ir kt.). Tai ne tik siejama su ekonomine gerove, bet ir gali būti pritaikoma socialiai atsakingai veiklai. Versle derybos vyksta tiek pačiame subjekte, tiek ir už jo ribų, derantis su darbuotojais, tiekėjais, klientais ir pan. Socialiai atsakingos veiklos įgyvendinimas ir su ja susijusių sprendimų priėmimas dėl darbuotojų mokymų, papildomos darbo jėgos įdarbinimo, apimant neįgaliųjų įveiklinimą, ir pan., dažnai grindžiamas derybomis, kurios užbaigiamos efektyvumo principo įgyvendinimu, prilyginamu pasiektam Pareto optimalumui. Deryugina ir kt. (2021) teigia, kad teorema gali būti pritaikoma sprendžiant aplinkosaugos klausimus, nurodo, kad verslas gali išspręsti šias problemas net neįsikišant valstybiniam sektoriui. Tačiau pažymėtina, kad Coase teorema yra svarbi tik tada, kai tikimasi veiksmingų derybų.

Pastebimos ekonominės gerovės ir **naudingumo teorijos** (angl. *Utility theory*) sąsajos. Naudingumo teorija dažnai buvo siekiama paaiškinti ekonominius reiškinius, valstybės institucijų priimamus sprendimus ir vartotojų pasirinkimus, vertinant galimas alternatyvas ir priimant daugiausia naudos teikiančius sprendimus (Stigler, 1950). Smith (1973) pabrėžia, kad gerovės sąvoka gali apibūdinti objektyviai suvokiamas visuomenės gyvenimo sąlygas, neišskiriant subjektyvaus pavienių individų vertinimo. Atsižvelgiant į tai, ekonominė gerovė gali būti sietina su naudingumo teorijos dedamąja – **kardinalaus naudingumo teorija** (angl. *Cardinal utility theory*), besiremiančia objektyviu vertinimu ir atitinkamų sprendimų priėmimu (Harsanyi, 1953). Ji suteikia platesnę tiriamojo reiškinio sampratą, į ją patenka daugiau duomenų (Barnett, 2003) ir turi būti įvertintas kiekvienas kriterijus, išskiriant jo teikiamą naudą.

Siekiant išspręsti iškeltą mokslinę problemą – sudaryti verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei modelį, atlikti empirinį tyrimą, pateikti sprendimus verslui ir valdžios institucijoms dėl socialinės atsakomybės įtakos ekonominei visuomenės gerovei ir nustatyti didžiausią teigiamą įtaką turinčias veiklas – tyrimas atliekamas atsižvelgiant į naudingumo teoriją.

Viena garsiausių teorijų – Karlo Marxo **klasikinė visiško užimtumo teorija** (angl. *Classical full employment theory*). Remiantis ja, ekonomika gali tinkamai funkcionuoti tik tada, kai pasiekiamas visiškas užimtumas. Mokslininkas Keynes (1964), lygiai taip pat kaip ir Karl Marx, palaiko visiško užimtumo koncepciją ir teigia, kad nedarbas

šalyse yra laikinas arba nenormalus ir visiškas užimtumas turi būti pasiektas stengiantis sukurti visuomenės gerovę (Keynes, 1964; Cardim de Carvalho, 2008; Spithoven, 2017; ir kt.). Keynes (1964) akcentuoja, kad nedarbas mažina vartojimą, kartu ir gyventojų pajamas, o didėjant užimtumui didėja ir pajamos bei vartojimas. Pagrindinėmis nedarbo priežastimis Keynes laiko netinkamą darbo rinką (pvz., netinkamas darbo užmokestis, gausios gerovės išmokos ir pan.), mokymo ir švietimo lygį. Jo teigimu, ekonominiai klausimai gali būti išspręsti ir gerovė sukurta tik sukuriant daugiau darbo vietų ir taip mažinant nedarbą šalyse (Tcherneva, 2014; Terra ir kt., 2021; Baca, 2021). Pažymėtina, kad ekonominė gerovė gali būti pasiekta neužtikrinant, kad visiško užimtumo sąlyga bus įgyvendinta. Akcentuotina, kad visiškas užimtumas negali būti pasiektas dėl skirtingų šalyse vyraujančių socialinių grupių, pvz., dėl žmonių, tuo metu ieškančių darbo, besimokančių studentų, kurie potencialiai galėtų papildyti darbo rinką, ir pan. Todėl gerovės valstybės modeliai ir ekonominės gerovės samprata prieštarauja anksčiau minėtoms ekonomikos teorijoms. Kita vertus, sudarant verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei modelį ir atliekant empirinį tyrimą, užimtumas ir kartu nedarbas yra svarbūs veiksniai, lemiantys visuomenės narių pajamas, todėl negali būti ignoruojami atliekant tyrimą.

Mokslinėje literatūroje pabrėžiama Bergson-Samuelson **iškelta visuomenės gerovės funkcija** (angl. *Bergson-Samuelson welfare function*), kuri atskleidžia, kad geriausiajam išteklių paskirstymui ir didžiausiam gerovės lygiui pasiekti būtinas išsamus visų teigiamų ir neigiamų veiksnių įvertinimas (Parks, 1976). Ši funkcija paremta taisykle, kad socialinių pirmenybių išdėstymas atitinka individualių pirmenybių eiliškumą. Tai paskatino diskusijas akademinėje bendruomenėje ir autorių kritiką, pabrėžiant, kad ši funkcija neatsižvelgia į asmens teisę apsispręsti laisvai, todėl ji turėtų būti papildyta ir išplėsta (Kemp ir Ng, 1976). Todėl funkcijos pritaikymas praktikoje kelia abejonų dėl rezultatų naudingumo ir tinkamumo.

Šios teorijos atsiradimas paskatino **utilitaristinės gerovės funkcijos susiformavimą** (angl. *Utilitarian welfare function*). Jos idėja pagrįsta atskirų asmenų gerovės funkcijų matavimu, siekiant išmatuoti bendrą visuomenės gerovę. Ji remiasi taisykle, kad visi asmenys yra lygūs ir gerovės padidinimas suteikia vienodą naudą ir turtingam, ir vargšui (Maskin, 1978). Toks skirstymas kelia papildomų klausimų dėl gerovės pasiskirstymo, nes naudos didinimas vargšui suteiktų didesnę gerovę nei finansiškai apsirūpinusiam asmeniui. Vėlesni tyrėjai išskiria asmenų suvokiamos gerovės svarbą ir tai leidžia atsirasti tokioms teorijoms kaip **visuomenės pasirinkimo teorija** (angl. *Social choice theory*), kai siekiama priimti teisingus sprendimus, atitinkančius visuomenės interesus (Roberts, 1980; Sen, 1986), **socialinė sprendimų funkcija** (angl. *Social decision function*), kai sukuriamas grupės nuostatų rinkinys, atitinkantis individualių nuostatų rinkinį (May, 1952; Pattanaik, 1994; ir kt.). Šių teorijų atsiradimas paskatino gausius mokslinius tyrimus, kurie apėmė matavimo problematikos aspektus (Bleys ir Whitby, 2015; Brynjolfsson ir kt., 2018; ir kt.), ekonominės gerovės svarbą sprendžiant visuomenėje atsiradusias problemas (Fang, 2011; Calvin ir kt., 2020; ir kt.) ir pan.

Siekdami atskirti socialinę ir ekonominę gerovę, Lima de Miranda ir Snower (2020) kalba apie solidarumo ir agentavimo, materialinės naudos ir aplinkos tvarumo

rodiklius. Jų tyrimas atskleidžia, kad ekonominė gerovė yra suprantama kaip materialinė nauda įtraukiant natūralios aplinkos sąlygą. Kiseliauskas (2013) pabrėžia, kad ekonominė gerovė gali būti suprantama kaip ta gerovės dalis, kurią lemia ekonominiai veiksniai. Ji-liang ir kt. (2022) taip pat atskleidžia, kad ekonominė gerovė gali būti vertinama per visuomenės narių materialinę pusę, parodančią asmens padėtį visuomenėje. Fang (2011) ekonominę gerovę apibūdina kaip klestėjimo ir gyvenimo kokybės lygį, kurį galima išmatuoti ir pasverti naudojant skirtingus ekonominius rodiklius. Kiti tyrėjai plėtoja šią idėją akcentuodami rodiklius, kuriais remiantis ekonominė gerovė galėtų būti išmatuota (Jacobs ir Šlaus, 2010; Dickinson, 2011; Fang, 2011; Bleys ir Whitby, 2015; Brynjolfsson ir kt., 2018; ir kt.). Tačiau šie tyrimai remiasi idėja, kad ekonominė gerovė yra veikiami ekonominių pokyčių, kurie turi lemiamą reikšmę šiam reiškiniui. Kaip matyti iš tyrėjų vertinimų, ekonominė gerovė yra viena pagrindinių sąlygų, užtikrinančių visuomenės gerovę, ir tai rodo tyrimų, nukreiptų į šią veiklą, reikšmingumą.

Mokslinės literatūros analizė parodo šio reiškinio kompleksiskumą per pristatytų sampratų įvairovę, kuri iš dalies priklauso nuo kiekvieno tyrėjo išskirtų tikslų ir atliekamo tyrimo. Todėl atsižvelgiant į tai, tikslinga apibrėžti **ekonominės gerovės** reiškinį, kuris gali būti suprantamas *kaip gerovės dalis, atskleidžianti valstybės ekonomikos indėlį formuojant visuomenės gerovę*. Šia samprata remiamasi tolesnėse disertacijos dalyse.

Kaip sakytą, valstybių ekonominė gerovė yra svarbi kuriant gerovės valstybę, todėl siekiant įprasminti teorinius aspektus tikslinga apžvelgti gerovės valstybės modelius.

1.2.3. Gerovės valstybės modelių ir jų režimų analizė, tyrimų kryptys

Skirtingas požiūris į gerovės valstybę sąlygojo tai, kad buvo sukurti atskiri modeliai, sugrupuojant valstybes, turinčias panašų gerovės lygį. Mokslinėje literatūroje išskirti modeliai turi tris (Esping-Andersen, 1990; Jensen, 2008; Kautto, 2002; ir kt.), keturis (Leibfried, 1992, Castles ir Michael, 1993; Ferrera, 1996; Korpi ir Palme, 1998; Bonoli, 1997; Beer ir kt., 2001; Yoruk ir kt., 2022; ir kt.), penkis (Bambra, 2005; Bambra, 2006; Bambra, Eikemo, 2009; ir kt.) arba šešis (Fenger, 2007; Alexopoulou ir kt., 2022; ir kt.) režimus (žr. 5 priedą).

Gerovės valstybės modelių formavimasis gali būti siejamas su **Titmuss (1966)** atliktais tyrimais (Korpi, ir Palme 1998; Corrado ir kt., 2003; Aspalter, 2011; Deeming, 2016; Offe ir Keane, 2019; ir kt.). Teigiama, kad gerovės valstybės samprata yra paremta socialine politika, darančia įtaką visuomenei, šalies ekonomikai per ekonomikos reguliavimo mechanizmą, materialinių išteklių perskirstymą ar papildomų paslaugų visuomenės nariams suteikimą (Titmuss, 1966). Atsižvelgdamas į tai, mokslininkas sudarė gerovės valstybės modelį ir išskyrė tris režimus – liekamosios gerovės, pramonės pasiekimų-veiklos, institucinio paskirstymo (Titmuss, 1974). Liekamosios gerovės režimas suprantamas kaip individų (darbuotojų, namų ūkių) finansiniai kaštai siekiant apsaugoti ir sumažinti socialines rizikas. Tai leidžia teigti, jog valstybė atkreipia dėmesį į visuomenės narius tik tuo atveju, kai namų ūkis jau negali pats išsilaikyti. Pramonės pasiekimų-veiklos režimas siejamas su laisvosios rinkos atsiradimu ir socialinio

saugumo užtikrinimu. Valstybė orientuojasi į verslo vystymą, darbo santykių kūrimą, socialinę paramą ir socialinį draudimą. Institucinio paskirstymo režimas grindžiamas kolektyvine / bendra atsakomybe už kiekvieno asmens gerovę. Pagal jį valstybė pritaiko ir į ekonomiką integruoja mechanizmą, padedantį pavieniams individams, kai jiems to reikia. Nors pateiktas modelis sudaro pagrindą socialinės politikos idėjų susiformavimui, vėlesni tyrinėjimai atsižvelgia ir į politinę šalių padėtį. Tai suteikia galimybę detaliau suskirstyti valstybes ir pristatyti naujus modelius.

Mokslinėje literatūroje daug dėmesio skiriama *Esping-Andersen (1990)* modeliui, kurį sudaro šie režimai: liberalusis (JAV, Kanada ir t. t.), konservatyvusis / korporacinis (pvz., Nyderlandai, Vokietija ir pan.) ir socialdemokratinis (pvz., Skandinavijos šalys). Jie skiriasi ne tik socialinės politikos organizavimo klausimais, bet ir skleidžiamą ideologija.

Socialdemokratinis režimas grindžiamas universalumo, solidarumo ir tarpusavio lygybės (moterų įdarbinimo) principais (Saikkonen ir Ylikanno, 2020; ir kt.), taip pabrėžiant visuomenės narių tarpusavio lygybę. Čia akcentuojama didesnė valstybės atsakomybė už piliečių gerovę, pasireiškianti didesnėmis socialinėmis išmokomis, įvairesnėmis socialinėmis paslaugomis, visiško užimtumo politikos vystymu, visuomenės narių skurdo ir nelygybės mažinimu, geresniu švietimo sistemos prieinamumu ir pan. (Esping-Andersen, 1990). Tvarumas atsiranda tik tada, kai šalyje egzistuoja maksimalus gyventojų užimtumas ir surenkami didesni mokesčiai, kurie gali būti skiriami socialinėms paslaugoms. Tokia samprata socialdemokratinį režimą priartina prie Titmus (1966) išskirto institucinio paskirstymo režimo. Šiam režimui priskiriamos valstybės pasižymi aukšto lygio dekomodifikacija, jose nelygybės, skurdo ir nedarbo rodikliai žemi (Esping-Andersen, 1999; Coburn, 2004). Nakray (2021) teigimu, dekomodifikacija vertinama atsižvelgiant į pensijų, finansinės pagalbos esant nedarbui, sveikatos draudimo ir pan. prieinamumą, kreipiant dėmesį į valstybės ir kitų rinkos dalyvių vaidmenį teikiant paslaugas ir formuojant visuomenės gerovę. Esping-Andersen (1990) pabrėžia, kad demodifikacija atsiranda tada, kai paslauga teikiama kaip teisė ir žmogus gali susikurti tam tikrą pragyvenimo lygį, nepriklausomai nuo rinkos pokyčių. Demodifikacijos laipsnį tyrėjas vertino atsižvelgdamas į tris stambiausias išlaidų grupes – pensijų, ligos ir nedarbo išmokas (Esping-Andersen, 1990). Jis įtraukė ir stratifikacijos lygio vertinimą, pažymėdamas, kad režimas remiasi nuolatine valstybės parama visuomenei, nepriklausomai nuo visuomenės narių gaunamų pajamų. Todėl šis režimas vyrauja daugiausia Skandinavijos šalių ekonomikose, šių šalių gyventojai pasižymi didelėmis pajamomis, geromis socialinėmis garantijomis, lygiomis teisėmis ir galimybėmis (pvz., Norvegija).

Liberalusis režimas grindžiamas liberalios valstybės ir liberalios socialinės sistemos, kuriai būdinga minimali socialinės srities intervencija (Esping-Andersen, 1999), pagrindu. Jis pasižymi valstybės nesikišimo į rinką principu, reiškiančiu, jog kiekvienas visuomenės narys turi pats stengtis pagerinti savo darbo ir gyvenimo sąlygas. Valsitybė tik palaiko rinką ir užtikrina minimalios socialinės sistemos funkcionavimą, suteikdama minimalią socialinę paramą skurdui ir nedarbui šalyje mažinti. Todėl tokios valstybės pasižymi aukštu nedarbo lygiu (Ehn ir Horvathova, 2020). Pažymėtina, kad

liberalusis režimas yra artimas Titmuss (1966) sukurtam liekamosios gerovės režimui ir gali egzistuoti tik tose šalyse, kuriose yra limituota kolektyvinė nuostata (pvz., JAV).

Liberalusis režimas paremtas paradigma, kad rinkos veikimas skatinamas pačios valstybės, kuri garantuoja minimalią visuomenei teikiamą naudą ir prisideda prie pavienių asmenų gerovės puoselėjimo suteikdama subsidijas. Režimas pasižymi žema dekomodifikacija, t. y. didele pajamų nelygybe ir aukštu skurdo lygiu šalyje (Esping-Andersen, 1999; ir kt.). Vertinant stratifikaciją pažymėtina, kad tokio režimo valstybėse yra nedaug mažas pajamas gaunančių gyventojų ir gerokai daugiau tokių, kurie palaiko privatų socialinį draudimą.

Konservatyvusis / korporacinis režimas remiasi idėja, kad darbas laikomas pagrindiniu pragyvenimo šaltiniu ir valstybės vaidmuo socialinės politikos klausimais yra vidutinio lygio (Ehn ir Horvathova, 2020). Valstybė iš dalies prisideda prie rinkos pokyčių ir sudaro galimybes visuomenės nariams gauti socialines išmokas, tačiau jos kišimasis į rinką ribotas, o tai lemia ir ribotą socialinį saugumą. Tai socialdemokratinio ir liberaliojo režimų junginys, tokio režimo šalyse socialinis saugumas ribotas, didelė pajamų nelygybė, aukštas skurdo lygis. Valstybė remia atskirus visuomenės narius tik tuo atveju, kai jie priskiriami prie žemiau skurdo ribos gyvenančių gyventojų, t. y. kai neturi įplaukų ir santaupų ir negali savęs išlaikyti (Esping-Andersen, 1990). Šiam režimui galima priskirti tokias valstybes kaip Vokietija. Dėl savo ideologijos konservatyvusis / korporacinis režimas atitinka Titmuss (1966) pramonės pasiekimų-veiklos režimą.

Esping-Andersen (1990) modelis sulaukė diskusijų akademinėje bendruomenėje – vieni jį vertino kaip naują atradimą, kiti – kaip praktinę prasme nepagrįstą ir neįrodytą teoriją, kuri neapibrėžia, kokiose konkrečiai ekonomikose kiekvienas režimų gali būti naudojamas (Ferrera; 1996; Bonoli, 1997; Kautto, 2002; Bambra, 2005; Bhambra ir Holmwood, 2018; Svirbutaitė-Krutkienė ir Dužinskas, 2018; Asatiani ir Verulava, 2017; Bejan ir Nikolova, 2022; ir kt.). Autoriai kritikavo Esping-Andersen (1990) modelio teorinę ir metodologinę dalį, teigdami, kad pasirinktas tiriamojo objekto dydis neatitinka bendrojo šalių konteksto (Leibfried 1993; Ferrera 1996; Bonoli 1997; ir kt.). Kiti pastebi, kad pasirinkta metodologija nesuteikia lankstumo ir įpareigoja valstybes priskirti vienam iš trijų tipų, pritaikant tam tikras savybes (Bhambra ir Holmwood, 2018; Svirbutaitė-Krutkienė ir Dužinskas, 2018; Guler, 2019; Bejan ir Nikolova, 2022; ir kt.). Taip pat Esping-Andersen (1990) modelis rėmėsi tik valstybės finansinėmis injekcijomis į rinką, eliminavo kitus prie gerovės valstybės kūrimosi prisidedančius elementus (pvz.: švietimą, socialinių paslaugų suteikimą visuomenės nariams ir pan.), kurie sukėlė mokslininkams abejonių dėl modelio patikimumo (Ferrera 1996; Bonoli, 1997; Malinovskiy ir Shibanova, 2022; ir kt.). Nepaisant trūkumų, Esping-Andersen (1990) modelis prisidėjo prie gerovės valstybės sampratos atskleidimo socialinės apsaugos srityje.

Esping-Andersen (1990) modelis sulaukė akademinės bendruomenės dėmesio dėl tiriamų valstybių imties (Bonoli 1997; Ferrera 1996; ir kt.). Kai kurios valstybės, tokios kaip Portugalija, Graikija ir pan., pasižymi fragmentiška gerovės suteikimo visuomenės nariams sistema, socialine apsauga, kitokia visuomenės narių subsidijavimo sistema,

ir tyrimo atlikimas jų neįtraukiant, gali pateikti klaidingus rezultatus (Leibfried 1992; Bonoli 1997; Ferrera 1996; ir kt.). Esping-Andersen teigimu, šios valstybės gali būti priskiriamos prie konservatyviojo / korporacinio režimo ištakų. Deeming (2016) įžvelgia dar vieną Esping-Andersen modelio trūkumą. Jis teigia, kad JAV taip pat negali būti priskirtos prie liberaliojo režimo dėl vis didėjančios finansinės paramos socialinei visuomenės gerovei ir vis mažėjančių skurdo rodiklių šalyje. Vėlesni tyrimai atskleidžia, kad Anglijos ir Australijos priskyrimas liberaliajam gerovės režimui diskutuotinas dėl vyraujančių konfliktinių politinių nurodymų, kylančių iš pačios vyriausybės (Deeming, 2014; Canevarolo, 2019; ir kt.). Atsižvelgiant į išlaidas gerovei kurti, šios valstybės turėtų sudaryti atskirą kategoriją (Castles ir Mitchell, 1993; Guler, 2019; ir kt.).

Nors Esping-Andersen pasiūlytas modelis turi trūkumų, jis leido ne tik geriau suprasti valstybės / politikos ir ekonomikos / rinkos santykius, bet ir nustatyti visuomenės ir institucijų, valstybės ir rinkos sąveikos stiprumą, išskirti valstybių tarpusavio panašumus ir skirtumus. Naudingumą rodo ir tai, kad modelis plačiai taikomas ir dabartiniuose tyrinėjimuose (Asatiani ir Verulava, 2017; Powell ir kt., 2020; ir kt.).

Vėlesnių autorių pristatyti gerovės valstybės modeliai glaudžiai siejasi su Esping-Andersen (1990) sukurtu modeliu. Modeliai apima tas sritis, kurios nebuvo įtrauktos į Esping-Andersen modelį, ir praplečia tyrimo imtį, akcentuojant lygybę, politiką ar suteikiamų viešųjų paslaugų vaidmenį. Vieni siūlo įtraukti pietų arba Viduržemio jūros režimus (Bonoli, 1997; Ferrera 1996; ir kt.), kiti – radikalųjį režimą, kuris atspindėtų Australijos ir Naujosios Zelandijos šalis (Castles and Mitchaell, 1993; Powell ir kt., 2020; ir kt.), ar Rytų Azijos režimą (Kwon, 1997; ir kt.) ir pan.

Leibfried (1992) papildė Esping-Andersen modelį, į tyrimą įtraukęs Pietų Europos valstybes. Atsižvelgdamas į bendrąją šalių situaciją ir skurdo lygį, tyrėjas išskiria keturis galimus režimus – skandinaviškąjį, anglosaksų, Bismarko ir lotynų. Leibfried (1992) tyrimas tik papildė Esping-Andersen (1990) sukurtą modelį, jame buvo išskirtas papildomas režimas – lotynų šalis, pasižyminčios minimalia socialinės apsaugos sistema ir ribotomis teisėmis į socialinę gerovę. Toks Esping-Andersen modelių papildymas suteikė galimybę tikslesniam valstybių skirstymui.

Ferrera (1996) pabrėžia, kad Esping-Andersen (1990) modelis remiasi tik teoriniu pagrindu. Atsižvelgdamas į socialinės apsaugos prieinamumą, naudos ir finansinių garantijų gavimą skirtingose ekonomikose, tyrėjas išskiria skandinaviškąjį, anglosaksų, Bismarko ir pietų režimus. Šios tipologijos mažai skiriasi nuo Esping-Andersen (1990) ar Leibfried (1992) tyrimų rezultatų. Tačiau Ferrera (1996) dar mini Pietų Europos valstybių režimą ir teigia, jog šio regiono valstybės išskiria vyraujančia politika, kultūra ir ideologijomis. Atkreiptinas dėmesys, kad Ferrera (1996) modelis neįtraukia ankstesniuose modeliuose nurodomų valstybių – Maltos ir Kipro, autorius jų nepriskiria nė vienam iš naujai sudarytų režimų (Alexopoulou ir kt., 2022). Naujai suformuotos šakos praplėtė ankstesnius mokslinius tyrinėjimus.

Bonoli (1997) kritikavo Esping-Andersen (1990) ir Ferrera (1996) pasiūlytus gerovės valstybės modelius. Jis teigė, kad tyrėjai rėmėsi kiekybiniais rodikliais ir neatsižvelgė į šalies bendrąją ekonomiką (Bonoli, 1997). Vertindamas išlaidų procentinį dydį

šalies BVP (socialinių išlaidų dydį šalies BVP) ir procentinį dydį daromoms įmokoms (išskirdamas socialinių paslaugų, finansuojamų per įmokas, procentą), Bonoli (1997) mini Šiaurės, Pietų, Britanijos ir kontinentinės Europos režimus. Tyrimai atskleidžia, kad dalies valstybių socialinės apsaugos sistema yra paremta įmokų įplaukomis, o kitų šalių socialinė sistema grindžiama atsižvelgiant į BVP lygį šalyje. Bonoli pateiktas vertinimas papildo ankstesnius tyrimus, čia įtraukiamas socialinių išlaidų dydis BVP, paslaugų per įmokas finansavimo dydžiai.

Skirtingai nei anksčiau aptarti tyrimai, *Korpi ir Palme (1998)* modelis grindžiamas socialinio draudimo institucijomis ir leidžia tirti kiekvieną socialinio draudimo schemą atskirai, atsižvelgiant į išmokų lygį, teisę gauti išmokas, darbuotojų ir darbdavių bendradarbiavimo aspektus. Modelis grindžiamas dviejų institucijų senatvės ir ligos draudimo duomenų, kurie sudaro didžiausią išlaidų dalį kuriant gerovės valstybę, analize. Dėmesį skirdami priežastinių procesų analizei, tyrėjai analizavo institucijų poveikį, vertinant nelygybės ir skurdo rodiklius šalyse. Atsižvelgdami į sritį, kurioje veikia institucija, teisinę bazę, naudos (visuomenės nariams suteikiamų pajamų) principus, Korpi ir Palme (1998) nustatė, kad valstybės skiriasi išmokų tarifų dydžiais ir gaunančiųjų tipais. Tyrimas leido išskirti penkis režimus: taikinio, savanoriškai valstybės subsidijuojamą, korporacinį, pagrindinio saugumo ir visapusišką (Korpi ir Palme, 1998). Taikinio režimui priskiriamos valstybės pasižymi minimaliu išmokų taikymo tarifu. Išmokų gavimas nėra užtikrintas pilietybės ar pridėtinės vertės kūrimo dirbant šalyje principais, jis turi būti papildomai pagrįstas ir įrodytas. Valstybės, patenkančios į savanoriškai valstybės subsidijuojamą režimą, pasižymi tuo, kad socialinė apsauga suteikiama atsižvelgiant į narystes ar įmokas, taikant vienodo tarifo arba priklausomo nuo pajamų tarifo principus. Pagrindinio saugumo režimo valstybėse socialinė apsauga suteikiama tik įmokų mokėtojams arba pilietybę turintiems asmenims ir pasižymi taikomais vienodais suteikiamų išmokų tarifais. Korporacinis režimas susijęs su socialinėmis garantijomis, suteikiamomis atsižvelgiant į turimą poziciją ir visiems skirtingų išmokų tarifų taikymą, priklausanti nuo gaunamų pajamų dydžio. Visapusiškam režimui priskiriamos valstybės pasižymi socialinėmis garantijomis, suteikiamomis šalies piliečiams ir darbo rinkoje veikiantiems asmenims, jiems visiems taikomi vienodo dydžio ir su pajamų dydžiu susijusių išmokų dydžiai.

Mokslininkų tyrimai atskleidžia, kad, taikydamos nuo pajamų dydžio priklausanti socialinių išmokų dydį, socialinio draudimo įstaigos įgyja galią ir gali efektyviau sumažinti nelygybę ir skurdą nei tada, kai taikomos vienodo tarifo išmokos. Tyrimai rodo, jog egzistuoja *perskirstymo paradoksas* – kuo didesnė nauda ir pašalpos skiriamos skurstantiesiems, kuo labiau siekiama suvienodinti socialinės nelygybės disbalansą, tuo mažesnė tikimybė sumažinti skurdą atitinkamoje ekonomikoje dėl besikeičiančio visuomenės narių požiūrio.

Šiuos teiginius iš dalies pagrindžia ir papildo vėlesni tyrimai (Collste, 2021; Gugushvili ir Lenen, 2021; ir kt.). Nors Gugushvili ir Lenen (2021), Korpi ir Palme (1998) atliktą tyrimą laiko reikšmingu įrankiu, paskatinusiu tolesnius gerovės valstybės tyrinėjimus, autoriai pastebi, kad šio modelio trūkumus lėmė tai, kad priežastiniai veiksniai buvo laikomi savaime suprantamais ir neparemti empiriniais tyrinėjimais. Brady ir

Bostic (2015) tyrimas atskleidžia, kad lėšos, skiriamos mažesnes pajamas gaunantiems asmenims, sumažina šalies skurdo rodiklius. Nors šis tyrimas prieštarauja Korpi ir Palme (1998) paradokso principui, tyrėjai pabrėžia jo svarbą ir reikšmę tiriant gerovės valstybę.

Skirtingai nei Korpi ir Palme (1998), Esping-Andersen (1990) modelis apibrėžia valstybės, rinkos ir šeimos atsakomybės ribas bei užimtumo politikos formavimo aspektus. Autoriai akcentuoja Esping-Anderson modelio svarbą ir didesnę jo pritaikymą aiškinant skirtingus gerovės valstybėje vykstančius procesus (Nugroho, 2018; Olsen ir O'Connor, 2018; Bejan ir Nikolova, 2022; ir kt.). Leonavičius ir Žilys (2009) pabrėžia, kad toks modelių kūrimas atskleidžia socialinės politikos sistemų pagrindinius skirtumus, išryškina jų priežastis ir padeda nustatyti, kodėl socialinė sistema sukuria skirtingas pasekmes, susijusias su socialinėmis problemomis visuomenėje (socialinė atskirtis, nelygybė, nedarbas ir pan.).

Siekdami suprasti, ar Esping-Andersen (1990) modelis iš tiesų teisingas, **Beer ir kt. (2001)** atliko pakartotinį tyrimą vertindami draudimo įmokų dydį, mokesstinę bazę, darbo rinkos politiką, reguliavimą ir struktūrą, įtraukdami minimalųjį darbo užmokestį, darbo rinką sudarančių asmenų amžių, moterų įsitraukimą į darbo rinką, socialines garantijas / pašalpas vyresnio amžiaus žmonėms, vaikams, negalią turintiems asmenims ir pan. Nors tarp valstybių, priskiriamų vienam režimui, esama nedidelių neatitikimų, tyrimas patvirtino Esping-Andersen (1990) mintį, kad valstybes galima priskirti vienam iš trijų režimų – liberaliajam, konservatyviajam ir socialdemokratiniam.

Socialdemokratiniam režimui Beer ir kt. (2001) priskiria didžiąją dalį Skandinavijos šalių – Švediją, Daniją ir Norvegiją. Jų teigimu, šios ekonomikos pasižymi ypač stipria socialinės apsaugos sistema, bedarbių pašalpų dydis, senatvės pensijos, moterų įsitraukimas į darbo rinką ir pan. šiose šalyse labai aukštas. Liberaliajam režimui tyrėjai priskiria Australiją, Kanadą, Jungtinę Karalystę ir JAV. Šios valstybės sunkiai reguliuoja darbo rinką, moterų dalyvavimas jose gana aukštas, lyginant su konservatyviajam režimui priskirtomis valstybėmis, tačiau atsilieka nuo liberaliajam režimui priskirtų ekonomikų. Konservatyvusis režimas pasižymi didelėmis bedarbiams skiriamomis pašalpomis ir finansine pagalba neįgaliesiems. Šios valstybės turi gana ilgą vaiko priežiūros atostogą, tačiau moterų ir vyresnio amžiaus žmonių įsitraukimas į darbo rinką kur kas mažesnis nei valstybėse, priskirtose liberaliajam režimui.

Tyrimas atskleidžia, kad kai kurių valstybių negalima priskirti nė vienam iš režimų, pvz., Olandijos (Beer ir kt., 2001). Nors pasižymi didelėmis pensijomis, santykinai dideliais mokesčiais, ligos atveju šios šalies gyventojams skiriama mažesnė socialinė parama, moterų ir vyresnio amžiaus žmonių įsitraukimas į darbo rinką labai mažas. Visa tai priartina Olandiją prie konservatyviojo režimo. Esping-Andersen (1990) modelyje Olandija priskiriama prie socialdemokratinio režimo. Atsižvelgdami į tai, Beer ir kt. (2001) išskiria ketvirtąjį režimą – neapibrėžtą, čia patenka ir Olandija. Naujai sudaryta struktūra pagrindžia Esping-Andersen (1990) išskirtymą, papildydama jį dar vienu režimu.

Nors socialinių paslaugų teikimas buvo įtraukiamas į ankstesnius tyrimus, indėlis šioje srityje labiausiai išryškėjo **Kautto (2002)** atliktuose vertinimuose. Atsižvelgdamas

į skirtingas socialinės apsaugos poreikio formas, tyrėjas socialinės apsaugos politiką kiekvienoje šalyje analizavo per sveikatos draudimo, neįgaliųjų, vyresnio amžiaus žmonių, daugiavaikių šeimų ir nedarbo rodiklius, vertino lėšas, skiriamas kaip tik šioms visuomenės grupėms, t. y. analizavo išlaidų rodiklius ir vertino siūlomų socialinių paslaugų apimtį BVP atžvilgiu. Vertinant tik suteikiamų paslaugų apimtį, valstybės būtų galima suskirstyti į dviejų režimų, tačiau finansinio aprūpinimo įtraukimas sąlygoja būtinybę išskirti tris režimus – paslaugų požiūrio (platus spektras socialinių paslaugų, aukštas finansinis aprūpinimas – čia priklausytų Švedija, Danija, Prancūzija, Jungtinė Karalystė, Vokietija, Norvegija ir Suomija); pervedimų požiūrio (didelis finansinis aprūpinimas, mažas socialinių paslaugų prieinamumas – Italija, Olandija, Austrija, Belgija); trečioji grupė (mažas socialinių paslaugų spektras, mažas finansinis aprūpinimas – Graikija, Portugalija, Airija, Ispanija) (Kautto, 2002).

Valstybių suskirstymą lėmė pasirinkti kintamieji, tarp jų nebuvo įtraukta JAV, Australija, Naujoji Zelandija ir pan., ir tai sąlygojo ankstesnių tyrimų rezultatus. Hega ir Hokenmaier (2002) pabrėžia, kad taip skirstyti nėra tikslu, nes tyrėjai neįtraukė ir neįvertino švietimo sistemos svarbos. Tačiau atlikti tyrimai aktualūs, jie pasižymi išsamia socialinių paslaugų poveikio analize.

Atsižvelgdama ne tik į finansinius visuomenės socialinius poreikius, bet ir į teikiamas paslaugas, **Bambra (2005, 2006)** išskyrė penkis režimus:

- skandinaviškąjį; šiam priklauso Skandinavijos regione esančios šalys;
- konservatyvųjį (Vokietija, Olandija, Šveicarija); šios valstybės daugiau lėšų skiria socialinėms išmokoms nei veikimui per suteikiamas paslaugas;
- liberalųjį; šis turi dvi atskiras grupes, į jas patenka:
  - šalys, kurios labiau orientuojasi teikti paslaugas, o ne duoti pinigines lėšas (Naujoji Zelandija, Jungtinė Karalystė, Airija);
  - šalys, kurios socialinėms paslaugoms skiria mažiau ne tik dėmesio, bet ir finansinių išteklių (Japonija, Australija, JAV);
- liberaliojo ir konservatyviojo režimo mišinį (Austrija, Kanada, Danija, Belgija, Prancūzija ir Italija); jis pasižymi šalių vidutinėmis investicijomis į socialinių paslaugų ir finansinių išteklių aprūpinimą (Bambra, 2005; Bambra, 2006).

Bambra (2005, 2006) tyrimas buvo paremtas Esping-Andersen (1990) demodifikacijos indeksu, apimant mokamų pensijų dydžius, nedarbo lygį ir socialinio draudimo išmoką sergantiesiems (Bambra, 2005, 2006). Tyrimas atskleidžia, kad kuo didesnis privatus sveikatos sektorius, tuo didesnę reikšmę įgyja rinka ir tuo mažesnis sveikatos demodifikacijos laipsnis. Kiti tyrimai pagrindžia šį reiškinį ir atskleidžia, kad gerovės valstybė turi būti vertinama ne tik per finansines injekcijas, bet ir naudojantis paslaugų spektru (Korpi ir Palme, 1998; Castles ir Mitchell 1998; Kautto, 2002; ir kt.). Bambra (2005, 2006) tyrimas papildė Esping-Andersen (1990) rezultatus, pabrėžiant finansinę socialinės apsaugos ir paslaugų svarbą.

Fenger (2007) siekė iširti Vidurio ir Rytų Europos valstybes ir išsiaiškinti jų priklausymą vienam iš trijų Esping-Andersen (1990) režimų. Rezultatai paskatino šešių režimų sudarymą:

- konservatyvųjį / korporacinį (Austrija, Vokietija ir pan.);

- socialdemokratinį (Esping-Andersen modelyje panašų į skandinaviškąjį);
- liberalųjį (Esping-Andersen modelyje panašų į anglosaksų);
- buvusį SSRS tipą (Latvija, Estija, Lietuva ir pan.);
- pokomunistinės Europos (Čekija, Bulgarija ir pan.);
- besikuriančių gerovės valstybių (Moldova, Rumunija ir pan.) (Fenger, 2007).

Tai leido detaliau apibrėžti valstybių priklausymą kiekvienam iš režimų ir išlaikyti šalių savitumą vertinant jų socialinę šalies situaciją ir vyriausybės vykdomas programas. Tyrimai atskleidžia, kad konservatyvusis / korporacinis režimas pasižymi mažu moterų ištraukimo į darbo rinką laipsniu; priklausomybe nuo socialinių įmokų, o ne nuo mokesčių; vidutiniu pajamų perskirstymu ir gana aukštu nedarbo lygiu (Vidurio ir Pietų Europos valstybės). Socialdemokratinis režimas pasižymi dideliais mokesčiais, dideliu pajamų perskirstymu, aukštu moterų ištraukimo į darbo rinką lygiu, aukšta materialine gerove (sąlygiškai nedidelis kūdikių mirtingumo rodiklis, ilga gyvenimo trukmė), piliečių pasitikėjimu vyriausybės sprendimais. Liberalusis režimas pasižymi mažomis vyriausybės išlaidomis, aukštu nelygybės lygiu ir mažomis išlaidomis socialinei apsaugai kurti. Nors ir panašus į konservatyvųjį, buvęs SSRS režimas (apie jį plačiau kalbama nebus) pasižymi išskirtinai žemais vyriausybinių programų balais, mažu visuomenės pasitikėjimu vyriausybės programomis, lyginant su kitomis Vakarų Europos šalimis. Baltijos šalių regiono šalys buvo priskiriamos šiam režimui. Pokomunistinis režimas pasižymi lėtesne ekonomikos plėtra, didesne infliacija, lyginant su buvusiam SSRS režimui priskiriamomis valstybėmis. Tačiau pokomunistinėse šalyse socialinės gerovės lygis didesnis nei buvusiose SSRS šalyse, jos pasižymi mažu kūdikių mirtingumu ir ilgesne gyvenimo trukme. Besikuriančių gerovės valstybių režimas apima tas valstybes, kurių vyriausybės programų ir socialinių rodiklių lygis (maža gyvenimo trukmė, aukštas kūdikių mirtingumas) yra ypač mažas (Fenger, 2007).

Jensen (2008) pritarė nuomonei, kad gerovės valstybės yra veikiamos ne tik užtikrinant finansinę pagalbą visuomenės nariams, bet ir teikiant paslaugas. Paslaugas siūloma skaidyti į dvi grupes, apimančias sveikatos apsaugą ir socialinę apsaugą. Tyrimas atskleidžia, kad, vertinant tik sveikatos apsaugą, visos šalys supanašėja ir joms negalima priskirti atskirų gerovės valstybės režimų (Jensen, 2008). Šis tyrimas išskiria tris atskiras tipologijas / režimus ir pagrindžia Esping-Andersen (1990) gautus tyrimo rezultatus.

Bambra ir Eikemo (2009) tyrimas remiasi keturiais Ferrera (1997) gerovės režimais (skandinaviškuoju, anglosaksų, Bismarko, pietų) ir juos papildo dar vienu – rytų režimu. Tyrimai pagrindžia Ferrera (1997) išskirtą gerovės valstybių tipologiją (Bambra, 2007; Eikemo ir kt.; 2008) ir parodo, kad mažą nedarbo lygį turinčiose šalyse gyventojai pasižymi kur kas geresne sveikata nei tose, kur nedarbo lygis aukštas. Didžiausia santykinė nelygybė yra anglosaksų, Bismarko ir skandinaviškajam gerovės režimams priklausančiose valstybėse. Nedarbo poveikis sveikatai buvo ypač didelis tarp moterų ir ryškiausias anglosaksų ir skandinaviškajame gerovės valstybių režimuose (Bambra ir Eikemo, 2009).

Vertindami senatvės pensijas, pinigines išmokas ligų ir nedarbo atvejais, socialinę paramą ir sveikatos apsaugą, tyrėjai **Yoruk ir kt. (2022)** išskyrė keturis režimus

– institucinį (Australija, Danija, Suomija ir pan.), neoliberalųjį (Indonezija, Pietų Korėja ir pan.), populistinį (Brazilija, Graikija ir pan.) ir liekamąjį (Meksika, Peru, Filipinai ir pan.). Institucinis gerovės valstybės režimas pasižymi aukštu socialinės apsaugos, sveikatos priežiūros ir socialinės paramos teikimu. Atitinkamai neoliberalusis režimas pasižymi vidutiniška sveikatos priežiūra ir socialine parama, žema socialine apsauga; populistinis – vidutiniška socialine parama ir sveikatos priežiūra, vidutiniu ar aukštu socialiniu saugumu; liekamasis – žema socialine apsauga, sveikatos priežiūra, socialine parama. Tyrimas pagrįstas vertinant 52 valstybes ir jas priskiriant vienam iš keturių režimų.

Vėlesnių autorių tyrimai papildė ankstesnius gerovės valstybės modelius (Behrendt, 2018; Ko, 2020; Alexopoulou ir kt., 2022; ir kt.). **Alexopoulou ir kt. (2022)**, remdamiesi ankstesnių tyrėjų sudarytais modeliais, išskiria penkis pagrindinius režimus, leidžiančius sujungti visas ES valstybes. Minimi liberalusis, konservatyvusis, socialdemokratinis, Pietų Europos, Vidurio ir Rytų Europos režimai. Tačiau šis išskirstymas paremtas anksčiau aptartais modeliais. Deeming (2016) pabrėžia, kad, siekiant tinkamai įvertinti ir išskirti gerovės valstybių modelius, būtina įvertinti teikiamas socialines paslaugas išsilavinimo, sveikatos, pensijų, socialinės apsaugos įdarbinimo srityse, ir tai laiko vis dar aktualiu tyrimų objektu.

Mokslinės literatūros analizė atskleidžia sudaryto Esping-Andersen (1990) modelio svarbą ir poveikį vėlesniems tyrimams. Pristatytas modelis sukėlė diskusijų akademiniame bendruomenėje ir pastebima, kad ir iki šiol nėra bendros nuomonės, nusakančios tinkamiausio ir naudingiausio gerovės valstybės modelio pasirinkimą. Autoriai tyrimams pasirenka skirtingus režimus vertindami ekonominę ir socialinę valstybių aplinką, taip išplėsdami tyrimus ir kartu suteikdami gerovės valstybės sampratą naujų reikšmių. Analizė atskleidžia, kad gerovės valstybių vertinimai turi būti grindžiami ne tik finansine pagalba visuomenės nariams, bet ir siūlomų socialinių paslaugų apimtimi. Mokslinės literatūros analizė išryškina atskiras gerovės valstybės ir ekonominės gerovės sritis, į kurias turi būti atsižvelgiama sudarant verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei modelį ir atliekant tyrimą. Pastebima, kad tyrimai ir juose naudojamos metodologijos kelia klausimų dėl verslo subjektų reikšmės kuriant gerovės valstybę ir taip prisidedant prie ekonominės gerovės.

1.2.4. Verslo ir kitų subjektų / institucijų vaidmuo valstybės ekonominei gerovei ir visuomenei

Tyrimai atskleidžia, kad gerovės valstybės formavimas ir ekonominė gerovė yra grindžiami ne tik valstybės priimamais sprendimais (Robson, 2018; Kiselauskas, 2013; Driffield ir kt., 2022; ir kt.), bet ir įvairių organizacijų (Salamon, 1987; Kėrytė, 2014; Gestel ir kt., 2020; ir kt.), verslo sektoriuje veikiančių subjektų (Mares, 2003; Paster, 2013, Dzisi ir Ofori-Sasu, 2022; Driffield ir kt., 2022; Hajighasemi ir kt. 2022; ir kt.) veikla, sąjungų (Ferrera, 2005) daroma įtaka. Pastebima, jog dauguma mokslinių darbų yra nukreipti į valstybės sektoriaus naudojamus instrumentus visuomenės gerovei kurti, nes tai gana aiškus ir įstatymuose apibrėžtas sektorius, turintis didelį poveikį

socialinei apsaugai (Esping-Andersen, 1990; Kopri ir Palme, 1998; Sellers ir Lidstrom, 2007; Auguste, 2018; Oktem, 2020; ir kt.), švietimo sistemai (Guisan ir Exposito, 2010; Obi ir kt., 2016; Garritzmann ir kt., 2018; ir kt.), visuomenės bendrajai sveikatai (Afonso ir Jalles, 2013; McCullough ir Leider, 2016; ir kt.) ir pan. Tačiau mokslinėje literatūroje pabrėžiama, kad, tik veikdama kartu su **verslo sektoriumi, organizacijomis ir kitomis rinkos struktūromis**, valstybė gali greičiau ir efektyviau pasiekti norimus rezultatus, t. y. sukurti gerovę visuomenėje (Salamon, 1987).

Atsižvelgiant į tai, tikslinga aptarti kiekvieno šio subjekto įtaką kuriant gerovės valstybę. Mokslinėje literatūroje išryškintas svarbus **nevyriausybinių organizacijų** vaidmuo gerovės valstybės formavimo procese (Werker ir Ahmed, 2008; Kaloudis, 2017; Chun ir Kim, 2018; Misje 2020; ir kt.). Nevyriausybinių organizacijos atskirai ir kartu su valstybės institucijomis ar verslo subjektais (Bernal ir Grewal, 2014; Potluka ir kt., 2017; ir kt.) prisideda prie gerovės kūrimo, remdamos pažeidžiamiausias visuomenės grupes (daugiavaikes šeimas, mažesnes pajamas gaunančius ar sunkiai sergančius asmenis ir pan.), suteikdamos jiems trumpalaikę ar bent minimalią pagalbą (McCabe ir Deng, 2018; ir kt.). Lewis (2013) nevyriausybinių organizacijų veiklą siūlo išskaidyti į tris komponentus – įgyvendinimą, katalizatorius, partnerystę. Įgyvendinimas susijęs su išteklių, prekių ir paslaugų sutelkimu ir skyrimu tiems, kuriems to reikia. Katalizatorius yra susijęs su pokyčiais, kai nevyriausybinių organizacijos prisideda idėjomis, inovaciniais sprendimais, kad būtų išspręstos problemos, stengiasi įkvėpti ir paskatinti permainas. Skirtingai nei šie komponentai, partnerystės samprata remiasi mintimi, kad nevyriausybinių organizacijos veikla dažnai grindžiama partnerystės principu, įtraukiant kitus rinkos dalyvius – valstybės institucijas, verslo sektorių, gyventojus ir pan. Lewis ir kt. (2020) pabrėžia, kad nevyriausybinių organizacijų veikla dažnai pasireiškia derinant visus tris komponentus.

Stipri nevyriausybinių organizacijų įtaka visuomenei, pasireiškianti per didesnę jų palaikymą ir pasitikėjimą, sudaro sąlygas šioms organizacijoms labiau prisidėti prie gerovės ir pasiekti efektyvius rezultatus (Potluka ir kt., 2017). Waniak-Michalak (2014) atlikti tyrimai rodo, kad nevyriausybinių organizacijų teikiamos socialinės paslaugos, sukuriamos socialinės pagalbos priemonės tiesiogiai veikia ne tik šalies BVP, bet ir nedarbo, skurdo rodiklius konkrečioje ekonomikoje. Kennedy ir Dornan (2009) pritaria šiai nuomonei ir teigia, kad jų veikla turi didelę reikšmę skurdui šalyse mažinti. Kiti tyrimai atskleidžia, kad nevyriausybinių organizacijų veikla teigiamai veikia įvairias socialines iniciatyvas (Duflo ir Kremer, 2003; Werker ir Ahmed, 2008; ir kt.), įskaitant ir švietimo sistemos gerinimą (Banerjee ir kt., 2003), darbo rinkos politiką, ekonomikos augimą ir aplinkosaugą (Hassan ir kt., 2020; Starke ir Hollertz, 2022; ir kt.). Tačiau mokslinėje literatūroje esama ir kitokių vertinimų – nurodoma, kad nevyriausybinių organizacijų veikla gali būti siejama su noru padidinti įtakos zoną, ilgainiui siekiant pilną nešančios veiklos (Stiles, 2002). Tačiau vis tiek nevyriausybinių organizacijų įtaka gerovei yra reikšminga.

Mokslo bendruomenė domisi ir **valstybės institucijų** veikla. Todėl yra nemažai tyrimų, kuriuose analizuojama valstybės institucijų ir gerovės valstybės tarpusavio sąveika (Stigler, 1971; Aspalter ir kt., 2009; Dowling, 2016; Edmiston, 2017; Ebbinghaus

ir kt., 2022; ir kt.). Į rinką įdiegusi strategijas, valstybė užtikrina savo piliečių socialinę apsaugą, įvairių paslaugų prieinamumą ir pan. Atsižvelgdamos į rinkos pokyčius valstybės institucijos pajėgios imtis veiksmų, daryti pakeitimus šalyje ir taip paveikti visos visuomenės gerovę. Tačiau valstybės kišimasis į rinkos reguliavimą yra sąlygotas noro užtikrinti verslo reguliavimą ir nėra pagrįstas vien tik viešųjų gėrybių kūrimu (Stigler, 1971). Aspalter ir kt. (2009) tyrimas atskleidžia, kad kuriant gerovės valstybę valstybės vaidmuo glaudžiai siejasi su socialinės apsaugos politika, socialiniais ir darbo įstatymais. Lundberg ir Amark (2001), tyrę Švedijos kaip gerovės valstybės raidą, akcentavo socialinių teisių ir socialinės apsaugos svarbą, kylančią daugiausia iš valstybinio sektoriaus priimamų sprendimų. Ebbinghaus ir kt. (2022) pabrėžia, kad valstybė užima reikšmingą vietą gerovės valstybės kūrimo procese. Ji reaguoja į kylančius iššūkius ir atitinkamai taiko finansines priemones padariniams mažinti. Tai rodo 2020 m. situacija, kai prasidėjus COVID-19 sukeltai pandemijai valstybė daugiau dėmesio skyrė priemonėms, padėjusiomis sumažinti didėjančio nedarbo padarinius ir palengvinti namų ūkių / šeimų finansinę naštą. Tyrėjai pabrėžia, kad iki tol valstybė labiau rūpinosi sveikatos apsaugos stiprinimu ir vyresnio amžiaus asmenų finansinės gerovės užtikrinimu. Kiti tyrėjai pažymi šalių virsmą nuo visuomenės „teisių“ link „pagalbos užimtumui“, akcentuodami valstybinio sektoriaus priimamų įstatymų, požiūrių ir pan. pokyčius (Carmel ir Papadopoulou, 2003; Edmiston, 2017; ir kt.) ir pabrėždami valstybinio sektoriaus svarbą ir reikšmę. Tai leidžia teigti, kad valstybiniame sektoriuje priimami sprendimai yra orientuoti į rinkos subjektų veiklą ir visuomenę, darant poveikį ekonominei gerovei ir gerovės valstybės kūrimui.

Mokslinėje literatūroje pabrėžiama **verslo subjektų** veiklos įtaka gerovės kūrimui (Banga, 2003; Shah ir Mohanty, 2010; Paster, 2015; Nguyen ir kt., 2018; Contractor ir kt., 2020; ir kt.). Verslas ir valstybė veikia vienas kitą – verslas priklauso nuo valstybės taikomos reguliavimo sistemos ir tuo pačiu metu valstybė yra priklausoma nuo verslo, jo investicijų, mokamų mokesčių ir pan. Todėl valstybės skatina verslo vystymą, kuria strategijas TUI pritraukti ir pan. Nguyen ir kt. (2018) tyrimas rodo teigiamą vyriausybės politikos ir TUI ryšį, pabrėžiama, kad TUI daugiausia veikiami prekybos susitarimų, mokesstinės sistemos ir infrastruktūros. Banga (2003) tyrimas taip pat rodo, kad investicijos yra veikiamos prekybos susitarimų ir mokesstinės sistemos. Pabrėžiama, kad valstybės įplaukas lemia verslo ekonominės veiklos rezultatai. Siekdamos paskatinti investicijas, vyriausybės turi priimti verslui palankią politiką (Paster, 2015). Tačiau valstybės siekiai verslo atžvilgiu gali apimti ir kitas sritis. Shah ir Mohanty (2010) tyrimas atskleidžia, kad, skatindamos verslo plėtrą ir sukurdamos tam palankias sąlygas, vyriausybės siekia pagerinti tam tikras sau svarbias ir ne iki galo išvystytas sritis, pvz., sveikatos sistemą. Todėl turėdamas išskirtinai privilegijuotą vaidmenį rinkoje, kuriam neprilygsta nė viena socialinė grupė, verslas veikia ir valstybės priimamus politinius, socialinius ir ekonominius sprendimus (Lindblom, 1977; Hacker ir Pierson, 2010; ir kt.). Contractor ir kt. (2020) tyrimas leidžia teigti, kad verslo apsisprendimas vystyti veiklą tam tikroje šalyje yra nulemtas atlikto aplinkos vertinimo, prognozuojant ir atsižvelgiant į klausimus, apimančius visą verslo gyvavimo ciklą – nuo įkūrimo iki verslo panaikinimo. Esant nepalankiai politikai, verslas gali neinvestuoti arba

investavęs perkelti investicijas kitur ar jas sumažinti. Todėl valstybė, norėdama pasiskatinti investicijas ir kartu užsitikrinti, kad bus kuriamos naujos darbo vietos, mažes skurdas, bus surenkama daugiau mokesčių ir jie bus skirti socialinei apsaugai stiprinti, prisitaikys prie verslo subjekto lūkesčių.

Mokslinėje literatūroje esama tyrimų, nukreiptų į verslo poveikį ekonominei ir socialinei aplinkai, išskiriant jo svarbą užimtumui (Delfmann ir Koster, 2016; Huynh ir kt., 2021; ir kt.), skurdui (Djankov ir kt., 2018 ir kt.), socialinės atskirties mažinimui (Smith ir kt., 2019), poveikį laimei (Stankevičiūtė ir kt., 2021; ir kt.) ir pan. Nijhuis (2020) tyrimai atskleidžia, kad verslas prisideda prie gerovės šalyje kūrimo, siekdamas strateginių tikslų ir papildomos finansinės naudos verslo sektoriui. Todėl tai suponuoja mintį, kad įgyvendindamas savo siekius ir patenkindamas savo poreikius verslas veikia visuomenę ir prisideda prie jos gerovės kūrimo. Tačiau pastebima ir tai, kad verslo įtaka skiriasi, priklausomai nuo šalyje vyraujančios teisinės bazės, sektoriaus veiklos ar net pokyčių poreikio (Babic ir kt., 2017; Braam ir Peeters, 2018; ir kt.).

Babic ir kt. (2017) atkreipia dėmesį, kad vis didėjanti verslo sektoriaus, korporacijų ir multinacionalinių korporacijų įtaka tam tikrose šalyse turi didesnę poveikį visuomenėje nei pati valstybė. Tai suponuoja mintį, kad verslas ir jo veikla daro svarų poveikį gerovei. Kiti tyrėjai neatmeta verslo svarbos ir įtakos, jie pastebi, kad visuomenė ir jos gerovė yra veikiamą valstybės, verslo sektoriaus ir pačių jos narių bendradarbiavimo, bet išskirti konkretaus vieno subjekto poveikio negalima (Chen ir kt., 2018; Zhang ir Kong, 2022). Verslo subjektai siekia, kad valstybė užtikrintų saugumą, palankias verslo sandorių sudarymo galimybes ir pan., o valstybė siekia, kad verslas įdarbintų valstybės piliečius, užtikrintų tinkamas pragyvenimo galimybes. Todėl šie du sektoriai, veikdami vienas kitą, veikia ir pačios valstybės, regiono, tam tikro sektoriaus veiklą ir kartu visuomenę ir jų gerovę.

Augantis visuomenės susirūpinimas didėjančiomis globaliomis problemomis stiprina įvairių institucijų ir verslo vaidmenį – teisės aktai tampa vis griežtesni ir vis dažniau daro įtaką reglamentams bei formuojamai politikai; taip pat verslas patiria vis didesnę visuomenės ir valstybės institucijų spaudimą prisidėti prie socialiai atsakingos veiklos (Matuszak ir Rožanzka, 2017). Benito-Hernandez (2016) teigimu, verslas turi imtis veiksmų ekonominėms, socialinėms, ekologinėms ir pan. problemoms spręsti ir nelaukti naujų valstybės reguliavimo priemonių įgyvendinimo. Vadinasi, verslas turi imtis iniciatyvų, kad būtų sprendžiamos visuomenėje susidariusios problemos. Be to, atlikti įvairūs tyrimai rodo, kad verslo priimami sprendimai ir naudojamos priemonės dažnai turi didesnę poveikį visuomenės gerovei nei valstybės institucijų taikomos priemonės (McWilliams ir Sammut-Bonnici, 2015). Verslas geba sparčiau įgyvendinti konkrečius veiksmus, savo veiklą įtraukia visuomenės narius, paveikia suinteresuotųjų asmenų elgesį ir veikia jų priimamus sprendimus, todėl verslo indėlis į ekonominės gerovės ir gerovės valstybės formavimo procesą yra svarus.

Ferrera (2005) tyrimas atskleidžia, kad dabartiniame Europos integracijos procese ES valstybių narių gerovės rodiklis yra veikiamas pačios ES sukurto mechanizmo. Pagal tai gerovės valstybė turėtų būti vertinama nacionaliniu lygiu ir socialinių garantijų teikimas turi apimti tik tos valstybės piliečius. ES politikos principai išplečia gerovės

valstybės sampratą, jog socialinės garantijos turi būti užtikrintos ne tik tos valstybės piliečiams, bet ir kitiems, atvykstantiems į šalį gyventi asmenims. Baute ir kt. (2019) nurodo, kad valstybių piliečiai labiau pripažįsta Europos diegiamas socialinio gyvenotojų aprūpinimo nepriklausomai nuo jų pilietybės direktyvas. Vadinasi, visuomenės gerovės sukūrimas vis labiau vertinamas ES mastu. Tačiau ES poveikis dvilypis – priverčiantis pasirūpinti ne tik savo piliečių socialinėmis garantijomis ir kartu finansiškai prisidedantis prie atskirų valstybių gerovės kūrimo, kai remiamos atskiros veiklos rūšys (pvz., žemės ūkis, aplinkos apsauga ir pan.), ir padedantis valstybei suteikti tvaresnę gerovės kūrimo mechanizmą. Todėl gerovės valstybės ir ekonominės gerovės sukūrimas iš dalies priklauso ir nuo ES priimamų sprendimų, veikiančių jos nares.

Skirtingose valstybėse veikiantys verslo subjektai, taikoma politika, visuomenės narių požiūris skiriasi, todėl, atsižvelgiant į kompleksinę šių subjektų tarpusavio ryšį, negalima išskirti konkrečios interesų grupės, labiausiai veikiančios gerovę, nes kiekvienoje valstybėje, regione ar sektoriuje jų įtaka gali skirtis. Nors mokslinės literatūros analizė atskleidžia verslo svarbą kuriant valstybės ekonominę gerovę, tai kelia papildomų klausimų, kokią poveikį verslas ir jo vykdoma socialiai atsakinga veikla daro valstybės ekonominei gerovei, tam išsiaiškinti ir skiriamas šis disertacinis darbas. Kitame poskyryje atskleidžiamos verslo socialinės atsakomybės ir ekonominės gerovės sąsajos.

1.3. Verslo socialinės atsakomybės ir ekonominės gerovės sąsajos

Mokslinėje literatūroje pabrėžiama tyrimų, susijusių su verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei, svarba (Zenisek, 1979; Kontautienė, 2016; Waples ir Brachle, 2019; ir kt.). Tačiau pastebima, kad tyrimų, analizuojančių verslo socialinės atsakomybės poveikį valstybės ekonominei gerovei, trūksta. Dauguma tokių tyrimų apima socialinės atsakomybės poveikio atskiriems ekonominės gerovės kintamiesiems tyrimus (Rahman, 2017; Salazar ir kt., 2019; Inekwe ir kt., 2020; Zamir ir Saeed, 2020; Sharma ir Sathish, 2022; ir kt.) ar verslo investicijų į socialinę veiklą, susijusių su žmogiškaisiais išteklių ir visuomenės nariais bei jų gerovės kūrimu, tyrimus (Sun ir Yu, 2015; Edinger-Schons ir kt., 2019; Bizri ir kt., 2021; Itzhakov ir kt., 2022; ir kt.) arba pabrėžiamas aplinkosaugos poveikis ekonominei visuomenės narių gerovei (Pimonenko ir kt., 2018; Halkos ir kt., 2022; ir kt.). Taip pat pastebima, kad dažniausiai tyrimai skirti socialinei atsakomybei, susijusiai su aplinkosauga, neįvertinant kitos socialiai atsakingos veiklos (Halkos ir kt., 2021).

Išteklių eikvojimas, didėjanti tarša ir pan. paskatino mintį, kad aplinkos išsaugojimas yra neatsiejama ekonominio vystymosi dalis. Vis dažniau šalių ekonominė ir socialinė pažanga yra matuojama remiantis ne tik ekonominiais ir socialiniais rodikliais, bet ir aplinkosaugos rodiklių vertinimais (Giannetti ir kt., 2015; ir kt.). Natūralūs išteklių yra sudedamoji ekonominių išteklių dalis, kurią Solow (1974) laiko „pyragu“ ateities kartoms. Valstybės turinčios ieškoti būdų, kaip kuo ilgiau išsaugoti natūralius išteklius. Tai suponuoja mintį, kad ekonominė gerovė turi būti grindžiama alternatyvių išteklių naudojimu, inovacine ir technologine pažanga, aplinkos išsaugojimu. Todėl

atliekant ekonominės gerovės vertinimus būtina atsižvelgti į tai, kaip įgyvendinami aplinkosaugos sistemos, vienos iš verslo socialinės atsakomybės kintamųjų, reikavimai.

Verslo socialinė atsakomybė apima ne tik aplinkosaugos siekių įgyvendinimą, bet ir veiklą, nukreiptą į kitas sritis, susijusias su socialine veikla, pvz., verslo subjekto žmogiškaisiais ištekliais, etišku elgesiu ir pan. Nukreipdamas socialiai atsakingą veiklą į vidinę ir išorinę aplinką, verslas veikia visuomenės narių ekonominį ir socialinį gyvenimą. Tyrėjai atskleidžia, jog socialiai atsakingas verslas pirmiausia turi rūpintis savo darbuotojais ir spręsti iššūkius, susijusius su jų gerovės didinimu (Ruževičius ir Serafinas, 2007; Adu-Gyamfi ir kt., 2021; ir kt.). Oktaviana (2020) pabrėžia, kad socialiai atsakinga verslo veikla gali būti reikšminga tam tikros socialinės grupės (pvz., neįgalųjų) ekonominei gerovei užtikrinti, taip mažinant ir jų socialinę atskirtį. Mantovani ir Wiwoho (2019) atskleidžia verslo poveikį visuomenei ir aplinkai, pabrėžia verslo indėlį kuriant naujas darbo vietas ir instrumentų ekonominei gerovei kurti svarbą. Tai rodo, kad socialiai atsakinga verslo veikla yra reikšminga ir daro poveikį ekonominei gerovei.

Nors autoriai pažymi šios veiklos reikšmę, tačiau tai labiau teorinio pobūdžio svarstymai (Zenisek, 1979; Waples ir Brachle, 2019; ir kt.). Zenisek (1979) pabrėžia, kad socialiai atsakinga veikla veikia visuomenės ekonominę gerovę. Waples ir Brachle (2019) tyrimas patvirtina verslo poveikį suinteresuotiesiems asmenims ir atskleidžia, jog socialiai atsakinga verslo veikla veikia socialinę ir ekonominę suinteresuotųjų asmenų gerovę. Cowper-Smith ir de Grosbois (2011) nurodo, kad socialiai atsakinga verslo veikla daro poveikį valstybės ekonominei gerovei per viešųjų pirkimų gerinimą (įtraukiant punktą, kad visiems tiekėjams suteikiamos vienodos galimybės, finansinius atsiskaitymus laiku), darbo vietų kūrimą (prisidedant prie užimtumo didinimo), regiono ekonominę plėtrą (remiant vietos smulkųjų ir vidutinį verslo sektorių, organizuojant mokymus ir pan).

Ekonominę gerovę tyrėjai Chatzoudes ir kt. (2015) apibrėžia kaip verslo iniciatyvas mažinti nedarbą, užtikrinti ekonomikos augimą ir visuomenės gerovę. Tai glaudžiai siejasi su verslo plėtra ir finansinių siekių didinimu. Tyrimas atskleidžia, kad dėl menko pasitikėjimo verslo subjekto vykdoma veikla tokios veiklos poveikis vartotojų elgsenai nesukuria norimo teigiamo rezultato. Tačiau socialiai atsakingos iniciatyvos, nukreiptos į bendruomenę ir darbuotojus, skiriant dėmesį aplinkosaugai, vartotojų saugumui ir sveikatai, tinkamų sąlygų darbuotojams sudarymui ir visuomenės gerovės kūrimui, teigiamai veikia vartotojų apsisprendimą. Ettinger ir kt. (2018), tyrę verslo ir visuomenės santykius, išskiria atskiras socialiai atsakingas sritis, apimančias santykius su tiekėjais, aplinkosauga, santykius su darbuotojais, visuomene, produktų kokybe. Tyrėjai prie santykių su visuomene priskiria ekonominės gerovės svarbą, naujų darbo vietų kūrimą, vietinių asmenų įdarbinimą ir vietinių tiekėjų pasitelkimą, ir visa tai, kaip parodė tyrimas, daro reikšmingą įtaką vartotojams.

Weyzig (2009) pateikia kitokį požiūrį į socialiai atsakingą verslo veiklą, nukreiptą į ekonominę gerovę. Jo teigimu, ekonomikos teorija remiasi teiginiu, kad socialiai atsakinga verslo veikla didina gerovę, jei iniciatyvos yra skirtos rinkos trūkumams šalinti.

Tyrėjas išskiria ekonominę ir politinę požiūrį. Politinis požiūris nepalaiko idėjos, kad verslas privalomai turi prisidėti prie gerovės visuomenėje kūrimo, nes šios atsakomybės neįeina į jo funkcijas. Remiantis ekonominiu požiūriu, jei socialiai atsakinga veikla atneša pelną ir gali prisidėti prie visuomenės gerovės, verslas turėtų imtis šių iniciatyvų ir įsitraukti į socialiai atsakingą veiklą. Ekonominis ir politinis požiūriai sutampa su mintimi, kad jei verslas negauna finansinės naudos, tačiau pagerina rinkos, kurios nereglamentuoja įstatymai, veikimą, jis turi įsitraukti į socialinę atsakomybę ir prisidėti prie gerovės visuomenėje kūrimo.

Atlikę tyrimą ir susieję socialiai atsakingą veiklą su poveikiu visuomenei, tyrėjai Sarmila ir kt. (2015) pabrėžia, kad verslas sudaro palankias sąlygas bendruomenės turtui, vienam iš ekonominės gerovės komponentų, sukurti. Jų teigimu, ne tik darbo galimybių suteikimas, bet ir pajamų užtikrinimas bendruomenei yra svarbus veiksnys formuojant ekonominę gerovę.

Mokslinėje literatūroje socialiai atsakingai verslo veiklai skiriamas ypatingas dėmesys, pabrėžiant jos poveikį tokiems **ekonominės gerovės kintamiesiems** kaip **ekonomikos augimas** (Salazar ir kt., 2019; Inekwe ir kt., 2020; Ahmad ir kt., 2021; Sharma ir Sathish, 2022; ir kt.), **užimtumas ir nedarbas** (Ersoy ir Aksehirli, 2015; Pimentel ir kt., 2016; Rahman, 2017; Ellison, 2018; Gorgenyi-Hegyes ir Fekete-Farkas, 2019; Lee ir Szkudlarek, 2021; ir kt.), **darbo produktyvumas** (Gao ir Yang, 2016; Marco-Fondavila ir kt., 2017; Calveras ir Ganuza, 2018; Deng ir kt., 2019), **pajamų nelygybė** (Gini, 1921; Čiegis ir Kazlovskij, 2011; Renouard ir Lado, 2012; Zamir ir Saeed, 2020; ir kt.) ir pan. Tyrėjų susidomėjimą šia sritimi lėmė nevienodos verslo socialinės atsakomybės ir ekonominės gerovės interpretacijos, skirtingi išsikelti tyrimų tikslai ir uždaviniai ir pan. Todėl analizuojama tik dalis atliktų tyrimų, pristatant dažniausiai mokslinėje literatūroje šiuos reiškinius apibūrinančius kintamuosius.

Gausu tyrimų, kuriuose analizuojamas verslo socialinės atsakomybės poveikis **ekonomikos augimui**, socialiai atsakingą veiklą siejant su aplinkosauga ir socialine veikla (Salazar ir kt., 2019; Inekwe ir kt., 2020; Ahmad ir kt., 2021, Sharma ir Sathish, 2022; ir kt.). Verslas vis daugiau susiduria su nacionaliniais įstatymais ir tarptautinėmis taisyklėmis, reglamentuojančiomis aplinkosaugos aspektus, darbo standartus ir visuomenės poreikius (Bernal-Conesa ir kt., 2017). Vystydamas veiklą, skatindamas ekonomiką, didindamas produktyvumą ir užtikrindamas aplinkosaugą bei socialinę gerovę, verslas prisideda prie bendro visuomenės intereso (Prado-Lorenzo ir kt., 2008). Investicijos į socialiai atsakingą veiklą gali būti laikomos vienu iš veiklos rezultatų lemiančių šaltinių, kurie gali veikti ir valstybės ekonominę plėtrą.

Remiantis moksline literatūra, aplinkosauga kaip socialinės atsakomybės dalis yra labiau paskata naujovėms, o ne kliūtis ekonomikos augimui, todėl kai kuriuose tyrimuose pabrėžiama, jog aplinkosaugos problemos sprendžiamos stiprinant ekonomiką (He ir Wang, 2018; Ali ir Fazili, 2017; Ignjatijević, 2020; Ahmad ir kt., 2021; ir kt.). Iš tiesų mažesnio pragyvenimo lygio visuomenė nėra linkusi investuoti į aplinkosaugos problemų sprendimus ir ieško būdų, kaip sutaupyti ir patenkinti minimalius savo poreikius. Aukštesnio pragyvenimo lygio visuomenės nariai dėmesį skiria aplinkai puoselėti, švarinti ir išsaugoti ateities kartoms. Ahmad ir kt. (2021) tyrimas parodo BVP ir

anglies dvideginio kiekio tarpusavio ryšį – pabrėžiama, kad, didėjant BVP, tenkančio vienam gyventojui, daliai, oro tarša ilguoju periodu mažėja. Tyrimas atskleidžia, kad besivystančios šalys priklauso nuo iškastinio kuro (naftos, anglies ir pan.) ir jo pakeitimas atsinaujinančiais ištekliais sumažintų taršos rodiklius. He ir Wang (2018) taip pat parodo, kad nėra prieštaros tarp ekonomikos augimo ir aplinkosaugos įgyvendinimo, nes ekonomikos augimas paskatina ir suteikia daugiau išteklių aplinkosaugos problemoms spręsti.

Nors gamybos procesams didėjant taršos rodikliai taip pat didėja, matyti, kad ilguoju laikotarpiu aplinkosaugos iniciatyvų, susijusių su griežtesniais reikalavimais, technologijų plėtra ir pan., įgyvendinimas prisideda prie taršos rodiklių mažėjimo. Tai patvirtina ir tyrėjų Ignjatijevič ir kt. (2020) analizė. Ji parodo, kad, į jau sudarytą aplinkosauginės veiklos indeksą (angl. *Environmental Performance Index*) įtraukiant natūralią aplinką kaip vieną iš svarbių vertinimo kintamųjų, priklausomybė tarp taršos pokyčių skirtingose valstybėse ir jų ekonominio augimo (BVP) keičiasi skirtingai – taršai didėjant, BVP mažėja ir atvirkščiai. Kiti autoriai papildo ankstesnius tyrimėjimus, pabrėždami aplinkosaugos problemų sprendimų paieškos būtinybę ne tik šalies lygmeniu, bet ir įtraukiant kitas ES valstybes (Radoi ir Lupancescu, 2021). Tarša neapsiriboja valstybių sienomis, todėl, siekiant įgyvendinti efektyvius veiksmus, būtinas visų šalių bendradarbiavimas, įtraukiant visas vidines struktūras. Šie tyrimai apima taršos rodiklių pokyčius šalies lygmeniu, neįvertinant socialiai atsakingos verslo veiklos ir jos poveikio ekonomikos augimui.

Kiti autoriai pabrėžia, kad egzistuoja ekonomikos augimo, socialinės aplinkos ir aplinkos apsaugos tarpusavio priklausomybė (Geissdoerfer ir kt., 2017; Liang ir Yang, 2019; Hysa ir kt., 2020). Cumming ir von Cramon-Taubadel (2018) tyrimas parodo, kad žmonių pajamos, jų socialinė ir ekologinė aplinka, ekonomikos augimas yra glaudžiai susiję, todėl ekonomiškai stiprios valstybės dėmesį skiria aplinkosaugai, nuo kurio priklauso socialinis visuomenės gyvenimas, jos narių gaunamos pajamos. Tai rodo, kad ekonomikos augimas pagerina žmonių gerovę, tačiau jį būtina suderinti ir su aplinkosaugos aspektais. Geissdoerfer ir kt. (2017) teigimu, naudos gavėjos – ekonomika ir aplinka – prisideda prie naudos visuomenei kūrimo, aplinkos gerinimo, teisingo darbo užmokesčio ir pan. Hysa ir kt. (2020) pritaria šiai nuomonei, jie teigia, kad egzistuoja ryšys tarp ekonomikos augimo, aplinkosaugos ir socialinės aplinkos. Šis vertinimas buvo atliekamas atsižvelgiant į perdirbamų žaliavų prekybos apimtis; patentus, susijusius su produktų perdirbimu; mokesčius, susijusius su aplinkosauga ir pan., kurios parodo tik rinkos dalyvių ištraukimą arba neįsitraukimą į aplinkosaugos veiklą, daugiausia susijusių su atliekų perdirbimu, neįvertinant verslo sektoriaus ar jo socialiai atsakingos veiklos įtakos ekonomikos augimui. Kiti autoriai pažymi šių trijų komponentų – socialinės aplinkos, aplinkosaugos ir ekonomikos augimo – tarpusavio ryšį, jie teigia, kad aplinkos tarša neigiamai veikia ekonominį šalių augimą ir socialinę pažangą per TUI, kurios daro įtaką socialinei visuomenės gerovei ir kartu neigiamai veikia valstybių ekonomikos augimą (Liang ir Yang, 2019), mažėjimą. Lygiai taip pat, stiprėjant veiklai, susijusiai su aplinkosauga, ypač atsinaujinančios energijos vartojimo srityje, skatinamas ekonomikos augimas, kuris teigiamai veikia ir socialinę valstybių

aplinką (Quadrat-Ullah ir Nevo, 2021). Šiame tyrime vertinama tik atsinaujinančios energijos šaltinių nauda ekonomikai ir visuomenės nariams, nevertinant kitų socialinę atsakomybę sudarančių veiksnių poveikio.

Schaltegger ir Burritt (2018) parodo, kad verslo įsitraukimas gali būti grindžiamas finansinių rezultatų siekiais, teigiamo įvaizdžio formavimu, noru pakeisti vyraujančią socialinę ir aplinkosaugos sistemą verslo viduje, sukurti ryšius su verslo aplinka, nukreipiant socialines ir aplinkosaugos iniciatyvas į verslo išorinę aplinką. Taip verslas ne tik užsitikrina teigiamus veiklos rezultatus ir augimą, bet ir prisideda prie ekonomikos vystymosi, kuria visuomenės gerovę. Todėl verslo siekių įgyvendinimas teigiamai veikia valstybių ekonomikos augimą.

Socialiai atsakinga verslo veikla ir jos poveikis ekonomikai gali būti tiriamas ir per suinteresuotųjų asmenų reakcijas į verslo subjekto socialiai atsakingas veiklas. Durand ir kt. (2019) teigimu, socialiai atsakingos veiklos įgyvendinimas ilguoju laikotarpiu pritraukia daugiau investuotojų, kurie vis daugiau dėmesio skiria socialiai atsakingiems ir „matomiems“ rinkos subjektams. Xu ir kt. (2020) parodo šios veiklos atskleidimo svarbą investuotojams ir kitiems rinkos dalyviams, pabrėžia jos įtaką vertės ir reputacijos kūrimui visuomenėje. Per investicijas skatinama ir ekonominė plėtra. Fordham ir Robinson (2018) atskleidžia, kad socialiai atsakinga veikla jungia iniciatyvas, susijusias su bendruomenės narių mokymu ir švietimu, darbo vietų kūrimu ir pan., ir taip prisidedama prie ekonomikos ir visuomenės gerovės kūrimo. Veikdami verslą, suinteresuotieji asmenys daro poveikį verslo įsitraukimo į socialiai atsakingą veiklą laipsniui, prisideda prie ekonomikos augimo ir veikia socialinę visuomenės aplinką.

Moksliniuose tyrimuose aptariami socialiai atsakingos verslo veiklos poveikio ekonomikai vertinimai (Lu ir kt., 2019; Salazar ir kt., 2019; Inekwe ir kt., 2020; Sharma ir Sathish, 2022; ir kt.). Inekwe ir kt. (2020) tyrimo rezultatai rodo, kad verslo veikla teigiamai veikia ekonomikos augimą. Kadangi į tyrimą įtrauktos penkios Afrikos valstybės, tai kelia klausimų, ar ši veikla turi teigiamą poveikį kituose regionuose ir kokie veiksniai tai lemia. Nors Lu ir kt. (2019) tyrimas yra nukreiptas į priemonių verslo socialinei atsakomybei skatinti paiešką, tyrėjai pabrėžia šios veiklos svarbą ekonominei ir socialinei valstybių aplinkai. Jų teigimu, ši veikla daro poveikį visuomenės narių gerovei, lemia skurdo rodiklius, visuomenės sveikatą ir kitus socialinius valstybių rodiklius. Kiti tyrimai taip pat pabrėžia verslo svarbą sprendžiant aplinkosaugos ir socialiniais šalių iššūkiais, su kuriais susiduria besivystančios ir skurdžiau gyvenančios valstybės (Salazar ir kt., 2019). Tai rodo, jog augant ekonomikai privalu atsižvelgti į aplinkos pokyčius, nustatyti, kuriose srityse pasireiškia neigiamas poveikis, ir šiuos sunkumus spręsti tuo pat metu stiprėjant valstybėms.

Tyrę atskirų Rumunijos struktūrų išlaidas aplinkosaugai ir jų poveikį ekonomikos augimui, Ladaru ir Dracea (2017) nustatė, kad investicijos į aplinkosaugos prekių ir paslaugų kūrimą, kai tai yra subjekto pagrindinė veikla, padidėjo labiau, lyginant su struktūromis, kurių socialiai atsakingos prekės ir paslaugos nėra susijusios su vystoma pagrindine verslo veikla. Nepaisant to, pastebėta, kad ekonomikos augimą daugiausia veikė subjektai, kurių socialiai atsakingų prekių ir paslaugų kūrimas yra antrinė veikla. Tai rodo, kad specializuotų ir nespecializuotų prekių ir paslaugų teikėjų veiksmams,

nukreipti į aplinkosaugą, teigiamai veikia ekonomiką ir prisideda prie jos augimo. Nors tyrimo rezultatai aktualūs priimant sprendimus, susijusius su aplinkosauga, tyrėjai neišskiria sričių, į kurias turi būti investuojama, siekiant sukurti maksimalią naudą visuomenei ar sumažinti daromą neigiamą poveikį aplinkai. Taip pat tyrimas apsiriboją vienos šalies pateikiamais rodikliais, todėl kyla klausimas, kaip investicijos į aplinkosaugą atrodo kitų šalių kontekste, ar pakankamai skiriama dėmesio aplinkosaugos problemoms spręsti. Skirtingai nei investicijų poveikį ekonomikai aptariantis tyrimas, Azam ir kt. (2019) atliktas tyrimas atskleidžia išteklių ir taršos rodiklių pokyčių įtaką valstybės ekonomikos augimui. Nustatyta, kad energijos suvartojimas turi reikšmingą poveikį užsienio investicijoms, sveikatos rodikliams ir ekonomikos augimui. Taip pat rezultatai atskleidžia, kad tarp ekonominio augimo ir energijos suvartojimo egzistuoja tiesioginė, o tarp taršos rodiklių ir ekonominio augimo – atvirkštinė priklausomybė. Pažymėtina, kad tyrėjai parodo poveikį, tačiau nepateikia įžvalgų, kaip būtų galima didinti gaunamą ekonominę naudą.

Mokslinėje literatūroje vyrauja ir kitoks požiūris į verslo socialinės atsakomybės ir ekonomikos augimo tarpusavio sąveiką, pabrėžiama, kad verslo investicijos į šią veiklą neturi reikšmingo poveikio ekonomikai (Sharma ir Sathish, 2022). Sharma ir Sathish (2022) tyrimas neparodo svarių rezultatų, pagrindžiančių verslo socialinės atsakomybės poveikį ekonomikos augimui. Atkreiptinas dėmesys, kad tyrėjai rėmėsi vienos valstybės – Indijos – patirtimi. Šioje šalyje socialinės atsakomybės įgyvendinimas gali būti komplikuoatas dėl išsilaikiusio požiūrio, tradicijų ir pan., kurios gali būti vertinamos kreipiant dėmesį į dabartinę šalies aplinkosaugos ir pan. situaciją. Taip pat šis tyrimas grindžiamas sąlygiškai maža imtimi – 21 atvejo analize. Vertinant tokio dydžio ir struktūros ekonomiką, tai kelia klausimų dėl rezultatų aktualumo.

Atlikta mokslinės literatūros analizė leidžia teigti, kad socialinė atsakomybė yra būtinas ekonominį augimą skatinantis faktorius, lemiantis tolimesnį ekonominį valstybių vystymąsi. Taip pat teigtina, kad verslo socialinė atsakomybė nebėra vertinama kaip pagalba visuomenei, ji labiau laikoma valstybių ekonominio augimo sąlyga. Būdamą ekonominės gerovės dalimi, ji veikia ir visuomenę.

Mokslinėje literatūroje pabrėžiama **darbo produktyvumo** svarba siekiant sukurti ekonominę gerovę (Gao ir Yang, 2016; Marco-Fondevila ir kt., 2017; Calveras ir Ganuza, 2018; Deng ir kt., 2019; ir kt.). Deng ir kt. (2019) tyrimas atskleidžia verslo socialinės atsakomybės ir produktyvumo tarpusavio ryšį, kuris gali būti apibūdinamas S formos kreive, parodančia, kad darbo produktyvumas mažėja, kai verslas smarkiai arba silpnai įsitraukia į socialiai atsakingą veiklą, nukreiptą į išorinę aplinką, ir produktyvumas didėja, kai verslo įsitraukimas yra vidutinis. Taip pat socialiai atsakingos veiklos nukreipimas į vidinius verslo išteklius didina darbo našumą labiau nei veikla, susijusi su kitų suinteresuotųjų asmenų poreikių tenkinimu. Marco-Fondevila ir kt. (2017) atskleidžia, kad verslo sprendimą įsitraukti į socialiai atsakingą veiklą lemia noras imtis vidinių pokyčių, susijusių su apyvarta, darbuotojais ir pan. Tyrėjai darbo produktyvumą charakterizavo kaip vieną iš vidinę verslo aplinką apibūdinančių indikatorius. Produktyvumas apima darbuotojų sukuriamą pelną, darbo jėgos sąnaudas ir jų pajamas. Tyrimas parodė darbuotojų ir darbo našumo svarbą verslui ir socialiai

atsakingai jo veiklai. Gao ir Yang (2016) pastebėjo verslo filantropinės veiklos poveikį verslo rezultatams, pasireiškiantį per darbo našumo didėjimą. Calveras ir Ganuza (2018), tyrę verslo socialinės atsakomybės poveikį produktų kokybei, atskleidžia, kad kokybė gerėja didėjant verslo socialinei atsakomybei, nukreiptai į verslo vidinę aplinką, įtraukiant darbo stabilumo užtikrinimą, investicijas į mokymus ir pan. ir taip mažinant aukštos kokybės produktų gamybos sąnaudas. Mokslinės literatūros analizė leidžia teigti, kad socialiai atsakinga veikla veikia darbo produktyvumą ir daro reikšmingą poveikį verslo rezultatams. Tačiau tai kelia klausimų dėl išskirto ekonominės gerovės kintamojo – darbo produktyvumo – pasirinkimo, atkreipiant dėmesį, jog šis rodiklis gali būti vertinamas ir kaip ekonominės gerovės priežastis, ir kaip jos pasekmė.

Mokslininkai skiria nemažai dėmesio socialiai atsakingai verslo veiklai, nukreiptai į vidinę ir išorinę verslo aplinką, ir pabrėžia jos įtaką šalies **užimtumo ir nedarbo rodikliams** (Ersoy ir Aksehirli, 2015; Pimentel ir kt., 2016; Rahman, 2017; Ellison, 2018; Gorgenyi-Hegyegs ir Fekete-Farkas, 2019; ir kt.). Gorgenyi-Hegyegs ir Fekete-Farkas (2019) tyrimas atskleidžia socialinės atsakomybės svarbą moterų užimtumui, sveikatos sutrikimų turinčių asmenų įveiklinimui, šeimoms palankių darbo vietų kūrimui. Dėmesys vidinei verslo aplinkai padeda verslui išlaikyti esamus ir pritraukti naujus darbuotojus, pagerinti finansinius ir nefinansinius rezultatus, didinti darbuotojų produktyvumą, skatinti inovacinius pokyčius ir gerinti darbuotojų įgūdžius ir pan., taip didinant visuomenės užimtumą. Ellison (2018) ir Ersoy, Aksehirli (2015) tyrimai rodo, kad visuomenė palankiai vertina socialiai atsakingą verslo veiklą ir jos nariai yra linkę karjerą sieti su tokiu verslu. Pimentel ir kt. (2016), tyrę socialiai atsakingą verslo veiklą ir jos poveikį nedarbo lygiui skirtingose šalyse, nustatė, kad šalyse, pasižyminčiose aukštu verslo įsitraukimo į socialiai atsakingą veiklą lygiu, nedarbo lygis yra mažesnis nei šalyse, kuriose verslas socialiai atsakingai veiklai neteikia reikšmės. Tai suponuoja mintį, kad egzistuoja socialinės atsakomybės ir nedarbo lygio ryšys. Rahman (2017), tyręs valstybinio sektoriaus poveikį socialinei verslo atsakomybei, pastebi, kad verslo įsitraukimas į socialiai atsakingas veiklas sąlygoja šalies ekonominių rodiklių pokyčius – mažėja nedarbas ir skurdas, gerėja švietimo sistema ir sveikatos priežiūra. Vadinasi, socialiai atsakinga verslo veikla veikia visuomenės gerovę, prisideda prie nedarbo rodiklių mažėjimo ir užimtumo didėjimo.

Gini (1921) pažymi, kad visuomenės ekonominę gerovę veikia ir **nelygybės rodikliai**, tokie kaip pajamų nelygybė. Čiegis ir Kazlovskij (2011) pabrėžia pajamų paskirstymo svarbą ekonominės gerovės vertinimams. Skurdas ir valstybės institucijų priimamų sprendimų trūkumai skatina plėsti verslo socialinę atsakomybę, nukreiptą į pajamų paskirstymą visuomenės nariams, pagrįstą korupcijos mažinimu, sąžiningu mokesčių mokėjimu (Renouard ir Lado, 2012). Verslo subjekto sėkmingos veiklos vystymas sąlygoja didesnes mokesťines pajamas, kurios panaudojamos infrastruktūrai gerinti, švietimo sistemai tobulinti ir pan. Kai įstatyminė bazė turi trūkumų, o valstybės institucijų kontrolė nėra subalansuota, verslas, prisiičdamas socialinę atsakomybę, gali prisidėti prie nelygybės šalyse mažinimo. Zamir ir Saeed (2020) atskleidžia, kad valstybių, pasižyminčių didele pajamų nelygybe, ekonominis vystymasis yra prastesnis, o tai lemia žemesnį išsilavinimą, mažesnes pajamas ir vartojimą. Todėl atsiranda

spaudimas verslui prisidėti prie socialiai atsakingos veiklos, kuri, kaip atskleidžia tyrimo rezultatai, yra veikama verslo subjekto vietos. Tai rodo, kad verslo vystoma veikla ir jo įsitraukimas į socialiai atsakingą veiklą gali veikti pajamų nelygybės rodiklius šalyse.

Šiame poskyryje apibrėžta verslo socialinės atsakomybės ir ekonominės gerovės sąveika, pristatant tyrimus, kuriuose analizuojami šių dviejų reiškinų tarpusavio ryšiai. Pasirinkta verslo socialinės atsakomybės poveikį valstybės ekonominei gerovei apibrėžti išskiriant tik dažniausiai mokslinėje literatūroje minimus ekonominės gerovės kintamuosius – ekonomikos augimą, užimtumą ir nedarbo lygį, darbo produktyvumą, pajamų nelygybę. Atkreiptinas dėmesys, kad vis dar nėra sukurto verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominės gerovės bendro modelio ir tyrimuose daugiausia telkiamasi į atskirų kintamųjų vertinimus.

Pirmo skyriaus išvados

Nors verslo socialinė atsakomybė tyrinėjama jau ilgą laiką, jos samprata nėra vienareikšmiškai interpretuojama. Pirmuosiuose tyrimuose ji buvo tapatinama su verslo subjektų ekonominių siekių įgyvendinimu, vėliau verslo socialinės atsakomybės samprata buvo plečiama, įtraukiant verslo pareigą prisiimti atsakomybę už visuomenėje esamas problemas, taikant iniciatyvas, susijusias su aplinkosauga ir socialine veikla. Mokslinės literatūros analizė leido apžvelgti verslo socialinės atsakomybės turinį, išskirti verslo socialinės atsakomybės koncepciją, kuri gali būti apibrėžta kaip verslo vidinių (pelno, kaštų mažinimo ir pan.) ir išorinių (suinteresuotųjų asmenų lūkesčių tenkinimo) siekių, privalomų (apibrėžtų teisės normose ir reglamentuose) ir neprivalomų (savanoriškų) veiksmų visuma, pasižyminti ilgalaikiškumu, nukreiptu į visuomenės narius. Verslo socialinės atsakomybės modeliai leido nustatyti, kokiomis kryptimis socialiai atsakinga verslo veikla gali būti įgyvendinama, atskleisti vidines verslo paskatas ir iš išorinės aplinkos kylantį spaudimą prisidėti prie socialinės atsakomybės įgyvendinimo. Mokslinės literatūros analizė leidžia teigti, kad dauguma sukurtų verslo socialinės atsakomybės modelių buvo sąlygoti Carroll (1991) sudaryto modelio, jie išlaiko dalį ar visus šio modelio kintamuosius. Atkreiptinas dėmesys, kad analizuoti modeliai turi trūkumų, apribojančių praktinį jų pritaikymą, todėl pastebimas poreikis sudaryti naują modelį.

Ekonominė gerovė yra gerovės valstybės komponentė ir tai reiškia, kad gerovės valstybė negali būti pasiekta neužtikrinant ekonominės gerovės visuomenės nariams. Atsižvelgiant į tai, aptariamos gerovės valstybės interpretacijos, jų turinys ir modeliai, leidę išskirti gerovės valstybės sampratą ir apžvelgti gerovės valstybės kūrimą skirtinguose regionuose. Gerovės valstybė gali būti suprantama kaip visuomenės lūkesčių, valstybės ir kitų rinkos dalyvių įsipareigojimų pusiausvyra, jungianti socialinę politiką (per būsto, socialinės apsaugos, sveikatos apsaugos ir darbo rinkos sistemų vertinimą), švietimo politiką (per išsilavinimo vertinimą) ir saugumo politiką (per krašto apsaugą, policiją), kurie, veikdami šalies ekonomiką (BVP, skurdą, socialinę atskirtį ir pan.), yra nukreipiami į visuomenės gerovės kūrimą, remiantis sąžiningumo, socialinio teisingumo, lygybės ir solidarumo principais. Tai reiškia, kad gerovės valstybė yra formuojama

ne tik valstybės institucijų, bet ir kitų subjektų, kurie turi paisyti visuomenės lūkesčių ir prisiimti įsipareigojimus, siekdami socialinių ir ekonominių pokyčių, veikiančių visuomenės ekonominę ir socialinę aplinką.

Mokslinės literatūros analizė leido išskirti ekonominės gerovės sampratą, kuri gali būti apibrėžta kaip gerovės dalis, atskleidžianti ekonomikos indėlį formuojant visuomenės gerovę. Taip pat pastebima, kad verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei teorija nėra detalizuota moksliniuose darbuose ir dauguma tyrimų telkiasi į verslo socialinės atsakomybės poveikį skirtingiems valstybės ekonominę gerovę apibrėžiantiems kintamiesiems. Ekonominės gerovės teorijose pabrėžiama, kad ekonominę gerovę kuria ne tik valdžios institucijos, prie to prisideda ir kiti rinkos subjektai. Verslas, kreipdamas dėmesį į vidinius išteklius ir į išorinėje aplinkoje esančius subjektus, prisideda prie gerovės kūrimo. Dažniausiai verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei tyrimai apima tik dalinį ekonominės gerovės vertinimą, nes ekonominė gerovė tiriama ne kaip visuma, o kaip pavieniai kintamieji. Aptartos ekonomikos teorijos leidžia identifikuoti pagrindinius gerovę lemiančius kintamuosius, į kuriuos atsižvelgiama sudarant verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei modelį.

2. VERSLO SOCIALINĖS ATSAKOMYBĖS POVEIKIO VALSTYBĖS EKONOMINEI GEROVEI VERTINIMO METODOLOGIJA

2.1. Verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei teorinio modelio sudarymas

Pirmoje darbo dalyje atlikta mokslinės literatūros analizė rodo, kad kintanti verslo socialinė atsakomybė veikia ekonominį šalių vystymąsi ir visuomenės gerovę. Socialiai atsakinga veikla, iki tol buvusi kaip pagalbos visuomenei dalis, vis labiau laikoma veikla, daranti įtaką socialiniam ir ekonominiam valstybių vystymuisi. Todėl socialinė atsakomybė tampa svarbi ne tik verslo lygmeniu, ji pripažįstama naudinga ir vertingu įrankiu valstybės ekonominei gerovei užtikrinti.

Išskirtos teorinės prielaidos leidžia teigti, kad verslo socialinės atsakomybės pokyčiai turėjo įtakos ir valstybių ekonominiams pasikeitimams. Todėl verslo socialinė atsakomybė tampa išskirtine ir svarbia veikla. Pirmoje disertacijos dalyje atskleista mokslinė literatūra parodė, kad ligšioliniai tyrimai nepateikia aiškios šių reiškinių tarpusavio vertinimo struktūros. Tai rodo, kad verslo socialinės atsakomybės poveikis valstybės ekonominei gerovei gali būti įvertintas tik iš dalies. Todėl atsiranda poreikis atlikti šių reiškinių tarpusavio vertinimą.

Šioje darbo dalyje pateikiami teoriniai ir trys empiriniai verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei modeliai. Jų struktūra grindžiama mokslinėje literatūroje išskirtais ir iki šiol atliktais tyrimais. Verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei teorinio modelio konstravimas pradedamas nuo jo kūrimo prielaidų formavimo, principų formulavimo, pereinant prie pačio modelio struktūros ir metodologinių jo taikymo aspektų.

2.1.1. Teorinio modelio kūrimo prielaidos

Mokslininkai nurodo, kad sudaryti modelius yra svarbu, kad jų sudarymas ir naudojimas leidžia suprasti aplinką, kurioje gyvename ir veikiamo, paaiškinti įvairius reiškinius, interpretuoti vykstančius procesus (Warren ir Seifert, 2011). Pažymėtina, kad modeliai leidžia ne tik identifikuoti jau esamus reiškinius, bet ir numatyti, kurie kintamieji gali daryti svarų poveikį tiriamiesiems reiškiniams (Bratčikovienė, 2014).

Verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei teorinis modelis (toliau – modelis) yra grindžiamas prielaidomis, jog socialiai atsakinga verslo veikla veikia valstybių ekonominę aplinką (Lin ir kt., 2015; ir kt.), socialinę aplinką (Elobeid ir kt., 2016; Macassa ir kt., 2017; ir kt.) ir visuomenės gerovę (Księżak, 2016; ir kt.). Lygiai taip pat vis dažniau pastebima, kad ekonomiškai stipriose valstybėse verslo įsitraukimas į socialiai atsakingą veiklą yra didesnis ir sąlygotas ekonominių pokyčių, paskatinsiuoju didesnę verslo dėmesį šiai sričiai (Li ir Chang, 2018). Ši veikla ne tik veikia įvairias sritis, bet ir valstybių ekonomikos augimas, nedarbo lygio pokyčiai ir pan. veikia patį verslą ir skatina jį priimti su socialiai atsakinga veikla susijusius

sprendimus. Sudaromas modelis leis apibrėžti kintamųjų tarpusavio ryšius, įvertinti verslo socialinės atsakomybės poveikį valstybės ekonominei gerovei, suprasti šių kompleksinių reiškinių tarpusavio santykius ir dinamiškumą.

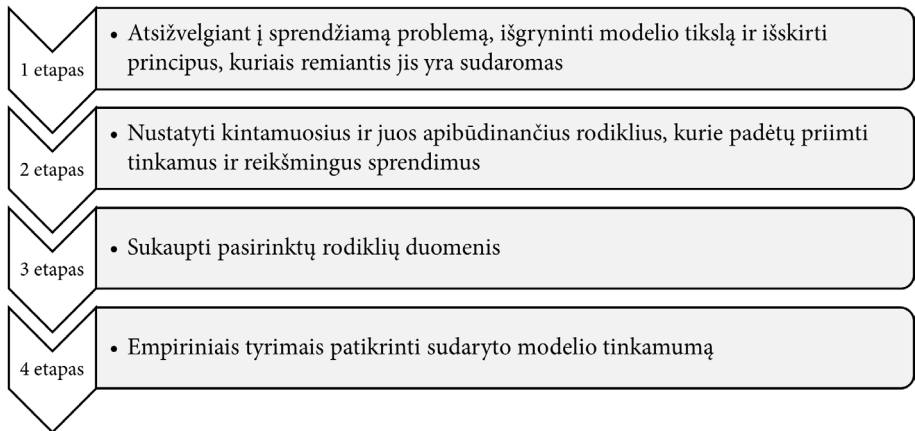
Šiuo metu nėra sudarytos bendros sistemos, leidžiančios nustatyti verslo socialinės atsakomybės poveikį valstybės ekonominei gerovei. Mokslinės literatūros analizė pirmoje darbo dalyje patvirtina, kad esamų modelių ir teorijų gausa nepateikia atsakymo į pagrindinį klausimą, kaip socialiai atsakinga verslo veikla prisideda prie valstybės ekonominės gerovės kūrimo ir kurie socialinės atsakomybės kintamieji ir juos apibrėžiantys rodikliai turi didžiausią poveikį užtikrinant ekonominę naudą visuomenės nariams. Todėl atsiranda poreikis šiuos reiškinius išmatuoti, siekiant nustatyti jų tarpusavio priklausomybę.

Socialiai atsakinga verslo veikla glaudžiai siejasi su naujų technologijų diegimu. Įvairūs tyrimai atskleidžia, kad technologijų plėtra, naujų technologijų diegimas paskatino socialiai atsakingos veiklos pokyčius (Malaquias ir kt., 2016). Verslo socialinė atsakomybė gali būti įgyvendinama diegiant įvairias technologijas, keičiant gamybos procesus ir pan., taip gerinant darbuotojų darbo aplinką, mažinant neigiamą poveikį aplinkai. Turintis įtakos ne tik ekonominiam šalių vystymuisi, technologijų diegimas paveikė verslo požiūrį į socialinę atsakomybę, *sąlygojo investicinių srautų į socialiai atsakingą veiklą persiskirstymą*, pakeitė jų apimtis. Taip keičiantis ir plečiantis verslo socialinės atsakomybės sritims, keičiasi ir jų poveikis valstybės ekonominei gerovei.

Remiantis išnagrinėtomis prielaidomis, galima teigti, kad sparčiai kintanti aplinka pagrindžia naujo modelio sukūrimą. Naujas teorinis modelis turi nusakyti kintamuosius ir rodiklius, kuriais besiremiantis verslas galėtų prisidėti prie valstybės ekonominės gerovės įgyvendinimo. Pažymėtina, kad sudaromo teorinio modelio rezultatai aktualūs ne tik veikiantiems ar besikuriantiems subjektams, investuotojams ir pan., bet ir valstybės institucijoms, visuomenės nariams. Toliau pristatomi šio modelio sudarymo etapai ir principai.

2.1.2. Teorinio modelio sudarymo etapai ir principai

Kiekvieno modelio sudarymas yra grindžiamas tam tikrais modeliams taikomais kūrimo etapais. Nepriklausomai nuo modelio išskirtinumo ar tiriamųjų reiškinių, kuriems jis sudaromas, modelio konstruktas pasižymi tam tikra eiga (Sokolovski ir Banks, 2009; Katzner, 2017; ir kt.). Gustafsson (1998) pabrėžia, kad modelio kūrimas reikalauja aišrios struktūros. Joje būtina nurodyti modelio apimtį, proceso specifikaciją ir principus, kuriais remiantis kuriamas modelis. Kiti tyrėjai akcentuoja pagrindinio tikslo išlaikymą (National Research Council, 2007), dar kiti – principų išskyrimo būtinumą (Pritsker ir kt, 1998). Verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei modelis yra sudaromas atsižvelgiant į šiuos išskirtus ir **modeliams taikomus kūrimo etapus** (žr. 6 pav.).

6 pav. Teorinio modelio kūrimo etapai

Šaltinis: Bilevičienė ir Jonušauskas, 2011; Heinze ir kt., 2018; Socoliuc ir kt., 2020; ir kt.

Problemos nustatymas ir modelio tikslo išgryninimas gali būti laikomi pradinio modelio sudarymo etapu, apsprendžiančiu tolesnę tyrimo eigą – principų, kuriais modelis turi pasižymėti, pasirinkimą; duomenų surinkimo būdų pasirinkimą; kintamųjų ir rodiklių, sudarančių modelio konstrukta išskyrimą, ir pan. Socoliuc ir kt. (2020) pabrėžia, kad kiekvienas tyrimas skiriasi priklausomai nuo iškeltų tikslų, kurie lemia identifikuotos problemos ištyrimo lygį, tyrimo kintamųjų pasirinkimą, analizuojamą mokslinę literatūrą, kuriamo modelio panaudojimo galimybes ir pan. Šiuo atveju disertacijos tikslas ir iškelta problema yra pradinis etapas, nuo kurio pradedamas verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei teorinio modelio sudarymas.

Antrasis etapas sietinas su kintamųjų ir juos apibūdinančių rodiklių išskyrimu. Pasirinkti kintamieji lemia sudaromo modelio patikimumą ir tinkamumą bei kartu jo mokslinę ir praktinę vertę (Bilevičienė ir Jonušauskas, 2011; Heinze ir kt., 2018). Verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei modelio sudarymas grindžiamas mokslinėje literatūroje išskirtais ir verslo socialinę atsakomybę ir valstybės ekonominę gerovę apibrėžiančiais kintamaisiais ir juos apibūdinančiais rodikliais (aptariama vėliau). Jų atranka grindžiama naudojimo dažnumu mokslinėje literatūroje ir atliktų tyrimų rezultatais. Taip pat kintamieji ir juos apibūdinantys rodikliai atrenkami remiantis pirmoje disertacijos dalyje aptartomis teorijomis:

- suinteresuotųjų asmenų teorija, pabrėžiančia įvairių interesų grupių daromą poveikį;
- atsakingo valdymo teorija, pabrėžiančia, kad vystoma veikla turi atitikti visuomenės interesus;
- integruota socialinių sutarčių teorija, pabrėžiančia verslo įsipareigojimus visuomenei ir veiklos atitiktį visuomenės moralės normoms;
- teisėtumo teorija, apibrėžiančia formalų verslo įsitraukimą į socialiai atsakingą veiklą ir pan.

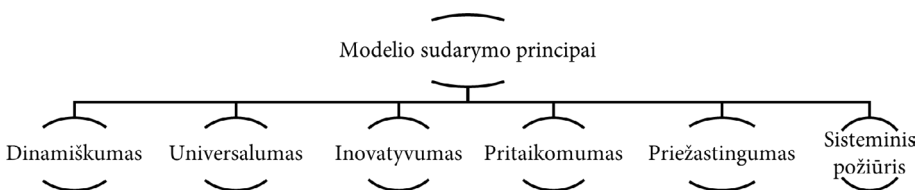
Taip pat kintamieji ir juos apibūdinantys rodikliai atrenkami kreipiant dėmesį į pirmoje dalyje išskirtus ir aptartus verslo socialinės atsakomybės modelius, juos sudarančias dedamąsias, vertinant anksčiau aptartus jų privalumus ir trūkumus (Carroll, 1991; Quazi ir O'Brien, 2000; Singh ir kt., 2021; ir kt.).

Trečiasis modelio sudarymo etapas apima pasirinktus kintamuosius ir rodiklius apibūdinančių statistinių duomenų rinkimą ir tikrinimą (Bilevičienė ir Jonušauskas, 2011). Šiame etape svarbus tampa duomenų šaltinių pasirinkimas, t. y. ar bus remiamasi pirminiais ar antriniais duomenimis atliekant tyrimą. Atsižvelgiant į tai ir įvertinus verslo socialinės atsakomybės ir valstybės ekonominės gerovės kryptimis atliktus tyrimus, duomenų surinkimo galimybes ES ir pan., pasirinkta vertinimą atlikti remiantis antriniais duomenimis.

Paskutinis verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei modelio kūrimo etapas siejasi su modelio tinkamumo vertinimu. Šis etapas lemia sukurto modelio svarbą, todėl modelis turi būti grindžiamas empiriniais tyrimais, siekiant nustatyti, ar jis patikimas ir tinkamas, ar turi išliekamąją mokslinę ir praktinę vertę. Todėl sudaromas modelis vertinamas atliekant empirinį tyrimą.

Siekiant visa tai užtikrinti, verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei modelis sudaromas remiantis anksčiau paminėta sudarymo struktūra. Toliau identifikuojami principai, kuriais turi pasižymėti sudaromas modelis.

Atkreiptinas dėmesys į **modelio formavimo principų** svarbą, lemiančią sudaromo modelio struktūrą, tinkamumą, pritaikymo galimybes, vertę ir tolesnį panaudojimą. Siekiant pagrįsti modelio tinkamumą ir pabrėžti išliekamąją vertę, jo sudarymas turi būti paremtas mokslinėje literatūroje išreikštais principais (žr. 7 pav.).

7 pav. Verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei teorinio modelio principų išskyrimas

Šaltinis: Šneiderienė, 2017; Matten ir Moon, 2020; Blomqvist ir Palme, 2020; ir kt.

Galima išskirti **dinamiškumo** (Stoesz, 2016; Pedersen ir Kuhnle, 2017; Matten ir Moon, 2020; ir kt.), **universalumo** (Jakštienė, 2012; Ahamad ir Kelabi, 2014; Blomqvist ir Palme, 2020; ir kt.), **inovatyvumo** (Kašparova, 2015; Andersson ir Ronn, 2015; ir kt.), **pritaikomumo (realizavimo)** (Laegreid ir kt., 2015; Li ir kt., 2019; ir kt.), **priežastingumo** (Obinger ir Petersen, 2015; Šneiderienė, 2017; ir kt.), **sisteminio požiūrio** (Adamonienė, 2009; Juknaitė ir Lazdauskaitė, 2013; ir kt.) principus, lemiančius sudaromo modelio specifiką ir jo konstrukta.

Atsižvelgiant į besikeičiančią aplinką ir siekiant sukurti ilgalaikę mokslinę ir praktinę vertę, kuriamas modelis turi pasižymėti **dinamiškumu**. Aplinkos pokyčiai veikia

įvairius reiškinius (Stoesz, 2016), todėl, siekiant išlaikyti modelio panaudojimo tęstinumą, būtina paisyti dinamiškumo principo. Atsižvelgiant į tai, sudaromas modelis turi leisti įvertinti kintančius reiškinius.

Naujai sudaromi modeliai turi būti grindžiami **universalumo principu**. Šio principo įgyvendinimas reiškia, kad sudaromas modelis gali būti naudojamas tiriant verslo socialinės atsakomybės poveikį valstybės ekonominei gerovei kitose valstybių imtyse, regionuose, sektoriuose ir pan. Todėl galima sakyti, kad universalumo principas gali būti siejamas su modelio tinkamumu, užtikrinant tolesnį jo naudojimą atliekant kitus tyrimus (Jakštienė, 2012). Modelio sukūrimas konkrečiai problemai spręsti iš dalies apriboja tolesnį jo taikymą. Tačiau universalumo principo įgyvendinimas pabrėžia modelio pritaikomumą atliekant vertinimus kitose valstybėse ar tam tikruose segmentuose ir taip užtikrinant modelio tolesnį panaudojimą. Mokslinėje literatūroje universalumo principas dažnai akcentuojamas tiriant įvairius kintančius reiškinius (Ahamad ir Kelabi, 2014; Blomqvist ir Palme, 2020). Atsižvelgiant į tai, sudaromas modelis turi pasižymėti universalumo principu ir galimybėmis jį taikyti atliekant kitus tyrimus.

Inovatyvumo principas sietinas su tyrimo atlikimu, įtraukiant naujausius mokslinius darbus. Mokslinis pagrįstumas leidžia užtikrinti sudaromo modelio vertę (Kašparova, 2015; Andersson ir Ronn, 2015). Todėl modelio sudarymas yra neatsiejamas nuo mokslinės literatūros analizės. Siekiant išlaikyti inovatyvumo principą ir remiantis pirmoje disertacijos dalyje pristatytais suinteresuotųjų asmenų, teisėtumo ir kt. teorijomis, sudaromas modelis grindžiamas verslo veikla, nukreipta į aplinkos apsaugą ir socialinę veiklą, kurios detalizuojamos kitame poskyryje.

Sudaromas modelis turi ne tik pasižymėti dinamiškumu, inovatyvumu ir kitais principais, bet ir būti lengvai **pritaikomas (realizuojamas) praktikoje**. Tik įgyvendinus šį principą sudarytas modelis išlaiko vertę. Atkreiptinas dėmesys, kad naujų modelių sudarymas grindžiamas jau pristatytais teorijomis, kurios gali kelti papildomus klausimus dėl sudaromų modelių tinkamumo vertinant įvairius reiškinius. Tačiau autoriai pabrėžia, kad nuolat kintanti aplinka lemia naujų teorijų ir požiūrių atsiradimą (Laegreid ir kt., 2015; Li ir kt., 2019). Realizavimo kriterijus svarbus kuriant novatoriškas idėjas ir naujas teorijas, todėl sudaromas modelis turi būti pagrįstas pritaikymo principu.

Priežastinio ryšio įgyvendinimas parodo atskirų reiškinių sąsajas. Šneiderienė (2017) pabrėžia, kad priežastinių ryšių nustatymas yra reikšmingas nagrinėjamos problemos sprendimams identifikuoti. Obinger ir Petersen (2015) teigimu, efektyvūs sprendimai gali būti priimami ir pasekmės gali būti tinkamai įvertintos tik apibrėžus priežastinius ryšius. Atsižvelgiant į tai, verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei modelio konstruktas turi atspindėti išskiriamų kintamųjų ir juos apibūdinančių rodiklių, kurie atliekant empirinį tyrimą bus vertinami, ryšius.

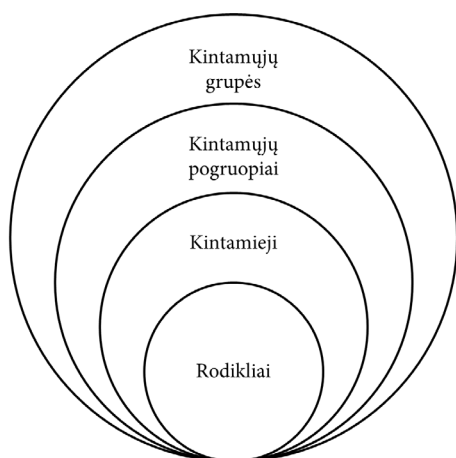
Modelio sudarymas turi būti paremtas **sisteminio požiūrio** taikymu. Toks požiūris leidžia tiriamuosius reiškinius vertinti kaip sistemas. Šios susideda iš atskirų dalių, veikiančių viena kitą ir darančių poveikį pačiai sistemai (Juknaitė ir Lazdauskaitė, 2013; ir kt.). Adamonienė (2009) sisteminį požiūrį traktuoja kaip sugebėjimą matyti ir apimti objektus ne tik akcentuojant vidinę jų struktūrą, bet ir vertinant juos kaip reiškinius

aplinkos kontekste. Atsižvelgiant į tai, sudaromas verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei modelio konstruktas vertinamas kaip sistema, išskiriant kintamuosius ir juos apibūdinančius rodiklius, pabrėžiant jų tarpusavio ryšius.

Verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei vertinimo modelio sudarymas paremtas šiais požiūriais ir principais. Toliau atskleidžiama hierarchinė modelio struktūra.

2.1.3. Teorinio modelio pagrindimas

Siekiant tinkamai išanalizuoti verslo socialinę atsakomybę, įvertinti jos poveikį valstybės ekonominei gerovei ir išskirti, kurie kintamieji teigiamai veikia ar riboja šį reiškinį, tikslinga sudaryti teorinį modelį, remiantis mokslinėje literatūroje pateiktomis hierarchinėmis struktūromis. Šios dažnai naudojamos sudarant modelius (Singh ir kt., 2009; Zhang ir kt., 2019; Firmialy ir Nainggolan, 2019; ir kt.). Atsižvelgiant į tai, poveikio vertinimas yra atliekamas, išskiriant kintamųjų grupes, jų pogrupius, kintamuosius ir rodiklius (žr. 8 pav.).

8 pav. Hierarchinė modelio struktūra

Šaltinis: Techataweewan ir Prasertsin, 2018; Gupta ir Das, 2022; ir kt.

Kintamųjų grupių išskyrimas yra svarbus etapas atliekant tyrimus (Michnevič, 2020). Hierarchinėje modelio struktūroje šios grupės užima aukščiausią poziciją. Mokslinėje literatūroje jos taip pat apibrėžiamos kaip komponentai (Gomes, 2019) ar kategorijos (Vaaland ir kt., 2008), priklausomai nuo išsikeltų tikslų ir tiriamųjų reiškinų bei tyrėjo pasirinkimo. Verslo socialiai atsakingą veiklą ir jos įtaką valstybės ekonominei gerovei galime laikyti plačia tema. Todėl aktualu nustatyti verslo socialinės atsakomybės poveikį ir identifikuoti sritis, daugiausia prisidedančias prie gerovės kūrimo. Pastebima, kad verslo socialinės atsakomybės kintamųjų grupės yra tiesiogiai susijusios su poveikio valstybės ekonominei gerovei nustatymu ir autoriai pažymi jų

išskyrimo būtinybę (Dapkutė ir kt., 2016; Michnevič, 2020; ir kt.). Tai suponuoja mintį, kad grupių nustatymas yra svarbus modelio formavimo etapas, nuo kurio priklauso modelio patikimumas ir pritaikomumas, todėl svarbu išskirti svarbiausias kintamųjų grupes, geriausiai apibrėžiančias tiriamąjį reiškinį.

Mokslinėje literatūroje nurodoma, kad, analizuojant duomenis, tikslinga kintamųjų grupes suskaidyti į **kintamųjų pogrupius** (Baltušninkaitė ir Bratčikovienė, 2018; ir kt.). Iš tiesų kiekvieną grupę gali sudaryti keletas skirtingų pogrupių. Svarbu išskirti geriausiai kintamųjų grupę apibrėžiančius pogrupius, nes nuo to priklauso kintamųjų ir juos apibrėžiančių rodiklių išskyrimas, kintamųjų pogrupio įvertinimas ir poveikio kintamųjų grupei nustatymas (Akdogan ir kt., 2017), kurie apsprendžia tolimesnes modelio naudojimo galimybes ir tyrimo rezultatus.

Kintamasis gali būti apibrėžtas kaip kintamųjų pogrupio dalis, suteikiantis detalnę informaciją apie tiriamąjį reiškinį (Gupta ir Das, 2022). Kintamųjų nustatymas taip pat yra svarbus modelio kūrimo etapas, nuo kurio priklauso sudaromo modelio išliekamoji vertė. Kintamųjų išskyrimas apsprendžia kaip bus įvertintas kintamųjų pogrupis, kuriam jie priskiriami.

Atkreiptinas dėmesys, kad kintamuosius gali sudaryti tam tikros dalys, kurių reikšmės gali būti apibūdinamos **rodikliais**. Jie išreiškiami skaitinėmis vertėmis, kuriais remiantis nustatomas rodiklių poveikis kintamiesiems. Pastebima, kad rodikliai dažnai naudojami atliekant įvairius skirtingų reiškinų vertinimus (Techataweewan ir Prasertsin, 2018; ir kt.). Todėl pasitelkiant tokią struktūrą bus sudaromas verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei modelis. Toliau darbe išskiriami pagrindiniai verslo socialinę atsakomybę ir valstybės ekonominę gerovę apibūdinantys kintamieji ir juos nusakantys rodikliai.

2.1.4. Vertinimo rodiklių parinkimas ir grupavimas

Kaip jau aptarta, verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei modelis turi būti paremtas modeliams taikomais principais ir išlaikyti hierarchinę struktūrą, leisiančią atlikti vertinimą. Siūlomas modelis analizuojamas ir vertinamas kaip sistema, kurią sudaro atskiri dalys, veikiančios vieną kitą. Šių dalių identifikavimas yra svarbus modelio sudarymo etapas, lemiantis jo patikimumą, mokslinę ir praktinę vertę. Siekiant išlaikyti anksčiau išreikštą struktūrą, kintamųjų išskyrimas yra grindžiamas iki šiol atliktais moksliniais tyrimais ir mokslinėje literatūroje pateiktomis teorijomis, siekiant pagrįsti pasirinktų kintamųjų svarbą ir reikšmę. Atsižvelgiant į tai, toliau darbe išskiriami tyrime naudojami ir pagrindiniai verslo socialinę atsakomybę ir valstybės ekonominę gerovę apibūdinantys kintamieji ir juos sudarantys rodikliai.

2.1.4.1. Verslo subjektų socialinės atsakomybės tyrimo rodiklių pagrindimas

Pirmoje darbo dalyje aptarta mokslinė literatūra leido apibrėžti verslo socialinės atsakomybės koncepciją, identifikuoti iki šiol sudarytus ir naudotus modelius. Pastebėta, kad verslo socialinės atsakomybės samprata yra plati, apimanti keletą aspektų,

todėl ši reiškinį apibūdinti vienu kintamuoju būtų sunku. Atsižvelgiant į tai, būtina naudoti tam tikrą sistemą, geriausiai charakterizuojančią tiriamąjį objektą. Kintamųjų atranka remiasi jų naudojimo dažnumu įvairiuose moksliniuose tyrimuose, įvertinant ir duomenų prieinamumą ES mastu.

Mokslinėje literatūroje nurodoma, kad socialiai atsakinga verslo veikla gali būti vertinama dviem kryptimis – kreipiant dėmesį į *atskirus kintamuosius* arba vertinant išskirtus socialinės atsakomybės *indeksus*.

Indeksai. Socialiai atsakingo verslo veiklą nagrinėjančiuose tyrimuose pristatomi verslo socialinę atsakomybę apibrėžiantys indeksai, kurie pasitelkiami vertinimams atlikti (Gjolberg, 2009; Skouloudis ir kt., 2016). Gjolberg (2009) sudarė 2 indeksų, parodančių verslo įsitraukimą į socialiai atsakingą veiklą ir apibrėžiančių šios veiklos našumą, matavimo sistemą. Šie indeksai sudaryti atsižvelgiant į anksčiau pateiktus indeksus, kurie apima 4 sritis:

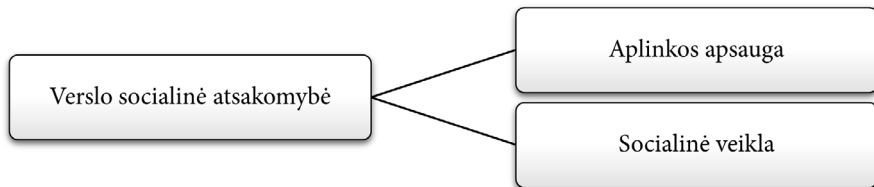
- socialiai atsakingo investavimo kriterijai (įtraukiant Dow Jones tvarumo indeksą (angl. *Sustainability index*), FTSE4Good indeksą (angl. *FTSE4Good index*) ir 100 tvariausių kompanijų sąrašą (angl. *The Global 100 Most Sustainable Corporations list*));
- narysė socialinę atsakomybę įgyvendinančioje bendruomenėje (Pasaulio verslo darnaus vystymosi taryba (angl. *World Business Council for Sustainable Development*), Jungtinių Tautų pasaulinis susitarimas (angl. *UN Global Compact*));
- ataskaitų teikimo praktika (ataskaitų teikimo apklausa (angl. *KPMG Sustainability Reporting Survey*) ir ataskaitų teikimo iniciatyvos (angl. *Global Reporting Initiatives*));
- sertifikavimas (ISO14001).

Tyrėjo išskirti indeksai buvo pagrįsti šiais duomenų šaltiniais, įtraukiant BVP rodiklius, kurie leido suvienodinti indeksus, atsižvelgiant į tiriamos ekonomikos dydį. Nors sudaryti indeksai apibrėžia socialiai atsakingą verslo veiklą, tačiau autorius nepateikia ir nepagrindžia keturiuose srityse išskirtų indeksų svorių, t. y. ar jie vienodai svarbūs tiriamajam objektui, ar kuris nors vienas ar keletas jų yra reikšmingesni. Tai apsunkina praktinį modelio pritaikomumą. Taip pat kitų indeksų įtraukimas (pvz., Dow Jones *Sustainability index*) kelia abejonių dėl jų skaičiavimo metodikos ir įtraukiamų kintamųjų svorių neapibrėžtumo.

Šis indeksas buvo praplėstas Skouloudis ir kt. (2016), atsižvelgiant į pokyčius 86 valstybėse. Nors indeksas praplėtė Gjolberg (2009) atliktus tyrimus, nes buvo įtraukta daugiau valstybių, jo sudarymas kelia klausimų dėl kintamųjų ir jų svorių parinkimo. Dėl to tyrėjai dažnai atsižvelgia į valstybių pateikiamą statistiką ar verslo subjektų ataskaitas socialinei atsakomybei matuoti (Sethi ir kt., 2017; Filajkowska ir Macuda, 2017; Halkos ir kt., 2022; ir kt.). Atsižvelgiant į tai, tikslinga verslo socialinę atsakomybę matuoti kreipiant dėmesį į atskiras jos dalis.

Kintamieji. Pirmoje darbo dalyje atskleistos mokslinės teorijos ir modeliai leidžia teigti, kad socialiai atsakinga verslo veikla yra vykdoma per dvi kintamųjų grupes – *aplinkos apsaugą* ir *socialinę veiklą*, kurių savanoriškas ar įstatymais apibrėžtas įgyvendinimas veikia verslo subjekto ekonominius rezultatus ir santykius su įvairiomis

interesų grupėmis. Šis išskaidymas užima aukščiausią poziciją hierarchinėje struktūroje (žr. 9 pav.).

9 pav. Verslo socialinės atsakomybės kintamųjų grupės

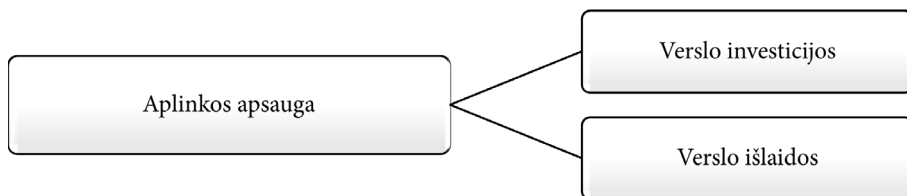
Šaltinis: Fordham ir kt., 2019; Singh ir kt., 2021; Yin ir kt., 2021; Kuzior ir kt., 2022; ir kt.

Aplinkos apsaugos kaip kintamųjų grupės išskyrimą pagrindžia pirmoje darbo dalyje pristatyti modeliai: Arnas ir Crowther (2009), Visser (2011), Fordham ir kt. (2019), Singh ir kt. (2021) ir kt. Taip pat vertinant atliktus tyrimus pastebimas mokslininkų dėmesys šiai veiklai: Beylot ir kt. (2019); Doran ir Ryan (2016); Bakar ir kt. (2017); Yin ir kt. (2021); Kuzior ir kt. (2022) ir kt. Todėl atkreipiant dėmesį į tai, kad mokslininkai dažnai analizuoja šią veiklą, tikslinga ją išskirti kaip vieną iš svarbiausių socialinės atsakomybės dalių. Beylot ir kt. (2019) pabrėžia, jog, siekiant įgyvendinti aplinkos pokyčius ir sumažinti taršą, svarbi tampa atsakinga prekių ir paslaugų gamyba bei vartojimas. Doran ir Ryan (2016) akcentuoja verslo vaidmenį aplinkos apsaugos srityje, jie teigia, kad inovacijų įgyvendinimas, siekiant sumažinti poveikį aplinkai, yra būtinas. Kiti tyrėjai taip pat pabrėžia verslo socialinės atsakomybės svarbą ir reikšmę aplinkosaugos srityje (Bakar ir kt., 2017; Yin ir kt., 2021; Kuzior ir kt., 2022; ir kt.).

Mokslinėje literatūroje pabrėžiama socialinės veiklos reikšmė (Jenkins ir Yakovleva, 2006; Torugsa ir kt., 2013; Nazari ir kt., 2017; Tian ir kt., 2020; Sorribes ir kt., 2021; Sawicka ir Marcinkowska, 2022; ir kt.). Kreipiant dėmesį į tyrimų gausą, šį reiškinį tikslinga išskirti kaip antrą kintamųjų grupę. Socialinė veikla gali būti siejama su verslo ir jo aplinkos – vartotojų (pvz., ekologiškų prekių pasiūla, etiškas elgesys ir pan.), darbuotojų (pvz., mokymai ir kvalifikacijos kėlimas ir pan.) ir t. t. santykiais (Jenkins ir Yakovleva, 2006; Nazari ir kt., 2017; Schaefer ir kt., 2020; Yin ir kt., 2021; ir kt.). Tyrimai atskleidžia, kad verslo dėmesys suinteresuotiesiems asmenims veikia jų požiūrį į verslo subjektą, jo įgyvendinamas iniciatyvas, skatina norą prisidėti prie visuomenės gerovės kūrimo aplinkosaugos srityje ir socialinėje veikloje (Adu-Gyamfi ir kt., 2021; Bhattacharya ir kt., 2021; ir kt.). Todėl įgyvendindamas tokią veiklą verslas ne tik prisideda prie geresnės aplinkos kūrimo, bet ir skatina vartotojus būti socialiai sąmoningus. Šios grupės kaip svarbios socialinės atsakomybės dalies išskyrimą pagrindžia ir pirmoje darbo dalyje pateikti modeliai ir jų dalys: Carroll (1991), Arnas ir Crowther (2009), Claydon (2011), Singh ir kt. (2021) ir kt. Todėl siekiant atlikti įvairiapusių vertinamą būtiną atsižvelgti į kintamųjų grupę, apibūdinančią socialinę veiklą.

Mokslinėje literatūroje nurodoma, kad socialiai atsakinga verslo veikla, susijusi su aplinkosauga, gali būti vertinama atsižvelgiant į verslo investicijas (Zhou ir kt., 2019; Shahzad ir kt., 2020; Lu, 2021; ir kt.) ir išlaidas, kurios neapima investicijų,

aplinkosaugai (Kierepka-Kasztelan, 2018; Zhang ir kt., 2019; ir kt.). Remiantis anksčiau pateikta modelio hierarchine struktūra, šios dalys gali būti prilyginamos kintamųjų pogrupiams (žr. 10 pav.).

10 pav. Kintamųjų pogrupiai aplinkos apsaugos srityje

Šaltinis: Shahzad ir kt., 2020; Wang ir kt., 2020; Suska, 2021; Mbanyele ir kt., 2022; ir kt.

Aplinkos apsauga. Investicijos. Atkreiptinas dėmesys, kad mokslinėje literatūroje gausu tyrimų, nukreiptų į verslo siekius prisidėti prie aplinkos apsaugos investuojant į technologijas, gerinant vidinius verslo procesus ir pan. (Liu ir kt., 2021; Suska, 2021, Mbanyele ir kt., 2022; ir kt.). Zhou ir kt. (2019) tyrimas parodė teigiamą verslo investicijų į technologijas ir jo ištraukimo į socialiai atsakingą veiklą ryšį. Vadinas, verslas socialinę atsakomybę gali įgyvendinti investuodamas į naujas technologijas, kurios padeda sumažinti neigiamus padarinius aplinkai. Shahzad ir kt. (2020) teigimu, verslo investicijos prisideda prie technologijų plėtros, susijusios su ekologiškesnių įrengimų, mažinančių neigiamą poveikį aplinkai, naudojimui. Suska (2021), tyręs verslo subjektų investicijas į aplinkosaugą, pabrėžia vis didėjančią verslo dėmesį vandens suvartojimo, energijos išteklių ir oro taršos mažinimui, nuotekų valymui. Liu ir kt. (2021) pastebi inovatyvių technologijų, gerinančių verslo ekonominius rodiklius, taikymo naudą. Tyrėjai atkreipia dėmesį, kad aplinkosaugos iniciatyvos gali būti įgyvendintos ne tik tiekiant su aplinkosauga susijusias prekes ir teikiant paslaugas rinkai, bet ir taikant technologijas, kurios prisideda prie energijos sąnaudų mažinimo, taršos rodiklių gerinimo ir pan. Mbanyele ir kt. (2022) pabrėžia verslo investicijų svarbą mažinant klimato kaitą ir taip prisidedant prie globalių problemų visuomenėje sprendimo bei gerovės kūrimo. Singh ir kt. (2021) verslo socialinę atsakomybę siūlo vertinti kreipiant dėmesį į investicijas kaip į vieną iš svarbių dalių, apibrėžiančių socialiai atsakingą verslo veiklą. Tai rodo, kad investicijos yra svarbus kintamasis atliekant verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei vertinimą, todėl būtina įtraukti šį kintamąjį į tyrimą.

Investicijos gali būti skirstomos pagal verslo subjekto tipą ir finansinių išteklių, susijusių su investicijomis, panaudojimo sritis. Remiantis Eurostat (2017) pateiktu skirstymu, investicijos gali apimti verslo pagrindinę ir antrinę veiklą arba pagalbinę veiklą, susijusią su aplinkosauga (žr. 6 priedą). Atkreiptinas dėmesys, kad verslo pagrindinė ir antrinė veikla dažnai apima paslaugas. Eurostat 2017 m. ataskaitose nurodoma, kad, vertinant verslo siekius prisidėti prie aplinkosaugos, paslaugas būtina vertinti dėl prekių naudojimo apibrėžtumo. Tai reiškia, kad visos pagamintos

prekės galiausiai susiduria su paslaugų sektoriumi, pvz., nusidėvėjusių katalizatorių utilizavimas, elektrinėms mašinoms pagamintų baterijų utilizavimas ir pan. Skirtingai nei šis, investicijos, susijusios su netiesiogine verslo veikla, daugiausia apima prekes ir paslaugas, jos skirtos vidiniams verslo subjekto poreikiams tenkinti ir gali būti traktuojamos kaip pagalbinė verslo veikla. Šios investicijos gali būti nukreiptos į konkretų su aplinkosauga susijusį turtą ir jo kūrimą, tam tikrų su aplinkosauga susijusių technologijų taikymą ar kapitalo formavimą, apimantį ilgalaikio turto įsigijimus (pvz., žemė).

Atsižvelgiant į mokslinėje literatūroje išskiriamas sritis, prie kurių verslas prisideda įgyvendindamas socialiai atsakingą veiklą, tikslinga pagrįsti ir tyrimą įtraukiamus **rodiklius**. Tyrėjai Makarov ir kt. (2020) pastebi, kad socialiai atsakinga verslo veikla, susijusi su aplinkosauga, gali būti vertinama dėmesį skiriant tokioms sritims kaip *oro taršos mažinimas* ir *klimato kaitos stabdymas, nuotekų tvarkymas*. Hao ir kt. (2018) tyrimas yra paremtas verslo finansinių išteklių skyrimu oro taršai mažinti ir šio reiškinio poveikiu ekonomikai. Akdogan ir kt. (2017) verslo socialinę atsakomybę aplinkosaugos srityje siūlo vertinti atsižvelgiant į energiją, klimato kaitą, aplinkos taršą apibūdinančius rodiklius. Vertindami verslo investicijas į aplinkosaugą, tyrėjai Liang (2017), Zhou ir kt. (2019) pabrėžia, kad verslo daromas neigiamas poveikis aplinkai, ypač susijusiai su oro tarša, didina iš visuomenės kylantį spaudimą verslui prisidėti prie socialiai atsakingos veiklos ir lemia verslo investicijas į šią veiklą. Singh ir kt. (2021) į verslo socialinės atsakomybės vertinimą siūlo įtraukti *biologinės įvairovės išsaugojimo, klimato kaitos, atliekų tvarkymo* rodiklius kaip pagrindinius, rodančius verslo įsitraukimą į šią veiklą. Liao ir kt. (2021) pabrėžia *nuotekų tvarkymo* būtinybę ir verslo socialinę atsakomybę vertina atsižvelgdami į tai, kaip verslas geba įgyvendinti šios srities iniciatyvas. Suska (2021), vertinę verslo socialinę atsakomybę aplinkosaugos srityje, nurodo vandens ir nuotekų tvarkymo, oro taršos mažinimo, atliekų tvarkymo, energijos naudojimo svarbą. Tyrėjai siekė identifikuoti aktualiausias aplinkosaugos problemas, nustatyti, kokias technologijas verslas taiko ir kokiomis priemonėmis siekia sumažinti neigiamą poveikį aplinkai.

Atsižvelgiant į naujausius tyrimus ir vertinant jų gausą, socialiai atsakinga verslo veikla, susijusi su investicijomis, tyrime vertinama kreipiant dėmesį į šias sritis: oro taršos mažinimą ir klimato kaitos stabdymą, atliekų tvarkymą, nuotekų tvarkymą ir kitą veiklą (įtraukiant biologinę įvairovę ir kitas sritis). Tai leidžia identifikuoti, kokie verslo subjektai ir į kurias sritis nukreipdami savo finansinius išteklius daugiausia prisideda arba riboja valstybės ekonominę gerovę.

Aplinkos apsauga. Išlaidos. Autoriai pažymi aplinkosaugos išlaidų svarbą atliekant verslo socialinės atsakomybės vertinimus (Kierepka-Kasztelan, 2018; Wang ir kt., 2020; ir kt.). Wang ir kt. (2020) teigimu, šios išlaidos teigiamai veikia verslo finansinius rezultatus – didinant aplinkosaugos išlaidas, gerėja verslo finansiniai rezultatai ir stiprinamas socialinis pasitikėjimas subjektu. Kierepka-Kasztelan (2018) pažymi verslo išlaidų reikšmę ir teigiamą jų įtaką mažinant neigiamą poveikį aplinkai.

Socialiai atsakinga veikla, susijusi su aplinkosauga, neapsiriboja tik verslo investicijomis, ji apima ir kitas verslo patiriamas išlaidas. Kaip jau buvo aptarta, investicijos

sietinos su verslo veiklos tobulinimu, siekiant pagerinti vidinius verslo procesus arba per investicijas pasiūlyti inovatyvius sprendimus (prekes, paslaugas) verslo aplinkai – skirtingiems rinkos subjektams. Verslo išlaidos aplinkosaugai apima išlaidas, susijusias su prekių, komponentų ar paslaugų naudojimu, pvz., intermodalinis transportas prekėms gabenti arba gamybos procese susidariusių kenksmingų atliekų utilizavimas, kurį atlieka kitas verslo subjektas, ir pan. (Eurostat, 2022). Atsižvelgiant į tai, verslo išlaidų aplinkosaugai įtraukimas į tyrimą yra būtinas, siekiant atlikti įvairiapusį vertinimą. Todėl atsižvelgiant į naujausius tyrimus ir jų gausą, verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei vertinimas atliekamas išskiriant investicijas ir verslo išlaidas, kurios nėra susijusios su investicijomis, kaip pagrindines dalis, apibūdinančias verslo iniciatyvas, nukreiptas į aplinkos apsaugą.

Išlaidos ir investicijos, nukreiptos į aplinkosaugą, hierarchinėje modelio struktūroje gali būti priskiriamos kintamųjų pogrupiams (žr. 13 pav.). Investicijas apibrėžiantis kintamųjų pogrupis gali būti suskaidytas į atskiras dalis, atsižvelgiant į verslo subjekto veiklos pobūdį, taip išskiriant investicijas, kai tai yra pagrindinė arba antrinė verslo veikla; ir investicijas, kai tai yra pagalbinė verslo veikla. Siekiant detalizuoti kintamuosius, verslo investicijos skirstomos į atskiras dalis, atsižvelgiant į verslo subjekto pobūdį ir investicijų panaudojimo kryptį. Rodiklių išskyrimas remiasi investicijų panaudojimo sričių identifikavimu, pabrėžiant investicijas į neigiamų padarinių, susijusių su oru ir klimatu, mažinimą, atliekų tvarkymą, nuotekų tvarkymą ir kitą su aplinkosauga susijusią veiklą. Išlaidos nėra skaidomos į smulkesnes dalis ir hierarchinėje struktūroje išlaiko tą pačią poziciją (žr. 13 pav.).

Verslas ne tik prisideda prie aplinkos gerinimo, taršos mažinimo ir prevencinių priemonių įgyvendinimo, bet ir aktyviai veikia vidinius žmogiškuosius išteklius, išorinėje aplinkoje esančių asmenų ir subjektų gerovės kūrimą. Todėl atliekant verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei vertinimą, būtina atsižvelgti į verslo iniciatyvas, nukreiptas į **socialinės veiklos**, kuri hierarchinėje struktūroje gali būti apibrėžiama kaip kintamųjų grupė, įgyvendinimą.

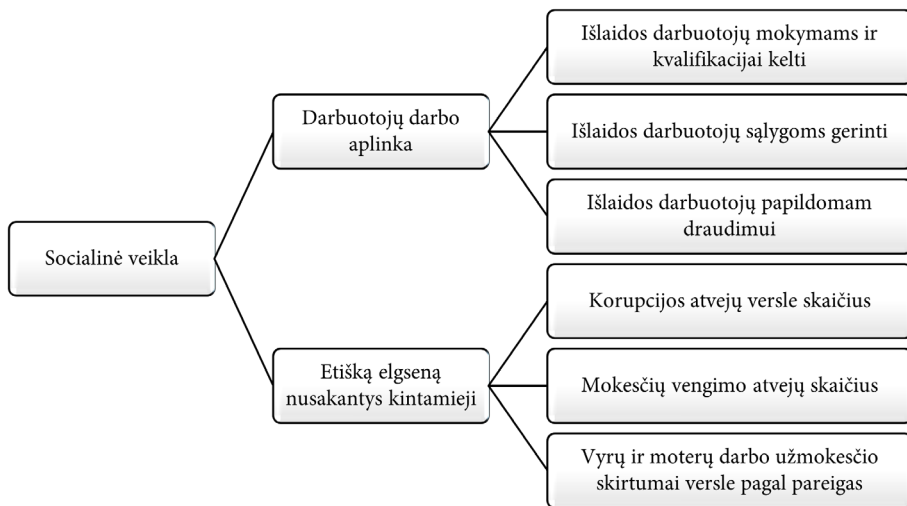
Pirmoje darbo dalyje išskirti verslo socialinės atsakomybės modeliai parodė paramos visuomenės nariams svarbą, atskleidė, jog verslas užsiima neatlygintine parama ir labdara. Nors Europos Komisija 2018 m. verslo socialinę atsakomybę identifikavo kaip verslo išteklių nukreipimą į aplinkosaugos ir socialines iniciatyvas, teikiančias tiesioginę naudą, susijusią su kaštų mažinimu ir pelno didinimu, mokslinėje literatūroje vis dar nėra atmetama verslo daromos labdaros ir paramos reikšmė, kuri apibrėžiama kaip socialiai atsakinga verslo veikla (Bodarudin ir kt., 2019; Mazodier ir kt., 2020; Nyame-Asiamah ir Ghulam, 2020; ir kt.). Tačiau atsižvelgiant į Europos Komisijos išaiškinimą, šis kintamasis nėra naudojamas tolesniam darbo etape.

Lygiai kaip ir aplinkosaugos atveju, socialiai atsakinga verslo veikla, apimanti socialinės veiklos kintamąjį, įtraukia kitas verslo iniciatyvas, kurios neapertamos tyrimo metu dėl ekonominės gerovės reiškinio sudėtingumo. Socialinė veikla gali apimti iniciatyvas, tokias kaip sveikatos sutrikimų turinčių asmenų įveiklinimas (McWade, 2016; Gorgenyi-Hegyey ir Fekete-Farkas, 2019; ir kt.). Siekiant išvengti multikolinearumo ir pateikti reprezentatyvius duomenis, atskleidžiančius verslo socialinės atsakomybės,

nukreiptos į socialinę veiklą, poveikį valstybės ekonominei gerovei, pasirinkta neįtraukti šio kintamojo, nes vienas iš pagrindinių valstybės ekonomės gerovės kintamųjų yra nedarbo lygis, jis aptariams tolesniame darbo etape.

Todėl atsižvelgiant į atliktus mokslinius tyrimus socialinė atsakomybė, susijusi su socialine veikla, gali būti skirstoma į darbuotojų **darbo aplinką ir etišką elgesį**.

Autoriai išskiria socialinės veiklos, nukreiptos į darbuotojus, svarbą (Sun ir Yu, 2015; Jung ir Kim, 2016; Srivastava ir Shree, 2018; Liu ir kt., 2020; Gorgenyi-Hegyes ir kt., 2021; Camilleri, 2021; Itzchakov ir kt., 2022; ir kt.) pabrėždami, kad išlaidos darbuotojams sudaro didelę dalį verslo patiriamų išlaidų dalių (Gan ir Yusof, 2019; ir kt.), todėl socialinės veiklos, nukreiptos į darbuotojus, įtraukimas į tyrimą būtinas, kad tyrimas būtų įvairiapusis. Taip pat tyrėjai išskiria etiško elgesio reikšmę, pabrėždami, kad socialiai atsakingas verslas neturėtų būti grindžiamas korupciniais veiksmais, mokesčių vengimu ir pan. (Joseph ir kt., 2016; Lopatta ir kt., 2017; Issa ir Alleyne, 2018; ir kt.). Šių dalių svarbą atliekant vertinimus pagrindžia ir pirmoje dalyje išskirti modeliai – Carroll (1991), Carroll ir Schwarts (2003), Masoud (2017), Fordham ir kt. (2018), Singh ir kt. (2021) ir kt. Šių dalių išskyrimas hierarchinėje struktūroje gali būti prilyginamas kintamųjų pogrupiams, kurie, remiantis anksčiau aptarta mokslinė literatūra, skaidomi smulkiau – į kintamuosius ir rodiklius (žr. 11 pav.).

11 pav. Socialinę veiklą apibrėžiantys kintamųjų pogrupiai, kintamieji ir rodikliai
Saltinis: Sun ir Yu, 2015; Searcy ir kt., 2016; Jung ir Kim, 2016; Awawdeh ir kt., 2021; Farooq ir kt., 2021; ir kt.

Verslo socialinė veikla. Darbuotojų darbo aplinka. Įvairūs tyrimai parodė, kad darbuotojai yra svarbi verslo dalis, nuo kurių mąstysenos, įsitikinimų ir nuostatų priklauso verslo veikla, įtraukiant ir kitų asmenų požiūrį į subjektą (Ardichvili, 2013; Liu ir kt. 2020; Gorgenyi-Hegyes ir kt., 2021; ir kt.). Sun ir Yu (2015) atskleidžia, kad

socialiai atsakingas verslas siejamas su didesnėmis išlaidomis darbuotojams. Tai reiškia, kad, įgyvendindamas socialiai atsakingą veiklą, verslas kreipia dėmesį į darbuotojų darbo saugos, sveikatos užtikrinimą ir pan. Liu ir kt. (2020), tyrę į darbuotojus orientuotos socialinės atsakomybės poveikį verslo gebėjimui adaptuoti ir taikyti inovatyvius sprendimus savo veikloje, išskiria nuo rezultatų priklausančio atlygio, darbo saugos ir rūpinimosi darbuotojais kaštus kaip svarbius komponentus, apibūdinančius socialiai atsakingą veiklą. Kuo didesni kaštai šioms sritims, tuo verslas labiau orientuojasi į palankių darbo vietų darbuotojams kūrimą ir inovatyvias priemones. Nors socialiai atsakinga verslo veikla, nukreipta į išorinę aplinką, yra labiau ištirta, tyrėjai Gorgenyi-Hegyes ir kt. (2021) atskleidžia vidinės socialinės atsakomybės svarbą, akcentuodami darbuotojų sveikatos užtikrinimą. Jų teigimu, socialinė atsakomybė, nukreipta į darbuotojus, gali būti vertinama per su sveikata susijusias išmokas jiems, darbuotojų pasitenkinimą ir lojalumą. Tai rodo, jog, vertinant skirtingus su darbuotojais susijusių išlaidų komponentus, galima įvertinti socialiai atsakingą verslo veiklą, nukreiptą į darbuotojus ir jų gerovės kūrimą.

Pastebima, kad išlaidos darbuotojams dažnai vertinamos atsižvelgiant į jų pokyčius įstatymų apibrėžtose srityse. Searcy ir kt. (2016) atliktas tyrimas parodo, kad verslas labiau orientuojasi į darbo vietos kokybinius parametrus, apibrėžtus įstatyminės bazės, t. y. reikalavimus, taikomus darbo saugai, kad būtų užtikrinta darbuotojo sveikata, ir pan., ir mažiau dėmesio skiria toms sritims, kurios neapibrėžtos įstatymuose, pvz., psichologinei darbuotojo sveikatai (stresui mažinti ir pan.). Atkreiptinas dėmesys, jog verslo poveikis įstatymų neapibrėžtomis sritims komplikuoatas dėl sričių neapibrėžtumo, taikomų priemonių įvairovės ir pan., todėl tyrimai dažnai neapima šios srities vertinimą.

Darbuotojų darbo aplinka išlaiko tokią pačią klasifikaciją vertinant kintamųjų pogrupius ir pačius kintamuosius, t. y. kintamųjų grupė – socialinė veikla – vertinama per darbuotojų darbo aplinką, kuri suprantama ir kaip kintamųjų pogrupis, ir kaip kintamasis (žr. 13 pav.). Mokslinė literatūra leidžia išskirti šiuos **rodiklius**, leidžiančius atlikti verslo socialinės atsakomybės, nukreiptos į darbuotojus, vertinimą – išlaidas į darbuotojų mokymą ir kvalifikacijos kėlimą, išlaidas darbuotojų darbo sąlygoms gerinti (įtraukiant išlaidas motyvacinėms priemonėms) ir išlaidas, apimančias papildomą draudimą darbuotojams.

Verslo socialinė veikla. Išlaidos darbuotojų mokymams ir kvalifikacijai kelti. Verslas vis daugiau dėmesio skiria darbuotojams, jų mokymui ir kvalifikacijai didinti. Todėl šis rodiklis yra laikomas vienu iš svarbių socialinę veiklą apibrėžiančių dalių (Awawdeh ir kt., 2021; Farooq ir kt., 2021; ir kt.). Mokymai sukuria pridėtinę vertę ne tik darbuotojui, bet ir pačiam verslo subjektui. Ta vertė pasireiškia per darbuotojų motyvacijos didėjimą, inovatyvių metodų taikymą, didesnę darbuotojų įsitraukimą ir pan. (Li ir kt., 2019; Chen ir kt., 2020; ir kt.).

Srivastava ir Shree (2018) atliktas tyrimas atskleidžia, jog, organizuodamas mokymus, skatindamas darbuotojus prisidėti prie aplinkosaugos iniciatyvų įgyvendinimo, verslas didina darbuotojų žinomumą apie vystomą socialiai atsakingą verslo veiklą. Autoriai pabrėžia, kad verslo ilgaamžiškumas priklauso nuo darbuotojų žinių

ir gebėjimų. Tačiau tyrimas apsiriboja tik mokymais, susijusiais su aplinkosauga, siekiant, kad darbuotojai žinotų kuo daugiau apie aplinkosaugos problemas, gamtos išsaugojimo svarbą, verslo indėlį šioje srityje ir pan. Tačiau nėra įvertinami kiti mokymai, į kuriuos verslas investuoja ir kurie sukuria naudą ir darbuotojui, ir verslui.

Edinger-Schons ir kt. (2019) atliktas tyrimas taip pat patvirtina mokymų darbuotojams svarbą, pabrėžiant, kad tik susipažinę su verslo veiklos specifika, susijusia su socialiai atsakinga veikla, darbuotojai gali tinkamai ją pristatyti vartotojams. Tinkamai suteikta informacija turi teigiamą poveikį vartotojų elgsenai, pasireiškiančiai didesnėmis verslo pajamomis. Teigiamas poveikis tiesiogiai susijęs su vadovų palaikymu ir noru siekti socialiai atsakingos veiklos rezultatų. Tačiau šis tyrimas, kaip ir ankstesnis, apsiriboja tik darbuotojų mokymais, kas yra konkretaus verslo subjekto socialiai atsakinga veikla, ir neįtraukia kvalifikacijos kėlimo kitose srityse.

Skirtingai nei šie tyrimai, Itzhakov ir kt. (2022) atskleidžia darbuotojų mokymų svarbą, sukuriant geresnę darbo aplinką ir pridėtinę vertę verslui. Tyrimas buvo nukreiptas į tarpusavio išklauso mokymus, kurie parodė teigiamą poveikį darbuotojams, jų aplinkai, glaudesnio ryšio su kolegomis kūrimui. Ahn ir Huang (2020) teigimu, tiek pagrindiniai (bendrieji), tiek ir specifiniai (tam tikros srities) mokymai daro teigiamą poveikį darbuotojams ir sumažina jų kaitą. Tai reiškia, kad darbuotojai vertina verslo investicijas į juos, todėl karjerą jie linkę sieti su tokiu verslu. Li ir kt. (2019), tyrę socialiai atsakingą verslo veiklą Kinijoje, pabrėžia, kad verslas daugiausia investuoja į neigiamo poveikio aplinkai mažinimą, tačiau socialinėje veikloje išsiskiria verslo investicijos į darbuotojų mokymą, ir tam skiriama nemažai išteklių. Camilleri (2021) taip pat mini socialiai atsakingo verslo elgesio svarbą, kai suteikiama galimybių darbuotojų mokymuisi ir tobulėjimui, kai gerinama jų darbo aplinka ir pan. Šie tyrimai atskleidžia verslo investicijų į darbuotojų mokymą būtinybę ir reikšmę, nes tai prisideda prie darbuotojų tobulėjimo ir kartu gerina verslo veiklos rezultatus, vidinę organizacijos aplinką. Atsižvelgiant į atliktus gausius mokslinius tyrinėjimus, matyti, kad mokymų kaip rodiklio įtraukimas vertinant socialinės veiklos poveikį valstybės ekonominei gerovei yra būtinas.

Verslo socialinė veikla. Išlaidos darbuotojų darbo sąlygoms gerinti. Autoriai pabrėžia, jog socialiai atsakinga verslo veikla gali ne tik būti susijusi su verslo išlaidomis darbuotojų mokymams ir kvalifikacijai kelti, bet ir apimti bendrąsias išlaidas, nukreiptas į darbuotojus ir jiems tinkamos aplinkos kūrimą (Sun ir Yu, 2015; Jung ir Kim, 2016; ir kt.).

Sun ir Yu (2015) tyrimas rodo, kad socialiai atsakingą veiklą įgyvendinančio verslo darbuotojai sukuria geresnius veiklos rezultatus, lyginant su kitų subjektų darbuotojais. Taip pat tyrimas atskleidžia, kad socialiai atsakingas verslas patiria didesnes darbuotojų darbo sąnaudas ir jos būna susijusios su didesnėmis papildomomis motyvacinėmis priemonėmis organizacijos viduje. Jung ir Kim (2016) tyrime klausia, ar verslas, įsitraukdamas į socialiai atsakingą veiklą, nukreiptą į išorinę aplinką, ir mažindamas su darbuotojais susijusius kaštus, restruktūrizuodamas veiklą ir atleisdamas dalį darbuotojų (kad pelnas būtų didesnis), gali būti laikomas socialiai atsakingu. Iš tyrimo aiškėja, kad didesnis verslo dėmesys socialiai atsakingai veiklai išorėje neigiamai veikia

su darbuotojais susijusias sąnaudas. Taip pat jis rodo neigiamą socialiai atsakingos verslo veiklos ir užimtumo didėjimo ryšį. Tačiau šio tyrimo rezultatai remiasi sąlygiškai nedidele imtimi (apklausti 166 verslo subjektų darbuotojai Korėjoje), o tai kelia abejonų dėl rezultatų patikimumo. Tačiau jis kartu rodo, kad socialinės atsakomybės vertinimas turi būti atliekamas įtraukiant socialinę veiklą, nukreiptą į darbuotojus, kaip vieną iš svarbių tyrimo dalių. Atsižvelgiant į tai, šis rodiklis turi būti įtraukiamas į sudaromą modelį kaip vienas iš svarbių socialinės veiklos aspektų.

Verslo socialinė veikla. Išlaidos darbuotojų papildomam draudimui. Įvairūs tyrimai atskleidžia, kad socialiai atsakinga verslo veikla gali būti vertinama skiriant dėmesį papildomam darbuotojų draudimui (Serafimova 2017; Miethlich ir kt., 2022; ir kt.). Miethlich ir kt. (2022), tyrę COVID-19 pandemijos poveikį darbuotojų motyvacijai, atskleidžia darbuotojų socialinės atsakomybės svarbą. Tyrėjai socialinę atsakomybę vertino telkdamiesi į sveikatos draudimą, medicininių išlaidų padengimą, galimybių sudarymą naudotis transporto priemonėmis, dalyvauti kultūrinėse ir sporto veiklose ir pan. Šiuos komponentus tyrėjai išskiria kaip pagrindinius rodiklius, leidžiančius įvertinti darbuotojų socialinę atsakomybę. Rezultatai atskleidė, jog prieš pandemiją darbuotojai buvo labiau motyvuoti ir patenkinti savo darbu, o COVID-19 įvykis paskatino juos susirūpinti savo materialiniu saugumu. Serafimova (2017), vertinusi verslo socialinę atsakomybę Bulgarijoje, akcentuoja į darbuotojus orientuotą veiklą, pabrėžia jiems suteikiamą papildomą draudimą. Išskyrę formaliąją ir neformaliąją socialinę atsakomybę, Demuijnck ir Ngnodjom (2013) siūlo šią atsakomybę vertinti atsižvelgiant į darbuotojams suteikiamą sveikatos draudimą. Autorių teigimu, draudimą verslas gali suteikti ne tik darbuotojams, bet ir jų šeimos nariams, priklausomai nuo verslo subjekto pasirinkimo. Tokios iniciatyvos prisideda prie skurdo šalyse mažinimo. Šie tyrimai yra pagrįsti teorine analize arba apima tik dalinį socialinės atsakomybės vertinimą, todėl tai kelia papildomų klausimų, ar tokios iniciatyvos daro reikšmingą poveikį ekonomikai.

Mokslinės literatūros analizė leidžia teigti, kad socialiai atsakinga veikla, skiriant išlaidas darbuotojams, jų mokymui, kvalifikacijos kėlimui, sukuriant patogią darbo vietą, apdraudžiant darbuotojus, yra vienas iš pagrindinių rodiklių vertinant socialiai atsakingą verslo veiklą ir turi būti įtraukiama į sudaromą modelį.

Verslo socialinė veikla. Etišką elgseną nusakantys kintamieji. Kaip buvo aptarta, socialiai atsakinga veikla apima sritis, susijusias su verslą supančiais suinteresuotaisiais asmenimis ir plėtojama savybių santykiais su jais. Taip pat ji gali apimti ir sritis, susijusias su prevenciniais veiksmais, nukreiptais į kyšininkavimo, korupcijos, mokesčių vengimo ir pan. klausimus, kurie mokslinėje literatūroje laikomi reikšmingais vertinant socialiai atsakingą verslo veiklą (Visser, 2011; Singh ir kt., 2021; ir kt.).

Verslo socialinė veikla. Korupcija. Įvairūs tyrimai (Visser, 2011; Singh ir kt., 2021; ir kt.) atskleidžia, kad verslo socialinė atsakomybė turi būti vertinama kreipiant dėmesį į korupcijos, kaip vieno iš svarbių rodiklių, atvejus. Tyrėjo Visser (2011) sudarytas vertinimo modelis ir jame išskirtas gero valdymo kriterijus apibūdina etišką verslo elgesį, apimančią prevencines priemones, nukreiptas į kyšininkavimą ir korupciją, orientuojantis į vertės kūrimą. Thanetsunthorn (2021) pabrėžia korupcijos daromą

poveikį socialiniam pasitikėjimui ir visuomenei ir teigia, kad socialiai atsakinga verslo veikla turi apimti šią sritį ir apibrėžti valdymo priemones, kaip sumažinti korupciją. Krishnamurti ir kt. (2018) pabrėžia verslo socialinės atsakomybės ir korupcijos tarpusavio ryšį, jie nurodo, kad korupcijos rizikos yra veikiamos institucinės kokybės, smulkiųjų akcininkų teisių apsaugos, akcijų rinkos plėtros ir spaudos laisvės. Tyrėjų teigimu, verslo korupcijos atvejų mažiau šalyse, kuriose institucinė kokybė aukšta ir kurios pasižymi spaudos laisve. Lopatta ir kt. (2017) tyrimas atskleidė, kad socialiai atsakinga verslo veikla yra neigiamai susijusi su verslo korupcijos rizikomis ir teigiamai, kai verslo pažeidžiamumas didėja dėl įgyvendintų finansinių suvaržymų. Tai rodo, kad socialiai atsakinga verslo veikla ir efektyvių antikorporcinių priemonių įgyvendinimas priklauso nuo įvairių veiksnių ir yra svarbus tyrimo objektas atliekant verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei tyrimą.

Verslo socialinė veikla. Mokesčių vengimas. Lygiai kaip ir korupcijos atveju, geras valdymas grindžiamas skaidrumu, kurį galima vertinti per verslo mokėjimus valstybei. Šį veiklos aspektą tyrėjai laiko svarbiu rodikliu vertinant socialiai atsakingą verslo veiklą (Visser, 2011; Singh ir kt., 2021). Tai leidžia nustatyti, ar verslas vystomas skaidriai ir ar atitinka visuomenės interesą. Tyrėjai Sujendra ir kt. (2019) pabrėžia, kad socialiai atsakinga veikla ir geras valdymas glaudžiai susiję su mokesčių vengimo klausimais ir, atliekant vertinimus, reikėtų kreipti dėmesį į šiuos reiškinius. Kim ir Im (2017) tyrimas taip pat parodo, kad, įsitraukdamas į socialiai atsakingą veiklą, verslas skatina nevengti mokesčių, t. y. verslas vis dažniau suvokia, jog tokia veikla negali būti vykdoma aktyviai įgyvendinant socialinę atsakomybę. Atsižvelgiant į šiuos tyrimus ir sudarant verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei modelį, tikslinga įtraukti mokesčių vengimo atvejų skaičių kaip svarų rodiklį, apibūdinantį socialinės atsakomybės įgyvendinimą.

Verslo socialinė veikla. Vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumai versle. Autoriai verslo socialinės atsakomybės įgyvendinimą siūlo vertinti aiškinantis, ar darbuotojams suteikiamos lygios teisės ir ar išlaikoma lyčių lygybė (Visser, 2011; Singh ir kt. 2021; ir kt.). Analizavę lyčių lygybės raidą kaip socialinės atsakomybės dalį, tyrėjai Diaz-Iglesias ir kt. (2021) kalba apie vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumus. Tyrėjai pabrėžia, kad verslas vis daugiau dėmesio skiria šiam reiškiniiui ir jį įtraukia į pateikiamas ataskaitas. Todėl tai galime laikyti svariu rodikliu. Lee ir Parpart (2018) pažymi, kad socialinę atsakomybę Korėjoje įgyvendinantis verslas ne visada pateikia informaciją apie galimybes vyrams ir moterims gauti vienodą atlyginimą už tą patį darbą. Taip yra dėl to, kad šalyje vyrauja reikšmingi vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumai (vyrų ir moterų darbo užmokesčio atotrūkis 2014 m. siekė 36,7 %). Tai patvirtina, kad šio rodiklio įtraukimas į modelį yra svarbus atliekant socialinės atsakomybės vertinimus.

Tyrėjas Visser (2011) darbo užmokesčio rodiklį priskiria prie visuomenės poveikį apibrėžiančio kintamojo, Akdogan ir kt. (2017) – prie darbuotojų struktūros, Singh ir kt. (2021) – prie darbuotojų aplinką apibrėžiančio kintamojo. Šis rodiklis glaudžiai siejasi su etikos normų laikymusi, lygių teisių ir galimybių užtikrinimu, nes tai tiesiogiai veikia darbuotojus ir turi netiesioginį poveikį visuomenės nariams, t. y. jų nuomonės

apie verslo subjektą susiformavimui. Atsižvelgiant į tai, sudaromame modelyje jis priiskiriamas prie etiško elgesio.

Mokslinės literatūros analizė atskleidė, kad sudaromame modelyje socialinė veikla turi būti tiriama kreipiant dėmesį į šiuos pagrindinius komponentus: 1) darbuotojų darbo aplinką (tai apima išlaidas darbuotojų mokymams ir kvalifikacijai kelti, darbuotojų darbo sąlygoms gerinti, išlaidas draudimui); 2) etišką elgesį (tai apima korupcijos ir mokesčių vengimo atvejus, vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumus versle).

Toliau darbe išskiriami ir pagrindžiami tyrime naudojami valstybės ekonominę gerovę apibrėžiantys kintamieji.

2.1.4.2. Valstybės ekonominės gerovės tyrimo kintamųjų pagrindimas

Kaip jau aptarta pirmoje darbo dalyje, valstybės ekonominės gerovės kaip reiškinio apibūdinimas yra sudėtingas ir teoriniu, ir praktiniu požiūriais. Viena vertus, ekonominė gerovė gali būti suprantama kaip fundamentalus reiškinys, siejantis įvairias gyvenimo sritis ir kuriantis visuomenės gerovę, kita vertus, kaip reiškinys, apibūdinantis ekonominę valstybių vystymąsi. Siekiant išskirti ekonominę gerovę tiksliausiai apibūdinančius rodiklius, sudaryti modelį ir atlikti empirinį tyrimą, tikslinga apžvelgti šios srities mokslinius tyrimus. Iš mokslinės literatūros matyti, kad valstybės ekonominė gerovė gali būti vertinama kreipiant dėmesį į **BVP** (Dickinson, 2011), **išskirtus indeksus** (Nordhaus ir Tobin, 1972; Stockhammer ir kt., 1997; Daly ir Cobb, 1989; Offer, 2000; Cook and Davidsdottir, 2021; ir kt.) arba vertinant atskirus **valstybių ekonomiką apibrėžiančius kintamuosius** (Burton ir kt., 1968; Čiegis ir Kvietkovskij, 2011; Lima de Miranda ir Snower, 2020; Mueller, 2020; van den Bergh, 2022; ir kt.).

Valstybės ekonominė gerovė. BVP. Verslo veikla yra skatinama taikant įvairias politikos priemones, pradedant mokesčių optimizavimu, baigiant investicijomis į infrastruktūrą, išsilavinimą ir pan. Tai daroma taikant prielaidą, kad auganti ekonomika sukuria naudą visuomenei. Todėl ekonomikos augimui, kuris dažnai išreiškiamas BVP rodikliu, didėjant, pajamos vienam asmeniui kyla ir tai gali būti laikoma aukštesniu gerovės lygmeniu. Tačiau mintis, kad tinkamiausias rodiklis, apibūdinantis ekonominę gerovę, yra **BVP** (Dickinson, 2011), paskatino diskusijas akademiniėje bendruomenėje. Vieni jį vertina kaip būtiną rodiklį vertinimui atlikti ir pabrėžia, kad tyrėjas turi ne tik remtis juo, bet ir į tyrimą įtraukti kitus rodiklius (Jacobs ir Šlaus, 2010; Fang, 2011; ir kt.). Kiti siūlo atsisakyti BVP vertinimo ir remtis kitais valstybės ekonomiką apibrėžiančiais kintamaisiais (Bleys ir Whitby, 2015; ir kt.). Mokslinėje literatūroje vyrauja nuomonė, kad BVP vertina tik dalinę ūkinę veiklą, nors jis kaip rodiklis ir nėra blogas, tačiau netinkamai naudojamas (Stiglitz ir kt., 2009).

Mokslinėje literatūroje minimos priežastys, dėl kurių ekonominė gerovė **negali būti vertinama naudojantis tik BVP** rodikliu:

- BVP neįtraukia ekonominės nelygybės ir neintegruoja aplinkosaugos paslaugų į ekonominius sprendimus (Stiglitz ir kt., 2009; ir kt.);
- pasitelkiant tik BVP neįvertinami lygybės aspektai, susiję su pinigų pasiskirstymu tarp visuomenės narių, todėl dažnai BVP ne sprendžia, o slepia ekonominę

ir socialinę nelygybę (Hamilton ir Saddler, 1997; Kubiszewski ir kt., 2013; van den Bergh, 2022; ir kt.);

- BVP parodo tik bendrą ekonomikos gerėjimą ar blogėjimą, nevertinami, pvz., ekonomikos pokyčiai dėl didėjančio nusikalstamumo, darbuotojų našumo ir pan. (Kubiszewski ir kt., 2013; ir kt.);
- BVP neįvertina gamtos išteklių eikvojimo tempų, ilgalaikių pasekmių aplinkai ir ekosistemai (Hamilton ir Saddler, 1997; Kubiszewski ir kt., 2013; van den Bergh, 2022; ir kt.);
- BVP neatskiria sąnaudų ir gaunamos naudos. BVP augimas nereiškia didėjančios ekonominės gerovės, nes nevertinamos tokios sritys kaip darbas tvarkant gaisro padarinius ir pan., kurios kuria papildomą vertę (Bleys ir Whitby, 2015; Kubiszewski ir kt., 2015; ir kt.). Taip pat tam tikros sritys, pvz., gynybinės išlaidos, skaičiuojamos kaip teigiamas indėlis į BVP (Hamilton ir Saddler, 1997; ir kt.).

BVP yra dažnai naudojamas kaip visuomenės gerovės matas, nes ekonomikos augimas visada yra geresnio gyvenimo sinonimas, tačiau dažnai neįvertinama, kad ekonomika gauna naudą iš gamtinio, socialinio ir žmogiškojo kapitalo, kuris prisideda prie gerovės. Tyrimai parodė, kad valstybėse, priklausančiose nuo gamtos išteklių, ekonomika dažnai pasižymi augimu, didėjančiu skurdu ir didėjančia nelygybe (Scognamillo ir Sensini, 2016; Havranek ir kt., 2016; ir kt.), todėl ekonominę gerovę vertinti tik atsižvelgiant į BVP nėra korektiška. Taip pat nuo tam tikro taško BVP didėjimą atsveria nuostoliai, susiję su didėjančia pajamų nelygybe ir pan. (Giannetti ir kt., 2015), kurie, vertinant tik BVP, nėra apsprendžiami. Šis rodiklis neįvertina skirtingų ekonominio vystymosi ir visuomenės gerovės aspektų. Iš dalies BVP kaip gerovės rodiklis prieštarauja pačiai gerovės sampratai, nes BVP didinimas nereiškia gerovės gerinimo ir kartais skatina veiklą, kuri nesutampa su ilgalaikė visuomenės gerove. Jis gali būti pagrįstas darbuotojų išnaudojimu, taršos didinimu ir pan., o tai verčia suabejoti BVP kaip rodiklio, padedančio vertinti gerovę, patikimumu.

Mokslinėje literatūroje pabrėžiama, kad BVP rodiklis yra būtinas atliekant reikšinių valstybės ekonominei gerovei vertinimus, nes ekonomikos augimas ir vystymasis yra svarbus rodiklis gerovės kūrimui ir jis negali būti eliminuotas iš tyrimų (Mueller, 2020; van den Bergh, 2022; ir kt.). BVP rodo šalių išsivystymo lygį ir ekonominę stabilumą, todėl dažnai pasitelkiamas tyrėjų, investuotojų, finansininkų ir pan. Giannetti ir kt. (2015) teigimu, valstybių institucijos taip pat naudoja BVP ir BVP pokyčius kaip kintamuosius ekonominės ir fiskalinės politikos sėkmei vertinti. Pasitelkus BVP nustatoma bendroji šalies situacija, todėl, atliekant valstybių ekonominės gerovės vertinimą, šis rodiklis yra būtinas.

Valstybės ekonominė gerovė. Indeksai. Indeksų ekonominei gerovei vertinti yra įvairių, iš jų galima išskirti šiuos pagrindinius: ekonominės gerovės indeksą, tvarios ekonominės gerovės indeksą, tikrąjį pažangos / progreso rodiklį ir pan.

Nordhaus ir Tobin (1972) išskiria **ekonominės gerovės indeksą** (angl. *Measure of Economic Welfare Index*). Jie pabrėžia, kad ekonominę gerovę gali lemti gaunama nauja, eliminuojant išlaidas aplinkosaugai ir pan., kurios skirtos gerovei sukurti. Tačiau

šis indeksas neįtraukia išlaidų visuomenei, kurios lemia galimybes susikurti gerovę (pvz., išlaidos išsilavinimui ir pan.) (Offer, 2000). Taip pat dėl didelio panašumo į BVP rodiklį jis retai naudojamas praktikoje.

Daly ir Cobb (1989) mini **tvarios ekonominės gerovės indeksą** (angl. *Index of Sustainable Economic Welfare* (ISEW)), kuris apima naudą ir aplinkos problemas, išteklių eikvojimo klausimus. Stockhammer ir kt. (1997), Bleys ir Whitby (2015) teigimu, šis indeksas, naudojamas ekonominei gerovei šalyse vertinti, išsamiau apibrėžia valstybių situaciją, lyginant su BVP. Indekse išskirtos naudos daugiausia susijusios su paslaugomis, kurios atsiranda dėl vartojimo. Sąnaudos siejamos su ekonomikos poveikiu natūraliai aplinkai. Jis apskaičiuojamas pinigine išraiška (pvz., gerovės nuostoliai dėl pajamų nelygybės) ir apima visuomenės narių vartojimo išlaidas, kurios laikomos kaip nauda ekonominei gerovei kurti. Stockhammer ir kt. (1997) pabrėžia, kad tvarios ekonominės gerovės indeksas nulemia klausimus, susijusius su BVP, nemokamu namų ūkių darbu, socialinėmis išlaidomis, žala aplinkai, pajamų pasiskirstymu ir t. t. Sąnaudos atsiranda dėl gamtos išteklių naudojimo gamybos procesuose ir apima dėl šios ūkinės veiklos susidarantį atliekų (Bleys ir Whitby, 2015). Nors šis rodiklis plačiau apibūdina ekonominę gerovę, lyginant su ankstesniais, jis skaičiuojamas tik dalyje valstybių. Todėl vertinant verslo socialinės atsakomybės poveikį valstybės ekonominei gerovei ES mastu, šis rodiklis negali būti naudojamas. Taip pat jis kritikuojamas dėl jam sudaryti naudojamos metodologijos.

Šio indekso atsiradimas sąlygojo kitų indeksų, tokių kaip **vidaus produktas** (angl. *Measure of Domestic Product* (MDP)) ir **nacionalinis gerovės indeksas** (angl. *National Welfare Index* (NWI)), susidarymą. Nors jie suteikia daugiau informacijos ir leidžia įvertinti ekonominę gerovę, šie indeksai kritikuojami dėl:

- standartizuotos metodikos trūkumo, nes skirtingos šalys naudoja skirtingus rodiklius (Bleys ir Whitby, 2015; ir kt.);
- duomenų pateikimo skirtingais laikais (Bleys ir Whitby, 2015; ir kt.);
- metodologinės dalies, išskiriant kintamųjų pasirinkimą (Guenno ir Tiezzi, 1998; Lawn, 2003; ir kt.);
- duomenų kokybės ir patikimumo; išsakomas susirūpinimas dėl duomenų skirtingose šalyse ar regionuose prieinamumo (Lawn, 2003; ir kt.).

Šis indeksas paskatino naujo – **tikrosios pažangos / progreso rodiklio** (angl. *Genuine Progress Indicator* (GPI)) išskyrimą. Nors jis glaudžiai siejasi su tvarios ekonominės gerovės indeksu, pastarasis yra plačiau naudojamas. Cobb ir kt. (1995) sukurtas rodiklis vertina vartojimo ir atsargų pokyčius aplinkos ir socialinių pasikeitimų sąlygomis ir apima vartojimą, pajamų paskirstymą, nedarbo lygį, ilgesnių darbo valandų kainas, transporto avarių kainą, savanoriško darbo vertę ir pan. (Talberth ir kt., 2007; Kubiszewski ir kt., 2015; ir kt.). Apimdamas tuos pačius veiksnius kaip ir BVP ir papildomai įtraukdamas neigiamą poveikį, susijusį su ekonomine veikla ir sąnaudomis (pvz., išteklių nykimo išlaidos), rodiklis vertina teigiamus ir neigiamus ekonomikos augimo rezultatus ir naudą visuomenei. Kubiszewski ir kt. (2013) tyrimas atskleidžia, kad ekonomikos augimas ir BVP didėjimas nelemia tikrojo pažangos / progreso rodiklio augimo, nes didėjanti tarša, pajamų nelygybė ir pan. neigiamai

paveikia ekonominę gerovę. Wen ir kt. (2007), tyrę ekonominę gerovę Kinijoje, naudoja tikroju pažangos / progreso rodikliu ir BVP kaip atskleidžiančiais ekonominius skirtumus skirtinguose šalies regionuose. Tyrėjai pažymi, kad rodiklis nėra skirtas tvarumui vertinti, tai yra ekonominės gerovės matas. Cook ir Davidsdottir (2021) atliktas tyrimas atskleidžia, kad šio rodiklio pasitelkimas geriausiai apibūdina valstybių ekonominę aplinką, siejasi su tvarios plėtros tikslais ir gali būti naudojamas ekonominės gerovės vertinimuose.

Tačiau mokslinėje literatūroje pastebimos nuomonės nukreiptos į šio rodiklio naudojimą, pabrėžiant, jog:

- daroma neteisinga prielaida, kad žmogaus sukurtas kapitalas ir gamtos kapitalas yra pakaitalai (Kubiszewski ir kt., 2013); nors sukuriamas kapitalas gali kompensuoti praradimus trumpuoju laikotarpiu, kyla abejonių, ar suteikiama gerovė ilguoju laikotarpiu yra tokio paties lygio;
- naudojami netinkami vertinimo metodai atskiriems rodiklio kintamiesiems išskirti, pvz., pelkių nusausinimas (Lawn, 2005; Kubiszewski ir kt., 2013); ekonominė gerovė grindžiama ekonomine veikla, ne tik tuo, ką gali suteikti aplinka, todėl būtina įvertinti nuolatinius gamtos praradimus.

Šis rodiklis naudojamas 17 pasaulio valstybių – Australijoje, Austrijoje, Čekijoje, Naujojoje Zelandijoje ir pan., tik 7 Europos šalyse jis naudojamas ekonominei gerovei vertinti. Todėl atsižvelgiant į mokslinėje literatūroje išskirtus rodiklio apribojimus ir jo naudojimo mastą, šio rodiklio pasirinkimas, siekiant įvertinti verslo socialinės atsakomybės poveikį valstybės ekonominei gerovei ES šalyse, kelia abejonių. Taip pat rodiklio taikymo apribojimai sietini su duomenų trūkumu, duomenys rinkti iki 2010 metų.

Offer (2000) teigimu, išskirti indeksai susipina su visuomenės gerovės kintamaisiais ir ekonominės gerovės vertinimas tampa sąlyginis. Tačiau, jo teigimu, šių indeksų naudojimas išsamiau apibūdina valstybių ekonominę gerovę, lyginant tik su BVP naudojimu. Tyrėjas pabrėžia, kad naudoti BVP vertinimuose taip pat reikia siekiant nustatyti ekonominę valstybių situaciją.

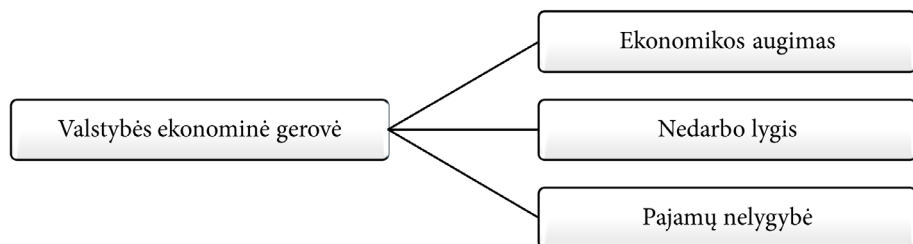
Mokslinėje literatūroje išskiriamas **žmogaus ekonominės gerovės indeksas** (angl. *Index of Human Economic Welfare* (HEWI)) kaip vienas iš ekonominę gerovę apibūdinančių rodiklių, parodančių ekonominį, o ne socialinį valstybių vystymąsi (Jacobs ir Šlaus, 2011). Indeksą sudarantys kintamieji apima namų ūkių vartojimą ir taupymą, išskiriant užimtumą, disponuojamąsias pajamas, pajamų paskirstymą, išsilavinimą, iškastinio kuro pokyčius. Lyginant su ankstesniais, šis indeksas įtraukia mažiau kintamųjų. Tačiau jis nenka taikomas praktikoje dėl savo neapibrėžtumo ir kintamųjų skaičiavimo metodikos painumo.

Kiti mokslinėje literatūroje minimi gerovės indeksai – **gerovės indeksas** (angl. *welfare index*), **laimingos planetos indeksas** (angl. *happy planet index*), **tvarios gerovės indeksas** (angl. *Sustainable Welfare index* (SWI)) ir kt. – apsprendžia ne tik ekonominę gerovę, supančią aplinką, bet ir vertina socialinius aspektus. Todėl ekonominės gerovės vertinimuose jie nėra plačiai naudojami.

Valstybės ekonominė gerovė. Ekonominiai rodikliai. Mokslinėje literatūroje

tyrėjai daug dėmesio skiria ekonominės gerovės matavimams, pasitelkdami tam tikrus kintamuosius (Čiegis ir Kozlovskij, 2011; Norbutas ir Corten, 2018; Lima de Miranda ir Snower, 2020; ir kt.). Lima de Miranda ir Snower (2020) gerovei matuoti pateikia 2 kintamųjų kompleksus – solidarumo ir agentūros, materialinės naudos ir aplinkos tvarumo. Ekonominę gerovę sudarantys materialinės naudos ir aplinkos tvarumo kintamieji gali būti vertinami įtraukiant BVP (tenkantį vienam gyventojui), pajamų nelygę ir skurdą apibūdinančius rodiklius. Tačiau ekonominę gerovę autoriai siūlo vertinti įtraukiant ir aplinkos pokyčius. Atlikdami socialinio kapitalo poveikio ekonominei gerovei tyrimą, Norbutas ir Corten (2018) parodo, kad ekonominė gerovė gali būti tiriama vertinant pajamas, tenkančias vienam gyventojui sumokėjus mokesčius ir draudimo įmokas. Mueller (2020), tyręs natūralių išteklių ir ekonominės gerovės tarpusavyo priklausomybę, išskiria ekonomikos augimą (BVP), pajamų nelygę ir skurdo rodiklius kaip pagrindinius komponentus, apibrėžiančius ekonominę gerovę. Čiegis ir Kozlovskij (2011) papildo prieš tai pateiktus teiginius, pabrėždami, kad ekonominė gerovė apima statinius (BVP, infliaciją, nedarbo lygį arba pajamų pasiskirstymo, mokesčių, socialinių išmokų) ir dinaminčius (BVP, infliaciją, nedarbo ir darbo produktyvumo augimą arba pajamų pasiskirstymo kitimo, mokesčių lygio augimo ir socialinių išmokų didinimo) kintamuosius. Burton ir kt. (1968) ekonominę gerovę siūlo vertinti kaip pajamas sumokėjus mokesčius. Družič ir Majstorovič (2017), nagrinėję valstybių ekonominę gerovę ir visuomenės laimę, išskiria BVP, užimtumo, atlyginimų dydžio, mokesčių įvertinimo svarbą ekonominės gerovės vertinimams. Nors tyrimai nukeipti į to paties reiškinio analizę, pastebima, kad autoriai pasirenka skirtingus kintamuosius vertinimams atlikti. Taip pat mokslinė literatūra rodo, kad verslo socialiai atsakinga veikla ir jos poveikis valstybės ekonominei gerovei nėra iki galo ištirtas ir tyrimų šia kryptimi trūksta.

Atsižvelgiant į mokslinę literatūrą, matyti, kad tyrėjai išskiria tris pagrindinius ekonominę gerovę apibūdinančius kintamuosius – ekonomikos augimą, nedarbo lygį ir pajamų neįgybę (Krajnakova ir kt., 2018; Sitthiyot ir Holasut, 2020; Cheng ir kt., 2021; Neumann, 2021; ir kt.) (žr. 12 pav.).

12 pav. Pagrindiniai valstybės ekonominę gerovę apibūdinantys kintamieji
Šaltinis: Forcadell ir Aracil, 2017; Krajnakova ir kt., 2018; Kim, 2019; Neumann, 2021; Cheng ir kt., 2021; ir kt.

Kaip jau buvo aptarta, vienas iš pagrindinių ekonominę gerovę apibūdinančių kintamųjų yra susijęs su *ekonomikos augimu*. Autoriai, tyrę verslo socialinę atsakomybę, mini **realiojo BVP** matavimo svarbą (Choe, 2015; Forcadell ir Aracil, 2017; Krajnakova ir kt., 2018; ir kt.) kaip vieną iš pagrindinių rodiklių, apibūdinančių ekonomikos augimą ir leidžiančių įvertinti ekonominę gerovę. Realusis BVP matuoja pagamintų prekių ir suteiktų paslaugų kiekį per tam tikrą laiką palyginamosiomis kainomis. Nominalusis BVP, priešingai, pagamintas prekes ir suteiktas paslaugas vertina dabartinėmis kainomis.

Analizavęs Korėjos verslo subjektų, įsikūrusių Kinijoje, socialiai atsakingą veiklą ir jų poveikį ekonomikai, Choe (2015) pabrėžia, kad aktyviai socialinę atsakomybę įgyvendinantis verslas teigiamai veikia realiojo BVP rodiklius. Lygiai taip pat labiau išsivysčiusios ir aukštą realųjį BVP rodiklį turinčios šalys reikalauja, kad verslas labiau įsitrauktų į socialiai atsakingą veiklą. Forcadell ir Aracil (2017), tyrę socialinės atsakomybės poveikį verslo reputacijai ir pelningumui, išskiria realiojo BVP matavimo svarbą ir pabrėžia, kad realusis BVP leidžia geriau paaiškinti priklausomo kintamojo raidą ir atlikti skirtumų interpretacijas atskirose valstybėse. Neumann (2021) išskiria BVP svarbą kaip vieną iš rodiklių ekonominės gerovės vertinimams atlikti. Šią prielaidą pagrindžia ir kiti tyrimai, kuriuose BVP apibūdinamas kaip svarbus rodiklis, vertinantis šalies ekonomikos augimą ir vystymąsi, todėl būtinas atliekant ekonominės gerovės tyrimus (Mueller, 2020; van den Bergh, 2022; Al-kasasbeh, 2022; ir kt.).

Kiti tyrėjai atkreipia dėmesį į makroekonominės aplinkos poveikį socialiai atsakingai verslo veiklai (Krajnakova ir kt., 2018). Krajnakova ir kt. (2018) atskleidžia, kad nepalanki ekonominė situacija sulėtina verslo investicijas į socialiai atsakingą veiklą, tačiau verslas jų nenutraukia. Į tyrimą įtraukę nedarbo lygio pokyčius, infliaciją, realųjį BVP kaip pagrindinius rodiklius makroekonominės aplinkos vertinimui atlikti, tyrėjai nustatė, kad šie rodikliai veikia verslo įsitraukimo į socialiai atsakingą veiklą lygį, tačiau poveikis nėra reikšmingas. Tyrėjos teigimu, tvirti sociokultūriniai ryšiai, palankus politinis-teisinis klimatas, mokslo ir inovacijų plėtra teigiamai veikia socialiai atsakingą veiklą ir, nepriklausomai nuo makroekonominės aplinkos pokyčių, verslas vis aktyviau įsitraukia į socialiai atsakingas veiklas. Tačiau tyrimas tik abstrakčiai nusako ekonominių pokyčių poveikį verslui, neidentifikuoja poveikio kiekvienam kintamajam atskirai, todėl tai apsunkina rezultatų interpretavimą.

Atsižvelgiant į anksčiau aptartą mokslinę literatūrą ir siekiant sudaryti modelį, taip pat atlikti empirinį tyrimą, tolesnis valstybės ekonominės gerovės vertinimas atliekamas įtraukiant ekonomikos augimą kaip vieną iš pagrindinių ši reiškinį apibūdinančių kintamųjų.

Nedarbo lygis. Kaip jau aptarta, valstybės ekonominė gerovė yra vertinama atsižvelgiant ir į nedarbo lygį. Autoriai išskiria nedarbo lygio ir užimtumo svarbą atliekant ekonominės gerovės vertinimus (Neumann, 2021; Cheng ir kt, 2021; ir kt.). Cheng ir kt. (2021) tyrimas atskleidžia, kad verslo subjektai skatina visuomenės ekonominę gerovę, įveiklinant skirtingus asmenis, mažinant nedarbo lygį, didinant visuomenės narių pajamas ir pan. Neumann (2021) pabrėžia užimtumą ir nurodo, kad ekonominė gerovė negali būti pasiekta valstybėse, kuriose aukštas nedarbo lygis. Tai rodo, jog

nedarbo lygio įtraukimas yra neatsiejamas ekonominės gerovės vertinimuose.

Socialinės atsakomybės, nukreiptos į aplinkosaugą, įgyvendinimas siejamas su užimtumo didėjimu ir nedarbo lygio mažėjimu. Zhong ir kt. (2021) tyrimas atskleidžia, kad aplinkosaugos iniciatyvų įgyvendinimas teigiamai veikia aukštos kvalifikacijos darbuotojų užimtumą. Žemos kvalifikacijos darbuotojų užimtumas gali būti nusakomas U formos kreive, kai pradėdant diegti aplinkosaugos iniciatyvas jų užimtumas mažėja, tačiau ilgainiui ima augti. Tai reiškia, kad aplinkosaugos įgyvendinimas teigiamai veikia užimtumą ir mažina nedarbo lygį. Nors tyrimo rezultatai yra reikšmingi ir rodo poveikį nedarbo lygiui ir užimtumui, tačiau verslo veikla nebuvo išskirta ir vertinimas atliekamas atsižvelgiant į pokyčius vienos šalies lygmeniu. Taip pat neišskiriama socialinės veiklos kintamojo svarba vertinant nedarbo lygio pokyčius.

Kiti tyrėjai pabrėžia socialiai atsakingos verslo veiklos reikšmę sprendžiant ekonominės ir politinės aplinkos paveiktų atvykusių asmenų įdarbinimo klausimus (Lee ir Szkudlarek, 2021). Vykdydamas socialiai atsakingą veiklą ir veikdamas kartu su kitomis organizacijomis, verslas prisideda prie šių asmenų integracijos į visuomenę, jų užimtumo didinimo ir nedarbo lygio mažinimo. Tai rodo, jog socialiai atsakinga veikla daro poveikį nedarbo lygiui, todėl, atliekant verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei vertinimą, būtina įtraukti šį kintamąjį. Remiantis šiais ir pirmoje darbo dalyje aptartais moksliniais tyrinėjimais, modelio sudarymas ir empirinis tyrimas atliekamas išskiriant nedarbo lygį kaip vieną iš pagrindinių kintamųjų, apibūdinančių valstybės ekonominę gerovę.

Pajamų nelygybė. Mokslinėje literatūroje pajamų paskirstymas pristatomas kaip veiksnys, nulemiantis ekonominę visuomenės narių gerovę (Kim, 2019). Pajamų paskirstymas gali sukelti žmogiškųjų išteklių struktūros ir ekonominių rezultatų pokyčius per poveikį visuomenės nariams. Tai lemia, kokia pajamų paskirstymo politika taikoma kiekvienoje valstybėje. Tačiau dėl pasirinktų kintamųjų sudėtingumo tyrėjai dažnai naudojami mokslinėje literatūroje vyraujančiomis matavimo sistemomis, apibrėžiančiomis pajamų nelygybę. Minimi **Gini koeficientas** (angl. *Gini coefficient*) (Smilga ir kt., 2017; Bilan ir kt., 2020; ir kt.), **Robin Hood indeksas** (angl. *Robin Hood Index*) (Mozhdehifard ir Shabaninejad, 2019; Dlouhy, 2017; ir kt.), **Atkinson indeksas** (angl. *Atkinson Index*) (Sitthiyot ir Holasut, 2020; ir kt.) ir pan. Dalis mokslinių tyrimų remiasi prielaidomis apie pajamų nelygybę visuomenėje, išskiriant, jog nuo visų pajamų apie 70 % atitenka skurdžiausiai gyvenantiems asmenims (Wilkinson, 1992) arba 10 % visų pajamų atitenka finansiškai apsirūpinusiems asmenims (Leigh ir Jencks, 2007). Kiti tyrėjai nurodo, kad skurdžiausiai gyvenantiems atitenka apie 50 % visų pajamų (Ross ir kt., 2005) ir pan.

Iš mokslinės literatūros matyti, kad pajamų nelygybei vertinti dažnai naudojamas *Gini koeficientas* (Galvin, 2019; Luptačik ir Nežinsky 2020; Bilan ir kt., 2020; Volodzkienė, 2020; Makarenko ir kt., 2021; ir kt.). Šis koeficientas pasitelkiamas kaip indeksas kiekybiniam pusiausvyros vertinimui atlikti, remiantis Lorenz kreive (Shu ir Xiong, 2018). Jis gali būti pagrįstas faktinėmis pajamomis, kurios lieka sumokėjus mokesčius ir po gerovės pervedimų (Galvin, 2019) arba vertinamas prieš juos. Rodiklis matuoja pajamų nelygybę ir gali būti išreiškiamas nuo 0 % iki 100 %. Tokia išraiška

rodo visišką pajamų lygybę šalyje, kai Gini koeficientas lygus 0 % (tai reiškia, jog visi uždirba vienodai), ir visišką nelygybę šalyje, kai Gini koeficientas yra 100 % (tai reiškia, jog vienas asmuo gauna visas pajamas). Jancewicz (2019) tyrime taiko apklausos metodą, kad išsiaiškintų Gini koeficiento patikimumą. Rezultatai atskleidžia respondentų atsakymų ir Gini koeficiento tarpusavio panašumą ir patvirtina šio koeficiento patikimumą. Jis plačiai naudojamas moksliniuose tyrimuose. Bilan ir kt. (2020), naudodami BVP ir Gini koeficientą, atskleidžia, kad pajamų paskirstymas veikia socialinę ir ekonominę visuomenės gerovę ir valstybės biudžetą. Smilga ir kt. (2017) tyrimas, į kurį įtraukiamas Gini koeficientas kaip pajamų nelygybės matas, atskleidžia pajamų nelygybės pokyčius Lietuvoje ir parodo pajamų nelygybės didėjimą ir pan.

Mokslinėje literatūroje tyrėjai nurodo šiuos Gini koeficiento privalumus ir trūkumus (Banerjee ir Duflo, 2003; Chen, 2003; Zwickl ir Moser, 2014; Bernard ir Muller, 2020; ir kt.):

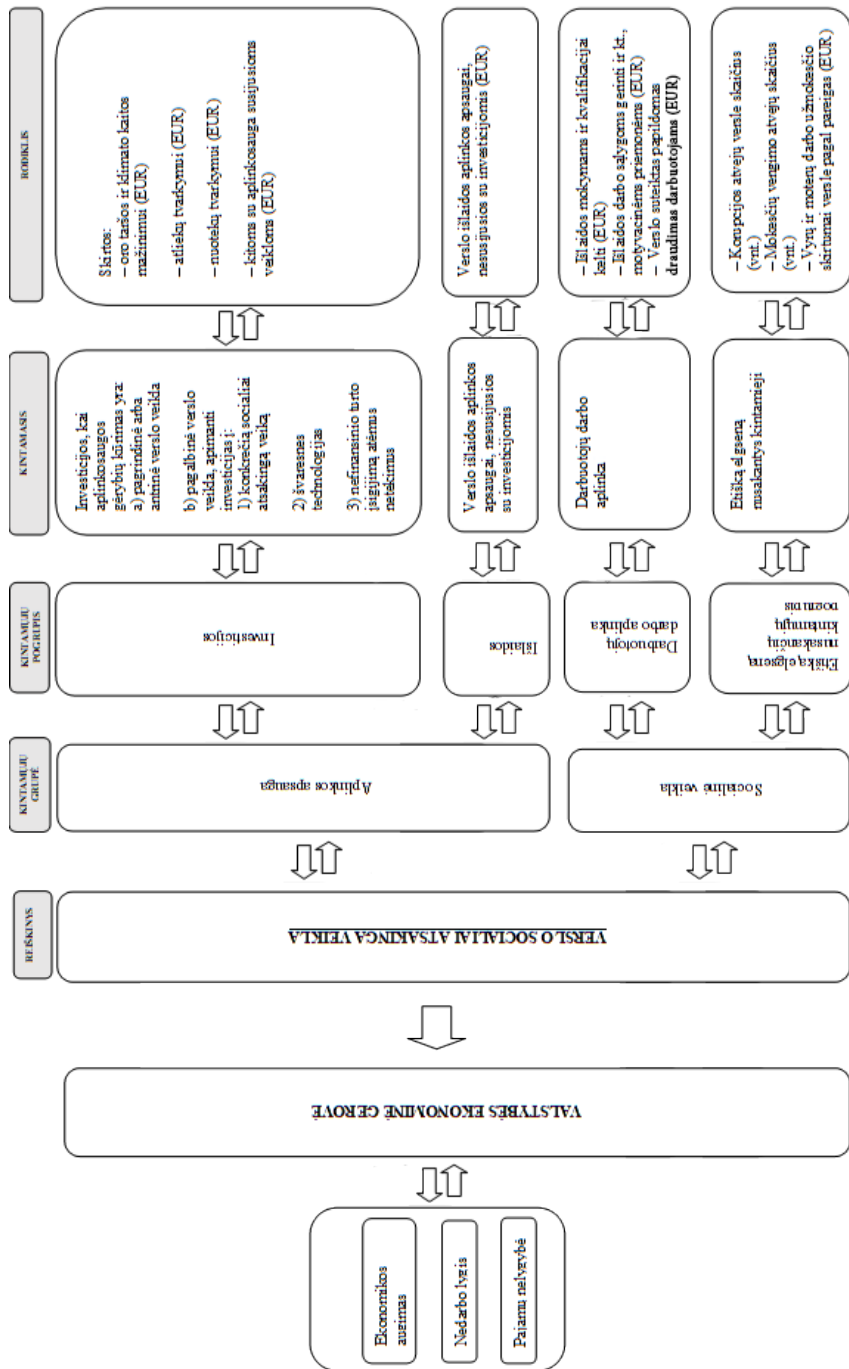
- koeficientas yra visuotinai priimtas tarptautiniu lygmeniu, todėl galimas platus jo taikymas;
- koeficientas apima visus duomenis, susijusius su pajamų nelygybe;
- koeficiento neveikia gyventojų skaičius, todėl pateikiami realistiškesni duomenys;
- koeficientas neparodo pajamų pokyčių per tam tikrą laiką.

Li ir kt. (2015) teigimu, pajamų nelygybė siejasi su ekonomine gerove ir gali būti išreikšta Gini koeficientu. Taip pat nurodoma, kad Gini koeficientas yra skirtingų indeksų dedamoji, išskiriant socioekonominės gerovės indeksą (angl. social economic welfare index (SEWI)) (Miciula, 2017) ir pan., kurie išreiškia valstybių ekonominės gerovės dalį. Tyrėjų Li ir kt. (2019) teigimu, gerovei matuoti ir atotrūkiui vertinti gali būti naudojamas Gini koeficientas. Volodzkiene (2020) pabrėžia, kad ekonominė nelygybė riboja ekonominę gerovę. Netolygus pajamų pasiskirstymas paneigia socialinio teisingumo principus, sumažina visuomenės narių prieinamumo galimybes, paveikia jų materialinę aplinką. Tai suponuoja mintį, kad ekonominės gerovės vertinimai turi apimti pajamų nelygybę ir kaip vienas iš rodiklių jai įvertinti gali būti naudojamas Gini koeficientas.

Mokslinėje literatūroje nurodomas ir *Robin Hood indeksas* pajamų nelygybei vertinti (Dlouhy, 2017; ir kt.). Jis padeda nustatyti, kokią išteklių dalį reikia perkelti iš asmenų, kurių finansinė situacija yra geresnė nei vidutinė, asmenims, kurie pagal pajamas yra žemiau vidutinio lygio, kad būtų pasiektas vienodas paskirstymas (Mozhdehifard ir Shabaninejad, 2019). *Atkinson indeksas* apima vienodai paskirstytų lygiaverčių pajamų sampratą. Ji išreiškta kaip procentas nuo visų pajamų, kurių tam tikra visuomenės dalis turėtų atsisakyti, kad suvienodėtų visuomenės narių pajamas (Siththyot ir Holasut, 2020). Nors šie rodikliai taip pat naudojami tyrimuose, Gini rodiklis išsiskiria duomenų prieinamumu ir platesniu naudojimu moksliniuose darbuose. Įvertinus mokslinėje literatūroje pajamų nelygybei matuoti naudojamus rodiklius ir taikomas tyrimo metodikas, tyrimų privalumus ir ribotumus, atliekant verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei vertinimą, apimantį pajamų nelygybę, remiamasi Gini koeficientu.

Atsižvelgiant į anksčiau aptartą mokslinę literatūrą ir atliktus tyrimus, galima teigti, kad pagrindiniai kintamieji valstybės ekonominei gerovei vertinti yra ekonomikos augimas, nedarbo lygis ir pajamų nelygybė (išreikšta Gini koeficientu). Todėl tyrimas paremtas šiuo išskyrimu.

Verslo socialinės atsakomybės ir valstybės ekonominės gerovės kintamųjų analizė leidžia sudaryti teorinį socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei vertinimo modelį. Hierarchine jo struktūra bus naudojama empiriniame tyrime (žr. 13 pav.).

13 pav. Verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei teorinis modelis
 Šaltinis: sudaryta autorės

Sudaryto teorinio modelio konstruktas remiasi mokslinėje literatūroje pateiktu skaidymu, išskiriant kintamųjų grupes, jų pogrupius, kintamuosius ir rodiklius. Empirinis tyrimas nukreiptas į socialiai atsakingos verslo veiklos, pasireiškiančios per dvi kintamųjų grupes – aplinkos apsaugą ir socialinę veiklą – poveikį pagrindiniams valstybės ekonominę gerovę apibūdinantiems kintamiesiems – ekonomikos augimui, nedarbo lygiui ir pajamų nelygybei.

Taip pat atsižvelgiant į tyrimo kryptį, socialinė veikla empiriniame tyrime vertinama per verslo išlaidas, nukreiptas į darbuotojų mokymą ir kvalifikacijos kėlimą. Vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumai pagal pareigas ir sektorius, išlaidos darbuotojų sąlygoms gerinti ir papildomam darbuotojų draudimui nevertinami dėl pasirinkto regiono – ES valstybių. Tyrimai, susiję su šiuo rodikliu, dažnai remiasi informacija, pateikta verslo subjektų ataskaitose, dėl to pateikti reprezentatyvius duomenis ES mastu būtų sudėtinga. Šie rodikliai gali būti vertinami vienos ar keleto šalių lygmeniu arba koncentruojantis į tam tikrus sektorius, konkrečius verslo subjektus. Korupcijos atvejų skaičius taip pat nevertinamas dėl verslo subjektų pateikiamų duomenų, kuriuose tik maža dalis parodo korupcijos atvejus. Atsižvelgiant į tai, kad verslas dažnai ataskaitose nenurodo absoliučiai jokių korupcijos atvejų ir siekiant pateikti reprezentatyvius duomenis, pasirinkta šio kintamojo neįtraukti į empirinį tyrimą. Dėl tos pačios priežasties mokesčių vengimo atvejų skaičius taip pat neanalizuojamas. Todėl tyrimas grindžiamas verslo poveikiu darbuotojams, apimant išlaidas darbuotojams, nukreiptas į darbuotojų žinių gerinimą ir kvalifikacijos kėlimą. Tai leidžia įvertinti pagrindinių verslo socialinę atsakomybę apibūdinančių kintamųjų / rodiklių poveikį pagrindiniams valstybės ekonominės gerovės kintamiesiems.

2.2. Verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei tyrimo metodų taikymas

Remiantis anksčiau pateiktomis verslo socialinės atsakomybės ir valstybės ekonominės gerovės tarpusavio sąsajomis ir atliktais moksliniais tyrimais, galima teigti, kad verslo socialinės atsakomybės poveikis valstybės ekonominei gerovei gali būti grindžiamas atsižvelgiant į pagrindinius ekonominę gerovę lemiančius kintamuosius – ekonomikos augimą, nedarbo lygį ir pajamų nelygybę. Lygiai taip pat remiantis mokslinėje literatūroje išskirtais ir anksčiau pateiktais pagrindiniais verslo socialinę atsakomybę sudarančiais kintamaisiais, socialiai atsakinga verslo veikla gali būti vertinama atsižvelgiant į verslo iniciatyvas, nukreiptas į aplinkosaugą ir socialinę veiklą, jas išskaidant smulkiau, kaip pateikta ankstesniame poskyryje sudarytame teoriniame verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei modelyje. Šioje darbo dalyje tikslinga išskirti konkrečius rodiklius, kurių statistiniai duomenys naudojami vertinimui atlikti, ir nustatyti metodus, leidžiančius įvertinti šių reiškinių tarpusavio poveikį.

Tyrėjai atkreipia dėmesį, kad, siekiant atlikti tinkamą rodiklių, išreikštų skirtingais matavimo vienetais, vertinimą, būtina juos normalizuoti (Hamilton ir kt., 2007; Ginevičius, 2008). Rodiklių, apibūdinančių tą patį reiškinį, suvienodinimas leidžia juos

tarpusavyje lyginti, nustatyti jų pozicijas skirtingose ekonomikose ar skirtingais laikotarpiais. Todėl siekiant atlikti įvairiapusišką verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei vertinimą, rodikliai pirmiausia yra normalizuojami.

Socialiai atsakingai verslo veiklai apibrėžti tyrime naudojamosi mokslinėje literatūroje išskirtais ir smulkiausia išskaidymą anksčiau pateiktoje hierarchinėje struktūroje sudarančiais pagrindiniais rodikliais (žr. 1 lentelę). Detalus rodiklių aprašymas pateikiamas 6 priede.

1 lentelė. Pagrindiniai verslo socialinės atsakomybės rodikliai

Eilės Nr.	Pagrindiniai verslo socialinės atsakomybės rodikliai	Laikotarpis
1.	Investicijos, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagrindinės arba antrinės verslo veiklos, nukreiptos į orą ir klimatą, atliekas, nuotekas, dirvožemio bei požeminio ir paviršinio vandens apsaugą ir kitą aplinkosaugos veiklą (% nuo BVP).	2014–2020
2.	Investicijos, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į konkrečią socialiai atsakingą sritį, įtraukiant orą ir klimatą, atliekas, nuotekas, dirvožemio bei požeminio ir paviršinio vandens apsaugą ir kitą aplinkosaugos veiklą (% nuo BVP).	2014–2020
3.	Investicijos, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į švaresnes technologijas, įtraukiant orą ir klimatą, atliekas, nuotekas, dirvožemio bei požeminio ir paviršinio vandens apsaugą ir kitą aplinkosaugos veiklą (% nuo BVP).	2014–2020
4.	Investicijos, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į nefinansinio turto įsigijimus, įtraukiant orą ir klimatą, atliekas, nuotekas, dirvožemio bei požeminio ir paviršinio vandens apsaugą, ir kitą aplinkosaugos veiklą (% nuo BVP).	2014–2020
5.	Išlaidos aplinkos apsaugai, nesusijusios su investicijomis (% nuo BVP).	2014–2020
6.	Verslo socialinė veikla, susijusi su išlaidomis darbuotojų mokymams ir kvalifikacijai kelti (% nuo BVP)	2014–2020

Šaltinis: Visser, 2011; Akdogan ir kt., 2017; Zhou ir kt., 2019; Makarov ir kt., 2020; Suska, 2021; Singh ir kt., 2021; Mbanyele ir kt., 2022; Awawdeh ir kt., 2021; Farooq ir kt., 2021; ir kt.

Taip pat, kaip aptarta anksčiau, vertinimas atliekamas, remiantis šiais mokslinėje literatūroje pateiktais pagrindiniais valstybės ekonominės gerovės rodikliais (žr. 2 lentelę). Detalus jų aprašymas pateikiamas 6 priede.

2 lentelė. Pagrindiniai valstybės ekonominę gerovę apibūdinantys rodikliai

Eilės Nr.	Valstybės ekonominės gerovės rodikliai	Laikotarpis
1.	Vidutiniai metiniai ekonomikos augimo tempai (realiojo BVP 1 gyventojui pokytis)	2014–2021
2.	Nedarbo lygis (tarp 20–64 m. amžiaus gyventojų, %)	2014–2020
3.	Pajamų nelygybė (Gini koeficientas, apimantis pajamas iki socialinių pervedimų)	2014–2020

Šaltinis: Zwickl ir Moser, 2014; Forcadell ir Aracil, 2017; Smilga ir kt., 2017; Krajinakova ir kt., 2018; Bernard ir Muller, 2020; Bilan ir kt., 2020; Luptačik ir Nežinsky 2020; Bilan ir kt., 2020; Volodzkienė, 2020; Makarenko ir kt., 2021 Neumann, 2021; Cheng ir kt., 2021; ir kt.

Atkreiptinas dėmesys, jog vienas valstybės ekonominę gerovę apibūdinantis rodiklis apima ilgesnę laiko eilučių dalį, lyginant su kitais valstybės ekonominę gerovę ar verslo socialinę atsakomybę apibūdinančiais rodikliais. Taip yra dėl to, jog poveikis ekonomikai gali pasireikšti po tam tikro laiko, todėl tikslinga vertinimą atlikti remiantis BVP trejų metų vidutiniu augimo tempu (tai aptariama tolesnioje darbo dalyje).

Mokslininkai nurodo, kad kontroliniai kintamieji yra svarbūs, juos būtina įtraukti siekiant išvengti pasirinktų priklausomų kintamųjų nepakankamo įvertinimo ar pervertinimo (Čiegis ir kt., 2019). Atsižvelgiant į tai, tikslinga išskirti rodiklius, darančius poveikį priklausomiems kintamiesiems, t. y. ekonomikos augimui, nedarbo lygiui ir pajamų nelygybei.

Atlikę lyčių nelygybės ekonomikos augimui poveikio vertinimą, Klasen ir Laman-na (2009) kaip pagrindinius rodiklius, turinčius poveikį ekonomikos augimui, nurodo gyventojų skaičių, prekybos apimtį (importo ir eksporto), darbingo amžiaus gyventojų skaičių, vaisingumo lygį, mirtingumą, tikėtiną gyvenimo trukmę, studijų metų trukmę, vyrų ir moterų aktyvumą, moterų dalį darbingoje amžiaus grupėje ir pan. Bloom ir kt. (2004), tyrę sveikatos poveikį ekonomikos augimui, kaip svarbius rodiklius išskiria gyvenimo trukmę, vidutinį studijų laikotarpį, vidutinę patirtį ir pan. Guru ir Yadav (2019) pabrėžia infliacijos, eksporto, išsilavinimo ir pan. svarbą. Tai rodo, kad tyrėjai, priklausomai nuo pasirinktų tiriamųjų reiškinių, ekonomikos augimo vertinimams pasirenka skirtingus rodiklius.

Atsižvelgiant į atliktus tyrimus ir įvertinus verslo socialinės atsakomybės ir valstybės ekonominės gerovės kompleksiskumą, poveikis ekonomikos augimui yra vertinamas įtraukiant šiuos kontrolinius kintamuosius (žr. 3 lentelę).

3 lentelė. Ekonomikos augimą grindžiantys kontroliniai kintamieji

Eilės Nr.	Ekonomikos augimą grindžiantys kontroliniai kintamieji	Laikotarpis
1.	Bendrojo fiksuoto kapitalo formavimas (% nuo BVP)	2014–2020
2.	Žmogiškasis kapitalas (aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų dalis 15–64 m. amžiaus gyventojų grupėje, %)	2014–2020
3.	Suderintas vartotojų kainų indeksas	2014–2020
4.	Valdžios sektoriaus išlaidos (% nuo BVP)	2014–2020
5.	Valstybės skola (% nuo BVP)	2014–2020
6.	Išlaidos moksliniams tyrimams ir plėtrai (% nuo BVP)	2014–2020
7.	Korupcijos suvokimo indeksas	2014–2020
8.	Prekybos apimtis (% nuo BVP)	2014–2020
9.	Populiacija (15–64 m. amžiaus gyventojai)	2014–2020

Šaltinis: Bloom ir kt., 2004; Klasen ir Lamanna, 2009; Guru ir Yadav, 2019; ir kt.

Taip pat yra nemažai nedarbo lygį apibūdinančių ir ši kintamąjį veikiančių rodiklių. Tirdamas nedarbo lygio skirtumus regionuose, Elhorst (2003) naudojo šiuos nedarbo lygį veikiančius rodiklius: darbingo amžiaus gyventojų skaičių, užimtumą, važiavimo į darbą laiką, grynąją migraciją ir pan. Nepram ir kt. (2021), tyrę valstybės išlaidų poveikį nedarbo lygiui, kaip pagrindinius rodiklius, veikiančius nedarbo lygį, mini valstybės pajamas, politinę ideologiją, išsilavinimą ir pan. O Holden ir Sparrman (2018) pabrėžia, kad nedarbo lygis yra veikiamas valstybės skolos, eksporto apimtys, pinigų politikos ir pan. Mehry ir kt. (2021) išskiria išsilavinimo, BVP vienam gyventojui ir infliacijos įtaką nedarbo lygiui.

Moksliniai tyrimai rodo, kad, kaip ir ekonomikos augimo atveju, tirdami reiškinų poveikį nedarbo lygiui, priklausomai nuo pasirinktų tiriamųjų reiškinų, autoriai išskiria skirtingus kintamuosius. Atsižvelgiant į tai ir remiantis moksline literatūra, tikslinga išskirti pagrindinius verslo socialinės atsakomybės poveikio nedarbo lygiui kontrolinius kintamuosius (žr. 4 lentelę).

4 lentelė. Nedarbo lygį grindžiantys kontroliniai kintamieji

Eilės Nr.	Nedarbo lygį grindžiantys kontroliniai kintamieji	Laikotarpis
1.	Suderintas vartotojų kainų indeksas	2014–2020
2.	BVP (EUR)	2014–2020
3.	Žmogiškasis kapitalas (aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų dalis, 15–64 m. amžiaus gyventojai, %)	2014–2020

Šaltinis: Elhorst, 2003; Holden ir Sparrman, 2018; Nepram ir kt., 2021; Mehry ir kt., 2021; ir kt.

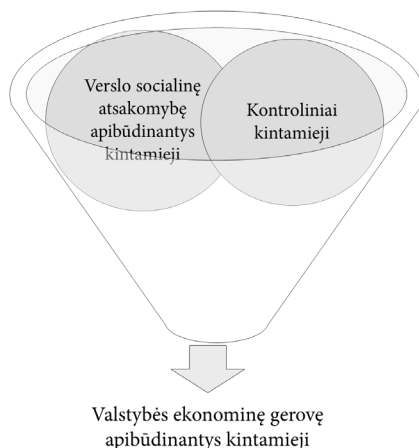
Kaip aptarta anksčiau, vienas iš ekonominę gerovę sudarančių kintamųjų – pajamų nelygybė. Įvairiuose vertinimuose išryškėja tyrėjų dėmesys skirtingiems kontroliniams kintamiesiems, veikiančioms šį reiškinį. Siami-Namini ir Hudson (2019) išskiria BVP, infliacijos, tarptautinės prekybos, urbanizacijos ir nedarbo lygio įtaką. Younsi ir Bechtini (2020) akcentuoja pajamų vienam gyventojui, infliacijos, finansinio išsivystymo svarbą ir reikšmę. Atsižvelgiant į verslo socialinės atsakomybės ir valstybės ekonominės gerovės specifiškumą, tyrimas grindžiamas šiais pajamų nelygybę apibūdinančiais pagrindiniais kontroliniais kintamaisiais (žr. 5 lentelę).

5 lentelė. Pajamų nelygybę grindžiantys kontroliniai kintamieji

Eilės Nr.	Pajamų nelygybę grindžiantys kontroliniai kintamieji	Laikotarpis
1.	Realusis BVP 1 gyventojui (EUR)	2014–2020
2.	Suderintas vartotojų kainų indeksas	2014–2020
3.	Urbanizacijos lygis (urbanizuotose teritorijose gyvenančiųjų dalis nuo visų gyventojų, %)	2014–2020
4.	Prekybos apimtis (% nuo BVP)	2014–2020
5.	Nedarbo lygis (tarp 20–64 m. amžiaus gyventojų, %)	2014–2020
6.	Valdžios sektoriaus išlaidos (% nuo BVP)	2014–2020
7.	Kreditas privačiam sektoriui (% nuo BVP)	2014–2020
8.	Žmogiškasis kapitalas (aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų dalis 15–64 m. amžiaus gyventojų grupėje, %)	2014–2020

Šaltinis: Siami-Namini ir Hudson, 2019; Younsi ir Bechtini, 2020; ir kt.

Išskirtų kontrolinių kintamųjų pagalba bus atliekamas verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei vertinimas ES šalyse. Todėl jų išskyrimas yra laikomas svarbiu tyrimo etapu, nuo kurio priklauso sudaromų empiriniame tyrimo naudojamų modelių patikimumas ir tolesnės jų taikymo galimybės. Kintamųjų tarpusavio ryšiai gali būti apibūdinti tokia schema (žr. 14 pav.).

14 pav. Verslo socialinės atsakomybės ir kontrolinių kintamųjų ryšys su valstybės ekonomine gerove apibūdinančiais kintamaisiais
Šaltinis: sudaryta autorės

Tai rodo, kad tik įtraukiant kontrolinius kintamuosius galimi tinkami ekonominę gerovę sudarančių kintamųjų vertinimai.

Atsižvelgiant į verslo socialinės atsakomybės specifiškumą ir įvertinus įvairiuose tyrimuose taikomų metodų privalumus ir ribotumus, verslo socialinės atsakomybės poveikio vertinimas grindžiamas tokiais metodais:

- *aprašomosios statistikos ir dinaminės duomenų analizės metodu*, siekiant apžvelgti verslo socialinės atsakomybės įgyvendinimą ES mastu. Atliekant dinaminę analizę, palygintos duomenų charakteristikos, apskaičiuotos analizuojamų duomenų minimalios ir maksimalios reikšmės, pokytis, standartinis nuokrypis;
- *sublokuotų (panelinių) duomenų analizės metodu*, siekiant sujungti laiko eilutes ir tarpgrupinius duomenis, t. y. įvertinti laiko ir valstybių poveikį (Butkus ir Matuzevičiūtė, 2016). Šių duomenų analizei naudotas mažiausių kvadratų (angl. OLS – *ordinary least squares*) regresinės analizės metodas, tinkamas trumpoms laiko eilutėms;
- *atsitiktinių efektų regresinės analizės metodu*, siekiant nustatyti tiriamųjų reiškinių ryšius, t. y. nepriklausomų kintamųjų poveikį priklausomiems.

Verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei vertinimas atliktas duomenų statistinės analizės programa *Gretl*. Normalizuotiems kintamiesiems atlikus sublokuotų (panelinių) duomenų analizę tikrinamas pasirinktų kintamųjų heteroskedastiškumas, multikolinerumas, autokoreliacija, tiesiškumas ir skerspjuvio duomenų priklausomybė, siekiant užtikrinti modelio realumą ir praktinį pritaikomumą. Sudarant modelius atliekami šie testai:

- *Wooldridge testas autokoreliacijai nustatyti*. H_0 atmetama ir autokoreliacija nustatoma, kai p reikšmė $< 0,05$;

- *White testas heteroskedastiškumui nustatyti*. H_0 atmetama ir heteroskedastiškumas nustatomas, kai p reikšmė $< 0,05$;
- VIF (angl. *variance inflation factor*) testas naudojamas sudaryto modelio prielaidų tenkinimui patikrinti, t. y. multikolinerumui nustatyti. H_0 atmetama ir multikolinerumas nustatomas, kai $VIF > 10$. Tai reiškia, kad nepriklausomi kintamieji yra per daug koreliuojantys ir reikalinga tobulinti modelį;
- *tiesiškumo testas*, siekiant nustatyti tiesinius priklausomų ir nepriklausomų kintamųjų ryšius. H_0 atmetama ir nustatomas tiesinis ryšys, kai $p < 0,05$;
- *Pesaran CD* naudojamas siekiant nustatyti skerspjūvio duomenų priklausomybę. H_0 atmetama ir skerspjūvio duomenų priklausomybė nustatoma, kai $p < 0,05$.

Jei modelių liekamosios paklaidos pasižymi heteroskedastiškumu arba modelyje nustatyta autokoreliacija, tuomet modelis sudaromas pasitelkiant *stabilizuotų liekamųjų paklaidų regresiją (HAC)*. Ja naudojantis pašalinamos problemos, susijusios su heteroskedastiškumu ir autokoreliacija.

Sudarant modelius į juos įtraukti laiko *pseudokintamieji* (angl. *Time dummies*), kurie absorbuoja laiko poveikį tyrimo rezultatams. Jie įtraukiami į visus modelius.

Siekiant įvertinti, kurią dalį prognozuojamų kintamųjų paaiškina sudarytas ekonometrinis modelis, skaičiuoti pakoreguoti *determinacijos koeficientai* (R^2). Jie gali būti apibūdinami kaip modeliuojamų ir stebimų priklausomo kintamojo reikšmių skirtumų matas, t. y. kiek procentų valstybės ekonominės gerovės pokyčių gali būti paaiškinama verslo socialinės atsakomybės pokyčiais. Kuo reikšmė arčiau 1, tuo labiau socialiai atsakinga veikla paaiškina ekonominės gerovės pokyčius ir tuo mažiau veikia reikšmei esant arčiau 0. Kaip atskaitos tašką tyrėjai identifikuoja 0,20 reikšmę ir, kai $R^2 < 0,20$, modelis nėra tinkamas (Čekanavičius ir Murauskas, 2014). Koreguotieji determinacijos koeficientai pasirinkti atsižvelgiant į nedidelį stebėjimų skaičių.

Empiriniame tyrime naudojamų modelių sudarymas. Verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei vertinimas atliekamas išskiriant tris modelius, apibrėžiančius socialiai atsakingos veiklos poveikį ekonomikos augimui, nedarbo lygiui ir pajamų nelygybei. Kad tyrimas būtų kuo aiškesnis, kiekvienas sudarytas modelis vertinamas atskirai. Vertinimui naudojami kintamieji nurodomi toliau pateiktoje lentelėje (žr. 6 lentelę).

6 lentelė. Empiriniame tyrime naudojami verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei modelių kintamieji ir rodikliai

Valstybės ekonominės gerovės kintamieji	Valstybės ekonominės gerovės rodikliai	Verslo socialinę atsakomybę apibūdinantys rodikliai	Kontroliniai kintamieji
Ekonomikos augimas (1 modelis)	Realusis BVP 1 gyventojui (Y)	<p>1. Aplinkosaugos investicijos, kai šios srities gėrybės atsiranda iš pagrindinės arba antrinės verslo veiklos ($EINV_{ps}$), nukreiptos į:</p> <ul style="list-style-type: none"> – oro taršos ir klimato kaitos mažinimą ($EINV_{psoc}$) – atliekų tvarkymą ($EINV_{psw}$) – nuotekų tvarkymą ($EINV_{psww}$) – kitą veiklą ($EINV_{pso}$) <p>2. Aplinkosaugos investicijos, kai šios srities gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į konkrečią veiklą ($EINV_{at}$) ir į:</p> <ul style="list-style-type: none"> – oro taršos ir klimato kaitos mažinimą ($EINV_{psoc}$) – atliekų tvarkymą ($EINV_{psw}$) – nuotekų tvarkymą ($EINV_{psww}$) – kitą veiklą ($EINV_{pso}$) <p>3. Aplinkosaugos investicijos, kai šios srities gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į švaresnes technologijas ($EINV_{act}$):</p> <ul style="list-style-type: none"> – oro taršos ir klimato kaitos mažinimą ($EINV_{psoc}$) – atliekų tvarkymą ($EINV_{psw}$) – nuotekų tvarkymą ($EINV_{psww}$) – kitą veiklą ($EINV_{pso}$) 	<p>1. Bendrojo fiksuoto kapitalo formavimas (GFCF)</p> <p>2. Žmogiškasis kapitalas (HC)</p> <p>3. Suderintas vartotojų kainų indeksas (HICP)</p> <p>4. Valdžios sektoriaus išlaidos (GS)</p> <p>5. Valstybės skola (GD)</p> <p>6. Išlaidos moksliniams tyrimams ir plėtrai (R&D)</p> <p>7. Korupcijos suvokimo indeksas (CPI)</p> <p>8. Prekybos apimtis (TO)</p> <p>9. Populiacija (POP)</p>
Nedarbo lygis (2 modelis)	Nedarbo lygis (U)	<p>4. Aplinkosaugos investicijos, kai šios srities gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į nefinansinio turto įsigijimus ($EINV_{at}$) ir:</p> <ul style="list-style-type: none"> – oro taršos ir klimato kaitos mažinimą ($EINV_{psoc}$) – atliekų tvarkymą ($EINV_{psw}$) – nuotekų tvarkymą ($EINV_{psww}$) – kitą veiklą ($EINV_{pso}$) 	<p>1. Suderintas vartotojų kainų indeksas (HICP)</p> <p>2. BVP (Y)</p> <p>3. Žmogiškasis kapitalas (HC)</p>
Pajamų nelygybė (3 modelis)	Gini koeficientas (GINI)	<p>5. Išlaidos aplinkos apsaugai, nesusijusios su investicijomis (EEX_{ex-inv})</p> <p>7. Socialinė veikla, susijusi su išlaidomis darbuotojų mokymams ir kvalifikacijos kėlimui (SA_{L-TR})</p>	<p>1. Realusis BVP 1 gyventojui (Y)</p> <p>2. Suderintas vartotojų kainų indeksas (HICP)</p> <p>3. Urbanizacijos indeksas (UR)</p> <p>4. Prekybos apimtis (TO)</p> <p>5. Nedarbo lygis (U)</p> <p>6. Valdžios sektoriaus išlaidos (GS)</p> <p>7. Kreditas privačiam sektoriui (FD)</p> <p>8. Žmogiškasis kapitalas (HC)</p>

Šaltinis: sudaryta autorės

1 modelis. Kaip jau aptarta, ekonomikos augimui apibrėžti ir vertinti naudojama si realiojo BVP 1 gyventojui rodikliu. Atsižvelgiant į mokslinėje literatūroje išskirtus ekonomikos augimo vertinimo modelius (Bloom ir kt., 2004; Klasen ir Lamanna, 2009; Guru ir Yadav, 2019; ir kt.), verslo socialinės atsakomybės poveikio ekonomikos augimui modelis empiriniame tyrime įgyja tokią išraišką:

$$\frac{1}{T} \ln \left(\frac{Y_{i,t+T}}{Y_{i,t}} \right) = \alpha + \beta \ln(Y_{i,t}) + \gamma CSR_{i,t} + c_k \mathbf{C1}_{i,t,k} + \theta_t + \mu_i + \varepsilon_{i,t} \quad (1)$$

Kur:

$Y_{i,t}$ – realusis BVP 1 gyventojui; α – konstanta; β – konvergencijos koeficientas; $CSR_{i,t}$ – verslo socialinės atsakomybės rodikliai; c_k – kontrolinių kintamųjų koeficientai; $\mathbf{C1}_{i,t,k}$ – kontrolinių kintamųjų vektorius; θ_t – laiko pseudokintamieji; μ_i – šalių pseudokintamieji; $\varepsilon_{i,t}$ – laike kintanti (idiosinkratinė) paklaida.

Sudarytas ekonomikos augimo modelis apima anksčiau aptartus skirtingus verslo socialinę atsakomybę ir ekonomikos augimą apibrėžiančius kintamuosius, kurie modelyje išreiškiami atitinkamai CSR ir C1 reikšmėmis (žr. 6 lentelę). Sudarytu modeliu naudojama vertinant verslo socialinės atsakomybės poveikį ekonomikos augimui.

2 modelis. Mokslinėje literatūroje pastebima, kad, vertindami įvairių reiškinų poveikį nedarbo lygiui, tyrėjai remiasi Okun (1962) išskirtu modeliu (Soylu ir kt, 2018; Butkus ir Seputiene, 2019; ir kt.). Jo naudojimas įvairiuose tyrimuose patvirtina atvirkštinio ryšio tarp ekonomikos augimo ir nedarbo lygio egzistavimą, nes vartojimo skatinimas gali būti laikomas viena iš nedarbo lygio mažinimo priemonių (Butkus ir Seputiene, 2019). Taip pat nurodoma, kad šis modelis dažnai naudojamas analizuojant ryšius, kai atliekama sublokuotų (panelinių) duomenų analizė (Soylu ir kt., 2018). Atsižvelgiant į tai ir įvertinus Okun modelio svarbą ir reikšmę, empirinis tyrimas ir verslo socialinės atsakomybės poveikio nedarbo lygiui vertinimas grindžiamas šiuo modeliu, tyrime įgyjančiu šią išraišką:

$$\Delta U_{i,t} = \alpha + \beta \Delta \ln(TY_{i,t}) + \gamma \Delta CSR_{i,t} + c_k \Delta \mathbf{C2}_{i,t,k} + \theta_t + \varepsilon_{i,t} \quad (2)$$

Kur:

$U_{i,t}$ – nedarbo lygis, α – konstanta; β – Okuno koeficientas; $TY_{i,t}$ – BVP; $CSR_{i,t}$ – verslo socialinės atsakomybės rodikliai; c_k – kontrolinių kintamųjų koeficientai; $\mathbf{C2}_{i,t,k}$ – kontrolinių kintamųjų vektorius; θ_t – laiko pseudokintamieji; $\varepsilon_{i,t}$ – laike kintanti (idiosinkratinė) paklaida.

Kaip ir ekonomikos augimo atveju, vertinant poveikį nedarbo lygiui, pasirinkti socialinės atsakomybės rodikliai išlaiko tokias pačias reikšmes ir sudarytame modelyje įgyja išraišką – $CSR_{i,t}$. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad nedarbo lygis yra veikiamas skirtingų reiškinų, todėl šiame modelyje kontroliniai kintamieji įgyja kitą prasmę ir išraišką – C2. Sudarytu modeliu naudojama vertinant verslo socialinės atsakomybės poveikį nedarbo lygiui ES šalyse.

3 modelis. Pajamų nelygybės tyrimai dažnai siejami su Kuznets (1955) atliktais vertinimais (Anand ir Kanbur, 1985). Kuznets (1955) teigimu, ekonominis šalių

vystymasis ir didėjančios pajamos skatina didesnę visuomenės narių pajamų nelygybę, kol pasiekama riba, kai, stiprėjant ekonomikai ir didėjant pajamoms, pajamų nelygybė ima mažėti. Toks reiškinių tarpusavio ryšys gali būti perteiktas apversta U formos kreive.

Pirmoje ir antroje disertacijos dalyse atskleista mokslinė literatūra leidžia išskirti pajamų nelygybės vertinimo modelį, išreikštą GINI koeficientu (Siami-Namini ir Hudson, 2019; Younsi ir Bechtini, 2020; ir kt.). Atkreiptinas dėmesys, kad verslo socialinės atsakomybės poveikiui matuoti pasirinkta pajamų nelygybę atspindintis rodiklis – GINI, neįtraukiant pajamų perskirstymo, t. y. jis rodo pajamų nelygybę prieš perskirstant pajamas. Toks apsisprendimas grindžiamas verslo sektoriaus specifika. Taip pat tai leidžia išvengti, kad duomenys bus netinkamai interpretuojami dėl galimos valstybinio sektoriaus įtakos perskirstant pajamas. Įvertinus šia kryptimi atliktus tyrimus, verslo socialinės atsakomybės poveikio pajamų nelygybei modelis įgauna šią išraišką:

$$GINI_{i,t} = \alpha + \beta_1 \ln(Y_{i,t}) + \beta_2 [\ln(Y_{i,t})]^2 + \pi_1 \Delta \ln(HICP_{i,t}) + \pi_2 [\Delta \ln(HICP_{i,t})]^2 + \gamma CSR_{i,t} + c_k C3_{i,t,k} + \theta_t + \mu_i + \varepsilon_{i,t} \quad (3)$$

Kur:

A – konstanta; β_1 ir β_2 – Kuznets kreivės koeficientai; Y_{it} – realusis BVP 1 gyventojui; π_1 ir π_2 – koeficientas; $HICP_{it}$ – suderintas vartotojų kainų indeksas; CSR_{it} – verslo socialinės atsakomybės rodikliai; c_k – kontrolinių kintamųjų koeficientai; $C3_{i,t,k}$ – kontrolinių kintamųjų vektorius; θ_t – laiko pseudokintamieji; μ_i – šalių pseudokintamieji; ε_{it} – laike kintanti (idiosinkratinė) paklaida.

Atkreiptinas dėmesys į logaritmuotus kintamuosius, kurie pabrėžia, kad galimas netiesinis ryšys tarp kintamųjų, pvz., ekonomikai stiprėjant nedarbas gali didėti, t. y. gali egzistuoti atvirkštinės U formos kreivė tarp šių kintamųjų. Siekiant įvertinti tokias galimybes, pajamų nelygybės modelis papildytas logaritmuotais kintamaisiais. Taip pat pažymėtina, kad pajamų nelygybė yra veikiamą skirtingų kontrolinių kintamųjų, kurie modelyje išreiškiami elementu $C3_{i,t,k}$ (žr. 6 lentelę). Sudarytu modeliu naudojama vertinant verslo socialinės atsakomybės poveikį pajamų nelygybei ES šalyse.

Išskyrus empiriniame tyrime naudojamus kintamuosius, juos normalizavus ir sudarius modelius kiekvienam valstybės ekonominės gerovės kintamajam (kuriais remiamasi atliekant empirinį tyrimą), tikslinga išskirti tyrimo hipotezes ir joms tikrinti taikytinus metodus, kurie leis įvairiapusiškai įvertinti verslo socialinės atsakomybės poveikį skirtingiems ekonominę gerovę sudarantiems kintamiesiems. Taip pat toliau išryškunami sudaryto modelio realizavimo apribojimai.

2.3. Modelio realizavimo apribojimai ir hipotezių formulavimas

Sudaryto modelio ribotumai. Tyrimo duomenų ir analizės patikimumas priklauso nuo tyrimo metodų pasirinkimo. Siekiant pateikti reprezentatyvius duomenis buvo naudojama valstybių pateikiamais antriniais duomenimis. Verslo socialinei atsakomybei ir valstybės ekonominei gerovei vertinti pasitelkti įvairūs duomenų šaltiniai (žr.

6 priedą). Verslo socialinė veikla vertinama kreipiant dėmesį tik į darbuotojų mokymą ir kvalifikacijos kėlimą. Nepriklausomų kintamųjų poveikio vertinimas priklausomiesiems kintamiesiems buvo atliekamas įtraukiant verslo socialinės atsakomybės duomenis, apimančius 2014–2020 metus. Taip pat siekiant pateikti reprezentatyvius duomenis ir atsižvelgiant į tai, kad poveikis ekonomikos reiškiniams gali pasireikšti tik po kurio laiko, valstybės ekonominę gerovę sudarantis priklausomas kintamasis – ekonomikos augimas buvo vertinamas, į tyrimą įtraukiant duomenis 2014–2021 metais. Kitų valstybės ekonominės gerovės kintamųjų duomenys buvo vertinami apimant 2014–2020 metus. Vertinimas apima 23 iš 27 ES valstybių, neįtraukiant Slovakijos, Nyderlandų, Liuksemburgo ir Ispanijos. Tačiau pasirinkta imtis pagrindžia daugiau nei 86 % tiriamojo reiškinio, todėl tyrimas aktualus ir paaiškina pokyčius ES mastu.

Pažymėtina, kad poveikis vertinamas atsižvelgiant į anksčiau išskirtą teorinį verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei modelį ir jo konstrukta, pirmiausia įvertinant rodiklius ir jų poveikį kintamiesiems. Įvertinus kintamuosius, nustatomas jų poveikis kintamųjų pogrupiams ir galiausiai kintamųjų grupėms. Tokia struktūra išlaikoma sumuojant kiekvieno lygmens kintamuosius atskirai. Siekiant išlaikyti šią struktūrą ir tinkamai įvertinti, taikytas mažiausių kvadratų tiesinės regresinės analizės metodas. Verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei vertinamas atliekamas remiantis aplinkosaugą ir socialinę veiklą apibūdinančiais kintamaisiais.

Hipotezių formulavimas. Sudarius modelius ir pagrindus jų vertinimo struktūrą, identifikavus jų apribojimus, tikslinga iškelti hipotezes, kurios bus tikrinamos tyrimo metu. Siekiant įvertinti verslo socialinės atsakomybės poveikį valstybės ekonominei gerovei suformuluotos šios **disertacijos hipotezės**:

H₁: Verslo socialinė atsakomybė, nukreipta į aplinkosaugą, turi statistiškai reikšmingą poveikį valstybės ekonominės gerovės kintamajam – ekonomikos augimui.

H₂: Verslo socialinė atsakomybė, nukreipta į aplinkosaugą, statistiškai reikšmingą teigiamą poveikį valstybės ekonominės gerovės kintamajam – pajamų nelygybei ir prisideda prie jos mažinimo.

H₃: Verslo socialinė atsakomybė, nukreipta į socialinę veiklą, neturi statistiškai reikšmingo poveikio valstybės ekonominės gerovės kintamajam – ekonomikos augimui.

H₄: Verslo socialinė atsakomybė, nukreipta į aplinkosaugą ir socialinę veiklą, turi statistiškai reikšmingą poveikį nedarbo lygiui.

Hipotezės tikrinamos sudarant tiesinius regresijos modelius. Jei tyrimo metu nustatoma, kad tarp kintamųjų egzistuoja statistiškai reikšminga priklausomybė ir lygties koeficientas teigiamas, tai reiškia, kad, socialiai atsakingą veiklą apibrėžiančiam kintamajam didėjant, prognozuojamo kintamojo reikšmė taip pat didėja. Jei modelio koeficientas neigiamas, tai reiškia, kad didėjanti verslo socialinė atsakomybė lemia prognozuojamų (ekonominės gerovės) kintamųjų mažėjimą. Hipotezės yra neatmetamos, jei socialiai atsakingą veiklą apibrėžiantys kintamieji turi statistiškai reikšmingų sąsajų su prognozuojamais valstybės ekonominės gerovės kintamaisiais. Ir atvirkščiai, jei nėra reikšmingų sąsajų, hipotezės atmetamos.

Antro skyriaus išvados

Pabrėžtina, kad valstybės ekonominės gerovės vertinimuose egzistuoja tam tikra indukcija t. y. iš pradžių vertinami atskiri reiškinių elementai, kurie vėliau sumuojami ir apibendrinami siekiant gauti galutinį ekonominės gerovės vertinimą. Verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei teorinio modelio sudarymas yra grindžiamas mokslinėje literatūroje išskirtais ir socialinę atsakomybę bei ekonominę gerovę apibūdinančiais kintamaisiais. Pirmiausia modelis formuojamas atsižvelgiant į mokslinėje literatūroje išskiriamus ir modeliams sudaryti taikomus etapus, įtraukiant tikslų kėlimą, kintamųjų identifikavimą ir pan. Taip pat siekiant, kad modelis tinkamai apibrėžtų tiriamąjį objektą, išskirti modeliui formuoti taikomi principai, apimantys dinamiškumą, inovatyvumą, pritaikomumą, priežastingumą, universalumą ir sisteminį požiūrį.

Remiantis mokslinėje literatūroje pristatyta hierarchine struktūra, sudarytas teorinis verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei modelis, išskiriant pagrindinius šiuos reiškinius apibūdinančius kintamuosius ir rodiklius. Remiantis moksline literatūra, valstybės ekonominė gerovė vertinama atsižvelgiant į pagrindinius šį reiškinį atliepiančius kintamuosius – ekonomikos augimą, nedarbo lygį ir pajamų nelygybę. Atitinkamai socialiai atsakinga verslo veikla vertinama kreipiant dėmesį į aplinkosaugos iniciatyvas ir verslo vykdomą socialinę veiklą. Šiame etape sudarytas teorinis verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei modelis ir pristatyti trys empiriniai modeliai, leidžiantys atlikti verslo socialinės atsakomybės poveikio vertinimą pagrindiniams valstybės ekonominės gerovės kintamiesiems – ekonomikos augimui, nedarbo lygiui ir pajamų nelygybei. Taip pat šiame etape nurodyti modelio ribotumai, suformuotos hipotezės, pagrįsti kontroliniai kintamieji, siekiant išvengti tiriamųjų reiškinų neįvertinimo ar jų pervertinimo.

3. VERSLO SOCIALINĖS ATSAKOMYBĖS POVEIKIO VALSTYBĖS EKONOMINEI GEROVEI EUROPOS SĄJUNGOS ŠALYSE MODELIO TAIKYMAS IR EMPIRINIO TYRIMO REZULTATŲ VERTINIMAS

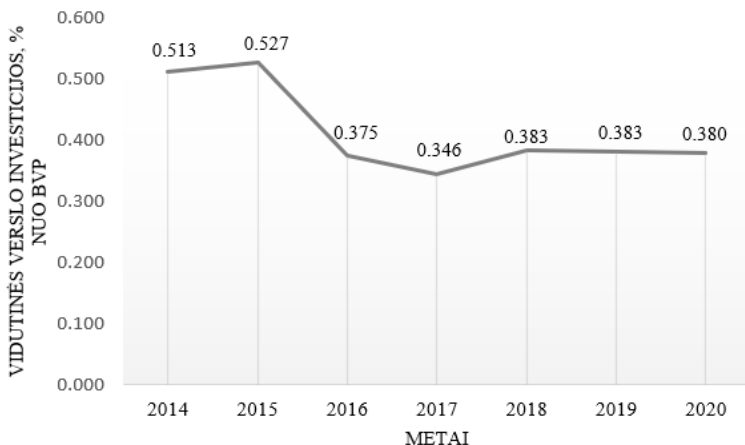
Pristatyti verslo socialinės atsakomybės ir ekonominės gerovės tyrimai, šių reiškinių tarpusavio sąsajos, antroje dalyje pateikti svarbiausi priklausomi, nepriklausomi ir kontroliniai kintamieji, sudarytas teorinis modelis ir išskirti trys empiriniai modeliai leidžia atlikti verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei vertinimą ES šalyse. Tam ir skiriama trečioji disertacijos dalis. Siekiant įvairiapusiškai įvertinti verslo socialinės atsakomybės svarbą ir reikšmę, pirmame poskyryje apžvelgiamos verslo socialinės atsakomybės sritys ES mastu, atliekama rodiklių lyginamoji analizė. Antrame poskyryje telkiamasi į empirinį tyrimą, nukreiptą į verslo socialinės atsakomybės poveikio atskiriems valstybės ekonominės gerovės kintamiesiems vertinimą. Trečiame poskyryje apžvelgiamos tyrimo rezultatų taikymo galimybės, apibrėžiami jų privalumai ir ribotumai. Toks suskirstymas leidžia nustatyti socialinės atsakomybės vietą ES mastu, apibrėžti sritis, veikiančias valstybės ekonominę gerovę, identifikuoti privalumus ir ribotumus, kylančius iš sudaryto modelio ir empirinio tyrimo rezultatų. Toliau atliekama verslo socialinės atsakomybės rodiklių lyginamoji analizė.

3.1. Verslo socialinės atsakomybės rodiklių lyginamoji analizė

Siekiant nustatyti socialinės atsakomybės reikšmę valstybės ekonominei gerovei ES mastu, būtina išanalizuoti, kiek verslas skiria dėmesio pagrindinėms socialinę atsakomybę sudarančioms dedamosioms – aplinkos apsaugai ir socialinei veiklai. Atsižvelgiant į tai, tikslinga ne tik apžvelgti bendrąją situaciją ES lygmeniu, bet ir paanalizuoti, kaip šios sritys vystomos skirtingose valstybėse ir kiek verslui jos reikšmingos.

Aplinkosauga. Europos Komisija (2022) pabrėžia verslo sektoriaus svarbą sprendžiant su aplinkosauga susijusias problemas. Jos pateikiamais duomenimis, verslo tam skiriami finansiniai ištekliai sudaro didžiausią valstybių teikiamą dalį aplinkosaugai, pvz., 2020 m. ES valstybių verslo sektoriaus indėlis aplinkosaugai sudarė 57 % visų aplinkosaugai skiriamų finansinių išteklių, o valdžios sektorius ir namų ūkiai bei nevyriausybinės organizacijos skyrė atitinkamai 21 % ir 22 %. Tai rodo, kad verslo sektorius turi reikšmingą įtaką su aplinkosauga susijusiai veiklai ir skiria didžiausius finansinius išteklius aplinkosaugos problemoms spręsti, lyginant su kitomis rinkos struktūromis. Tačiau tokiam verslo apsisprendimui dažnai įtaką daro valstybėse vyraujantys įstatymai, apibrėžtos veiklos vystymo taisyklės ir pan. (Song ir kt., 2019).

Investicijos. Verslo socialinės atsakomybės analizė pradedama šio reiškinio lyginiu ES mastu, apžvelgiant vidutines metines verslo investicijas į aplinkosaugą (žr. 15 pav.).

15 pav. Vidutinės verslo investicijos aplinkosaugos srityje ES valstybėse 2014–2020 m. (% nuo BVP)

Šaltinis: Eurostat, atskirų valstybių statistikos departamentai, aplinkos apsaugos ministerijos

Analizuojamos bendrosios vidutinės metinės verslo investicijos apima verslo finansinius išteklius, nukreiptus į orą ir klimata, atliekų tvarkymą, nuotekų valymą ir kitą aplinkosaugos veiklą. Tiriamuoju laikotarpiu (2014–2020 m.) pastebima, kad bendrosios investicijos į aplinkosaugą, turint mintyje viso regiono vidurkį, vidutiniškai sudarė 0,415 % BVP ir kito nuo 0,031 % BVP iki 1,61 % BVP atskirose šalyse. Pastebimas staigus pastarųjų investicijų sumažėjimas 2016 m., kada jos pasikeitė nuo 0,527 % BVP (2015 m.) iki 0,375 % BVP (2016 m.) ir metinis kritimas sudarė 28,84 %. Remiantis Europos Komisijos ir Lietuvos statistikos departamento pateiktais duomenimis, ši pokytį lėmė aplinkosaugos tikslai, kuriais buvo siekiama mažinti poveikį aplinkai. Šių institucijų teigimu, valstybės nepasizymi nuosekliomis investicijomis į aplinkosaugą ir kasmet dėmesys šiai sričiai gali skirtis, priklausomai nuo valstybės išsikeltų tikslų, bendrosios ekonominės situacijos ir pan.

Panašūs rezultatai yra Eurostat (2022) pateikiamoje analizėje, kurioje pabrėžiamas staigus investicijų į aplinkosaugą mažėjimas 2016 m. Atkreiptinas dėmesys, kad į analizę įtraukiamos ne tik ES valstybės narės, bet visos Europos regione esančios valstybės, tokios kaip Šveicarija, Norvegija ir pan., todėl disertacijoje pateikiami duomenys gali šiek tiek skirtis. Taip pat duomenys gali skirtis dėl disertacijoje analizuojamos valstybių imties, į kurią įtrauktos 23 iš 27 ES valstybių narių.

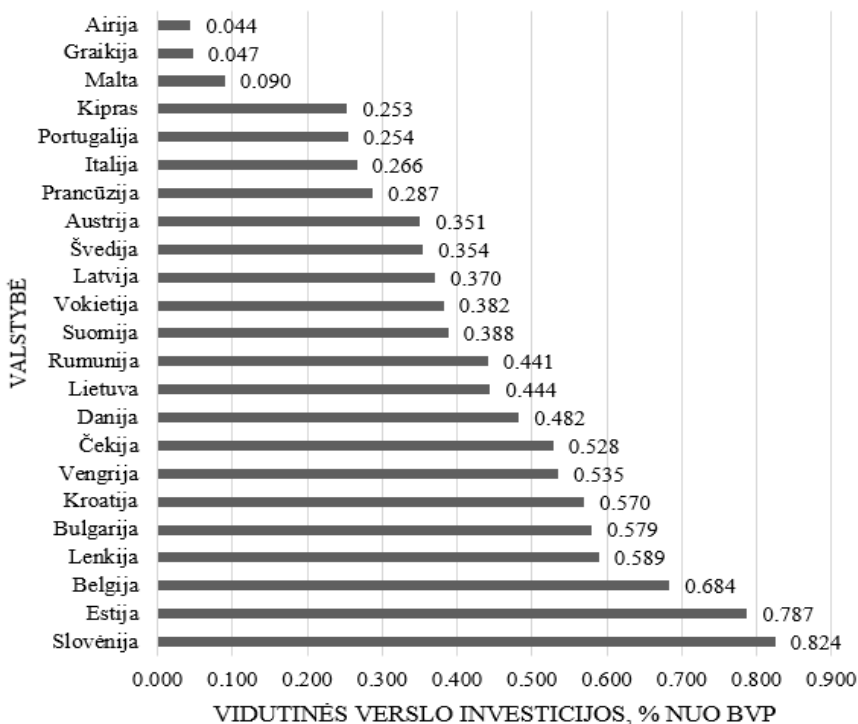
Tokie pasikeitimai lėmė investicijų pokyčius jas vertinant bendrame kontekste. 2017–2020 m. verslo dėmesys aplinkosaugai keitėsi nedaug ir investicijos sudarė 0,346–0,383 % BVP. Mažiausiai investicijų su aplinkosauga susijusiai veiklai buvo skiriama 2017 m., vidutiniškai jos sudarė tik 0,346 % BVP. Vidutinis metinis verslo investicijų į aplinkosaugą pokytis tiriamų šalių grupėje per 2014–2020 m. buvo -0,022 % BVP, kurį labiausiai lėmė 2016–2017 m. sumažėjusios investicijos.

Nuo 2014 iki 2030 m. ES šalims išskelti papildomi tikslai, susiję su tvaria plėtra.

2013 m. sukurta 7-oji aplinkos išsaugojimo veiksmų programa, 2015 m. sudaryta Žaliosios infrastruktūros programa ir pan., ir visa tai lėmė nuolatinį valstybių ir įvairių institucijų, įskaitant ir verslo subjektus, dėmesį aplinkosaugai, pasireiškiantį investicijomis į šią sritį. Atsižvelgiant į ES mastu priimtas strategijas, kiekviena valstybė narė įsipareigoja prisidėti prie jų įgyvendinimo pritaikydama ir keisdama valstybėse esančią reguliavimo sistemą. ES mastu ir kiekvienoje šalyje atskirai taikomos strategijos nulemia ir investicijų pasiskirstymą skirtingais laikotarpiais. Pastebima, kad nuo 2017 m. aplinkosaugos investicijos keitėsi mažai.

Atlikta analizė parodė, kad nors investicijos 2016–2017 m. mažėjo, verslo investicijos į aplinkosaugą yra reikšmingos, todėl ES valstybės linkusios palaikyti jų tęstinumą. Tai reiškia, kad valstybėms yra svarbios ES mastu priimamos strategijos, jos integruoja jas į įvairias rinkos struktūras ir kartu skatina verslą prisidėti prie aplinkosaugos iniciatyvų įgyvendinimo.

Tikslinga nustatyti, kurios ES valstybės daugiausiai skiria dėmesio su aplinkosauga susijusioms investicijoms, todėl pastarosios yra apžvelgiamos valstybių kontekste (žr. 16 pav.).

16 pav. Vidutinių verslo investicijų į aplinkosaugą pasiskirstymas tarp ES valstybių 2014–2020 m. (% nuo BVP)

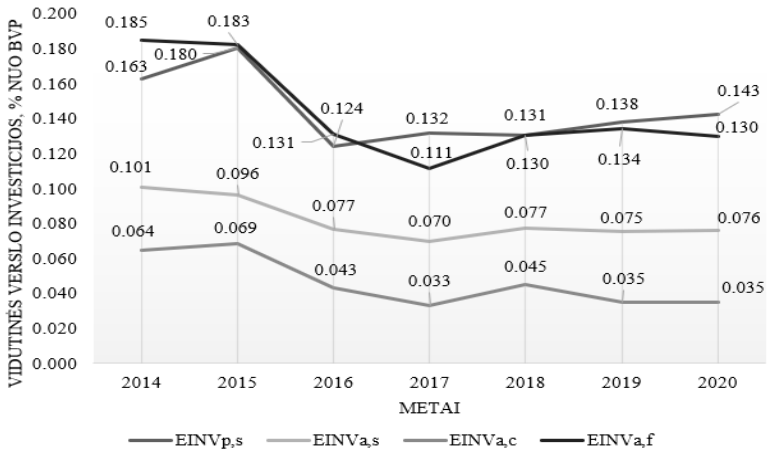
Šaltinis: Eurostat, atskirų valstybių statistikos departamentai, aplinkos apsaugos ministerijos

Didžiausius finansinius išteklius aplinkosaugos srityje skyrė Slovėnija, Estija ir Belgija, atitinkamai 0,824 % BVP, 0,787 % BVP ir 0,684 % BVP. Mažiausiai šiai sričiai 2014–2020 m. skyrė Airija, Graikija ir Malta, atitinkamai 0,044 % BVP, 0,047 % BVP ir 0,090 % BVP. Valstybės, tokios kaip Italija, Portugalija ir Graikija, kuriose vidutinė valstybės skola analizuojamu laikotarpiu buvo didžiausia, taip pat priskiriamos prie mažiausiai į aplinkosaugą investuojančių valstybių. Tai gali reikšti, kad šių valstybių verslo subjektai gali būti labiau veikiami valstybėse taikomos mokestinės politikos ir pan., kurią pasitelkus siekiama sumažinti valstybės skolą, taip kartu apribojant ir verslo galimybes investuoti. Taip pat tai gali būti nulemta valstybių išsikeltų tikslų ir investicinių srautų paskirstymo per skirtingus laikotarpius.

Būdama tarp daugiausia investicijų į aplinkosaugą skiriančių valstybių, Slovėnija investuoja į inovatyvius sprendimus, susijusius su atliekų tvarkymu, oro ir klimato gerinimu ir pan., dalyvauja įvairiuose projektuose, aktyviai įgyvendina ES numatytas direktyvas aplinkosaugos srityje ir pan. Europos Komisijos (2019) duomenimis, 2017 m. atliekų perdirbimas sudarė 58 % visų atliekų (ES vidurkis – 46 %), tarp ES valstybių, kurios diegia ekologines inovacijas, Slovėnija užėmė 6 vietą (šios šalies iniciatyvos įvertintos 117 balų, ES vidurkis yra 100 balų) ir pan. Taip pat tokių iniciatyvų stiprinimas prisidėjo prie laisvos darbo jėgos įveiklinimo ir ekonomikos stiprinimo, t. y. vien su atliekų tvarkymu susijusioje veikloje dirba 2,09 % visos darbo jėgos (ES vidurkis yra 1,73 %). Valstybė nuolat dalyvauja įvairiuose ES projektuose ir įgyvendina numatytas aplinkos taršos mažinimo direktyvas. Remiantis Europos Komisijos (2019) duomenimis, verslo indėlis taip pat yra svarus, verslas linkęs prisidėti prie šių iniciatyvų įgyvendinimo ir aplinkos gerinimo.

Estijos ir Belgijos valstybių investicijos į aplinkosaugą remiasi panašiais principais kaip ir Slovėnijos. Dalyvaudamos įvairiose programose, įgyvendindamos ES numatytus tikslus, skatindamos visuomenės sąmoningumą ir pan., valstybės prisideda prie aplinkos apsaugos iniciatyvų įgyvendinimo ES lygiu. Europos Komisijos (2019) pateikiamais duomenimis, valstybės diegė inovatyvias technologijas, susijusias su aplinkosauga, prisidėjo prie atskirų aplinkosaugos sričių stiprinimo (pvz., atliekų perdirbimas Belgijoje 2016 m. sudarė 53,5 %) ir pan. Valstybės nusistato priemones, kaip pasiekti išsikeltus tikslus, ir tos priemonės lemia jų investicinių srautų paskirstymą skirtingais laikotarpiais.

Siekiant įvairiapusėms apžvelgti verslo investicijas, nustatyti, kokie verslo subjektai skiria dėmesį aplinkosaugai, ir identifikuoti, kurie verslo subjektai sumažino investicijas ir kas lėmė tą sumažėjimą 2016–2017 m., tikslinga valstybes lyginti atsižvelgiant į verslo subjekto veiklos pobūdį. Todėl tolesnė lyginamoji analizė atliekama aplinkosaugos investicijas skirstant į investicijas, kai šios gėrybės yra pagrindinė arba antrinė verslo veikla (EINVps); aplinkosaugos gėrybės yra pagalbinė verslo veikla, nukreipta konkrečiam aplinkosaugos turtui formuoti (EINVas); aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į švaresnes technologijas (EINVac); aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į nefinansinio turto įsigijimus (EINVaf) (žr. 17 pav.).

EINVp,s – investicijos, kai šios gėrybės yra pagrindinė arba antrinė verslo veikla, EINVa,s – kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į konkretaus turto formavimą, EINVa,c – kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į švaresnes technologijas (EINVac), EINVa,f – kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į nefinansinio turto įsigijimus.

17 pav. Vidutinės verslo investicijos aplinkosaugos srityje, atsižvelgiant į verslo veiklos pobūdį, tarp ES valstybių 2014–2020m. (% nuo BVP)

Šaltinis: Eurostat, atskirų valstybių statistikos departamentai, aplinkos apsaugos ministerijos

2014–2020 m. atskirose ES šalyse pirmojo tipo investicijos (kai gėrybės atsiranda iš pagrindinės arba antrinės verslo veiklos) (EINVp,s) sudarė nuo 0,009 iki 0,565 % BVP (vidutiniškai visame regione – 0,144 % BVP). Antrojo tipo investicijos (kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į konkretaus turto formavimą) (EINVa,s) sudarė nuo 0,001 iki 0,351 % BVP (vidutiniškai visame regione 0,082 % BVP). Trečiojo tipo investicijos (kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į švaresnes technologijas) (EINVa,c) sudarė nuo 0,002 iki 0,420 % BVP (vidutiniškai visame regione 0,046 % BVP). Ketvirtojo tipo investicijos (kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į nefinansinio turto įsigijimus) (EINVa,f) – nuo 0,007 iki 0,616 % BVP (vidutiniškai visame regione 0,143 % BVP).

Atkreiptinas dėmesys, kad 2016 m. investicijų į aplinkosaugą sumažėjimas daugiausia buvo paveiktas verslo, kurio pirminė arba antrinė veikla yra susijusi su aplinkosaugos gėrybių kūrimu (EINVp,s) (sumažėjo vidutiniškai 0,056 % BVP), ir verslo, kuriam aplinkosauga yra pagalbinė veikla, susijusi su nefinansinio turto įsigijimais (EINVa,f) (sumažėjo vidutiniškai 0,052 % BVP). Tai rodo, kad ES ir valstybėse priimami sprendimai labiausiai paveikė šiuos verslo subjektus. Nors verslo, kurio pirminė ar antrinė veikla yra grindžiama aplinkosaugos gėrybėmis, investicijos 2017 m. didėjo, jų augimas, vertinant bendrame kontekste, nekompensavo kitų tipų verslo subjektų investicijų mažėjimo.

Vertinant kiekvieno šių tipų investicijų vidutinius metinius rodiklius ir jų pokyčius per 2014–2020 m. pastebima, kad pirmojo tipo investicijos (kai kurti gėrybes yra pagrindinė arba antrinė verslo veikla) (EINVps) per 2016 m. sumažėjo vidutiniškai 0,056 % BVP), tačiau 2017–2020 m. šio tipo investicijos vėl augo (vidutiniškai 0,005 % BVP kasmet). Tai rodo, kad šios investicijos įgauna vis didesnę reikšmę su aplinkosauga susijusioje veikloje.

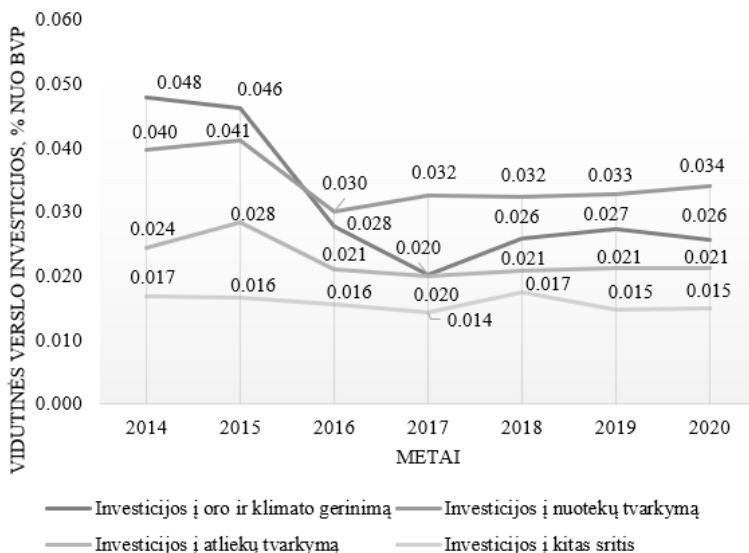
Antrojo tipo investicijos (kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į konkretaus turto formavimą) (EINVac) per 2016 m. sumažėjo vidutiniškai 0,019 % nuo BVP, vėliau jos beveik nekito (vidutinis metinis pokytis 0 % BVP). Tai rodo, jog šių verslo subjektų veikla yra svarbi, todėl verslas linkęs palaikyti nuolatinės investicijas ilguoju laikotarpiu jų nedidindamas ir nemažindamas.

Trečiojo tipo investicijos (kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į švaresnes technologijas) (EINVac) per 2016 m. sumažėjo vidutiniškai 0,025 % nuo BVP, vėliau jos mažėjo vidutiniškai 0,002 % BVP kasmet. Tai reiškia, kad vertinant ilguoju periodu šios investicijos neturi stabilumo ir yra skiriamos ilgalaikiam veiklos efektyvinimui, kuris nereikalauja nuolatinio atnaujinimo.

Panašiai kito ir ketvirtojo tipo investicijos (kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į nefinansinio turto įsigijimus) (EINVaf). Kaip ir pirmojo tipo investicijos, per 2016 m. jos sumažėjo vidutiniškai 0,052 % BVP, tačiau 2017–2020 m. šio tipo investicijų vidutinis pokytis buvo nežymus. Tai rodo, kad verslas linkęs palaikyti nuolatinis investicinius srautus į šią veiklą.

Investicijų pagal verslo subjekto pobūdį suskirstymas atskleidė, kad nepriklausomai nuo didžiausio investicijų sumažinimo 2016–2017 m., verslas, kurio pirminė ar antrinė veikla yra susijusi su aplinkosaugos gėrybių kūrimu (EINVps), ir verslas, kuriam aplinkosaugos gėrybes kurti yra pagalbinė veikla, nukreipta į nefinansinio turto įsigijimus (EINVaf), aplinkos apsaugai skiria didžiausius finansinius išteklius, lyginant su kitais verslo subjektais. Vadinas, šių verslo subjektų vaidmuo aplinkos apsaugos srityje yra reikšmingas ir turi svarų poveikį vertinant bendrąsias verslo investicijas aplinkosaugai.

Verslo socialinė atsakomybė, nukreipta į aplinkosaugą, ES valstybėse gali būti analizuojama ir lyginama pagal investicijų panaudojimo sritį, t. y. nustatant, kokias su aplinkosauga susijusiai problemai spręsti investicijos naudojamos. Atsižvelgiant į tai, galima išskirti investicijas, apimančias neigiamų padarinių orui ir klimatui mažinimą, atliekų tvarkymą, nuotekų valdymą, ir investijas, tenkančias kitoms sritims, tai apimtų biologinės įvairovės apsaugą, vandens telkinių, upių, požeminio vandens apsaugą ir pan. (žr. 18 pav.).

18 pav. Vidutinės verslo investicijos su aplinkosauga susijusioje veikloje, atsižvelgiant į investicijų panaudojimo sritį, ES valstybėse 2014–2020 m. (% nuo BVP)

Šaltinis: Eurostat, atskirų valstybių statistikos departamentai, aplinkos apsaugos ministerijos

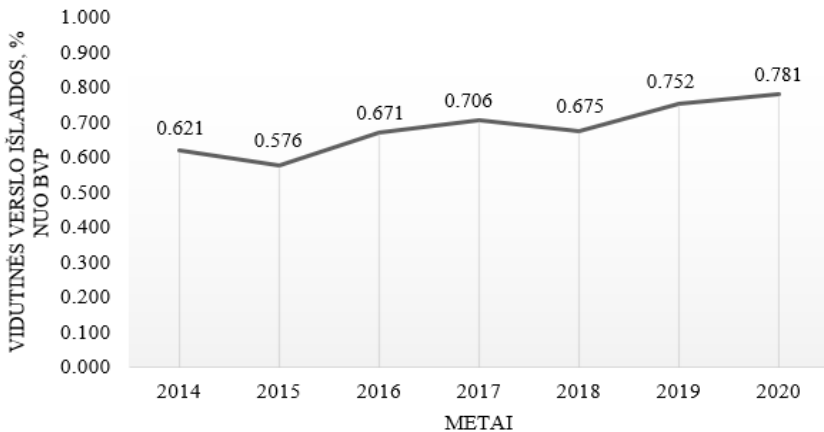
Didžiausią verslo investicijų dalį (vidutiniškai 0,035 % BVP) sudarė investicijos į nuotekų tvarkymą. Investicijos į oro ir klimato gerinimą ir neigiamų padarinių jiems mažinimą sudarė vidutiniškai 0,031 % BVP, atitinkamai investicijos į atliekų tvarkymą – vidutiniškai 0,022 % BVP ir investicijos į kitas sritis – 0,016 % BVP. Atkreiptinas dėmesys, kad investicijos į atliekų tvarkymą ir kitas sritis per tiriamą laikotarpį keitėsi nedaug: vidutinis metinis investicijų į atliekų tvarkymą pokytis – 0,0005 % BVP ir investicijų į kitas sritis – 0,0003 % BVP.

Didžiausi pokyčiai pastebimi aplinkosaugos iniciatyvose, susijusiose su oro ir klimato gerinimu ir neigiamų padarinių jiems mažinimu. 2016–2017 m. verslo investicijos šiai sričiai sumažėjo labiausiai, t. y. nuo 0,046 % BVP iki 0,020 % BVP. Didžiausias investicijų mažėjimas pastebimas per 2016 m. – vidutiniškai 0,018% BVP. Nuo 2017 m. pokyčiai nėra žymūs (metinis vidutinis pokytis -0,0005 % BVP). Investicijos į nuotekų tvarkymą per 2016 m. sumažėjo vidutiniškai 0,011% BVP, tačiau vėlesniais laikotarpiais augo vidutiniškai 0,001 % BVP. Skirtingai nei pastarosios, investicijos į oro ir klimato gerinimą per 2016 m. laikotarpį sumažėjo vidutiniškai 0,018 % BVP ir vėlesniais metais mažėjo vidutiniškai 0,004 % BVP.

Tai atskleidžia, kad, nepriklausomai nuo investicijų pokyčių ir jų mažėjimo tiriamuoju laikotarpiu, svarbiausios investicinės sritys išliko nepakitusios ir verslas buvo linkęs didesnius finansinius išteklius skirti sritims, susijusioms su neigiamų padarinių orui ir klimatui mažinimu bei nuotekų tvarkymu. Šios sritys išliko prioritetinės verslo subjektams.

Atlikta analizė parodė, kad egzistuoja didesnė tam tikrų verslo subjektų įtaka įgyvendinant su aplinkosauga susijusias iniciatyvas. Tiriamauoju laikotarpiu didžiausios investicijos matyti Slovėnijoje, Estijoje ir Belgijoje, mažesnės – Airijoje, Graikijoje ir Maltoje. Verslas, kurio pirminė ar antrinė veikla yra susijusi su aplinkosaugos gėrybių kūrimu (EINVps), ir verslas, kuriam aplinkosaugos gėrybes kurti yra pagalbinė veikla, nukreipta į nefinansinio turto įsigijimus (EINVaf), aplinkos apsaugai skiria didžiausius finansinius išteklius. Vadinasi, su aplinkosauga susijusi reguliavimo sistema yra daugiausia nukreipta į šių verslo subjektų veiklą arba jie patiria didžiausią visuomenės spaudimą prisidėti prie aplinkosaugos iniciatyvų įgyvendinimo, arba jų išitraukimas yra veikiamas kitų suinteresuotųjų asmenų daromos įtakos ir pan. Kiekvienoje ES valstybėje narėje priežastys gali būti skirtingos, jos priklauso nuo valstybės turimų išpaieigojimų ir tikslų. Tačiau šių verslo subjektų poveikis ES mastu yra svarbus vertinant bendrąsias verslo investicijas aplinkosaugai, todėl jų įtraukimas į tyrimą būtinas. Analizė atskleidė ir tai, kad verslas yra linkęs investuoti į sritis, susijusias su oro ir klimato gerinimu bei nuotekų tvarkymu. Tai leidžia nustatyti, kokias pagrindines globalias problemas bando išspręsti ES narės, įgyvendindamos aplinkosaugos tikslus.

Išlaidos. Kaip jau aptarta ankstesnėse disertacijos dalyse, verslo socialinė atsakomybė, nukreipta į aplinkosaugą, gali būti vertinama kreipiant dėmesį ne tik į investicijas, bet ir į kitas su šia veikla susijusias išlaidas. Todėl tikslinga apžvelgti, kiek verslas skiria dėmesio su šia veikla susijusioms išlaidoms, neįtraukiant verslo investicijų (žr. 19 pav.).

19 pav. Vidutinės verslo išlaidos aplinkosaugai, neįtraukiant investicijų, ES valstybėse 2014–2020 m. (% nuo BVP)

Šaltinis: Eurostat, atskirų valstybių statistikos departamentai, aplinkos apsaugos ministerijos

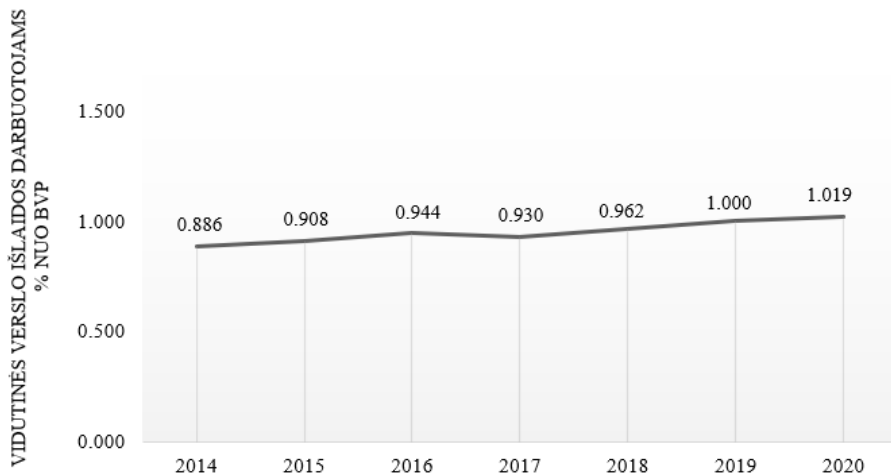
Verslo išlaidos, susijusios su aplinkosauga, skirtingai nei investicijų atveju, pasižymi augimo tendencija. 2014–2020 m. vidutinis metinis išlaidų aplinkosaugai pokytis buvo +0,027 % BVP. Tai rodo, kad verslas buvo linkęs daugiau išleisti su aplinkosauga

susijusioms iniciatyvoms, t. y. pirkti su aplinkosauga susijusias prekes ir paslaugas, o ne investuoti ir keisti savo veiklos principus. Analizuojamu laikotarpiu išlaidos aplinkosaugai sudarė vidutiniškai 0,682 % BVP. Mažiausios išlaidos aplinkosaugai buvo 2015 m., jos sudarė 0,576 % BVP, didžiausios išlaidos šiai veiklai – 2020 m., jos sudarė 0,781 % BVP. Didžiausią išlaidų dalį aplinkosaugai tiriamuoju laikotarpiu skyrė Austrija (2,215 % BVP), Belgija (1,907 % BVP), Čekija (1,222 % BVP) ir Vokietija (1,132 % BVP), mažiausią – Graikija (0,077 % BVP) ir Rumunija (0,063 % BVP).

Panašūs rezultatai pateikiami ir Eurostat (2022) atliktoje analizėje, kurioje pabrėžiamos nuolat didėjančios išlaidos aplinkosaugai. Lygiai taip pat kaip ir investicijų atveju, Eurostat pateikiami duomenys gali šiek tiek skirtis dėl pasirinktos valstybių imties, t. y. Eurostat tyrimas į imtį įtraukia visas Europos regione esančias valstybes, ne tik ES valstybes nares. Disertacijoje analizuojamos 23 iš 27 ES valstybių narių.

Socialinė veikla. Nors aplinkosaugos sritis sulaukia didelio tyrėjų ir visuomenės dėmesio, verslo socialinė atsakomybė yra neatsiejama nuo socialinės veiklos įgyvendinimo. Kaip aptarta anksčiau, socialiai atsakinga verslo veikla gali būti nukreipta į darbuotojus, todėl būtina paanalizuoti išlaidas, susijusias su jais.

Išlaidos darbuotojų mokymui ir kvalifikacijai kelti. Verslo socialinės atsakomybės, nukreiptos į socialinę veiklą, analizė pradedama apžvelgiant vidutines verslo išlaidas, skiriamas darbuotojų mokymui ir kvalifikacijai kelti (žr. 20 pav.).

20 pav. Vidutinės verslo išlaidos socialinei veiklai, susijusiai su darbuotojų mokymu ir kvalifikacijos kėlimu, ES valstybėse 2014–2020 m. (% nuo BVP)

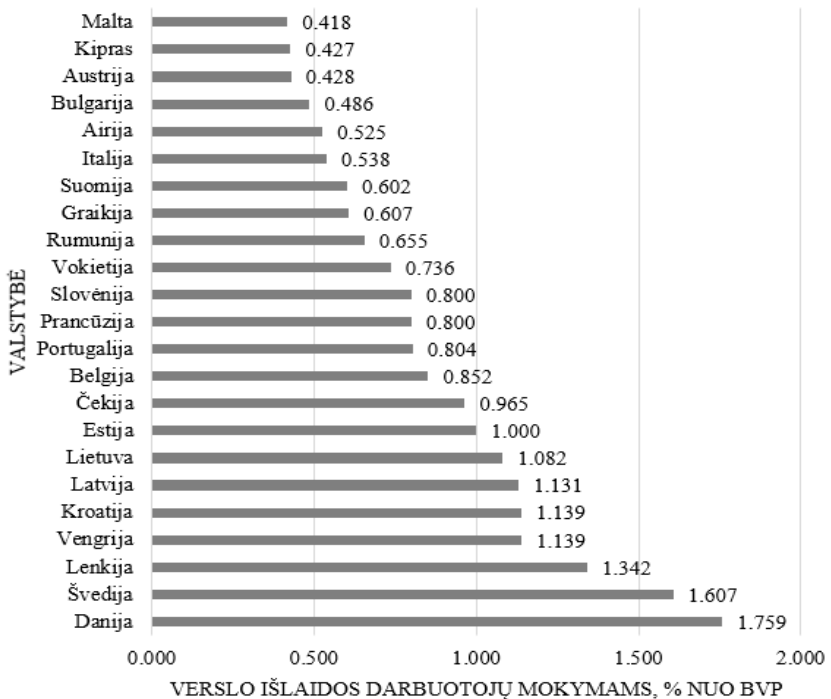
Šaltinis: Eurostat, atskirų valstybių statistikos departamentai, aplinkos apsaugos ministerijos

Šios išlaidos 2014–2020 m. pasižymėjo augimo tendencija, vidutinis metinis šių išlaidų augimas buvo 0,0221 % BVP. 2017 m. pastebimas nežymus jų sumažėjimas, -0,014 % BVP. Nepaisant to, per tiriamąjį laikotarpį jos keitėsi nuo 0,886 % BVP iki 1,019 % BVP ir padidėjo 0,153 % BVP. Tai rodo, kad 2014–2020 m. verslas didino

investicijas į žmogiškąjį kapitalą, skatino darbuotojų mokymą ir prisidėjo prie jų įgūdžių gerinimo.

Panašūs rezultatai atskleidžiami ir Eurostat (2022) pateikiamose ataskaitose apie visiškai arba iš dalies verslo apmokamus kvalifikacijos gerinimo kursus darbuotojams. Nors ši statistika renkama tik kas 5-erius metus, matyti augimo tendencija ES mastu.

Tikslinga paanalizuoti, kurių valstybių verslas šiai veiklai skiria daugiausia dėmesio ir kuriose iš jų darbuotojų mokymas sulaukia mažesnių finansinių išteklių (žr. 21 pav.).

21 pav. Vidutinės verslo išlaidos socialinei veiklai, susijusiai su darbuotojų mokymu ir kvalifikacijos kėlimu, ES valstybėse 2014–2020 m. (% nuo BVP)

Šaltinis: Bloomberg, Eurostat, valsybių darbo ministerijos

Verslo išlaidos darbuotojų mokymui ir kvalifikacijos kėlimui 2014–2020 m. didžiausią dalį BVP (%) sudarė Danijoje (1,759 % BVP), Švedijoje (1,607 % BVP) ir Lenkijoje (1,342 % BVP). Santykinai mažiausiai darbuotojų mokymui ir kvalifikacijai kelti buvo skiriama Maltoje, Kipre, Austrijoje ir Bulgarijoje (mažiau nei 0,5 % BVP). Baltijos valstybės skyrė nuo 1 iki 1,131 % BVP ir tai rodo didelį verslo dėmesį šiame sektoriuje dirbantiems darbuotojams. Kiti tyrimai atskleidžia, kad Švedija ir Danija skiria daug dėmesio darbuotojų mokymams (Alic, 2021), ir tai byloja, kad šios valstybės intensyviai įsitraukia į socialiai atsakingą veiklą, nukreiptą į darbuotojų įgūdžių gerinimą, ir taip kuria pridėtinę vertę pačiam verslo subjektui ir kartu darbuotojams.

Verslo socialinės atsakomybės rodiklių lyginamoji analizė leido išskirti sritis, su laukiančias daugiausia verslo dėmesio aplinkosaugos srityje, ir atskleidė jų indėlį į darbuotojų įgūdžių gerinimą. Aplinkosaugos srityje pasižymėjo Slovėnija, Estija, Belgija, o socialinės veiklos srityje galima išskirti Daniją, Švediją ir Lenkiją kaip valstybes, daugiausia dėmesio skiriančias darbuotojų kvalifikacijai kelti. Verslo išlaidos darbuotojų mokymams užima svarbią vietą veiklos vystymo procese. Lyginant su verslo investicijomis ir išlaidomis aplinkosaugai atskirai, jos sudaro didesnę verslo skiriamų finansinių išteklių dalį (% BVP). Tačiau vertinant verslo investicijas ir išlaidas aplinkosaugai apskritai, finansiniai ištekliai, nukreipti į aplinkosaugą, sudaro kur kas didesnę dalį BVP. Verslo dėmesys šioms sritims rodo, kad ir aplinkosauga, ir veikla, susijusi su darbuotojų švietimu, mokymu ir įgūdžių tobulinimu, yra reikšmingos sritys analizuojant verslo socialinę atsakomybę.

Toliau atliekamas verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei vertinimas, išskiriant poveikį atskiroms ją sudarančioms dedamosioms – ekonomikos augimui, nedarbo lygiui ir pajamų nelygybei.

3.2. Verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei analizė

Verslo socialinės atsakomybės lyginamoji analizė ES šalyse leido identifikuoti pagrindines sritis, kurioms verslas skiria daugiausia dėmesio. Tačiau tuo pačiu metu tai kelia klausimų: ar verslo pastangos, nukreiptos į aplinkosaugą ir socialinę veiklą, daro poveikį ekonomikai; ar tokia veikla prisideda prie valstybių ekonominės gerovės; ar poveikis yra reikšmingas ir paveikia visuomenės narių gerovę; į kokias sritis verslas turėtų susitelkti, siekdamas sukurti maksimalią naudą visuomenei. Šiame poskyryje dėmesys skiriamas socialiai atsakingai veiklai ir jos poveikio valstybės ekonominei gerovei vertinimui. Atsižvelgiant į anksčiau aptartą mokslinę literatūrą, išskirtus kintamuosius ir sudarytus vertinimo modelius, poskyris suskirstytas į 4 dalis, siekiant įvertinti šios veiklos poveikį ekonomikos augimui, nedarbo lygiui ir pajamų nelygybei, poskyrį užbaigiant hipotezių tikrinimu, rezultatų taikymo galimybėmis ir galimomis tolesnių tyrimų kryptimis.

3.2.1. Verslo socialinės atsakomybės poveikio ekonomikos augimui Europos Sąjungos šalyse analizė

Verslo socialinės atsakomybės poveikio ekonomikos augimui vertinimas atliekamas remiantis pirmoje ir antroje disertacijos dalyse pristatytomis ekonominėmis teorijomis (atsakingo valdymo, suinteresuotųjų asmenų, integruotos socialinių sutarčių ir kt.), verslo socialinę atsakomybę ir ekonomikos augimą apibūdinančiais kintamaisiais, sudarytu teoriniu modeliu ir anksčiau apibrėžtais kitais vertinimo kriterijais. Remiantis antroje darbo dalyje išskirtu pirmuoju modeliu testuojama, kokį poveikį socialiai atsakinga verslo veikla turi ekonomikos augimui.

Vertinimas atliekamas sudarant sublokuotą (panelinių) duomenų modelius,

kuriuose priklausomas kintamasis yra BVP trejų metų vidutinis augimo tempas, nepriklausomi kintamieji – atskiri verslo socialinės atsakomybės rodikliai ir kontroliniai kintamieji – šalių socialiniai-ekonominiai rodikliai, kitų tyrėjų patvirtinti kaip turintys įtakos BVP augimo tempui. Siekiant patikrinti sudarytų modelių tinkamumą, buvo atlikti tiesiškumo, heteroskedastiškumo, autokoreliacijos ir skerspjūvio duomenų priklausomybės testai, įvertinta, ar yra multikolinearumas tarp atskirų dedamųjų.

Tikrinimas pradedamas pasirinktų ir mokslinėje literatūroje išskirtų kontrolinių kintamųjų tinkamumo įvertinimu. Atsižvelgiant į tai, atliekamas ekonomikos augimo modelio testavimas, įtraukiant tik išskirtus kontrolinius kintamuosius, t. y. socialinius-ekonominius valstybių rodiklius, ir vertinant jų poveikį BVP trejų metų vidutiniam augimo tempui (žr. 7 lentelę).

7 lentelė. Ekonomikos augimo modelio testavimas, įtraukiant kontrolinius kintamuosius

	Priklausomas kintamasis – BVP 1 gyventojui (trejų metų vidutinis augimo tempas)
Konstanta	0,020 (0,047)
Logaritmuotas realusis BVP (1 gyventojui) (ln Y)	-0,002 (0,006)
Bendrojo fiksuoto kapitalo formavimo išlaidos (% nuo BVP) (GFCF)	0,001 (0,001)
Žmogiškasis kapitalas (aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų dalis 15–64 m. gyventojų grupėje, %) (HC)	$-2,853 \times 10^{-4}$ ($3,382 \times 10^{-4}$)
Infliacija ($\Delta \ln$ HICP)	-0,178 (0,137)
Valdžios sektoriaus išlaidos (% nuo BVP) (GS)	-0,001** ($5,333 \times 10^{-4}$)
Išlaidos moksliniams tyrimams ir plėtrai (% nuo BVP) (R&D)	-0,005 (0,003)
Valstybės skola (% nuo BVP) (GD)	$6,942 \times 10^{-5}$ ($1,077 \times 10^{-4}$)
Korupcijos suvokimo indeksas (CPI)	0,001** ($2,450 \times 10^{-4}$)
Prekybos apimtis (% nuo BVP) (TO)	$1,648 \times 10^{-4***}$ ($5,582 \times 10^{-5}$)

	Priklausomas kintamasis – BVP 1 gyventojui (trejų metų vidutinis augimo tempas)
Darbingo amžiaus populiacijos augimas ($\Delta \ln \text{POP}$)	-0,927***
	(0,263)
Stebėjimų skaičius	189
R^2_{adj}	0,660
Wooldridge testo p reikšmė	$7,568 \times 10^{-11}$
White testo p reikšmė	$5,5 \times 10^{-5}$
Pesaran CD testo p reikšmė	0,135

* – reikšmingumo lygmuo 90 %; ** – reikšmingumo lygmuo 95 %; *** – reikšmingumo lygmuo 99 %. Reikšmės skliausteliuose – standartinė paklaida. Modeliai sudaryti įtraukiant laiko pseudokintamuosius ir stabilizuojant liekamąsias paklaidas.

Šaltinis: sudaryta autorės

Kintamieji, kurių ryšys su BVP trejų metų vidutinio augimo tempo rodikliu yra netiesinis, buvo logaritmuojami. Atlikus Pesaran CD testą patvirtinta, kad modeliuose nėra skerspjūvio duomenų priklausomybės ($p > 0,05$). Taip pat nenustatyta neįprastų nepriklausomų kintamųjų korelacijų (multikolinearumo) (gautos VIF reikšmės < 10). Remiantis Wooldridge testo rezultatais ($p < 0,001$), modelyje nustatyta liekamųjų paklaidų autokoreliacija. Taip pat White testo rezultatai ($p < 0,001$) parodė heteroskedastiškumą. Atsižvelgiant į tai, kad sudarytas modelis pasižymi heteroskedastiškumu ir autokoreliacija, ir siekiant tinkamai įvertinti pasirinktus reiškinius, pasitelktas Arellano stabilizuotųjų liekamųjų paklaidų regresijos metodas.

Sudarytas modelis paaiškina 66,0 % BVP vidutinio augimo tempo sklaidos. Jis atskleidžia ir tai, kad ekonomikos augimui reikšmingą teigiamą įtaką turėjo mažesnis korupcijos lygis (CPI) ($p = 0,028$) ir didesnė prekybos apimtis (TO) ($p = 0,008$). Atitinkamai reikšmingą neigiamą įtaką darė didesnės valdžios sektoriaus išlaidos (GS) ($p = 0,046$) ir gyventojų skaičiaus augimas ($\Delta \ln \text{POP}$) ($p = 0,002$).

Sudarytas modelis parodė teigiamą mažesnio *korupcijos lygio* ir ekonomikos augimo ryšį. Tai reiškia, kad valstybėse, kuriose korupcijos lygis mažėja ir pasikeičia vienu punktu, ekonomikos augimo tempas paspartėja 0,058 %. Korupcijos lygio sąsajas su ekonomikos augimu patvirtina ir anksčiau atlikti tyrimai (D'Agostino ir kt., 2016; Nguyen ir Duong, 2021; ir kt.). Mokslininkai Nguyen ir Duong (2021) atskleidžia, jog egzistuoja tiesioginė priklausomybė tarp valstybėse vyraujančio korupcijos lygio ir ekonomikos augimo. Jų teigimu, šešėlinės ekonomikos ir korupcijos kontrolė teigiamai veikia valstybių ekonomikos augimą. D'Agostino ir kt. (2016) atskleidžia korupcijos, valdžios sektoriaus išlaidų ir ekonomikos augimo tarpusavio ryšius, jie pabrėžia, kad korupcijos ir gynybos išlaidų (apimančių valdžios sektoriaus išlaidas) tarpusavio sąveika neigiamai veikia ekonomikos augimą. Todėl siekdamas prisidėti prie ekonomikos augimo valstybės turėtų mažinti korupcijos lygį ir vystyti gynybos išlaidų mažinimo politiką, kuri gali būti įgyvendinta per regioninio saugumo susitarimus. Tai

parodo, kad sudarytas modelis leidžia tinkamai interpretuoti korupcijos lygio pasikeitimus ir jų poveikį ekonomikos augimui.

Taip pat sudarytas modelis parodė teigiamą ryšį tarp didėjančios *prekybos apimties* ir ekonomikos augimo. Valstybės prekybos apimties nuo BVP didėjimas vienu procentiniu punktu paspartina tos valstybės ekonomikos augimą 0,016 %. Šios išvados sutampa su ankstesniais tyrinėjimais (Ramzan ir kt., 2019; Banday ir kt., 2021; ir kt.). Ramzan ir kt. (2019), tyrę atvirosios prekybos poveikį ekonomikos augimui, pabrėžia teigiamą jos įtaką, pasireiškiančią per didesnes technologijų perdavimo galimybes, dalijimąsi žiniomis naudojant žmogiškąjį kapitalą, didesnes galimybes pritaikyti inovatyvius veiklos sprendimus ir pan. Tyrimas rodo, kad teigiamas poveikis priklauso nuo bendrojo šių reiškinų produktyvumo ir tik jam esant užtikrinamas ekonomikos augimas. Banday ir kt. (2021) tyrimas taip pat rodo prekybos atvirumo teigiamą poveikį ekonomikos augimui. Atviroji prekyba skatina užsienio investicijas ir taip prisideda prie ekonomikos augimo. Tai reiškia, jog sudarytas modelis leidžia tinkamai interpretuoti prekybos apimties pokyčių ir ekonomikos augimo tarpusavio sąveiką.

Modelis parodo neigiamą didėjančių *valdžios sektoriaus išlaidų* poveikį ekonomikos augimui. Valstybėse, kuriose valdžios sektoriaus išlaidos nuo BVP didėja vienu procentiniu punktu, ekonominio augimo tempai lėtėja 0,100 %. Mokslinėje literatūroje tarp *valdžios sektoriaus išlaidų* ir ekonomikos augimo pastebimas dvejopas ryšys, jis gali būti išreikštas apverstos U formos kreive, t. y. didėjant valdžios sektoriaus išlaidoms, ekonomika pasižymi augimu iki tam tikro lūžio taško, po kurio didėjančios išlaidos ima neigiamai veikti ekonomikos augimą (Olaoye ir kt., 2020). Nepaisant to, tyrimai dažnai pabrėžia neigiamą jų poveikį ekonomikos augimui. D'Agostino ir kt. (2016) tyrimas atskleidžia, kad korupcija ir valdžios sektoriaus išlaidos neigiamai veikia ekonomikos augimą; Onifade ir kt. (2020) pabrėžia pasikartojančių didesnių valdžios sektoriaus išlaidų ir turimos valstybės skolos daromą neigiamą įtaką ekonomikos augimui. Autorių teigimu, neigiamas valdžios išlaidų poveikis gali būti kontroliuojamas peržiūrint jų paskirstymą atskiroms sritims, kontroliuojant švaistymą, kreipiant dėmesį į valstybės skolos pokyčius ir taikant papildomas kontrolės priemones ir pan. Mokslinė literatūra pagrindžia, kad sudarytas modelis leidžia tinkamai interpretuoti valdžios sektoriaus išlaidų poveikį ekonomikos augimui.

Modelis atskleidžia neigiamą didėjančios *populiacijos* poveikį ekonomikos augimui. Jis parodo, kad, populiacijos augimo tempams padidėjus vienu procentiniu punktu, ekonomikos augimas sulėtėja 0,927 %. Didėjančio gyventojų skaičiaus neigiamą poveikį ekonomikos augimui pagrindžia iki šiol atlikti įvairūs tyrimai, kuriuose nurodoma, kad staigūs pokyčiai lemia nedarbo didėjimą, įsidarbinimo galimybių mažėjimą ir pan. (Tadesse ir Dalango, 2020; ir kt.); neigiamą poveikį daro senstančios visuomenės dalies didėjimas ir darbingo amžiaus asmenų mažėjimas, kuris neigiamai veikia ekonomikos augimą (Abeywardhana, 2019; ir kt.), ir pan. Tadesse ir Dalango (2020), tyrę didėjančios populiacijos poveikį ekonomikos augimui, atskleidžia, kad populiacijos didėjimas dažnai būna susijęs su išaugusiu gimstamumu ar migracijos lygio pokyčiais, kurie neigiamai veikia visuomenės gerovę, t. y. didina bedarbių skaičių, lemia žemės dalies gyventojams mažėjimą, infrastruktūros trūkumą ir pan. Tačiau

tai dažnai išryškėja trumpuoju laikotarpiu. Abeywardhana (2019), analizavęs populiacijos poveikį ekonomikos augimui, pabrėžia, kad senstanti visuomenė, mažėjantis darbingo amžiaus gyventojų skaičius, didesnis sveikatos priežiūros įstaigų suteikiamų paslaugų poreikis ir pan. lemia populiacijos neigiamą poveikį ekonomikos augimui. Tai rodo, kad sudarytas modelis leidžia tinkamai interpretuoti populiacijos ir ekonomikos augimo tarpusavio ryšius.

Atsižvelgiant į šias išvadas ir šiomis kryptimis atliktus mokslinius tyrinėjimus, paaiškinančius teigiamą mažesnės korupcijos ir didesnės prekybos apimties poveikį ekonomikai ir atitinkamai neigiamą poveikį, susijusį su didesnėmis valdžios sektoriaus išlaidomis ir gyventojų skaičiaus augimu, galima teigti, kad sudarytas modelis yra logiškas ir gali būti naudojamas vertinant verslo socialinės atsakomybės poveikį ekonomikos augimui.

Siekiant įvertinti verslo investicijų įtaką ekonomikos augimui, sudaryti keturių tipų modeliai. Jų sudarymas siejasi su antroje darbo dalyje pateikta teorinio modelio hierarchine struktūra, išskiriant kintamuosius ir juos apibūdinančius rodiklius. Pirmame jų vertinama verslo investicijų aplinkosaugos srityje (% nuo BVP) įtaka, kai šios gėrybės atsiranda iš pagrindinės arba antrinės verslo veiklos, išskiriant investicijas į oro ir klimato gerinimą, atliekų tvarkymą, nuotekų tvarkymą ir kitą veiklą (žr. 8 priedo 1 lentelę).

Atliktas Pesaran CD testas parodė, kad nėra skerspjūvio duomenų priklausomybės ($p > 0,05$). Neįprastų nepriklausomų kintamųjų korelacijų (multikolinearumo) nenustatyta (gautos VIF reikšmės < 10). Visų Wooldridge testų rezultatai parodė liekamųjų paklaidų autokorelaciją ($p < 0,05$), o daugumos White testų rezultatai ($p < 0,05$) parodė ir heteroskedastiškumą, todėl taikytas Arellano stabilizuotųjų liekamųjų paklaidų regresijos metodas.

Tyrimas atskleidžia reikšmingą neigiamą verslo investicijų, nukreiptų į aplinkosaugą, kai šios srities gėrybės atsiranda iš pagrindinės arba antrinės verslo veiklos, susijusios su nuotekų tvarkymu ($EINV_{psww}$) (% nuo BVP), poveikį ekonomikos augimui. Apskaičiuotas įvertis parodė, kad vienu procentiniu punktu padidėjus šioms verslo investicijoms ekonomikos augimas sulėtėja 3,7 % ($p = 0,041$). Atkreiptinas dėmesys, kad vieno procento pokytis yra didelis pokytis ekonomikoje, todėl atliekant vertinimą tikslinga atsižvelgti į vidutinę, didžiausią ir mažiausią šio reikšminio reikšmę ES mastu (žr. 7 priedą), taip įvertinant realų galimą reikšminio poveikį ES valstybių ekonomikos augimui. Tiriamojoje imtyje vidutinis šio tipo investicijų pokytis tiriamuoju laikotarpiu buvo $8,980 \times 10^{-5}$ procentinio punkto. Didžiausias šio tipo investicijų augimas buvo 0,143 procentinio punkto. Tai rodo, kad 0,143 procentinio punkto padidėjus šioms investicijoms ekonomikos augimas sulėtėja 0,529 % ir tai leidžia teigti, kad investicijos į nuotekų tvarkymą yra nenaudingos ekonominiu požiūriu. Taip pat siekiant patikrinti, kaip ekonomikos augimą veikia šių investicijų sumažėjimas, tikslinga remtis didžiausią investicijų sumažėjimą parodančia reikšme. Didžiausias jų mažėjimas – 0,400 procentinio punkto, ir tai reiškia, kad šioms investicijoms sumažėjus 0,400 procentinio punkto ekonomikos augimas paspartėja 1,480 %. Vertinant vidutinį pokytį, pastebima, kad šioms investicijoms padidėjus $8,980 \times 10^{-5}$ procentinio punkto

ekonomikos augimas sulėtėja $3,323 \times 10^{-4}$ %.

Tokių rezultatus pagrindžia Peng ir kt. (2020) tyrimas. Tyrėjai atskleidžia, kad verslo finansinių išteklių nukreipimas į aplinkosaugos sritį sulėtina ekonomikos augimą. Vertinant ilgalaikėje perspektyvoje, pastebima, jog aplinkosaugos iniciatyvos susipina su ekonomikos reiškiniais ir ima skatinti ekonominę plėtrą. Autoriai pabrėžia, kad teigiamas poveikis ekonomikai gali būti pasiektas didinant visuomenės sąmoningumą, keičiant ūkio plėtros kryptį ir pan. Tai rodo, jog tyrimo rezultatai yra realūs ir gali būti naudojami tolesnio vertinimo etape.

Tyrimas tęsiamas vertinant verslo investicijų, nukreiptų į aplinkosaugą, poveikį ekonomikos augimui, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos (nukreiptos konkrečiam turtui formuoti) (EIN_{Vas}), taip sudarant antrojo tipo modelius. Kaip ir ankstesniuose modeliuose, investicijos vertintos išskaidant jas į tam tikras sritis – investicijas į neigiamų padarinių orui ir klimatui mažinimą, atliekų tvarkymą, nuotekų tvarkymą ir kitą veiklą (žr. 8 priedo 2 lentelę).

Kaip ir pirmuoju atveju, Pesaran CD testas parodė, kad nėra skerspjūvio duomenų priklausomybės ($p > 0,05$), taip pat nenustatyta multikolinearumo (gautos VIF reikšmės < 10). Wooldridge ir White testų rezultatai ($p < 0,05$) parodė liekamųjų paklaidų autokoreliaciją ir heteroskedastiškumą, todėl taikytas Arellano stabilizuotųjų liekamųjų paklaidų regresijos metodas.

Analizė parodė, kad verslo investicijos aplinkosaugos srityje, kai šios gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į konkretaus turto formavimą, reikšmingos įtakos ekonomikos augimui neturi ($p > 0,10$).

Trečiojo tipo modelių sudarymas yra paremtas verslo veikla, nukreipta į aplinkosaugą, apimant investicijas į švaresnes technologijas ir vertinant jų poveikį ekonomikos augimui. Taikytas vienodas išskirstymas kaip ir ankstesniuose modeliuose, pabrėžiant investicijas į oro ir klimato gerinimą, nuotekų tvarkymą, atliekų tvarkymą ir kitą veiklą (žr. 8 priedo 3 lentelę).

Pesaran CD testas parodė, kad nėra skerspjūvio duomenų priklausomybės ($p > 0,05$) Taip pat nenustatyta multikolinearumo (gautos VIF reikšmės < 10). Wooldridge ir White testų rezultatai ($p < 0,001$) parodė liekamųjų paklaidų autokoreliaciją ir heteroskedastiškumą, todėl buvo taikytas Arellano stabilizuotųjų liekamųjų paklaidų regresijos metodas.

Sudarius modelius, kuriuose nepriklausomi kintamieji yra verslo investicijos aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į švaresnes technologijas, nustatyta, kad tik atskiri šias investicijas sudarantys kintamieji turi reikšmingą įtaką ekonomikos augimui. Reikšminga verslo investicijų įtaka ekonomikos augimui nustatyta tik modeliuose, kurie skirti įvertinti, kaip BVP augimą veikia minėtos investicijos į neigiamų padarinių orui ir klimatui mažinimą (*EIN_{Vactoc}*) (% nuo BVP) ir nuotekų tvarkymą (*EIN_{Vactww}*) (% nuo BVP). Apskaičiuotas įvertis parodė, kad vienu procentiniu punktu nuo BVP padidėjus verslo investicijoms aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į švaresnes oro ir klimato technologijas (*EIN_{Vactoc}*) (% nuo BVP), ekonomikos augimas sulėtėja 2,3 % ($p = 0,042$). Kaip aptarta anksčiau,

tikslinga šio reiškinio poveikį ekonomikos augimui vertinti kreipiant dėmesį į reiškinio vidutinę, didžiausią ir mažiausią reikšmes (žr. 7 priedą). Tiriamajoje imtyje vidutinis šio tipo investicijų pokytis buvo $-3,640 \times 10^{-4}$ procentinio punkto, didžiausias jų augimas – 0,735 procentinio punkto ir didžiausias sumažėjimas – $-0,779$ procentinio punkto. Atsižvelgiant į tai, 0,735 procentinio punkto padidėjus šioms investicijoms ekonomikos augimas sulėtėja 1,691 %. Tai rodo, kad šios investicijos neigiamai veikia ekonominę šalių plėtrą. Kreipiant dėmesį į didžiausią šių investicijų sumažėjimą (t. y. 0,779 procentinio punkto), pastebima, kad joms sumažėjus 0,779 procentinio punkto ekonomikos augimas paspartėja 1,792 %. Vertinant vidutinę reikšmę pastebima, kad šioms investicijoms sumažėjus $-3,640 \times 10^{-4}$ procentinio punkto ekonomikos augimas paspartėja $8,372 \times 10^{-4}$ %. Tai atskleidžia, jog verslo priimti sprendimai, susiję su šią veikla, tiriamuoju laikotarpiu teigiamai veikė ekonomikos augimą.

Vienu procentiniu punktu nuo BVP padidėjus verslo investicijoms aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į nuotekų tvarkymo technologijas (*EINVactww*) (% nuo BVP), apskaičiuotas įvertis rodo, kad ekonomikos augimas padidėja 21,9 % ($p = 0,004$). Tai atskleidžia, kad didesnę teigiamą poveikį ekonomikos augimui turi verslo investicijos, nukreiptos į nuotekų tvarkymo technologijų diegimą. Verslo investicijos veikia prekybos apimtis, mažina nedarbo rodiklius ir pan., kurie lemia ekonomikos augimą. Šis poveikis yra milžiniškas ekonomikoje, todėl norint patikslinti, kaip stipriai tai paveiktų ekonomikos augimą, socialinės atsakomybės poveikis vertinamas atsižvelgiant į šio reiškinio vidutinę, didžiausią ir mažiausią reikšmes. Vidutinis šių investicijų pokytis tiriamajoje imtyje buvo $9,680 \times 10^{-6}$ procentinio punkto. Jis paspartino ekonomikos augimą $2,120 \times 10^{-4}$ %. Tai rodo, kad tiriamuoju laikotarpiu verslas priėmė efektyvius sprendimus, susijusius su finansinių išteklių, nukreiptų į šią veiklą, paskirstymu. Maksimalus minėtų investicijų į nuotekų tvarkymo technologijas pokytis buvo 0,063 procentinio punkto, ir tai atskleidžia, kad vieno procentinio punkto pokytis yra gana didelis ir mažai tikėtinas. Atsižvelgiant į tai, 0,063 procentinio punkto padidėjus šioms investicijoms ekonomikos augimas padidėja 1,38 %. Vertinant didžiausią šių investicijų sumažėjimą (t. y. 0,086 procentinio punkto), pastebima, kad joms sumažėjus 0,086 procentinio punkto ekonomikos augimas sulėtėja 1,883 %.

Tokias išvadas patvirtina ir iki šiol atlikti kiti moksliniai tyrinėjimai, kuriuose pagrindžiama, kad egzistuoja šių investicijų ir ekonomikos augimo (Lyeonov ir kt., 2019; Zamir ir Mujahid, 2022; ir kt.) ryšys – didėjančios investicijos į aplinkosaugą, susijusią su klimato ir oro tarša, lėtina ekonomikos augimą (Makarov ir kt., 2020; ir kt.) ir investicijos į nuotekas skatina ekonomikos augimą; ir atvirkščiai, ekonomikos stiprėjimas skatina investicijas į nuotekų įrenginių tobulinimą (Liao ir kt., 2021; Zhang ir kt., 2021; ir kt.).

Atlikti tyrimai rodo, kad investicijos į technologijas negarantuoja teigiamo rezultato dėl nuolatinio ilgalaikio investavimo trūkumo, interesų trūkumo, neskaidraus lėšų panaudojimo, teisės aktų spragų ar teisės normų nesilaikymo, sparčios aplinkos taršos didėjimo ir pan. (Mikhno ir kt., 2021; ir kt.). Zamir ir Mujahid (2022) atliktas tyrimas rodo, kad investicijos į technologijas teigiamai veikia ekonomikos augimą.

Tačiau stiprėjanti ekonomika ir didėjantys taršos rodikliai lėtina ekonomikos augimo tempus. Hao ir kt. (2018) išskiria oro taršos svarbą, kurios didėjimas sumažina BVP rodiklius. Kiti tyrėjai pažymi, kad stiprėjanti ekonomika skatina didėjančias investicijas, nukreiptas į nuotekų valymo įrenginių gerinimą (Liao ir kt., 2021). Atkreiptinas dėmesys, kad nuotekų didėjimo tempai vystantis ekonomikai yra mažesni nei vidutiniai ekonomikos augimo tempai, todėl nuotekų tvarkymo priemonės turi reikšmingą teigiamą poveikį jų tvarkymui ir ekonomikos augimui (Zhang ir kt., 2021). Tai rodo, kad sudaryti modeliai yra logiški ir pateikti rezultatai aktualūs.

Sudaryti ketvirtojo tipo modeliai, kuriuose nepriklausomi kintamieji yra verslo investicijos aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, susijusios su nefinansinio turto įsigijimais (% nuo BVP). Vertinamas šio reiškinio poveikis ekonomikos augimui, išskiriant verslo socialinę atsakomybę, nukreiptą į oro ir klimato gerinimą, nuotekų tvarkymą, atliekų tvarkymą ir kitą veiklą (žr. 8 priedo 4 lentelę).

Pesaran CD testas parodė, kad nėra skerspjūvio duomenų priklausomybės ($p > 0,05$). Taip pat nepastebėta multikolinearumo (gautos VIF reikšmės < 10). Atlikus Wooldridge ir White testus, rezultatai parodė liekamųjų paklaidų autokoreliaciją ir heteroskedastiškumą ($p < 0,001$), todėl buvo taikomas Arellano stabilizuotųjų liekamųjų paklaidų regresijos metodas.

Atlikta analizė parodė, kad tik vienas iš šias investicijas apimančių reiškinų – investicijos, nukreiptos į neigiamų padarinių orui ir klimatui mažinti – turi reikšmingą neigiamą poveikį ekonomikos augimui (*EINVafo*) (% nuo BVP). Apskaičiuotas įvertis parodė, kad vienu procentiniu punktu padidėjus verslo investicijoms aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į nefinansinio turto įsigijimus, susijusius su oro ir klimato gerinimu (*EINVafo*) (% nuo BVP), ekonomikos augimas sulėtėja 1,74 % ($p = 0,037$). Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad tiriamojoje imtyje vidutinė šio tipo investicijų pokyčio reikšmė buvo $-3,920 \times 10^{-4}$ procentinio punkto, didžiausias jų augimas buvo 0,667 procentinio punkto ir didžiausias sumažėjimas – 0,653 procentinio punkto (žr. 7 priedą). Atsižvelgiant į tai, 0,667 procentinio punkto padidėjus šioms investicijoms ekonomikos augimas sulėtėja 1,161 %. Vertinant didžiausią pastarųjų investicijų sumažėjimą (t. y. 0,653 procentinio punkto), pastebima, jog investicijoms sumažėjus 0,653 procentinio punkto ekonomikos augimas paspartėja 1,136 %. Vidutinis šių investicijų pokytis tiriamojoje imtyje paspartino ekonomikos augimą $6,821 \times 10^{-4}$ %.

Tokią išvadą patvirtina ir ankstesni atlikti tyrimai vertinant aplinkosaugos investicijų, nukreiptų į oro taršos mažinimą ir klimato kaitos stabdymą, poveikį ekonomikos augimui (Makarov ir kt., 2020; ir kt.).

Atsižvelgiant į tai, kad dalis sudarytų modelių neparodė reikšmingo poveikio ekonomikos augimui ir jie buvo nustatyti tik 4 modeliuose – apimančiuose investicijas, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagrindinės arba antrinės verslo veiklos; investicijas į aplinkosaugą, kai gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į švaresnes technologijas; ir aplinkosaugos investicijas, kai gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į nefinansinio turto įsigijimus, kurie teorinio modelio

hierarchinėje struktūroje (pateikta antroje disertacijos dalyje) sudaro kintamuosius, tolesnė analizė tęsiama vertinant šių kintamųjų poveikį kintamųjų pogrupiams, t. y. bendrosioms verslo investicijoms, nukreiptoms į aplinkosaugą.

Remiantis teorinio modelio hierarchine struktūra, nustatomas kintamųjų pogrupių poveikis ekonomikos augimui. Todėl tolesnio modelio sudarymas grindžiamas bendro investicijų poveikio ekonomikos augimui nustatymu (žr. 8 priedo 5 lentelę).

Vertinant modelio tinkamumą ir patikimumą, nustatyta, kad modelio struktūra tenkina visas sąlygas – Pesaran CD testas neparodė skerspjuvio duomenų priklausomybės ($p > 0,05$), multikolinearumo nepastebėta (gautos VIF reikšmės < 10). White testas heteroskedastiškumo neparodė ($p > 0,05$). Dėl Wooldridge testo rezultatų, kurie parodė liekamųjų paklaidų autokoreliaciją ($p < 0,01$), buvo taikomas Arellano stabilizuotųjų liekamųjų paklaidų regresijos metodas.

Atlikta analizė parodė, jog bendrosios verslo investicijos, nukreiptos į aplinkosaugą (% nuo BVP), neturi reikšmingo poveikio ekonomikos augimui ($p > 0,10$).

Tolesnis vertinimas tęsiamas sudarant modelį, į kurį įtraukiamos verslo išlaidos aplinkosaugai, kurios nėra susijusios su investicijomis, ir taip vertinant šį kintamųjų pogrupį (žr. 8 priedo 6 lentelę).

Vertinant sudaryto modelio tinkamumą ir remiantis anksčiau išskirtomis sąlygomis, nustatyta, kad skerspjuvio duomenų priklausomybės nėra (Pesaran CD testo $p > 0,05$), multikolinearumo nepastebėta (gautos VIF reikšmės < 10). Tačiau Wooldridge ir White testų rezultatai parodė liekamųjų paklaidų autokoreliaciją ir heteroskedastiškumą ($p < 0,05$), todėl buvo taikomas Arellano stabilizuotųjų liekamųjų paklaidų regresijos metodas.

Atliktas tyrimas parodė neigiamą išlaidų poveikį ekonomikos augimui. Remiantis šio modelio rezultatais, vienu procentiniu punktu padidėjus verslo išlaidoms aplinkosaugos srityje, nesusijusioms su investicijomis (*EEXex-inv*) (% nuo BVP), apskaičiuotas įvertis rodo, kad ekonomikos augimas sulėtėja 0,968 % ($p = 0,036$). Tiriamajoje imtyje vidutinis pastarųjų išlaidų pokytis buvo 0,007 procentinio punkto, didžiausias augimas – 0,997 procentinio punkto ir didžiausias sumažėjimas – -1,132 procentinio punkto. Įvertinus tai, kad tiriamoje imtyje vidutinis šių išlaidų pokytis buvo 0,007 procentinio punkto, galima teigti, kad šios išlaidos sulėtino ekonomikos augimą 0,007 %. Tai atskleidžia, kad verslo priimami sprendimai ir veiksmai, susiję su šia sritimi, neigiamai paveikė ekonomikos augimą. Taip pat 0,997 procentinio punkto padidėjus šioms išlaidoms, ekonomikos augimas sulėtėja 0,967 %. Tai reiškia, jog kuo daugiau verslas skiria dėmesio tokioms išlaidoms, tuo lėčiau ekonomika augs. Vertinant didžiausių tokių išlaidų sumažėjimą (t. y. 1,132 procentinio punkto), pastebima, kad joms sumažėjus 1,132 procentinio punkto ekonomikos augimas paspartėja 1,10 %.

Tokių rezultatų pagrindžia ir ankstesni tyrimai, kuriuose teigiama, jog išlaidos aplinkosaugai neigiamai veikia ekonomikos augimą (Soare ir kt., 2015; Pan ir kt., 2020; ir kt.). Soare ir kt. (2015) tyrimas atskleidžia atvirkštinio ryšio tarp ekonomikos augimo ir išlaidų aplinkos apsaugai egzistavimą, teigdami, jog yra stipri neigiama koreliacija. Tai rodo, jog gauti tyrimo rezultatai yra realūs ir gali būti naudojami tolesniuose tyrimo etapuose.

Kitų modelių sudarymas remiasi verslo socialinės atsakomybės, nukreiptos į socialinę veiklą, poveikio ekonomikos augimui nustatymu. Vertinimas atliekamas kreipiant dėmesį tik į verslo išlaidas darbuotojų mokymams ir kvalifikacijai kelti (žr. 8 priedo 7 lentelę).

Sudaryti modeliai tenkina šiuos reikalavimus – Pesaran CD testo reikšmė $p > 0,05$, multikolinearumo nepastebėta (gautos VIF reikšmės < 10). White testas heteroskedastiškumo neparodė ($p > 0,05$). Dėl Wooldridge testo, kuris parodė liekamųjų paklaidų autokoreliaciją ($p < 0,05$), rezultatų buvo taikomas Arellano stabilizuotųjų liekamųjų paklaidų regresijos metodas.

Atlikta duomenų analizė parodė, kad socialiai atsakinga verslo veikla, susijusi su išlaidomis darbuotojams, reikšmingos įtakos ekonomikos augimui neturi ($p > 0,10$).

Atsižvelgiant į tai, kad socialinę veiklą apibūdinantis kintamasis neturi reikšmingo poveikio ekonomikos augimui, tolesnis vertinimas atliekamas sudarant verslo socialinės atsakomybės vertinimo modelį, pagrįstą aplinkos apsaugos išlaidų ir investicijų kintamųjų pogrupiais (žr. 8 priedo 8 lentelę).

Šis modelis sudaromas vertinant suminę verslo išlaidų ir investicijų įtaką ekonomikos augimui. Pesaran CD testas parodė, kad nėra skerspjūvio duomenų priklausomybės ($p > 0,05$). Taip pat multikolinearumo nepastebėta (gautos VIF reikšmės < 10). White testas heteroskedastiškumo neparodė ($p > 0,05$). Wooldridge testo rezultatai parodė liekamųjų paklaidų autokoreliaciją ($p < 0,05$), todėl buvo taikomas Arellano stabilizuotųjų liekamųjų paklaidų regresijos metodas.

Tyrimas atskleidžia investicijų ir išlaidų daromą neigiamą poveikį ekonomikos augimui. Remiantis šio modelio rezultatais, vienu procentiniu punktu padidėjus verslo išlaidoms ir investicijoms aplinkosaugos srityje (*EEX*) (% nuo BVP) apskaičiuotas įvertis rodo, jog ekonomikos augimas sulėtėja 0,7 % ($p = 0,029$). Tiriamojoje imtyje vidutinis šių išlaidų ir investicijų pokytis buvo $-2,100 \times 10^{-4}$ procentinio punkto, didžiausias jų augimas – 1,213 procentinio punkto ir didžiausias sumažėjimas – $-0,762$ procentinio punkto. Vertinant vidutinį investicijų ir išlaidų pokytį pastebima, kad jų sumažėjimas tiriamuoju laikotarpiu (t. y. $-2,100 \times 10^{-4}$ procentinio punkto) paspartino ekonomikos augimą $1,470 \times 10^{-4}$ %. Tai reiškia, kad vertinant ES lygmeniu verslo priimti sprendimai, susiję su šiomis investicijomis ir išlaidomis, teigiamai paveikė ekonomikos augimą tiriamuoju laikotarpiu. Vertinant didžiausią reikšmę pastebima, kad 1,213 procentinio punkto padidėjus šioms investicijoms ir išlaidoms ekonomikos augimas sulėtėja 0,849 %. Vadinasi, ekonomikos augimas yra lėtesnis dėl šios veiklos. Kreipiant dėmesį į didžiausią tokių investicijų ir išlaidų sumažėjimą (t. y. 0,762 procentinio punkto), pastebima, kad joms sumažėjus 0,762 procentinio punkto ekonomikos augimas paspartėja 0,533 %. Tokią reiškinį tarpusavio priklausomybę patvirtina ir anksčiau aptarti moksliniai tyrinėjimai.

Bendrosios išvados ir pasiūlymai. Atlikta verslo socialinės atsakomybės poveikio ekonomikos augimui analizė atskleidė šių reiškinų tarpusavio priklausomybę ir parodė, į kokias sritis verslas turi orientuotis arba skirti mažiau dėmesio, siekdamas prisidėti prie ekonomikos augimo ir visuomenės gerovės kūrimo. Tyrimas atliktas sudarant 1 modelį pasirinktą kontrolinių kintamųjų tinkamumui įvertinti ir 24 modelius

siekiant įvertinti verslo socialinės atsakomybės poveikį ekonomikos augimui.

Nors tyrimas neparodė bendrųjų investicijų įtakos ekonomikos augimui, teigti, kad bendrosios investicijos neveikia šio reiškinių, negalime dėl nustatyto reikšmingo poveikio atskirose investicijų srityse, parodančiose, kad:

- vienu procentiniu punktu nuo BVP padidėjus verslo investicijoms aplinkosaugos srityje, kai šios gėrybės atsiranda iš pagrindinės arba antrinės verslo veiklos, susijusios su nuotekų tvarkymu (*EINVpsww*) (% nuo BVP), apskaičiuotas įvertis rodo, kad ekonomikos augimas sulėtėja 3,7 %. Rezultatai vertinti kreipiant dėmesį į vidutinę, mažiausią ir didžiausią šių investicijų reikšmes. Vertinant vidutinį pokytį, pastebima, kad šioms investicijoms padidėjus $8,980 \times 10^{-5}$ procentinio punkto ekonomikos augimas sulėtėja $3,323 \times 10^{-4}$ %. Didžiausia reikšmė atskleidžia, kad 0,143 procentinio punkto padidėjus šioms investicijoms ekonomikos augimas sulėtėja 0,529 %. Kreipiant dėmesį į mažiausią reikšmę, pastebėta, kad šioms investicijoms sumažėjus 0,400 procentinio punkto ekonomikos augimas paspartėja 1,480 %;
- vienu procentiniu punktu nuo BVP padidėjus verslo investicijoms aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į švaresnes oro ir klimato technologijas (*EINVactoc*) (% nuo BVP), apskaičiuotas įvertis rodo, kad ekonomikos augimas sulėtėja 2,3 %. Rezultatai vertinti kreipiant dėmesį į vidutinę, mažiausią ir didžiausią šių investicijų reikšmes. Vertinant vidutinę reikšmę pastebima, kad šioms investicijoms sumažėjus $-3,640 \times 10^{-4}$ procentinio punkto ekonomikos augimas paspartėja $8,372 \times 10^{-4}$ %. Didžiausios reikšmės vertinimas atskleidė, jog 0,735 procentinio punkto padidėjus šioms investicijoms ekonomikos augimas sulėtėja 1,691 %. Kreipiant dėmesį į mažiausią reikšmę, pastebėta, kad šioms investicijoms sumažėjus 0,779 procentinio punkto ekonomikos augimas paspartėja 1,792 %;
- vienu procentiniu punktu nuo BVP padidėjus verslo investicijoms aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į nuotekų tvarkymo technologijas (*EINVactww*) (% nuo BVP), apskaičiuotas įvertis rodo, kad ekonomikos augimas padidėja 21,9 %. Rezultatai vertinti kreipiant dėmesį į vidutinę, mažiausią ir didžiausią šių investicijų reikšmes. Vertinant vidutinį šių investicijų pokytį pastebima, kad joms pasikeitus $9,680 \times 10^{-6}$ procentinio punkto ekonomikos augimas paspartėja $2,120 \times 10^{-4}$ %. Vertinant didžiausią reikšmę pastebėta, kad 0,063 procentinio punkto padidėjus šioms investicijoms ekonomikos augimas paspartėja 1,38 %. Vertinant didžiausią šių investicijų sumažėjimą, pastebima, kad joms sumažėjus 0,086 procentinio punkto ekonomikos augimas sulėtėja 1,883 %;
- vienu procentiniu punktu nuo BVP padidėjus verslo investicijoms aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į nefinansinio turto įsigijimus, susijusius su oro ir klimato gerinimu (*EINVafoc*) (% nuo BVP), apskaičiuotas įvertis rodo, kad ekonomikos augimas sulėtėja 1,74 %. Rezultatai vertinti kreipiant dėmesį į vidutinę, mažiausią ir didžiausią šių investicijų reikšmes. Vertinant vidutinį šių investicijų pokytį

pastebima, kad joms pasikeitus $3,920 \times 10^{-4}$ procentinio punkto ekonomikos augimas paspartėja $6,821 \times 10^{-4}$ %. Taip pat vertinant didžiausią reikšmę pastebėta, kad 0,667 procentinio punkto padidėjus šioms investicijoms ekonomikos augimas sulėtėja 1,161 %. Kreipiant dėmesį į mažiausią reikšmę, pastebėta, kad šioms investicijoms sumažėjus 0,653 procentinio punkto ekonomikos augimas paspartėja 1,136 %.

Atskleisti tyrimo rezultatai parodė, kad verslo investicijos ekonomiką gali veikti tiek teigiamai, tiek ir neigiamai, priklausomai nuo jų panaudojimo srities. Verslas, kuriam aplinkosaugos gėrybių kūrimas yra pagrindinė arba antrinė veikla, ekonomikos augimą gali paveikti neigiamai, t. y. jį sulėtinti. Šis reiškinys pastebimas nukreipiant verslo investicijas į nuotekų tvarkymą. Tai atskleidžia tam tikrą prieštarą – ši veikla yra neatskiriama ekonomikos dalis, siekiant kuo ilgiau išsaugoti turimus gamtinius išteklius, tačiau tokie veiksmai neigiamai veikia pačią ekonomiką ir prisideda prie valstybių ekonominio augimo lėtėjimo.

Taip pat tyrimas parodė, kad verslas, kuriam socialiai atsakinga veikla yra pagalbinė verslo vystymo sritis, turėtų investicijas kreipti į technologijų diegimą, susijusį su nuotekų tvarkymu, ir mažiau orientuotis į neigiamų oro taršos ir klimato kaitos padarinių mažinimą siekdamas reikšmingai prisidėti prie ekonominių valstybės pokyčių ir paspartinti ekonomikos augimą. Atitinkamai verslas, kuriam aplinkosaugos gėrybes kurti yra pagalbinė verslo vystymo veikla, investicijas į oro ir klimato gerinimą turėtų riboti ir taip siekti sumažinti neigiamą poveikį ekonomikos augimui. Šis reiškinys, vertinant bendrame kontekste, turi didžiausią neigiamą poveikį ekonomikos augimui ir jį lėtina.

Atliktas tyrimas taip pat parodė verslo išlaidų (neapimant investicijų) neigiamą poveikį ekonomikos augimui, t. y. vienu procentiniu punktu padidėjus šioms išlaidoms apskaičiuotas įvertis rodo, kad ekonomikos augimas sulėtėja 0,968 %. Rezultatai vertinti kreipiant dėmesį į vidutinę, mažiausią ir didžiausią šių investicijų reikšmes. Tiriamojoje imtyje vidutinis pastarųjų išlaidų pokytis buvo 0,007 procentinio punkto ir jis sulėtino ekonomikos augimą 0,007 %. Vertinant didžiausią reikšmę pastebėta, jog 0,997 procentinio punkto padidėjus šioms išlaidoms ekonomikos augimas sulėtėja 0,967 %. Vertinant didžiausią tokių išlaidų sumažėjimą, pastebima, kad joms sumažėjus 1,132 procentinio punkto ekonomikos augimas paspartėja 1,10 %.

Lygiai taip pat, vertinant išlaidas ir investicijas apskritai, joms padidėjus vienu procentiniu punktu apskaičiuotas įvertis rodo, jog ekonomikos augimas sulėtėja 0,7 %. Tai rodo, kad investicijų daromas teigiamas poveikis (nuotekų tvarkymo srityje, kai tai yra pagalbinė verslo veikla) nusveriamas kitų investicijų ir išlaidų daromas neigiamas įtakos, dėl to bendrosios investicijos ir išlaidos neigiamai veikia ekonominę valstybių plėtrą.

Taip pat atliktas tyrimas atskleidė, kad, vertinant išlaidas ir investicijas atskirai, mažiausias neigiamas poveikis ekonomikos augimui matomas investicijų srityje, kai tai yra pagrindinė arba antrinė verslo veikla, ir išlaidų srityje. Tai rodo, kad toks tikslingas išlaidų ir investicijų panaudojimas daro mažiausią neigiamą poveikį valstybės ekonomikos augimui ir ekonominiu požiūriu yra naudingiausias.

Atlikto tyrimo rezultatai kelia klausimų dėl socialinės atsakomybės kaip reiškinių reikšmės. Socialinės atsakomybės sritis turi teigiamą socialinį efektą – prisideda prie taršos mažėjimo, visuomenės sveikatos gerinimo, visuomenės narių švietimo, visuomeninių iniciatyvų įgyvendinimo ir pan., tačiau poveikis ekonomikos augimui, kuris yra vienas svarbiausių reiškinių vertinant valstybių ekonominę plėtrą ir stabilumą, turi neigiamą poveikį. Tai reiškia, kad, neatsižvelgiant į socialinės atsakomybės teikiamą naudą visuomenei, su juo susijusios veiklos įgyvendinimas yra ekonomiškai nenaudingas valstybės lygmeniu ir verslas, prisidedamas prie aplinkosaugos, iš dalies stabdo ekonominį šalių vystymąsi. Nepaisant to, verslas negali atsakyti tokių iniciatyvų ir turi prisidėti prie aplinkosaugos įgyvendinimo taip ribodamas daromą neigiamą poveikį aplinkai ir visuomenei.

Atlikto tyrimo rezultatai yra aktualūs ir gali padėti verslui pasirinkti sritis, kurios ekonomiškai naudingesnės, arba sritis, kurios turėtų mažiausią neigiamą poveikį ekonomikos augimui. Taip pat tyrimo rezultatai gali padėti atitinkamoms institucijoms formuoti tokią politiką, kuri skatintų verslą savo dėmesį skirti sritims, sukuriančioms didžiausią naudą visuomenei.

Mokslinė literatūra pagrindžia atlikto tyrimo rezultatus ir parodo, kad verslo socialinės atsakomybės sritis reikalauja tolesnių tyrimų. Tai reiškia, kad ši mokslinė problema gali būti plėtojama kreipiant dėmesį į atskirus socialinę atsakomybę sudarančius kintamuosius, vertinant jų poveikį valstybės ekonominei gerovei, atskiriems valstybės ekonominės gerovės kintamiesiems ir pan.

Tolesniam etape atliekamas verslo socialinės atsakomybės poveikio nedarbo lygiui vertinimas.

3.2.2. Verslo socialinės atsakomybės poveikio nedarbo lygiui Europos Sąjungos šalyse analizė

Verslo socialinės atsakomybės poveikio nedarbo lygiui vertinimas atliekamas remiantis pirmoje disertacijos dalyje pristatytais ekonomikos teorijomis (suiteresuo-tųjų asmenų, socialinių sutarčių ir pan.), geriausiai šiuos reiškinius apibūdinančiais kintamaisiais ir pan. Remiantis antrąjį darbo dalyje sudarytu antruoju empiriniu modeliu testuojama, kaip verslo socialiai atsakinga veikla veikia nedarbo lygį.

Empirinis tyrimas pradedamas sudaryto modelio testavimu, siekiant nustatyti, ar jis yra logiškas ir tinkamas vertinant verslo socialinės atsakomybės poveikį nedarbo lygiui. Tikrinimas atliekamas įtraukiant tik kontrolinius kintamuosius – pridėtinę vertę ($\Delta \ln GDP$), žmogiškąjį kapitalą (aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų dalies 15–64 m. gyventojų grupėje pokytis, %) (ΔHC) ir ankstesnių metų infliaciją ($\Delta \ln HICP_1$) – ir vertinant jų poveikį priklausomam kintamajam – nedarbo lygiui. Nors šis testas atskleidė logiškus ir tinkamus rezultatus, tolesniuose vertinimuose, įtraukus verslo socialinės atsakomybės rodiklius, pastebima skerspjūvio duomenų priklausomybės problema, t. y. Pesaran CD testo reikšmė $p < 0,05$. Iš sudarytų 24 modelių (įtraukus verslo socialinę atsakomybę) šis reiškinys išryškėja 7 modeliuose, ir tai reiškia, kad įtraukti rodikliai yra glaudžiai tarpusavyje susiję, todėl gauti rezultatai taikant šią struktūrą

negali būti laikomi aktualiais ir patikimais.

Skerspjuvio duomenų priklausomybės problema buvo sprendžiama modelius testuojant 2 papildomais būdais (ir sudarant papildomai 48 atskirus modelius, t. y. 24 modelius kiekvienu atveju):

- *į modelius įtraukiant svertinius eksporto partnerių nedarbo lygio koeficientus.* Taip darant prielaidą, kad, pasikeitus nedarbo lygiui eksportuojančioje valstybėje, nedarbo lygis pasikeičia šalyje, į kurią importuojamos prekės, pvz., jei Vokietijos eksporto partnerė yra Belgija, 1 % padidėjus nedarbo lygiui Vokietijoje, eksporto kiekiai mažėja, dėl to poveikį jaučia ir Belgijos rinka. Mažėjant importuojamų prekių daliai (ypač toms prekėms, kurios naudojamos kitų gaminių gamybai) nedarbo lygis Belgijoje didėja.

Svertiniai šalies eksporto partnerių nedarbo lygio koeficientai gauti susumavus eksporto į šalis partneres dalies koeficientus, padaugintus iš tų šalių nedarbo lygio pokyčio (žr. 4 formulę).

$$k = E_1 * \Delta U_1 + E_2 * \Delta U_2 + \dots E_{22} * \Delta U_{22} \quad (4)$$

Kur:

E – eksporto į šalį dalis; ΔU – nedarbo lygio pokytis.

Į tiesinės regresijos modelius prie kontrolinių kintamųjų pridėjus svertinius eksporto partnerių nedarbo lygio koeficientus duomenų skerspjuvio priklausomybė iš dalies sumažėjo (Pesaran CD p reikšmės padidėjo). Nepaisant to, šio testo p rezultatų reikšmės 7 modeliuose išliko mažesnės ($p < 0,05$):

- *į modelius įtraukiant svertinius eksporto partnerių ekonomikos augimo koeficientus.* Taip darant prielaidą, kad prastėjanti ekonominė situacija eksportuojančioje šalyje neigiamai paveikia ekonomikos augimą importuojančioje šalyje, taip prisidedant ir prie nedarbo lygio didėjimo. Pvz., jei Vokietijos eksporto partnerė yra Belgija, Vokietijoje ekonomikai susitraukus 1 %, eksporto kiekiai mažėja, dėl kurių paveikiama ir Belgijos rinka. Mažėjant importuojamų prekių daliai (ypač toms prekėms, kurios naudojamos kitų gaminių gamybai), Belgijos ekonomika traukiasi, taip mažindama darbo jėgos poreikį ir padidindama nedarbo lygį.

Svertiniai šalies eksporto partnerių ekonomikos augimo koeficientai gauti susumavus eksporto į šalis partneres dalies koeficientus, padaugintus iš tų šalių logaritmuoto BVP (vienam gyventojui) rodiklio pokyčio (žr. 5 formulę).

$$k = E_1 * \Delta \ln (GDP_1) + E_2 * \Delta \ln (GDP_2) + \dots E_{22} * \Delta \ln (GDP_{22}) \quad (5)$$

Kur:

E – eksporto į šalį dalis; $\Delta \ln (GDP)$ – ekonomikos augimas.

Įtraukus svertinius eksporto partnerių ekonomikos augimo koeficientus, modelių kokybė dar labiau pagerėjo. Pesaran CD testo p reikšmė daugelyje naujai sudarytų modelių yra didesnė nei 0,05 ir tik viename modelyje ji mažesnė. Atsižvelgiant į teigiamą

šio reiškinio poveikį ir į tai, jog tik viename modelyje gauta mažesnė Pesaran CD testo p reikšmė, nuspręsta modelius papildyti į vertinimus įtraukiant papildomą kintamąjį – svertinį šalies eksporto partnerių ekonomikos augimo koeficientą, taip padidinant sudarytų modelių tinkamumą, patikimumą ir rezultatų aktualumą.

Išsprendus šią problemą, verslo socialinės atsakomybės poveikio nedarbo lygiui vertinimas pradedamas pagrindinio modelio tinkamumo tikrinimu, t. y. įtraukiant anksčiau išreikštus kontrolinius kintamuosius ir svertinius eksporto partnerių ekonomikos augimo koeficientus (žr. 8 lentelę).

8 lentelė. Nedarbo lygio modelio testavimas, įtraukiant kontrolinius kintamuosius ir svertinį eksporto partnerių ekonomikos augimą

	Priklausomas kintamasis – nedarbo lygio pokytis
Konstanta	2,449*** (0,367)
Pridėtinė vertė ($\Delta \ln$ GDP)	-15,650*** (5,515)
Žmogiškojo kapitalo (aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų dalies 15–64 m. gyventojų grupėje pokytis, %) (ΔHIC)	0,057 (0,037)
Ankstesnių metų infliacija ($\Delta \ln$ HICP_1)	19,110** (9,031)
Svertinis eksporto partnerių ekonomikos augimas	-39,180*** (6,861)
Stebėjimų skaičius	253
R^2_{adj}	0,442
Wooldridge testo p reikšmė	$1,067 \times 10^{-4}$
White testo p reikšmė	$7,000 \times 10^{-6}$
Pesaran CD testo p reikšmė	0,119

* – reikšmingumo lygmuo 90 %; ** – reikšmingumo lygmuo 95 %; *** – reikšmingumo lygmuo 99 %. Reikšmės skliausteliuose – standartinė paklaida. Modeliai sudaryti įprastų mažiausių kvadratų tiesinės regresijos metodu (angl. OLS), įtraukiant laiko pseudokintamuosius ir stabilizuojant liekamąsias paklaidas.

Šaltinis: sudaryta autorės

Kintamieji, kurių ryšys su nedarbo lygio pokyčio rodikliu yra netiesinis, buvo logaritmuojami. Atlikus Pesaran CD testą patvirtinta, kad modeliuose nėra skerspjūvio duomenų priklausomybės ($p > 0,05$). Taip pat nenustatyta neįprastų nepriklausomų kintamųjų korelacijų (multikolinearumo) (gautos VIF reikšmės < 10). Remiantis Wooldridge testo rezultatais ($p < 0,001$), modelyje nustatyta liekamųjų paklaidų autokoreliacija. Taip pat White testo rezultatai ($p < 0,001$) parodė heteroskedastiškumą. Atsižvelgiant į tai, kad sudarytas modelis pasižymi heteroskedastiškumu ir autokoreliacija

ir siekiant tinkamai įvertinti pasirinktus reiškinius, pasitelktas Arellano stabilizuotųjų liekamųjų paklaidų regresijos metodas.

Sudarytas modelis paaiškina 44,2 % nedarbo lygio pokyčio. Atskleisti rezultatai rodo, kad didesnę nedarbo lygį lėmė didesnė ankstesnių metų infliacija ($\Delta \ln HICP\_1$) ($p = 0,046$). Atitinkamai nedarbo lygio mažėjimui įtaką darė didesnė pridėtinė vertė ($\Delta \ln GDP$) ($p = 0,010$) ir didesnis svertinis eksporto partnerių ekonomikos augimas ($p < 0,001$). Nustatyta, kad aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų dalis 15–64 m. gyventojų grupėje šiam reiškiniui poveikio neturi. Pridėtinei vertei padidėjus vienu procentu, šalies nedarbo lygis sumažėja 0,156 procentinio punkto. Vienu procentu padidėjus kainų lygiui, nedarbo lygis padidėja 0,191 procentinio punkto (esant vienu metų atsilikimui). Vienu procentu išaugus eksporto partnerių ekonomikai, šalies nedarbo lygis sumažėja 0,392 procentinio punkto. Šiuos rezultatus patvirtina ir iki šiol atlikti moksliniai tyrinėjimai, kuriuose pabrėžiama, kad nedarbo lygį didina infliacija (Gomis-Porqueras ir kt., 2020; Santoso ir Kristiyanto, 2021; ir kt.) ir jį mažina didesnė pridėtinė vertė (Bartolucci ir kt., 2018; ir kt.) bei didesnis svertinis eksporto partnerių ekonomikos augimas (Dritsakis ir Stomatiou, 2018; Perez ir Matsaganis, 2019; ir kt.).

Gomis-Porqueras ir kt. (2020), tyrę *infliacijos*, nedarbo ir kapitalo 76-iose valstybėse ryšius, atskleidžia, kad didėjanti infliacija turi teigiamą poveikį nedarbo lygiui, t. y. ji didina ir neigiamai veikia bendrąją vartojimą. Panašūs rezultatai atskleidžiami Santoso ir Kristiyanto (2021) tyrime. Tyrėjai vertina 7-is Rytų Javos provincijoje esančius miestus ir nedarbo bei infliacijos pokyčius juose. Analizė atskleidžia, kad didėjanti infliacija lėmė nedarbo lygio didėjimą. Tačiau didėjantis darbo užmokestis, esant fiksuotiems kitiems reiškiniais, mažina nedarbą. Remiantis šiais tyrimais, galima teigti, kad didėjant infliacijai nedarbo lygis taip pat yra linkęs didėti.

Nustatę reikšmingą *pridėtinės vertės* ir nedarbo lygio ryšį, Bartolucci ir kt. (2018) pabrėžia šių reiškinių svarbą krizių valdymo laikotarpiams. Esant ekonomikos nuosmukiui ir mažėjančiam BVP, nedarbas didėja tiek mažas, tiek dideles pajamas gaunančiose šalyse. Atsigavimas dideles pajamas gaunančiose šalyse yra lėtesnis, lyginant su BVP pokyčiais, kurie buvo laikotarpiu prieš krizę, t. y. teigiamas BVP padidėjimo poveikis mažinant nedarbą yra nedidelis. Taip pat tyrimas atskleidė, kad nedarbo jautrumas BVP pokyčiams mažas pajamas gaunančiose šalyse yra mažesnis, todėl būtinos adekvačios priemonės ilgalaikiam ekonomikos augimui palaikyti ir nedarbo lygiui mažinti. Tai rodo, kad pridėtinė vertė turi reikšmingą teigiamą poveikį mažinant nedarbo lygį.

Autoriai pabrėžia valstybių tarpusavio priklausomumą teigdami, kad ekonominė situacija ar socialinė visuomenės narių padėtis vienoje valstybėje daro poveikį kitos valstybės ekonomikai, su kuria ji turi glaudų ryšį, t. y. vysto prekybą, priklauso sąjungai, turi panašią geografinę padėtį ir pan. (Dritsakis ir Stomatiou, 2018; Perez ir Matsaganis, 2019; ir kt.). Todėl galima daryti prielaidą, jog didesnis *svertinis eksporto partnerių ekonomikos augimas* daro poveikį nedarbo lygiui valstybėje. Tyrėjai Perez ir Matsaganis (2019) kaip pavyzdį pateikia valstybės skolų krizę, kuri 2010 m. išplito nuo Graikijos iki kitų euro zonos valstybių. Įvedus bendrą valiutą, Pietų Europos valstybės turėjo didelį deficitą. Jį sumažinti ir sustabdyti didėjančią nedarbą galėjo tik

reguliavimo suvaržymų mažinimas taip padedant verslui susidoroti su sumažėjusia vidaus paklausa ir suteikiant galimybių konkuruoti tarptautinėse rinkose. Didėjantis eksportas turėjo sukurti naujas darbo vietas, sumažinti nedarbo rodiklius ir stabilizuoti ekonomiką. Tačiau tokios iniciatyvos kiekviename ekonomikoje pasireiškė šiek tiek skirtingai – Graikijoje eksportas augo nedaug ir nesukūrė pakankamai papildomų darbo vietų; Ispanijoje ir Portugalijoje jis buvo didesnis, tačiau nesukūrė tiek papildomų vietų, kad kompensuotų ankstesnį darbo praradimą, ir pan. Nepaisant to, autoriai pabrėžia valstybių tarpusavio priklausomumą. Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad ES valstybės taip pat veikia viena kitą ir ekonominė padėtis vienoje valstybėje narėje daro poveikį kitai valstybei narei per bendrų interesų įgyvendinimą, tarptautinių įsipareigojimų laikymąsi, prekybą ir pan. Dritsakis ir Stomatiou (2018) tyrimas pabrėžia valstybių tarpusavio priklausomybę ir kaip pavyzdį pateikia 2008 m. ekonominės krizės laikotarpį. Tyrėjai taip pat atskleidžia teigiamą eksporto poveikį ekonomikos augimui ir nedarbo mažinimui. Tai rodo, kad valstybių ekonomikos yra tarpusavyje susijusios ir veikia viena kitą. Taip pat tyrimas atskleidė eksporto ir ekonomikos augimo svarbą ir reikšmę mažinant nedarbo lygį.

Įvertinus apžvelgtus tyrimus sudarytas modelis, kuriame nedarbo lygis yra veikiamas didesnės infliacijos ($\Delta \ln HICP_1$), mažesnės pridėtinės vertės ($\Delta \ln GDP$) ir mažesnio svartinio eksporto partnerių ekonomikos augimo, yra logiškas ir tinkamas vertinant verslo socialinės atsakomybės poveikį nedarbo lygiui. Tolesnis vertinimas atliekamas sudarant atskirus modelius, į kuriuos įtraukiami verslo socialinės atsakomybės kintamieji ir juos apibūdinantys rodikliai, taip išlaikant antroje disertacijos dalyje pristatytą teorinio modelio hierarchinę struktūrą.

Siekiant nustatyti verslo socialinės atsakomybės poveikį nedarbo lygiui, sudaromi pirmojo tipo modeliai, įtraukiant verslo investicijas aplinkosaugos srityje, kai šios gėrybės atsiranda iš pagrindinės arba antrinės verslo veiklos, nukreiptos į oro ir klimato gerinimą, atliekų tvarkymą, nuotekų tvarkymą ir kitą veiklą (žr. 9 priedo 1 lentelę).

Atliktas Pesaran CD testas parodė, kad nėra skerspjūvio duomenų priklausomybės ($p > 0,05$). Taip pat neįprastų nepriklausomų kintamųjų koreliacijų (multikolinearumo) nenustatyta (gautos VIF reikšmės < 10). Visų Wooldridge testų rezultatai parodė liekamųjų paklaidų autokoreliaciją ($p < 0,001$), o White testų rezultatai ($p < 0,01$) – heteroskedastiškumą, todėl taikytas Arellano stabilizuotųjų liekamųjų paklaidų regresijos metodas.

Tyrimas atskleidė neigiamą investicijų poveikį nedarbo lygiui. Reikšminga verslo investicijų įtaka nedarbo lygiui nustatyta modelyje, kuris skirtas įvertinti, kaip nedarbo lygį veikia investicijos aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagrindinės arba antrinės verslo veiklos, nukreiptos į neigiamų padarinių orui ir klimatui mažinimą ($\Delta EINVpsoc$). Vienu procentiniu punktu padidėjus šioms investicijoms (% nuo BVP), apskaičiuotas įvertis rodo, kad nedarbo lygis padidėja 1,259 procentinio punkto ($p = 0,044$). Būtina atkreipti dėmesį, kad tiriamojoje imtyje vidutinė šio tipo investicijų pokyčio reikšmė buvo lygi $-5,140 \times 10^{-5}$, didžiausias augimas buvo 0,028 procentinio punkto ir didžiausias sumažėjimas – $-0,039$ procentinio punkto (žr.

7 priedą). Vertinant vidutinį šių investicijų pokytį matyti, kad joms sumažėjus $-5,140 \times 10^{-5}$ procentinio punkto nedarbo lygis sumažėja $6,471 \times 10^{-5}$ procentinio punkto. Tai atskleidžia, kad verslo priimti sprendimai, susiję su šiomis investicijomis, teigiamai paveikė nedarbo lygį, t. y. jį sumažino. Taip pat 0,028 procentinio punkto padidėjus tokioms investicijoms, nedarbo lygis padidėja 0,035 procentinio punkto. Vertinant didžiausią šių investicijų sumažėjimą (t. y. 0,039 procentinio punkto), matyti, kad joms sumažėjus 0,039 procentinio punkto nedarbo lygis sumažėja 0,049 procentinio punkto.

Tokių rezultatus pagrindžia Liu ir kt. (2021) tyrimas. Jame pabrėžiama, kad investicijos, susijusios su oro taršos mažinimo ir klimato kaitos reguliavimo tikslais, neigiamai veikia nedarbo lygį. Tyrėjai atkreipia dėmesį, kad šios veiklos įgyvendinimas pagrindiniuose oro tarša pasižyminčiuose Kinijos miestuose teigiamai paveikė taršos rodiklius, t. y. juos sumažino (vidutiniškai 26 %), tačiau tai pakoregavo ir darbo jėgos poreikį, jis taip pat sumažėjo (maždaug 3 %). Focacci (2021), tyrusi nedarbo lygio, robotizacijos, technologijų plėtros ir CO₂ kiekio ryšius, atskleidžia, kad investicijos siekiant sumažinti oro taršą nedarbo lygį gali veikti tiek teigiamai, tiek neigiamai, ir tai priklauso nuo valstybėse vyraujančios reguliavimo politikos ir verslo galimybių perkvalifikuoti darbuotojus. Neigiamas efektas dažniausiai išryškėja trumpuoju laikotarpiu. Tai rodo, kad socialiai atsakinga verslo veikla, nukreipta į oro ir klimato gerinimą, gali neigiamai paveikti nedarbo lygį, todėl tyrimo rezultatai yra logiški ir aktualūs.

Tyrimas tęsiamas vertinant verslo investicijų, nukreiptų į aplinkosaugą, poveikį nedarbo lygiui, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos (nukreiptos konkrečiam turtui formuoti), taip sudarant antrojo tipo modelius. Kaip ir ankstesniuose modeliuose, investicijos vertintos išskiriant investicijas į oro ir klimato gerinimą, atliekų tvarkymą, nuotekų tvarkymą ir kitą veiklą (žr. 9 priedo 2 lentelę). Taip įvertinami kintamieji ir juos apibūdinantys rodikliai.

Pesaran CD testas atskleidė, kad viename modelyje yra skerspjūvio duomenų priklausomybė ($p > 0,05$). Kaip aptarta anksčiau, atsižvelgiant į tai, jog šis reiškinys pasireiškė tik viename modelyje, jis gali būti naudojamas vertinimui atlikti. Multikolinearumo nenustatyta (gautos VIF reikšmės < 10). Wooldridge ir White testų rezultatai ($p < 0,01$) parodė liekamųjų paklaidų autokoreliaciją ir heteroskedastiškumą, todėl taikytas Arellano stabilizuotųjų liekamųjų paklaidų regresijos metodas.

Tyrimas atskleidė teigiamą šių investicijų poveikį mažinant nedarbo lygį. Reikšminga verslo investicijų įtaka nedarbo lygio pokyčiui nustatyta modelyje, kuriuo siekta įvertinti, kaip nedarbo lygio pokytį veikia verslo investicijos, kai šios gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į konkretų aplinkosaugos turto formavimą, susijusį su nuotekų tvarkymo sritimi ($\Delta EINV_{asww}$) (% nuo BVP). Vienu procentiniu punktu padidėjus šios rūšies investicijoms (% nuo BVP), apskaičiuotas įvertis rodo, kad nedarbo lygis sumažėja 9,805 procentinio punkto ($p < 0,001$). Tai rodo, jog investicijos į šią sritį labiau įveiklina darbo jėgą, sukuria papildomų darbo vietų. Siekiant nustatyti, kaip šios investicijos paveikė nedarbo lygį, tikslinga remtis vidutine, didžiausia ir mažiausia reikšmėmis. Tiriamojoje imtyje vidutinis šio tipo investicijų pokytis buvo $-2,490 \times 10^{-4}$ procentinio punkto, didžiausias augimas – 0,058

procentinio punkto ir didžiausias sumažėjimas – $-0,078$ procentinio punkto. Vertinant vidutinį investicijų pokytį (t. y. $-2,490 \times 10^{-4}$ procentinio punkto) matyti, kad šis pokytis nedarbo lygį padidina $0,002$ procentinio punkto. Vertinant didžiausią šių investicijų reikšmę, akivaizdu, kad joms padidėjus $0,058$ procentinio punkto nedarbo lygis sumažėja $0,569$ procentinio punkto. Vertinant didžiausią tokių investicijų sumažėjimą (t. y. $0,078$ procentinio punkto), matyti, kad joms sumažėjus $0,078$ procentinio punkto nedarbo lygis padidėja $0,765$ procentinio punkto.

Tyrimo rezultatai pagrindžiami ankstesniais moksliniais tyrinėjimais. Malki ir kt. (2017), analizavę vandens išsaugojimo galimybes Maroke, pabrėžia nuotekų tvarkymo svarbą. Tyrėjų teigimu, galimybės išvalyti vandenį ir jį panaudoti laukams ir pasėliams drėkinti ne tik padeda išsaugoti vandens atsargas, bet ir teigiamai veikia ekonomiką, t. y. prisideda prie geresnio derliaus, ir taip didinamos gyventojų pajamos, gerinamas pragyvenimo lygis, mažinamas skurdas ir nedarbas. Tai rodo teigiamą investicijų poveikį mažinant nedarbo lygį šalyse ir patvirtina atlikto tyrimo rezultatus.

Toliau sudaromi trečiojo tipo modeliai, leidžiantys įvertinti verslo aplinkosaugos investicijų poveikį nedarbo lygiui, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į švaresnes technologijas (% nuo BVP) (žr. 9 priedo 3 lentelę).

Pesaran CD testas parodė, kad nėra skerspjūvio duomenų priklausomybės ($p > 0,05$). Taip pat neįprastų nepriklausomų kintamųjų koreliacijų (multikolinearumo) nenustatyta (gautos VIF reikšmės < 10). Wooldridge ir White testų rezultatai parodė liekamųjų paklaidų autokoreliaciją ir heteroskedastiškumą ($p < 0,001$). Dėl šios priežasties taikytas Arellano stabilizuotųjų liekamųjų paklaidų regresijos metodas.

Pastebimas teigiamas ir neigiamas šių investicijų poveikis nedarbo lygiui. Sudarius modelius, skirtus įvertinti, kaip nedarbo lygį veikia verslo investicijos aplinkosaugos srityje, kai šios gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į švaresnes technologijas, pastebėta, jog jos turi reikšmingą poveikį nedarbo lygiui tik tada, kai yra nukreiptos į oro ir klimato gerinimą ir atliekų tvarkymą. Vienu procentiniu punktu padidėjus verslo investicijoms aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į švaresnes technologijas oro ir klimato gerinimo srityje ($\Delta EINVactoc$) (% nuo BVP), apskaičiuotas įvertis rodo, kad nedarbo lygis sumažėja $1,849$ procentinio punkto ($p = 0,001$). Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad tiriamojoje imtyje vidutinis šio tipo investicijų pokytis buvo $-3,640 \times 10^{-4}$ procentinio punkto, didžiausias augimas – $0,735$ procentinio punkto, o didžiausias sumažėjimas – $-0,779$ procentinio punkto. Vidutinis metinis šių investicijų pokytis ($-3,640 \times 10^{-4}$ procentinio punkto) tiriamojoje imtyje nedarbo lygį padidina $6,730 \times 10^{-4}$ procentinio punkto. Kreipiant dėmesį į didžiausią šių investicijų reikšmę, pastebėta, kad investicijoms padidėjus $0,735$ procentinio punkto nedarbo lygis sumažėja $1,359$ procentinio punkto.

Taip pat nustatyta, kad vienu procentiniu punktu padidėjus verslo investicijoms aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į švaresnes technologijas atliekų tvarkymo srityje ($\Delta EINVactw$) (% nuo BVP), apskaičiuotas įvertis rodo, kad nedarbo lygis padidėja $15,220$ procentinio

punkto ($p = 0,01$). Šios investicijos, lyginant su kitomis, turi didžiausią poveikį nedarbo lygiui. Svarbu atkreipti dėmesį, kad tiriamojoje imtyje vidutinis šio tipo investicijų pokytis buvo $-1,940 \times 10^{-5}$ procentinio punkto, didžiausias augimas – 0,048 procentinio punkto ir didžiausias sumažėjimas – -0,061 procentinio punkto. Vidutinis metinis šių investicijų pokytis ($-1,940 \times 10^{-5}$ procentinio punkto) nedarbo lygį sumažina $2,953 \times 10^{-4}$ procentinio punkto. Vertinant didžiausią šių investicijų reikšmę, pastebėta, kad joms padidėjus 0,048 procentinio punkto nedarbo lygis padidėja 0,731 procentinio punkto. Kreipiant dėmesį į didžiausią investicijų sumažėjimą matyti, kad:

- verslo investicijų aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į švaresnes technologijas oro ir klimato gerinimo srityje ($\Delta EINVactoc$) (% nuo BVP), didžiausias sumažėjimas buvo 0,779 procentinio punkto; tai rodo, kad jų sumažėjimas 0,779 procentinio punkto nedarbo lygį padidina 1,440 procentinio punkto;
- investicijų aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į švaresnes technologijas atliekų tvarkymo srityje ($\Delta EINVactw$) (% nuo BVP), didžiausias sumažėjimas buvo 0,061 procentinio punkto; todėl joms sumažėjus 0,061 procentinio punkto, nedarbo lygis sumažėja 0,928 procentinio punkto.

Šiuos rezultatus patvirtina kiti moksliniai tyrinėjimai (Sinha ir kt., 2020; Xin ir kt., 2021; Liu ir Feng; 2022). Sinha ir kt. (2020), tyrę technologinės pažangos ir oro taršos ryšius 10-yje aukštus taršos rodiklius turinčių Artimųjų Rytų ir Šiaurės Afrikos valstybių, pabrėžia, kad naujų technologijų kūrimas ir inovatyvių sprendimų taikymas gali teigiamai paveikti nedarbo lygį, t. y. jį sumažinti, dėl papildomų darbingo amžiaus asmenų įveiklinimo galimybių. Kadangi valstybės pasižymi sąlygiškai dideliais nedarbo rodikliais, tokios iniciatyvos gali būti laikomos kaip priemonės nedarbui mažinti. Tyrėjai pabrėžia kasybos sektorių, kuris gali būti labiausiai paveiktas pereinant nuo tradicinių išteklių gavimo būdų prie technologijomis grįstos veiklos. Kiti tyrėjai taip pat atskleidžia glaudžius nedarbo lygio ir CO₂ kiekio ryšius, pabrėždami šių reiškinų tarpusavio ryšį – didelį nedarbą turinčios šalys ar krizę išgyvenančios valstybės pasižymi didesniais CO₂ kiekiais ir atitinkamai mažą nedarbo lygį ar pakilimą išgyvenančios šalys pasižymi mažais CO₂ kiekiais (Xin ir kt., 2021; Liu ir Feng, 2022). Tai leidžia daryti prielaidą, kad technologijų plėtra, inovatyvių sprendimų adaptavimas rinkoje ir pan. didina užimtumą, mažina oro taršos rodiklius, didina visuomenės pajamas ir socialinį sąmoningumą. Tai rodo, jog gauti rezultatai yra realūs ir aktualūs.

Lygiai taip pat investicijos į technologijas, susijusias su atliekų tvarkymu, gali neigiamai paveikti nedarbo lygį, t. y. jį padidinti. Taip yra dėl to, kad technologijų plėtra dažnai sumažina darbo jėgos poreikį, todėl verslui tenka dalį asmenų perkvalifikuoti arba sumažinti jų skaičių. Šią išvadą patvirtina ir anksčiau aptarti moksliniai tyrimai. Tai rodo, kad atlikto tyrimo rezultatai yra realūs ir logiški.

Sudaryti ketvirtojo tipo modeliai, kuriuose nepriklausomi kintamieji yra verslo investicijos aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, apimančios nefinansinio turto įsigijimus (% nuo BVP). Vertinamas šio reiškinio poveikis nedarbo lygiui, išskiriant socialinę atsakomybę, nukreiptą į oro

ir klimato gerinimą, nuotekų tvarkymą, atliekų tvarkymą ir kitą veiklą (žr. 9 priedo 4 lentelę).

Pesaran CD testas parodė, kad nėra skerspjūvio duomenų priklausomybės ($p > 0,05$), neįprastų nepriklausomų kintamųjų korelacijų (multikolinearumo) nenustatyta (gautos VIF reikšmės < 10). Atlikus Wooldridge ir White testus, rezultatai parodė liekamųjų paklaidų autokoreliaciją ir heteroskedastiškumą ($p < 0,001$), todėl buvo taikomas Arellano stabilizuotųjų liekamųjų paklaidų regresijos metodas.

Atliktas tyrimas atskleidė teigiamą šių investicijų poveikį nedarbo lygiui. Verslo investicijos aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į nefinansinio turto įsigijimus, turi reikšmingą poveikį nedarbo lygiui, kai jos apima oro ir klimato gerinimo arba nuotekų tvarkymo sritis. Nustatyta, kad vienu procentiniu punktu padidėjus verslo investicijoms aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į nefinansinio turto įsigijimus oro ir klimato srityje ($\Delta EINVafoc$) (% nuo BVP), apskaičiuotas įvertis rodo, kad nedarbo lygis sumažėja 1,372 procentinio punkto ($p = 0,02$). Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad tiriamojoje imtyje vidutinė šių investicijų pokyčio reikšmė buvo lygi $-3,920 \times 10^{-4}$ procentinio punkto, didžiausias augimas buvo 0,667 procentinio punkto ir sumažėjimas – 0,653 procentinio punkto (žr. 7 priedą). Vertinant vidutinį investicijų pokytį (t. y. $-3,920 \times 10^{-4}$ procentinio punkto) matyti, kad šis nedarbo lygį padidina $5,378 \times 10^{-4}$ procentinio punkto. Vertinant didžiausią šių investicijų reikšmę pastebima, kad jų padidėjimas 0,667 procentinio punkto nedarbo lygį sumažina 0,915 procentinio punkto. Kreipiant dėmesį į didžiausią pastarųjų investicijų sumažėjimą (t. y. 0,653 procentinio punkto), matyti, kad joms sumažėjus 0,653 procentinio punkto nedarbo lygis padidėja 0,896 procentinio punkto. Tai atskleidžia, kad verslas turi didinti investicijas į šią sritį ir taip prisidėti prie nedarbo lygio mažinimo regione.

Lygiai taip pat vienu procentiniu punktu padidėjus verslo investicijoms aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į nefinansinio turto įsigijimus nuotekų tvarkymo srityje ($\Delta EINVafww$) (% nuo BVP), apskaičiuotas įvertis rodo, kad nedarbo lygis sumažėja 6,875 procentinio punkto ($p = 0,03$). Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad tiriamojoje imtyje vidutinis šio tipo investicijų pokytis buvo $-3,490 \times 10^{-4}$ procentinio punkto, didžiausias augimas – 0,068 procentinio punkto ir sumažėjimas – 0,121 procentinio punkto (žr. 7 priedą). Vidutinis metinis šių investicijų pokytis ($-3,490 \times 10^{-4}$ procentinio punkto) per tiriamą laikotarpį nedarbo lygį padidino 0,002 procentinio punkto. Vertinant didžiausią reikšmę pastebima, kad šioms investicijoms padidėjus 0,068 procentinio punkto nedarbo lygis sumažėja 0,467 procentinio punkto. Taip pat atsižvelgiant į didžiausią šių investicijų sumažėjimą (t. y. 0,121 procentinio punkto), matyti, kad joms sumažėjus 0,121 procentinio punkto nedarbo lygis padidėja 0,832 procentinio punkto. Tai atskleidžia, kad verslas turi būti skatinamas savo finansinius išteklius nukreipti į šią sritį ir taip prisidėti prie nedarbo lygio mažinimo.

Tokias išvadas patvirtina ir anksčiau aptarti moksliniai tyrinėjimai. Atkreiptinas dėmesys, kad verslo investicijos į nefinansinį turtą – žemę, vandens telkinius, miškus ir pan. – sukuria papildomas darbo vietas asmenims, kurie ieško, vertina šiuos objektus

ir jų atnešamą naudą verslui, taip pat ir tiems, kurie turi užtikrinti įsigyjamo turto tinkamą priežiūrą ir administravimą.

Siekiant išlaikyti antroje disertacijos dalyje pristatytą teorinio modelio hierarchinę struktūrą, tyrimas tęsiamas vertinant išskirtų kintamųjų poveikį kintamųjų pogrupiams, todėl toliau vertinamas bendrų investicijų poveikis nedarbo lygiui (žr. 9 priedo 5 lentelę).

Vertinant modelio tinkamumą ir patikimumą, nustatyta, kad modelio struktūra tenkina visas sąlygas – Pesaran CD testas neparodė skerspjuvio duomenų priklausomybės ($p > 0,05$), multikolinearumo nepastebėta (gautos VIF reikšmės < 10). Dėl Wooldridge bei White testo rezultatų, kurie parodė liekamųjų paklaidų autokoreliaciją ir heteroskedastiškumą ($p < 0,001$), buvo taikomas Arellano stabilizuotųjų liekamųjų paklaidų regresijos metodas.

Atlikta analizė parodė, kad bendrosios verslo investicijos, nukreiptos į aplinkosaugą (% nuo BVP), reikšmingo poveikio nedarbo lygiui neturi ($p > 0,10$).

Tolesnis vertinimas tęsiamas sudarant modelį, į kurį įtraukiamos verslo išlaidos aplinkosaugos srityje, nesusijusios su investicijomis (*EEXex-inv*) (žr. 9 priedo 6 lentelę).

Vertinant sudaryto modelio tinkamumą ir remiantis anksčiau išskirtomis sąlygomis, nustatyta, kad skerspjuvio duomenų priklausomybės nėra (Pesaran CD testo $p > 0,05$), multikolinearumo taip pat nepastebėta (gautos VIF reikšmės < 10). Tačiau Wooldridge ir White testų rezultatai parodė liekamųjų paklaidų autokoreliaciją ir heteroskedastiškumą ($p < 0,001$), todėl buvo taikomas Arellano stabilizuotųjų liekamųjų paklaidų regresijos metodas.

Sudarytas modelis parodo, kad verslo išlaidos aplinkosaugai (nesusijusios su investicijomis) reikšmingo poveikio nedarbo lygiui neturi ($p > 0,10$).

Atliekant verslo socialinės atsakomybės poveikio nedarbo lygiui vertinimą, būtina nustatyti verslo socialinės atsakomybės, nukreiptos į socialinę veiklą, įtaką priklausomam kintamajam (žr. 9 priedo 7 lentelę).

Vertinant modelio tinkamumą ir patikimumą, nustatyta, kad modelio struktūra tenkina visas sąlygas – Pesaran CD testas neparodė skerspjuvio duomenų priklausomybės ($p > 0,05$), multikolinearumo nepastebėta (gautos VIF reikšmės < 10). Dėl Wooldridge testo rezultatų, kurie parodė liekamųjų paklaidų autokoreliaciją ($p < 0,05$), buvo taikomas Arellano stabilizuotųjų liekamųjų paklaidų regresijos metodas.

Atlikta duomenų analizė parodė, kad verslo socialiai atsakinga veikla, susijusi su išlaidomis darbuotojams, reikšmingos įtakos nedarbo lygio pokyčiui neturi ($p > 0,10$).

Atsižvelgiant į tai, kad socialinė veikla neparodė reikšmingo poveikio priklausomam kintamajam, tolesnis vertinimas atliekamas sudarant verslo socialinės atsakomybės vertinimo modelį, pagrįstą tik aplinkos apsaugos išlaidomis ir investicijomis (remiantis antroje darbo dalyje pristatyta teorinio modelio hierarchine struktūra) (žr. 9 priedo 8 lentelę).

Atlikus Pesaran CD testą patvirtinta, kad modelyje nėra skerspjuvio duomenų priklausomybės ($p > 0,05$). Taip pat neįprastų nepriklausomų kintamųjų koreliacijų (multikolinearumo) nenustatyta (gautos VIF reikšmės < 10). Remiantis Wooldridge testo

rezultatais ($p < 0,001$), modelyje nustatyta liekamųjų paklaidų autokoreliacija. White testo rezultatai ($p < 0,001$) parodė, kad modelis pasižymi heteroskedastiškumu. Atsižvelgiant į tai ir siekiant tinkamai įvertinti pasirinktus reiškinius, pasitelktas Arellano stabilizuotųjų liekamųjų paklaidų regresijos metodas.

Atlikta analizė neleido patvirtinti, kad investicijos ir išlaidos, nukreiptos į aplinkosaugą (% nuo BVP), vertinant jas apskritai, neturi reikšmingo poveikio nedarbo lygiui ($p > 0,10$). Nepaisant to, negalima teigti, kad verslo dėmesys aplinkosaugai nėra reikšmingas ir neprisideda prie nedarbo lygio pokyčių ES šalyse. Dalis išskirtų nepriklausomų kintamųjų ir su jais sudaryti modeliai parodė reikšmingą poveikį nedarbo lygiui.

Bendrosios išvados ir pasiūlymai. Atliktas tyrimas atskleidė tiek teigiamą, tiek ir neigiamą verslo socialinės atsakomybės poveikį nedarbo lygiui. Analizė grindžiama sudarant 1 modelį kontrolinių kintamųjų tinkamumui įvertinti ir 24 modelius atskirų verslo socialinės atsakomybės kintamųjų poveikiui tiriamajam reiškiniui patikrinti ir įvertinti. Atkreiptinas dėmesys, kad ne visos verslo socialinės atsakomybės sritys turi reikšmingą poveikį tiriamajam reiškiniui ir jų indėlis mažinant nedarbo lygį ES yra skirtingas. Atliktas bendrasis verslo socialinės atsakomybės, nukreiptos į aplinkosaugą ir socialinę veiklą, vertinimas neparodė reikšmingo poveikio nedarbo lygiui. Tačiau negalime teigti, kad socialiai atsakinga verslo veikla neveikia nedarbo lygio, nes reikšmingi reiškiniai tarpusavio ryšiai pastebimi vertinant atskirus socialinės atsakomybės kintamuosius, kurie atskleidė, kad:

- vienu procentiniu punktu padidėjus verslo investicijoms aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybes kurti yra pagrindinė arba antrinė verslo veikla, nukreipta į neigiamų padarinių orui ir klimatui mažinimą (% nuo BVP), apskaičiuotas įvertis rodo, kad nedarbo lygis padidėja 1,259 procentinio punkto. Rezultatai vertinti kreipiant dėmesį į vidutinę, mažiausią ir didžiausią šių investicijų reikšmes. Vertinant vidutinį investicijų pokytį (t. y. $-5,140 \times 10^{-5}$ procentinio punkto) matyti, kad nedarbo lygį tai sumažina $6,471 \times 10^{-5}$ procentinio punkto. Taip pat vertinant didžiausią reikšmę pastebėta, kad investicijoms padidėjus 0,028 procentinio punkto nedarbo lygis padidėja 0,035 procentinio punkto. Vertinant didžiausią šių investicijų sumažėjimą, pastebima, kad joms sumažėjus 0,039 procentinio punkto nedarbo lygis sumažėja 0,049 procentinio punkto;
- vienu procentiniu punktu padidėjus verslo investicijoms aplinkosaugos srityje, kai šios gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į konkretų aplinkosaugos turto formavimą, susijusį su nuotekų tvarkymo sritimi (% nuo BVP), apskaičiuotas įvertis rodo, kad nedarbo lygis sumažėja 9,805 procentinio punkto. Rezultatai vertinti kreipiant dėmesį į vidutinę, mažiausią ir didžiausią šių investicijų reikšmes. Vertinant vidutinį investicijų pokytį (t. y. $2,490 \times 10^{-4}$ procentinio punkto) matyti, kad nedarbo lygį jis padidina 0,002 procentinio punkto. Vertinant didžiausią reikšmę pastebėta, kad, investicijoms padidėjus 0,058 procentinio punkto, nedarbo lygis sumažėja 0,569 procentinio punkto. Taip pat kreipiant dėmesį į didžiausią šių investicijų sumažėjimą, matyti, kad

- joms sumažėjus 0,078 procentinio punkto nedarbo lygis padidėja 0,765 procentinio punkto;
- vienu procentiniu punktu padidėjus verslo investicijoms aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į švaresnes technologijas oro ir klimato gerinimo srityje (% nuo BVP), apskaičiuotas įvertis rodo, kad nedarbo lygis sumažėja 1,849 procentinio punkto. Rezultatai vertinti kreipiant dėmesį į vidutinę, mažiausią ir didžiausią šių investicijų reikšmes. Vidutinis metinis šių investicijų pokytis ($-3,640 \times 10^{-4}$ procentinio punkto) tiriamoje imtyje nedarbo lygį padidina $6,730 \times 10^{-4}$ procentinio punkto. Kreipiant dėmesį į didžiausią šių investicijų reikšmę, pastebėta, jog investicijoms padidėjus 0,735 procentinio punkto nedarbo lygis sumažėja 1,359 procentinio punkto. Kreipiant dėmesį į didžiausią investicijų sumažėjimą matyti, kad šioms verslo investicijoms sumažėjus 0,779 procentinio punkto nedarbo lygis padidėja 1,440 procentinio punkto;
  - vienu procentiniu punktu padidėjus verslo investicijoms aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į švaresnes technologijas atliekų tvarkymo srityje (% nuo BVP), apskaičiuotas įvertis rodo, kad nedarbo lygis padidėja 15,220 procentinio punkto. Rezultatai vertinti kreipiant dėmesį į vidutinę, mažiausią ir didžiausią šių investicijų reikšmes. Vidutinis metinis šių investicijų pokytis ($-1,940 \times 10^{-5}$ procentinio punkto) nedarbo lygį sumažina $2,953 \times 10^{-4}$ procentinio punkto. Vertinant didžiausią šių investicijų reikšmę, pastebėta, kad joms padidėjus 0,048 procentinio punkto nedarbo lygis padidėja 0,731 procentinio punkto. Vertinant didžiausią investicijų sumažėjimą pastebima, kad joms sumažėjus 0,061 procentinio punkto nedarbo lygis sumažėja 0,928 procentinio punkto;
  - vienu procentiniu punktu padidėjus verslo investicijoms aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į nefinansinio turto įsigijimus oro ir klimato srityje (% nuo BVP), apskaičiuotas įvertis rodo, kad nedarbo lygis sumažėja 1,372 procentinio punkto. Rezultatai vertinti kreipiant dėmesį į vidutinę, mažiausią ir didžiausią šių investicijų reikšmes. Vertinant vidutinį šių investicijų pokytį (t. y. $-3,920 \times 10^{-4}$ procentinio punkto) pastebima, kad nedarbo lygį jis padidina $5,378 \times 10^{-4}$ procentinio punkto. Vertinant didžiausią šių investicijų reikšmę pastebima, kad jų padidėjimas 0,667 procentinio punkto nedarbo lygį sumažina 0,915 procentinio punkto. Taip pat atsižvelgiant į didžiausią pastarųjų investicijų sumažėjimą, matyti, kad joms sumažėjus 0,653 procentinio punkto nedarbo lygis padidėja 0,896 procentinio punkto;
  - vienu procentiniu punktu padidėjus verslo investicijoms aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į nefinansinio turto įsigijimus nuotekų tvarkymo srityje (% nuo BVP), apskaičiuotas įvertis rodo, kad nedarbo lygis sumažėja 6,875 procentinio punkto. Rezultatai vertinti kreipiant dėmesį į vidutinę, mažiausią ir didžiausią šių investicijų reikšmes. Vidutinis metinis šių investicijų pokytis ($-3,490 \times 10^{-4}$ procentinio

punkto) per tiriamą laikotarpį nedarbo lygį padidino 0,002 procentinio punkto. Vertinant didžiausią reikšmę pastebima, kad šioms investicijoms padidėjus 0,068 procentinio punkto nedarbo lygis sumažėja 0,467 procentinio punkto, o vertinant didžiausią šių investicijų sumažėjimą, matyti, kad joms sumažėjus 0,121 procentinio punkto nedarbo lygis padidėja 0,832 procentinio punkto.

Atliktas tyrimas atskleidė, kad verslo investicijos, nukreiptos į aplinkosaugą, turi reikšmingą poveikį nedarbo lygiui. Tačiau šios iniciatyvos ne visada prisideda prie nedarbo lygio mažinimo, atvirkščiai, jį didina, išskiriant verslo subjektus, kurių pagrindinė arba antrinė verslo veikla yra nukreipta į neigiamų padarinių orui ir klimatui mažinti priskirtą veiklą, bei verslą, kurio aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinių verslo veiklos, nukreiptos į švaresnes technologijas ir susijusias su atliekų tvarkymo sritimi. Tai rodo, jog inovacijų diegimas šiuose verslo subjektuose mažina darbo jėgos poreikį ir didina nedarbo lygį.

Atitinkamai verslas, kurio aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinių verslo veiklos, susijusios su konkretais aplinkosaugos turto formavimu, nefinansinio turto įsigijimu ar švaresnių technologijų diegimu, teigiamai paveikia nedarbo lygį, t. y. jį sumažina. Šių verslo subjektų teigiamas poveikis nedarbo lygiui siejasi su papildomų darbo vietų kūrimu, darbo jėgos įveiklinimu. Todėl tiek verslas, tiek valstybės institucijos turėtų kreipti dėmesį į šiuos verslo subjektus ir skatinti jų veiklą atitinkamose srityse, kad būtų sumažintas nedarbo lygis.

Atkreiptinas dėmesys, kad šios iniciatyvos, kaip ir ekonomikos augimo atveju, kelia papildomus klausimus, kylančius dėl socialinės atsakomybės aplinkosaugos srityje poveikio didinant nedarbo lygį, kuris pasireiškė 2 sudarytuose modeliuose. Siekiant išsaugoti gamtinius išteklius, sumažinti neigiamą poveikį aplinkai ir pan., socialinė atsakomybė tampa neatsiejama dalimi. Įvairios rinkos struktūros ir visuomenės nariai skatina verslą prisiimti atsakomybę už vystomą veiklą ir prisidėti prie neigiamų padarinių aplinkai mažinimo, tačiau atsiranda prieštara, nes tokios veiklos įgyvendinimas didina nedarbo lygį, kuris kartu veikia ir kitus ekonominius rodiklius ir mažina visuomenės gerovę.

Tyrimo rezultatai ir analizuota mokslinė literatūra atskleidžia verslo socialinės atsakomybės ir nedarbo lygio tarpusavio kompleksškumą. Valstybė lyg ir turėtų skatinti didesnes verslo investicijas, nukreiptas į įvairias su aplinkosauga susijusias sritis, tačiau dalis šių investicijų gali neigiamai paveikti nedarbo lygį ir jį padidinti. Kita vertus, tyrimo rezultatai taip pat parodo, kad investicijų sumažinimas gali turėti neigiamą poveikį nedarbo lygiui ir gali jį padidinti. Tai rodo, kad šių reiškinų tarpusavio ryšių nustatymas yra aktuali tyrimų sritis, kuri turi būti plėtojama tolesniuose tyrimuose.

3.2.3. Verslo socialinės atsakomybės poveikio pajamų nelygybei Europos Sąjungos šalyse analizė

Siekiant atlikti įvairiapusį vertinimą ir nustatyti, kokį poveikį socialiai atsakinga verslo veikla turi valstybės ekonominei gerovei, būtina įtraukti trečiąjį ekonominės gerovės kintamąjį – pajamų nelygybę. Kaip teigė Schneider (2019), pajamų nelygybė

parodo asmens socialinį statusą ir padeda įvertinti jo gerovę, todėl ji yra neatskiriama tyrimo dalis. Atsižvelgiant į verslo sektoriaus specifiką ir siekiant išvengti neteisingo vertinimo, apimančio ir valstybės įtaką pajamų nelygybei, ir norint pateikti reprezentatyvius rezultatus, vertinimas atliekamas remiantis pajamų nelygybės duomenimis, neįtraukiant socialinių pervedimų, t. y. remiantis GINI koeficiento prieš socialinius pervedimus poveikio vertinimu.

Kaip ir ankstesnėse analizėse, verslo socialinės atsakomybės poveikio pajamų nelygybei vertinimas atliekamas remiantis antroje disertacijos dalyje pateikta teorinio modelio hierarchine struktūra ir sudarytu trečiuoju empiriniu modeliu. Atsižvelgiant į juos, sudaromi tiesinės regresijos modeliai, kuriuose priklausomas kintamasis – GINI koeficientas, nepriklausomi kintamieji – atskiri verslo socialinės atsakomybės rodikliai ir kontroliniai kintamieji – šalių socialiniai-ekonominiai rodikliai, kurių poveikis priklausomam kintamajam patvirtintas antroje darbo dalyje pristatytais tyrimais. Siekiant patikrinti sudarytų modelių tinkamumą, atlikti tiesiškumo, heteroskedastiškumo, autokoreliacijos ir skerspjūvio duomenų priklausomybės testai, įvertinta, ar yra multikolinearumas tarp atskirų kintamųjų.

Tyrimas pradedamas mokslinėje literatūroje ir antroje disertacijos dalyje pateiktų kontrolinių kintamųjų vertinimu ir sudaryto trečiojo modelio tikrinimu. Modelio testavimas atliekamas įtraukiant tik pajamų nelygybės ir kontrolinius kintamuosius (žr. 9 lentelę).

9 lentelė. Pajamų nelygybės modelio testavimas įtraukiant tik kontrolinius kintamuosius

	Priklausomas kintamasis – GINI koeficientas
Konstanta	461,849***
	(124,595)
Logaritmuotas realusis BVP (1 gyventojui) (ln Y)	-87,350***
	(26,505)
Logaritmuotas realusis BVP (1 gyventojui) kvadratu ((ln Y)²)	4,465***
	(1,327)
Infliacija (Δln HICP)	6,149
	(26,505)
Infliacija kvadratu ((Δln HICP)²)	-105,992
	(390,469)
Urbanizacijos lygis (urbanizuotose teritorijose gyvenančiųjų dalis nuo visų gyventojų, %) (UR)	-0,013
	(0,063)
Prekybos apimtis (% nuo BVP) (TO)	-0,007
	(0,015)

	Priklausomas kintamasis – GINI koeficientas
Nedarbo lygis (tarp 20–64 m. amžiaus gyventojų, %) (U)	0,345*** (0,104)
Valdžios sektoriaus išlaidos (% nuo BVP) (GS)	-0,129 (0,122)
Kreditas privačiam sektoriui (% nuo BVP) (FD)	-0,005 (0,009)
Žmogiškasis kapitalas (aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų dalis 15–64 m. gyventojų grupėje (%)) (HC)	0,139 (0,119)
Stebėjimų skaičius	196
R ² _{adi}	0,459
Wooldridge testo p reikšmė	1,294 × 10 ⁻¹⁷
White testo p reikšmė	1,00 × 10 ⁻⁶
Pesaran CD testo p reikšmė	0,081

* – reikšmingumo lygmuo 90 %; ** – reikšmingumo lygmuo 95 %; *** – reikšmingumo lygmuo 99 %. Reikšmės skliausteliuose – standartinė paklaida. Modeliai sudaryti įprastų mažiausių kvadratų tiesinės regresijos metodu (angl. OLS), įtraukiant laiko pseudokintamuosius ir stabilizuojant liekamąsias paklaidas.

Šaltinis: sudaryta autorės

Kintamieji, kurių ryšys su GINI koeficientu yra netiesinis, buvo logaritmuojami ir keliami kvadratu. Atlikus Pesaran CD testą patvirtinta, kad modelyje nėra skerspjūvio duomenų priklausomybės ($p > 0,05$). Taip pat neįprastų nepriklausomų kintamųjų koreliacijų (multikolinearumo) nenustatyta (gautos VIF reikšmės < 10). Remiantis Wooldridge testo rezultatais ($p < 0,001$), modelyje nustatyta liekamųjų paklaidų autokoreliacija, o White testo rezultatai ($p < 0,001$) parodė, kad modelis pasižymi heteroskedastiškumu. Atsižvelgiant į tai ir siekiant tinkamai įvertinti pasirinktus reiškinius, pasitelktas Arellano stabilizuotųjų liekamųjų paklaidų regresijos metodas.

Sudarytas modelis tik su kontroliniais kintamaisiais paaiškina 45,9 % GINI koeficiento sklaidos. Jo rezultatai rodo, kad tiriamuoju laikotarpiu didesnę pajamų nelygybę lėmė mažesnis BVP vienam gyventojui ($\ln Y$) ($p = 0,004$) ir didesnis nedarbo lygis (U) ($p = 0,004$). BVP vienam gyventojui sumažėjus vienu procentu, GINI koeficientas padidėja 0,873 %. Vienu procentiniu punktu padidėjus nedarbo lygiui, GINI koeficientas padidėja 0,345 %. Šias išvadas pagrindžia ir iki šiol atlikti įvairūs moksliniai tyrinėjimai, kuriuose pabrėžiama, kad pajamų nelygybę didina mažesnis BVP, tenkantis vienam gyventojui (Kim, 2016; Chi, 2021; Jianu ir kt., 2021; ir kt.) ir didesnis nedarbo lygis (Herzer, 2016; Furceri ir Ostry, 2019; ir kt.).

Jianu ir kt. (2021), tyrę pajamų nelygybę ir *ekonomikos augimo* (išreikšto BVP vienam gyventojui) tarpusavio priklausomybę ES mastu, nustatė dvejopą ryšį, kad išsivysčiusiose ir turtingose valstybėse tarp šių reiškinių egzistuoja teigiama priklausomybė, t. y. didėjant BVP vienam gyventojui, finansinis atotrūkis tarp visuomenės

narių didėja, kartu didinant pajamų nelygybę. Tačiau pastebima prieštara vertinant besivystančias ES valstybes, kai ekonomikos augimas lemia pajamų nelygybės mažėjimą. Kim (2016) tyrimas atskleidžia pajamų nelygybės neigiamą poveikį BVP augimui. Jo teigimu, atvirkštinė reiškinų priklausomybė dažniausiai pastebima mažas pajamas gaunančiose šalyse, pasižyminčiose didesniu pažeidžiamumu. Chi (2021) tyrimas patvirtina šias išvadas, pabrėžiant, kad tarp šių reiškinų egzistuoja atvirkštinė priklausomybė. Tai rodo, kad sudarytas modelis tinkamai paaiškina ekonomikos augimo pokyčius.

Mokslinėje literatūroje pabrėžiama tiesioginė teigiama priklausomybė tarp *nedarbo lygio* ir pajamų nelygybės. Furceri ir Ostry (2019) tyrimas rodo, kad valstybės vystymosi lygis, demografiniai pokyčiai, nedarbo lygis ir globalizacija veikia pajamų nelygybę. Jų teigimu, prekybos apimtys pokyčiai gali sukelti masinį išteklių perskirstymą, kurie padidintų nedarbo lygį šalyje ir kartu lemtų pajamų nelygybės didėjimą. Šie pokyčiai paveiktų ir ekonomikos augimą. Herzer (2016) teigimu, nedarbo lygis veikia pajamų nelygybę, tačiau jo poveikis, priklausomai nuo šalyje vyraujančios politikos, gali būti skirtingas. Kylantis nedarbo lygis didina bedarbio pašalpą gaunančių asmenų dalį, bet paprastai jos mažesnės nei darbo užmokesčio pajamos. Dėl to nedarbo lygis skatina pajamų nelygybę, tačiau poveikio mastas priklauso nuo atotrūkio tarp dideles ir mažas pajamas gaunančių asmenų. Šia kryptimi atlikti tyrinėjimai pagrindžia sudaryto modelio tinkamumą ir patvirtina analizuojamų reiškinų tarpusavio priklausomybę.

Atkreiptinas dėmesys, kad, skirtingai nei mokslinėje literatūroje dažniausiai yra pateikiama, sudarytas GINI modelis įgauna U formos kreivę. Siekiant nustatyti to priežastis, atliekamas papildomas vertinimas, kad būtų išsiaiškinta, ar modelis sudarytas teisingai ir logiškai. Valstybės suskirstomos į dalis vertinant GINI koeficiento pasiskirstymą tarp valstybių, išskiriant aukštą, vidutinį ir žemą BVP, tenkantį 1 gyventojui, turinčias valstybes. Atkreiptinas dėmesys, kad ši analizė parodė lūžio tašką ties 34,0991 BVP 1 gyventojui riba. Tai rodo, kad sudarytas modelis yra teisingas ir pajamų nelygybė analizuojamu laikotarpiu mažiausia vidutinį BVP turinčiose valstybėse. Todėl prielaida, jog didžiausia pajamų nelygybė tiriamuoju laikotarpiu pasireiškia didžiausią ir mažiausią BVP turinčiose šalyse ir mažiausiai – vidutinį BVP turinčiose šalyse, pasitvirtino.

Įvairius apžvelgtus tyrimus sudaryti modeliai, kuriuose pajamų nelygybės didėjimas, veikiamas mažesnio BVP, tenkančio 1 gyventojui (*ln Y*), ir didesnio nedarbo lygio (*U*), yra logiškas ir tinkamas vertinant verslo socialinės atsakomybės poveikį pajamų nelygybei. Tolesnis vertinimas atliekamas sudarant atskirus modelius, į kuriuos įtraukiami verslo socialinę atsakomybę apibūdinantys kintamieji.

Siekiant nustatyti verslo socialinės atsakomybės poveikį pajamų nelygybei, išlaidkant antroje disertacijos dalyje pateiktą teorinio modelio hierarchinę struktūrą, sudaromi pirmojo tipo modeliai, įtraukiant verslo investicijas aplinkosaugos srityje, kai šios gėrybės atsiranda iš pagrindinės arba antrinės verslo veiklos (žr. 10 priedo 1 lentelę).

Atliktas Pesaran CD testas patvirtino, kad sudarytuose modeliuose nėra skerspjūvio duomenų priklausomybės ($p > 0,05$). Taip pat neįprastų nepriklausomų kintamųjų

korelacijų (multikolinearumo) nenustatyta (gautos VIF reikšmės <10). Tačiau Wooldridge testas parodė liekamųjų paklaidų autokoreliacijas ($p < 0,05$), o White testas atskleidė, kad modeliai pasižymi heteroskedastiškumu ($p < 0,05$). Dėl šios priežasties taikytas Arellano stabilizuotųjų liekamųjų paklaidų regresijos metodas.

Reikšminga verslo investicijų įtaka pajamų nelygybei nustatyta modelyje, kuris skirtas įvertinti, kaip pajamų nelygybę bendrai veikia investicijos aplinkosaugos srityje, kai šios gėrybės atsiranda iš pagrindinės arba antrinės verslo veiklos (*EINVps*) (% nuo BVP), taip pat modelyje, kuriuo siekta įvertinti atskiro šių investicijų aspekto – investicijų į orą ir klimatą (*EINVpsoc*) (% nuo BVP) – įtaką.

Nustatyta, kad vienu procentiniu punktu padidėjus verslo investicijoms aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagrindinės arba antrinės verslo veiklos (*EINVps*) (% nuo BVP), apskaičiuotas įvertis rodo, kad pajamų nelygybė padidėja 6,7 % ($p = 0,005$). Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad vidutinis šio tipo investicijų pokytis buvo $-1,790 \times 10^{-4}$ procentinio punkto, didžiausias augimas buvo 0,215 procentinio punkto ir didžiausias sumažėjimas – $-0,329$ procentinio punkto. Vertinant vidutinį metinį pokytį pastebima, kad šioms investicijoms sumažėjus $1,790 \times 10^{-4}$ procentinio punkto pajamų nelygybė sumažėja 0,001 %. Vertinant didžiausią augimą atskleista, kad šioms investicijoms padidėjus 0,215 procentinio punkto pajamų nelygybė padidėja 1,441 %. Vertinant didžiausią investicijų sumažėjimą (t. y. 0,329 procentinio punkto), matyti, kad joms sumažėjus 0,329 procentinio punkto pajamų nelygybė sumažėja 2,204 %.

Taip pat vienu procentiniu punktu padidėjus šios rūšies investicijoms, nukreiptoms į oro ir klimato gerinimą (*EINVpsoc*) (% nuo BVP), apskaičiuotas įvertis rodo, kad pajamų nelygybė padidėja 98,2 % ($p = 0,036$). Svarbu atkreipti dėmesį, kad tiriamojame imtyje vidutinio šio tipo investicijų pokyčio reikšmė buvo lygi $-5,140 \times 10^{-5}$ procentinio punkto, didžiausias augimas buvo 0,028 procentinio punkto ir didžiausias sumažėjimas – $-0,039$ procentinio punkto. Vertinant vidutinį metinį jų pokytį pastebima, kad šioms investicijoms sumažėjus $5,140 \times 10^{-5}$ procentinio punkto, pajamų nelygybė sumažėja 0,005 %. Taip pat vertinant didžiausią reikšmę, matyti, kad 0,028 procentinio punkto išaugus pastarosioms investicijoms pajamų nelygybė padidėja 2,75 %. Tai rodo, kad tarp šių investicijų ir pajamų nelygybės egzistuoja tiesioginė priklausomybė, kuri gali reikšti, jog verslo investicijos reikalauja atitinkamos kvalifikacijos darbo jėgos arba jos poreikį verslo subjektui sumažina. Veiklos ir atskirų procesų automatizavimas mažina darbo jėgos poreikį, o jam esant reikalauja atitinkamų įgūdžių turinčių darbuotojų. Kreipiant dėmesį į didžiausią šių investicijų sumažėjimą (t. y. 0,039 procentinio punkto), pastebima, kad joms sumažėjus 0,039 procentinio punkto pajamų nelygybė sumažėja 3,83 %.

Tokius rezultatus patvirtina ir kiti iki šiol atlikti moksliniai tyrinėjimai (Fernandez, 2001; D'Alessandro ir kt., 2020; Napolitano ir kt., 2022; ir kt.). D'Alessandro ir kt. (2020), tyrę technologijų pažangos, aplinkosaugos, pajamų nelygybės ir nedarbo ryšius, pastebi, kad aplinkosaugos iniciatyvos, pagrįstos technologijų pažanga, leidžia sumažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį, tačiau šis teigiamas poveikis yra gaunamas pajamų nelygybės ir nedarbo didėjimo sąskaita. Išanalizavę keletą galimų

scenarijų, tyrėjai pabrėžia, kad aplinkosauga ir socialinė gerovė gali būti suderinama priimant atitinkamus sprendimus. Napolitano ir kt. (2022) tyrimas atskleidžia, kad inovatyvių aplinkosaugos technologijų diegimas gali padidinti pajamų nelygybę. Taip pat pajamų nelygybės buvimas gali riboti technologijų plėtrą. Atsižvelgiant į tai, tyrėjai pabrėžia, kad šie kompleksiniai reiškiniai reikalauja detalesnių tyrimų. Fernandez (2001) teigimu, technologijų pokyčiai mažina žemos kvalifikacijos darbo jėgos poreikį, kuris veikia ir didina pajamų nelygybę valstybėse. Tačiau tokių reiškinų neigiamą poveikį mažina verslo siekiai perkvalifikuoti darbo jėgą, darbo galimybių lankstumas ir pan. Moll ir kt. (2022) pateikia kitokį požiūrį. Jie pabrėžia, kad verslo veiklos automatizavimas ir technologijų integravimas gali nepakeisti darbuotojų gaunamų pajamų, tačiau pajamų nelygybė šalyje didėtų dėl iš turto gaunamos papildomos naudos. Tai reiškia, kad žemesnės grandies darbuotojai išlaikytų tokias pačias pajamas, o aukštesnės grandies vadovai padidintų pajamas ir turimą turtą, ir bendrame kontekste tai lemtų didesnę pajamų nelygybę valstybėje. Remiantis minėtais tyrimais, galima teigti, kad gauti rezultatai yra logiški ir aktualūs.

Toliau sudaromi antrojo tipo modeliai, įtraukiant verslo investicijas aplinkosaugos srityje, kai šios gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos konkrečiam aplinkosaugos turtui formuoti (žr. 10 priedo 2 lentelę).

Kaip ir pirmuoju atveju, atliktas Pesaran CD testas parodė, jog nėra skerspjuvio duomenų priklausomybės ($p > 0,05$). Neįprastų nepriklausomų kintamųjų koreliacijų (multikolinearumo) nenustatyta (gautos VIF reikšmės < 10). Wooldridge ir White testų rezultatai parodė, jog modelis atitinkamai pasižymi liekamųjų paklaidų autokoreliacija ($p < 0,05$) ir heteroskedastiškumu ($p < 0,05$), todėl taikytas Arellano stabilizuotųjų liekamųjų paklaidų regresijos metodas.

Tyrimas atskleidė teigiamą investicijų poveikį mažinant pajamų nelygybę. Reikšminga verslo investicijų įtaka pajamų nelygybei nustatyta modelyje, kuris skirtas įvertinti, kaip pajamų nelygybę bendrai veikia investicijos aplinkosaugos srityje, kai šios gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos konkrečiam aplinkosaugos turtui formuoti (*EIN_{Vas}*), taip pat modelyje, kuris skirtas įvertinti atskiro šių investicijų aspekto – investicijų į atliekų tvarkymą (*EIN_{Vasw}*) (% nuo BVP) – įtaką tiriamam reiškiniui.

Nustatyta, kad vienu procentiniu punktu padidėjus verslo investicijoms aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės yra pagalbinė verslo veikla, nukreipta konkrečiam aplinkosaugos turtui formuoti (*EIN_{Vas}*) (% nuo BVP), apskaičiuotas įvertis rodo, kad pajamų nelygybė sumažėja 16 % ($p = 0,028$). Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad tiriamojoje imtyje vidutinis šio tipo investicijų pokytis buvo $-4,890 \times 10^{-4}$ procentinio punkto, didžiausias augimas buvo 0,152 procentinio punkto ir didžiausias sumažėjimas $-0,296$ procentinio punkto. Šioms investicijoms pakitus vidutiniškai, t. y. sumažėjus $4,890 \times 10^{-4}$ procentinio punkto, pajamų nelygybė padidėja 0,008 %. Tyrimas atskleidžia, kad 0,152 procentinio punkto padidėjus šioms investicijoms pajamų nelygybė sumažėja 2,432 %. Kreipiant dėmesį į didžiausią šių investicijų sumažėjimą (t. y. 0,296 procentinio punkto), matyti, kad joms sumažėjus 0,296 procentinio punkto pajamų nelygybė padidėja 4,736 %.

Lygiai taip pat vienu procentiniu punktu padidėjus šios rūšies investicijoms, nukreiptoms į atliekų tvarkymą (*EINVASW*) (% nuo BVP), apskaičiuotas įvertis rodo, kad pajamų nelygybė sumažėja 50,5 % ($p < 0,001$). Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad tiriamojoje imtyje vidutinis šio tipo investicijų pokytis buvo $-1,560 \times 10^{-4}$ procentinio punkto, didžiausias augimas – 0,171 procentinio punkto ir didžiausias sumažėjimas – -0,141 procentinio punkto. Šioms investicijoms sumažėjus vidutiniškai, t. y. $-1,560 \times 10^{-4}$ procentinio punkto, pajamų nelygybė padidėja 0,008 %. Taip pat 0,171 procentinio punkto išaugus šioms investicijoms, pajamų nelygybė sumažėja 8,635 %. Tai rodo, kad verslo investicijos į šias sritis daugiau įveiklina darbo jėgą, kuria papildomas darbo vietas ir taip skatina užimtumą šalyje ir mažina nedarbo lygį. Taip pat investicijos pakoreguoja darbo jėgos gaunamas pajamas, mažina atotrūkį tarp skirtingų visuomenės narių. Atkreiptinas dėmesys, jog investicijos ne visada yra susijusios su naujausių technologijų pritaikymu verslo reikmėms ir gali apimti tokias sritis kaip atliekų rūšiavimo sistemos sukūrimas ir įgyvendinimas, kuris nereikalauja tam tikros kvalifikacijos darbo jėgos. Taip pat vertinant didžiausią tokių investicijų sumažėjimą (t. y. 0,141 procentinio punkto), matyti, kad joms sumažėjus 0,141 procentinio punkto pajamų nelygybė padidėja 7,121 %.

Tyrimo rezultatai yra pagrindžiami ankstesniais moksliniais tyrinėjimais. Ee ir kt. (2018), tyrę verslo iniciatyvų, nukreiptų į aplinkosaugą, ir pajamų nelygybės ryšius, atskleidžia, kad nors trumpuoju laikotarpiu šio pobūdžio investicijos padidina pajamų nelygybę, ilgalaikėje perspektyvoje pajamų nelygybė sumažėja. Taip pat tyrėjai atskleidžia, kad jei verslo pasitraukimo efektas būtų toks stiprus, kad sumažintų kapitalo paklausą, tada kapitalo nuomos tarifui sumažėjus, sumažinami ir darbo užmokesčio skirtumai tarp kvalifikuotos ir nekvalifikuotos darbo jėgos. Tai lemia mažėjančią pajamų nelygybę. Kiti tyrėjai atskleidžia aplinkosaugos iniciatyvų įgyvendinimo ir žmonių įveiklinimo ryšius, jie pabrėžia, kad technologijų kūrimas ir taikymas siekiant sumažinti neigiamą poveikį aplinkai prisideda prie naujų darbo vietų kūrimo ar darbuotojų perkvalifikavimo ir pan. (Klaus, 1997), ir taip išsaugodamas esamus darbuotojus ir įveiklindamas naujus verslas gali prisidėti prie pajamų nelygybės mažinimo. Remiantis moksline literatūra galima teigti, jog verslo investicijos, nukreiptos į aplinkosaugą, prisideda mažinant pajamų nelygybę valstybėse.

Toliau sudaromi trečiojo tipo modeliai, leidžiantys įvertinti verslo aplinkosaugos investicijų poveikį pajamų nelygybei, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinių verslo veiklos, nukreiptos į švaresnes technologijas (% nuo BVP) (žr. 10 priedo 3 lentelę).

Pesaran CD testas parodė, jog nėra skerspjūvio duomenų priklausomybės ($p > 0,05$). Taip pat neįprastų nepriklausomų kintamųjų korelacijų (multikolinearumo) nenustatyta (gautos VIF reikšmės < 10). Wooldridge ir White testų rezultatai parodė, kad modeliai atitinkamai pasižymi liekamųjų paklaidų autokoreliacija ($p < 0,05$) ir heteroskedastiškumu ($p < 0,05$), todėl taikytas Arellano stabilizuotųjų liekamųjų paklaidų regresijos metodas.

Reikšminga minėtų verslo investicijų įtaka pajamų nelygybei nenustatyta ($p > 0,05$).

Sudaromi ketvirtojo tipo modeliai, įtraukiant verslo investicijas aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbines verslo veiklos, nukreiptos į nefinansinio turto įsigijimus (žr. 10 priedo 4 lentelę).

Pesaran CD testas parodė, kad nėra skerspjūvio duomenų priklausomybės ($p > 0,05$), neįprastų nepriklausomų kintamųjų korelacijų (multikolinearumo) nenustatyta (gautos VIF reikšmės < 10). Wooldridge ir White testų rezultatai parodė, jog modeliai atitinkamai pasižymi liekamųjų paklaidų autokoreliacija ($p < 0,001$) ir heteroskedastiškumu ($p < 0,001$), todėl taikytas Arellano stabilizuotųjų liekamųjų paklaidų regresijos metodas.

Tyrimas atskleidė teigiamą tokių investicijų poveikį pajamų nelygybei mažinti. Reikšminga verslo investicijų įtaka pajamų nelygybei nustatyta modelyje, kuris skirtas įvertinti, kaip pajamų nelygybę bendrai veikia investicijos aplinkosaugos srityje, kai šios gėrybės atsiranda iš pagalbines verslo veiklos, nukreiptos į nefinansinio turto įsigijimus (*EINVaf*), ir modeliuose, kurie skirti atskiriems šių investicijų aspektams įvertinti: investicijoms į orą ir klimatą (*EINVafoc*), į nuotekų tvarkymą (*EINVafww*), į atliekų tvarkymą (*EINVafw*) ir į kitą veiklą (*EINVafo*). Remiantis atliktu tyrimu, vienu procentiniu punktu padidėjus verslo investicijoms aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbines verslo veiklos, nukreiptos į nefinansinio turto įsigijimus (*EINVaf*) (% nuo BVP), apskaičiuotas įvertis rodo, kad pajamų nelygybė sumažėja 13,84 % ($p = 0,001$); vienu procentiniu punktu padidėjus šio tipo investicijoms, nukreiptoms į oro ir klimato gerinimą (*EINVafoc*) (% nuo BVP), apskaičiuotas įvertis rodo, kad pajamų nelygybė sumažėja 13,95 % ($p = 0,008$); vienu procentiniu punktu padidėjus šio tipo investicijoms, nukreiptoms į nuotekų tvarkymą (*EINVafww*) (% nuo BVP), apskaičiuotas įvertis rodo, kad pajamų nelygybė sumažėja 19,18 % ($p = 0,047$); vienu procentiniu punktu padidėjus šio tipo investicijoms, nukreiptoms į atliekų tvarkymą (*EINVafw*) (% nuo BVP), apskaičiuotas įvertis rodo, kad pajamų nelygybė sumažėja 48,64 % ($p < 0,001$); vienu procentiniu punktu padidėjus šio tipo investicijoms, nukreiptoms į kitas sritis (*EINVafo*) (% nuo BVP), apskaičiuotas įvertis rodo, kad pajamų nelygybė sumažėja 52,02 % ($p = 0,014$).

Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad investicijų aplinkosaugos srityje, kai šios gėrybės atsiranda iš pagalbines verslo veiklos, nukreiptos į nefinansinio turto įsigijimus, vidutinis pokytis buvo $-0,001$ procentinio punkto, didžiausias augimas – $0,346$ procentinio punkto, didžiausias sumažėjimas – $-0,438$ procentinio punkto; šio tipo investicijų, nukreiptų į oro ir klimato gerinimą, vidutinis pokyčio reikšmė buvo lygi $-3,920 \times 10^{-4}$, didžiausias augimas buvo $0,667$ procentinio punkto, didžiausias sumažėjimas – $-0,653$ procentinio punkto; investicijų, nukreiptų į nuotekų tvarkymą, vidutinis pokytis buvo $-3,490 \times 10^{-4}$ procentinio punkto, didžiausias augimas – $0,068$ procentinio punkto, didžiausias sumažėjimas – $-0,121$ procentinio punkto; investicijų, nukreiptų į atliekų tvarkymą, vidutinis pokytis buvo $-1,290 \times 10^{-4}$ procentinio punkto, didžiausias augimas – $0,173$ procentinio punkto, didžiausias sumažėjimas – $-0,144$ procentinio punkto; investicijų, nukreiptų į kitas sritis, vidutinio pokyčio reikšmė buvo lygi $-2,650 \times 10^{-4}$, didžiausias augimas buvo $0,128$ procentinio punkto, didžiausias sumažėjimas – $-0,162$ procentinio punkto. Tai atskleidžia, kad bendros investicijos aplinkosaugos

srityje, kai šios gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į nefinansinio turto įsigijimus, pajamų nelygybę labiausiai padidino 4,789 %; šio tipo investicijos, nukreiptos į oro ir klimato gerinimą – 9,306 %, nukreiptos į nuotekų tvarkymą – 1,305 %, nukreiptos į atliekų tvarkymą – 8,415 % ir nukreiptos į kitas sritis – 6,659 %. Tiriamoje imtyje sumažėjusios investicijos aplinkosaugos srityje, kai šios gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į nefinansinio turto įsigijimus, pajamų nelygybę padidino vidutiniškai 0,014 %, šio tipo investicijos, nukreiptos į nuotekų tvarkymą, pajamų nelygybę padidino vidutiniškai 0,007 %, nukreiptos į oro ir klimato gerinimą – 0,005 %, investicijos, nukreiptos į atliekų tvarkymą – vidutiniškai 0,006 %, nukreiptos į sritis – 0,014 %. Tai rodo, kad didžiausias teigiamas poveikis mažinant pajamų nelygybę yra galimas nukreipiant šias investicijas į nefinansinio turto įsigijimus, susijusius su atliekų tvarkymu ir kita veikla. Taip pat vertinant didžiausią investicijų aplinkosaugos srityje, kai šios gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į nefinansinio turto įsigijimus, sumažėjimą, pastebima, kad šios investicijos į anksčiau minėtas veiklas padidintų pajamų nelygybę nuo 2,321 iki 9,109 %.

Atkreiptinas dėmesys, kad investicijos teigiamai paveikia pajamų nelygybę ir ją mažina. Tokius rezultatus patvirtina ir anksčiau aptarti moksliniai tyrinėjimai.

Išlaikant antroje disertacijos dalyje sudarytą hierarchinę struktūrą, tyrimas tęsiamas vertinant dedamųjų poveikį požymiams. Atsižvelgiant į tai, tolimesnis vertinimas atliekamas analizuojant bendrą verslo investicijų, nukreiptų į aplinkosaugą, įtaką pajamų nelygybei (žr. 10 priedo 5 lentelę).

Atliktas Pesaran CD testas parodė, kad nėra skerspjūvio duomenų priklausomybės ($p > 0,05$), nei prastų nepriklausomų kintamųjų koreliacijų (multikolinearumo) nenustatyta (gautos VIF reikšmės < 10). Wooldridge ir White testų rezultatai parodė, kad modelis atitinkamai pasižymi liekamųjų paklaidų autokoreliacija ir heteroskedastiškumu ($p < 0,001$), todėl taikytas Arellano stabilizuotųjų liekamųjų paklaidų regresijos metodas.

Tyrimas atskleidė teigiamą bendrųjų investicijų poveikį mažinant pajamų nelygybę. Remiantis sudaryto modelio rezultatais, vienu procentiniu punktu padidėjus verslo investicijoms aplinkosaugos srityje (*EINV*) (% nuo BVP), apskaičiuotas įvertis rodo, kad pajamų nelygybė sumažėja 3,2 % ($p = 0,035$). Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad tiriamojoje imtyje vidutinis šio tipo investicijų pokytis buvo -0,003 procentinio punkto, didžiausias augimas – 0,492 procentinio punkto ir didžiausias sumažėjimas – -0,946 procentinio punkto. Šioms investicijoms pakitus vidutiniškai, t. y. sumažėjus 0,003 procentinio punkto, pajamų nelygybė padidėja 0,010 %. Taip pat joms padidėjus 0,492 procentinio punkto, pajamų nelygybė sumažėja 1,574 %. Tai rodo, kad, investuodamas į aplinkosaugos sritį, verslas didina užimtumą, skatina ekonomikos augimą ir mažina pajamų nelygybę. Tai patvirtina ir anksčiau aptarti mokslininkų tyrimai. Taip pat vertinant didžiausią investicijų sumažėjimą (t. y. 0,946 procentinio punkto), matyti, kad joms sumažėjus 0,946 procentinio punkto pajamų nelygybė padidėja 3,027 %.

Tyrimas tęsiamas įtraukiant verslo išlaidas aplinkosaugos srityje, kurios nėra susijusios su investicijomis (*EE*Ex*-inv*) (žr. 10 priedo 6 lentelę).

Atlikus Pesaran CD testą patvirtinta, kad modelyje nėra skerspjūvio duomenų

priklausomybės ($p > 0,05$). Taip pat neiįprastų nepriklausomų kintamųjų korelacijų (multikolinearumo) nenustatyta (gautos VIF reikšmės < 10). Remiantis Wooldridge testo rezultatais ($p < 0,05$), modelyje nustatyta liekamųjų paklaidų autokoreliacija. White testo rezultatai ($p < 0,05$) parodė, kad modelis pasižymi heteroskedastiškumu. Atsižvelgiant į tai ir siekiant tinkamai įvertinti pasirinktus reiškinius, pasitelktas Arellano stabilizuotųjų liekamųjų paklaidų regresijos metodas.

Sudarytas modelis parodo, kad verslo išlaidos aplinkosaugai (nesusijusios su investicijomis) reikšmingo poveikio pajamų nelygybei neturi ($p > 0,10$).

Atliekant verslo socialinės atsakomybės poveikio pajamų nelygybei vertinimą, būtina nustatyti verslo socialinės atsakomybės, nukreiptos į socialinę veiklą, įtaką priklausomam kintamajam (žr. 10 priedo 7 lentelę).

Pesaran CD testas parodė, kad nėra skerspjūvio duomenų priklausomybės ($p > 0,05$), neiįprastų nepriklausomų kintamųjų korelacijų (multikolinearumo) nenustatyta (gautos VIF reikšmės < 10). Wooldridge ir White testų rezultatai parodė, kad modeliai atitinkamai pasižymi liekamųjų paklaidų autokoreliacija ir heteroskedastiškumu ($p < 0,001$), todėl taikytas Arellano stabilizuotųjų liekamųjų paklaidų regresijos metodas.

Sudarytas verslo išlaidų, nukreiptų į socialinę veiklą, modelis neparodė statistiškai reikšmingo poveikio pajamų nelygybei ($p > 0,10$).

Remiantis išskirta teorinio modelio hierarchine struktūra vertinimas tęsiamas įtraukiant verslo išlaidas ir investicijas, nukreiptas į aplinkosaugą, siekiant nustatyti jų poveikį priklausomam kintamajam – pajamų nelygybei (žr. 10 priedo 8 lentelę).

Atlikus Pesaran CD testą patvirtinta, kad modelyje nėra skerspjūvio duomenų priklausomybės ($p > 0,05$). Taip pat neiįprastų nepriklausomų kintamųjų korelacijų (multikolinearumo) nenustatyta (gautos VIF reikšmės < 10). Remiantis Wooldridge testo rezultatais ($p < 0,001$), modelyje nustatyta liekamųjų paklaidų autokoreliacija. White testo rezultatai ($p < 0,05$) parodė, kad modelis pasižymi heteroskedastiškumu. Atsižvelgiant į tai ir siekiant tinkamai įvertinti pasirinktus reiškinius, pasitelktas Arellano stabilizuotųjų liekamųjų paklaidų regresijos metodas.

Kadangi didžiąją dalį verslo investicijų ir išlaidų bendros sumos (% nuo BVP) sudarė verslo išlaidos, kurios reikšmingos įtakos pajamų nelygybei neturėjo, taip pat nepavyko patvirtinti, jog investicijos ir išlaidos vertinant bendrai turi reikšmingos įtakos pajamų nelygybei ($p > 0,05$). Nepaisant to, negalima teigti, kad verslo dėmesys aplinkosaugai nėra reikšmingas ir neprideda prie pajamų nelygybės mažinimo ES šalyse. Dalis išskirtų nepriklausomų kintamųjų ir su jais sudaryti modeliai parodė reikšmingą poveikį mažinant pajamų nelygybę.

Bendrosios išvados ir pasiūlymai. Atliktas tyrimas atskleidė tiek teigiamą, tiek ir neigiamą verslo socialinės atsakomybės poveikį pajamų nelygybei. Analizė grindžiama sudarant 1 modelį kontrolinių kintamųjų tinkamumui patikrinti ir 24 modelius atskiriems verslo socialinės atsakomybės kintamiesiems įvertinti. Atkreiptinas dėmesys, kad ne visos verslo socialinės atsakomybės sritys turi reikšmingą poveikį tiriamajam reiškiniui ir jų indėlis mažinant pajamų nelygybę ES yra skirtingas. Atliktas bendrasis verslo socialinės atsakomybės, nukreiptos į aplinkosaugą ir socialinę veiklą, vertinimas neparodė reikšmingo poveikio pajamų nelygybei. Tačiau negalime teigti,

kad socialiai atsakinga verslo veikla nedaro įtakos pajamų nelygybei, nes reikšmingi reiškiniai tarpusavio ryšiai pastebimi vertinant atskirus socialinės atsakomybės kintamuosius, kurie atskleidė, kad:

- vienu procentiniu punktu padidėjus verslo investicijoms aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagrindinės arba antrinės verslo veiklos (vertinant bendrai) (% nuo BVP), apskaičiuotas įvertis rodo, kad pajamų nelygė padidėja 6,7 %. Rezultatai vertinti kreipiant dėmesį į vidutinę, mažiausią ir didžiausią šių investicijų reikšmes. Vidutinis metinis šių investicijų pokytis ($1,790 \times 10^{-4}$ procentinio punkto) pajamų nelygę sumažina 0,001 %. Vertinant didžiausią šių investicijų reikšmę atskleista, kad joms padidėjus 0,215 procentinio punkto pajamų nelygė padidėja 1,441 %. Vertinant didžiausią sumažėjimą, pastebima, kad investicijoms sumažėjus 0,329 procentinio punkto pajamų nelygė sumažėja 2,204 %;
- vienu procentiniu punktu padidėjus verslo investicijoms aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagrindinės arba antrinės verslo veiklos, nukreipta į neigiamų padarinių orui ir klimatui mažinimą (% nuo BVP), apskaičiuotas įvertis rodo, kad pajamų nelygė padidėja 98,2 %. Rezultatai vertinti kreipiant dėmesį į vidutinę, mažiausią ir didžiausią šių investicijų reikšmes. Vidutinis metinis pastarųjų investicijų pokytis buvo $-5,140 \times 10^{-5}$. Vertinant vidutinį metinį jų pokytį pastebima, jog šioms investicijoms sumažėjus $5,140 \times 10^{-5}$ procentinio punkto pajamų nelygė sumažėja 0,005 %. Vertinant didžiausią reikšmę, pastebima, kad 0,028 procentinio punkto išaugus šioms investicijoms pajamų nelygė padidėja 2,75 %. Kreipiant dėmesį į didžiausią šių investicijų sumažėjimą, matyti, kad joms sumažėjus 0,039 procentinio punkto pajamų nelygė sumažėja 3,83 %;
- vienu procentiniu punktu padidėjus verslo investicijoms aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos konkrečiam aplinkosaugos turtui formuoti (% nuo BVP), apskaičiuotas įvertis rodo, kad pajamų nelygė sumažėja 16 %. Rezultatai vertinti kreipiant dėmesį į vidutinę, mažiausią ir didžiausią šių investicijų reikšmes. Vidutinis metinis šių investicijų pokytis ($-4,890 \times 10^{-4}$ procentinio punkto) pajamų nelygę padidina 0,008 %. Vertinant didžiausią reikšmę, pastebima, kad 0,152 procentinio punkto padidėjus šioms investicijoms pajamų nelygė sumažėja 2,432 %. Kreipiant dėmesį į didžiausią šių investicijų sumažėjimą, matyti, kad joms sumažėjus 0,296 procentinio punkto pajamų nelygė padidėja 4,736 %;
- vienu procentiniu punktu padidėjus verslo investicijoms aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos konkrečiam aplinkosaugos turtui formuoti, apimant atliekų tvarkymą (% nuo BVP), apskaičiuotas įvertis rodo, kad pajamų nelygė sumažėja 50,5 %. Rezultatai vertinti kreipiant dėmesį į vidutinę, mažiausią ir didžiausią šių investicijų reikšmes. Šioms investicijoms sumažėjus vidutiniškai, t. y. $-1,560 \times 10^{-4}$ procentinio punkto, pajamų nelygė padidėja 0,008 %. Vertinant didžiausią reikšmę, pastebima, kad 0,171 procentinio punkto investicijų padidėjimas

pajamų nelygybę sumažina 8,635 %. Taip pat vertinant šių investicijų sumažėjimą, matyti, kad joms sumažėjus 0,141 procentinio punkto pajamų nelygybė padidėja 7,121 %;

- vienu procentiniu punktu padidėjus verslo investicijoms aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbines verslo veiklos, nukreiptos į nefinansinio turto įsigijimus (% nuo BVP), visose analizuojamose srityse apskaičiuoti įverčiai rodo, kad pajamų nelygybė sumažėja 13,84–52,02 %. Rezultatai vertinti kreipiant dėmesį į vidutinę, mažiausią ir didžiausią šių investicijų reikšmes. Šioms investicijoms sumažėjus vidutiniškai $3,920 \times 10^{-4}$ – $1,290 \times 10^{-4}$ procentinio punkto, pajamų nelygybė padidėja 0,005–0,014 %. Taip pat tiriamojame imtyje didžiausias šio tipo investicijų augimas buvo 0,068–0,173 procentinio punkto, todėl investicijų padidėjimas atsižvelgiant į šias reikšmes pajamų nelygybę sumažina 1,305–9,306 %. Didžiausias šių investicijų sumažėjimas buvo nuo -0,653 iki -0,121 procentinio punkto, pajamų nelygybę jis padidina 2,321–9,109 %;
- vienu procentiniu punktu padidėjus verslo investicijoms aplinkosaugos srityje (% nuo BVP), apskaičiuotas įvertis rodo, kad pajamų nelygybė sumažėja 3,2 %. Rezultatai vertinti kreipiant dėmesį į vidutinę, mažiausią ir didžiausią šių investicijų reikšmes. Šioms investicijoms pakitus vidutiniškai, t. y. sumažėjus 0,003 procentinio punkto, pajamų nelygybė padidėja 0,010 %. Vertinant didžiausią reikšmę, pastebima, kad investicijoms padidėjus 0,492 procentinio punkto pajamų nelygybė sumažėja 1,574 %. Taip pat vertinant didžiausią investicijų sumažėjimą (t. y. 0,946 procentinio punkto), matyti, kad joms sumažėjus 0,946 procentinio punkto pajamų nelygybė padidėja 3,027 %.

Atliktas tyrimas leidžia teigti, kad tik investicijos, nukreiptos į aplinkosaugą, turi reikšmingą poveikį mažinant pajamų nelygybę ES mastu. Verslo, kurio pagrindinė arba antrinė veikla yra grindžiama aplinkosaugos gėrybių kūrimu, investicijos neigiamai paveikia pajamų nelygybę ir ją didina. Tai gali būti susiję su tuo, kad šiuose verslo subjektuose darbo jėga pasižymi žemesne kvalifikacija, mažesniais technologijų valdymo įgūdžiais ir pan., kurie riboja darbo jėgos pritaikymą atsiradus investicijoms. Taip pat šios investicijos gali smarkiai pakoreguoti darbo jėgos poreikį, net jį sumažinti. Tai reikštų nedarbo lygio didėjimą, socialinių pašalpų prašančių asmenų skaičiaus augimą, kurie lemtų ir atitinkamą pajamų pasiskirstymą valstybėse, t. y. pajamų nelygybės didėjimą. Šių verslo subjektų investicijos į oro ir klimato gerinimą turėtų didžiausią neigiamą poveikį ir reikšmingai padidintų pajamų nelygybę.

Atitinkamai verslo, kurio su aplinkosauga susijusi veikla nėra pagrindinė arba antrinė, investicijos į aplinkosaugą sumažintų pajamų nelygybę valstybėje. Šių verslo subjektų investicijų nukreipimas tiek į konkretaus aplinkosaugos turto formavimą, tiek į švaresnes technologijas ar nefinansinio turto įsigijimą teigiamai paveikia pajamų nelygybę, t. y. ją sumažina. Didžiausias teigiamas poveikis pastebimas atliekų tvarkymo srityse ir kitoje veikloje, kai investicijos skiriamos konkrečiam aplinkosaugos turtui formuoti arba yra susijusios su nefinansinio turto įsigijimu. Taip pat pastebima, kad šių subjektų investicijos į aplinkosaugą, vertinant bendrai, sumažintų pajamų nelygybę

mažiausiai, t. y. 3,2 %. Šių verslo subjektų investicijų teigiamas poveikis mažinant pajamų nelygybę gali būti susijęs su papildomų darbo vietų kūrimu, t. y. didėjančiu kvalifikuotos ir nekvalifikuotos darbo jėgos poreikiu, kuris atitinkamai prisidėtų prie nedarbo lygio mažėjimo, padidintų visuomenės narių gaunamas pajamas.

Atkreiptinas dėmesys, kad aplinkosaugos investicijos, priklausomai nuo verslo subjekto veiklos pobūdžio, turi skirtingą poveikį pajamų nelygybei. Pokyčiai versle, kurio veikla tiesiogiai susijusi su aplinkosauga, gali kardinaliai pakeisti darbo jėgos struktūrą ar jos poreikį. Tačiau verslui, kuriam tai yra kaip papildoma veikla, investicijos dažnai sukuria papildomas galimybes, pasireiškiančias verslo veiklos praplėtimu, naujomis galimybėmis ir pan., todėl jo poreikis atitinkamai darbo jėgai didėja. Siekiant sumažinti pajamų nelygybę, verslas, kurio veikla nesusijusi su aplinkosauga, turėtų skirti daugiau dėmesio šiai veiklai ir didinti su tuo susijusias investicijas.

Atliktas tyrimas bei analizuota mokslinė literatūra atskleidžia, kad pastarųjų reiškinių tarpusavio ryšių nustatymas yra kompleksiškas. Verslo socialinė atsakomybė gali sumažinti arba padidinti pajamų nelygybę, priklausomai nuo verslo investicijų. Tai rodo, kad šių reiškinių tarpusavio ryšių nustatymas yra aktuali tyrimų sritis, kuri gali būti plėtojama.

3.2.4. Verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei Europos Sąjungos šalyse hipotezių tikrinimas

Atliktas empirinis tyrimas atskleidė verslo socialinės atsakomybės ir valstybės ekonominės gerovės reiškinių tarpusavio ryšius, leido geriau suprasti šiuos kompleksinius reiškinius ir identifikuoti sritis, į kurias nukreipdamas savo finansinius išteklius verslas prisidėtų arba ribotų valstybės ekonominės gerovės įgyvendinimą. Tyrimas parodė, kad, priklausomai nuo verslo investicijų ir išlaidų paskirstymo sričių, verslo iniciatyvos aplinkosaugos srityje ir socialinėje veikloje gali paveikti ekonomikos augimą, nedarbo lygį ir pajamų nelygybę teigiamai ir neigiamai. Tačiau siekiant įvairiapusiško vertinimo, tikslinga įvertinti disertacijos antroje dalyje išsikeltas hipotezes ir nustatyti, ar atlikto tyrimo rezultatai patvirtina, ar paneigia šiuos teiginius (žr. 10 lentelę).

10 lentelė. Tyrimo hipotezių tikrinimo rezultatai

Hipotezė	Teiginys	Rezultatas
H ₁	Verslo socialinė atsakomybė, nukreipta į aplinkosaugą, turi statistiškai reikšmingą poveikį valstybės ekonominės gerovės kintamajam – ekonomikos augimui	Neatmetama
H ₂	Verslo socialinė atsakomybė, nukreipta į aplinkosaugą, turi statistiškai reikšmingą teigiamą poveikį valstybės ekonominės gerovės kintamajam – pajamų nelygybei ir prisideda prie jos mažinimo	Atmetama
H ₃	Verslo socialinė atsakomybė, nukreipta į socialinę veiklą, neturi statistiškai reikšmingo poveikio valstybės ekonominės gerovės kintamajam – ekonomikos augimui	Neatmetama
H ₄	Verslo socialinė atsakomybė, nukreipta į aplinkosaugą ir socialinę veiklą, turi statistiškai reikšmingą poveikį nedarbo lygiui	Atmetama

Šaltinis: sudaryta autorės

Atliktas tyrimas atskleidė, kad verslo finansinių išteklių nukreipimas į aplinkosaugą neigiamai veikia ekonomikos augimą, t. y. jų pasikeitimas vienu procentiniu punktu ekonomikos augimą sulėtina 0,7 %. Atsižvelgiant į tai ir vertinant, kad ši sritis turi statistiškai reikšmingą poveikį ekonominės gerovės dedamajai, H₁ hipotezė yra neatmetama.

Taip pat tyrimo rezultatai parodė dvejopą verslo socialinės atsakomybės poveikį valstybės ekonominės gerovės kintamajam – pajamų nelygybei. Nors aplinkosaugos ir socialinės veiklos kintamieji, vertinant jas bendrai, neturi statistiškai reikšmingo poveikio pajamų nelygybei, reikšminga įtaka pastebima verslo investicijų, nukreiptų į aplinkosaugą, srityje. Verslo, kurio pagrindinė arba antrinė veikla yra grindžiama aplinkosaugos gėrybių kūrimu, nukreiptu į tam tikras sritis, investicijos neigiamai paveikia pajamų nelygybę ir ją didina. Tačiau verslo, kuriam aplinkosaugos gėrybių kūrimas yra pagalbinė veikla, nukreipta į tam tikras sritis, investicijos teigiamai veikia pajamų nelygybę ir prisideda prie jos mažinimo. Atsižvelgiant į šias išvadas, H₂ hipotezė gali būti atmesta dėl dvejopo finansinių išteklių, nukreiptų į aplinkosaugą, poveikio.

Atliktas tyrimas parodė, kad socialiai atsakinga verslo veikla, nukreipta į socialinę veiklą, neturi statistiškai reikšmingo poveikio ekonomikos augimui. Atsižvelgiant į tai, H₃ hipotezė yra neatmetama.

Tyrimas atskleidė, kad socialiai atsakinga verslo veikla, nukreipta į aplinkosaugą, veikia nedarbo lygį teigiamai ir neigiamai. Nepaisant to, nustatyta, kad socialinė veikla neveikia pajamų nelygybės ES valstybėse. Atsižvelgiant į tai, H₄, teigianti, kad socialiai atsakinga verslo veikla, nukreipta į aplinkosaugą ir socialinę veiklą, turi statistiškai reikšmingą poveikį nedarbo lygiui, gali būti atmesta. Toliau aptariamos tyrimo rezultatų taikymo galimybės, jų privalumai ir ribotumai.

3.3. Verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei Europos Sąjungos šalyse tyrimo rezultatų taikymo galimybės, jų privalumai, ribotumai ir tolesnių tyrimų kryptys

Atskleisti rezultatai parodė, kad socialiai atsakinga verslo veikla turi statistiškai reikšmingą poveikį visiems ekonominės gerovės kintamiesiems – ekonomikos augimui, nedarbo lygiui ir pajamų nelygybei. Tačiau šis poveikis pasireiškia skirtingose socialinės atsakomybės lygmenyse. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad verslo finansinių išteklių nukreipimas į aplinkosaugą turi svarų poveikį visiems trims valstybės ekonominės gerovės kintamiesiems ir verslo socialinė veikla, susijusi su darbuotojais, neveikia valstybės ekonominės gerovės. Nepaisant to, rezultatai aktualūs ir reikšmingi, jie gali prisidėti sprendžiant įvairias problemas, susijusias su šiais reiškiniais. Todėl atlikus empirinį tyrimą ir įvertinus verslo socialinės atsakomybės poveikį valstybės ekonominei gerovei, tikslinga apibrėžti sudarytų modelių ir gautų rezultatų taikymo galimybes, jų privalumus ir ribotumus.

Privalumai. Atsižvelgiant į sudarytą teorinį modelį ir tris empiriniame tyrime naudojamus modelius (pateikti antroje disertacijos dalyje), pabrėžtinai paprastas jų pritaikymas praktikoje, analizuojant verslo socialinės atsakomybės ir valstybės ekonominės gerovės reiškinius ir atliekant su jais susijusius vertinimus. Jų konstruktas leidžia įvairiapusiškai įvertinti šias sritis, pasižymi universalumu, todėl gali būti taikomas atliekant kitus tyrimus skirtingose valstybėse, regionuose, atliekant vertinimus atskiruose sektoriuose ar analizuojant atskirus verslo subjektus ir jų poveikį ekonominiams reiškiniams. Taip pat sudaryti modeliai gali būti lengvai pritaikomi analizuojant ilgesnio laikotarpio duomenis.

Sudaryti modeliai pasižymi inovatyvumu, atkreipiant dėmesį, kad socialiai atsakinga verslo veikla gali būti nukreipiama ne tik į aplinkos apsaugą, bet ir kitą socialinę veiklą, susijusią su įvairiomis interesų grupėmis, pvz., darbuotojais. Taip pat inovatyvumas išryškėja gretinant šiuos reiškinius, atskleidžiant jų tarpusavio priklausomybę ir ryšius. Iki šiol moksliniuose darbuose šių reiškinų tarpusavio ryšiai nebuvo plačiai nagrinėti. Visa tai prisideda prie sudarytų modelių mokslinės vertės išlaikymo.

Atkreiptinas dėmesys, kad empirinio tyrimo rezultatai taikant šiuos modelius yra aktualūs ir gali padėti verslo subjektams paskirstant jų finansinius išteklius atskiroms socialinės atsakomybės sritims. Šie modeliai leidžia verslui nustatyti sritis, kurios sukurtų maksimalią naudą visuomenei, ir apibrėžia tas sritis, kurioms skiriant dėmesį ekonominė gerovė gali būti apribota ar sumažinta. Šie rezultatai taip pat aktualūs skirtingoms valstybės institucijoms, apibrėžiančioms verslo veiklos taisykles, taikančioms atskiras reguliavimo politikos priemones. Kreipdamos dėmesį į didžiausią naudą atnešančias sritis, jos gali paskatinti didesnius verslo finansinius srautus skirtingiems socialinės atsakomybės kintamiesiems. Be to, rezultatai yra aktualūs institucijoms, priimančioms sprendimus ES mastu. Atsižvelgdamos į gautus rezultatus, jos gali vystyti atitinkamas strategijas regione. Tai atskleidžia modelio ir gautų rezultatų praktinį pritaikomumą.

Ribotumai. Kaip ir kiekvienas mokslinis tyrimas, pastarasis pasižymi tam tikrais apribojimais. Vienas iš pagrindinių modelio trūkumų – duomenų prieinamumas, kuris iš dalies apribojo vertinimo rezultatų interpretacijas. Socialiai atsakinga verslo veikla, nukreipta į aplinkosaugą, yra plačiai nagrinėjama, analizuojama įvairių rinkos struktūrų, kurios pateikia informaciją apie verslo investicijas ir pan. Tačiau pastebimas statistinių duomenų trūkumas, susijęs su socialinės veiklos kintamuoju, kuris apriboja šio elemento vertinimus ir neleidžia įvertinti dalies aktualių kintamųjų, susijusių su išlaidomis darbuotojų darbo sąlygoms gerinti ir kitoms motyvacinėms priemonėms kurti, korupcijos atvejais ir pan. Nors socialiai atsakinga verslo veikla nagrinėjama jau seniai, statistiniai duomenys intensyviai pradėti rinkti tik nuo 2014 m. Tai riboja atliktą tyrimą ir reiškinį tarpusavio poveikį leido įvertinti ribotoje laiko eilučių imtyje. Dar vienu tyrimo ribotumu galima laikyti subjektyvų įtrauktį į tyrimą kintamųjų pasirinkimą.

Tolesnių tyrimų kryptys. Atsižvelgiant į anksčiau išskirtus tyrimo privalumus ir ribotumus galimi tolesni tyrimai, nukreipti į:

- tyrimo pakartojimą, įtraukiant daugiau socialinės atsakomybės kintamųjų, ypač socialinės veiklos srityje;
- tyrimo pakartojimą, pritaikant papildomus tyrimus (anketines apklausas ir pan.) ir taip praplečiant laiko eilučių imtį;
- tyrimo pakartojimą, vertinant COVID-19 poveikį socialiai atsakingai verslo veiklai; šis aspektas nebuvo įtraukiamas dėl duomenų prieinamumo nustatytu laikotarpiu;
- tyrimo pakartojimą, vertinant socialinės atsakomybės poveikį ekonominei gerovei prieš COVID-19 situaciją, per ją ir po jos.

Taip pat tolesni tyrimai gali būti vykdomi įtraukiant ir vertinant daugiau reiškinų, leisiančių priskirti valstybes atskiriems gerovės valstybės modeliams ir jų režimams. Tai leistų nustatyti verslo socialinės atsakomybės vietą ir reikšmę kuriant gerovės valstybę.

Atsižvelgiant į šiuos teiginius, verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei tyrimas gali būti praplėstas.

IŠVADOS

1. Mokslinės literatūros analizė leido išskirti verslo socialinės atsakomybės sampratą, pabrėžiant, kad socialinė atsakomybė gali būti interpretuota kaip verslo vidinių (pelno, kaštų mažinimo ir pan.) ir išorinių (suinteresuotųjų asmenų lūkesčių tenkinimo) siekių, privalomų (apibrėžtų teisės normose ir reglamentuose) ir nepivalomų (savanoriškų) veikslių visuma, pasižyminti ilgalaikiškumu, nukreiptu į visuomenės narius. Verslo socialinei atsakomybei vertinti naudojami struktūriniai modeliai, apibrėžiantys verslo vidinius siekius ir iš verslo išorinės veiklos kylanti spaudimą prisidėti prie socialiai atsakingos veiklos.
2. Verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei teorija nėra detalizuota moksliniuose darbuose ir dauguma tyrimų apima verslo socialinės atsakomybės poveikį skirtingiems ekonominei gerovei apibrėžiantiems kintamiesiems. Ekonominės gerovės teorijose pabrėžiama, kad ekonominei gerovei kuria ne tik valdžios institucijos, prie to prisideda ir kiti rinkos subjektai. Verslas, kreipdamas dėmesį į vidinius išteklius ir į išorinėje aplinkoje esančius subjektus, prisideda prie gerovės kūrimo. Dažniausiai verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei tyrimai apima tik dalinį ekonominės gerovės vertinimą, nes ekonominė gerovė tirama kreipiant dėmesį į atskirus šį reiškinį sudarančius kintamuosius. Aptartos ekonomikos teorijos leidžia identifikuoti pagrindinius gerovę ir verslo socialinę atsakomybę sudarančius komponentus, į kuriuos atsižvelgiama sudarant verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei teorinį modelį.
3. Dalis mokslinių tyrimų, apimančių valstybės ekonominės gerovės vertinimus, paremti indukcija – iš pradžių tiriami ir vertinami atskiri šio reiškinio elementai, nustatomos jų vertės, o vėliau remiantis atskirų elementų vertinimo rezultatais yra nustatoma galutinė valstybės ekonominės gerovės vertė. Taip pat mokslininkai valstybių ekonominei gerovei vertina naudodamiesi įvairiais mokslinėje literatūroje aprašytais indeksais. Nors toks metodas plačiai naudojamas, jo taikymą reikėtų išvertinti dėl į indeksus įtraukiamų papildomų kintamųjų, kurie gali paveikti tyrimo rezultatus. Atsižvelgiant į šiomis kryptimis atliktus tyrimus ir įvertinus skirtingų metodų privalumus ir trūkumus bei atkreipiant dėmesį į duomenų prieinamumą, pasirinkta verslo socialinę atsakomybę ir valstybės ekonominei gerovei vertinti išskiriant pagrindinius šiuos reiškinius sudarančius kintamuosius. Verslo socialinė atsakomybė buvo vertinama išskiriant aplinkos apsaugos ir socialinės veiklos kintamuosius. Atitinkamai valstybės ekonominei gerovei pasirinkta vertinti išskiriant ekonomikos augimą, nedarbo lygį ir pajamų nelygybę kaip pagrindinius kintamuosius, geriausiai apibūdinančius tiriamąjį reiškinį.
4. Verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei teorinio modelio sudarymas buvo grindžiamas mokslinėje literatūroje išskirtais ir verslo socialinę atsakomybę bei ekonominei gerovei apibūdinančiais kintamaisiais. Modelio formavimas buvo atliekamas atsižvelgiant į mokslinėje literatūroje aptartus ir modeliams sudaryti taikomus etapus, apimant tikslų formavimą, kintamųjų

identifikavimą ir pan. Taip pat siekiant, kad modelis tinkamai apibrėžtų tiriamąjį objektą, išskirti modeliui formuoti taikomi principai, apimantys dinamiškumą, inovatyvumą, pritaikomumą, priežastingumą, universalumą ir sisteminių požiūrį. Remiantis mokslinė literatūra, pateikta sudaromo modelio hierarchinė struktūra, pagal kurią atrinkti socialinę atsakomybę ir valstybės ekonominę gerovę apibūdinantys kintamieji. Verslo socialinė atsakomybė buvo vertinama kreipiant dėmesį į verslo iniciatyvas, nukreiptas į aplinkosaugą ir socialinę veiklą. Verslo socialinė veikla vertinama remiantis verslo išlaidomis, susijusiomis su darbuotojų mokymu ir kvalifikacijos kėlimu. Valstybės ekonominę gerovę buvo vertinama išskiriant ekonomikos augimą, nedarbo lygį ir pajamų nelygybę kaip pagrindinius kintamuosius, apibūdinančius šį reiškinį. Reiškinių vertinimui atlikti sudaryti trys empiriniai modeliai. Taip pat siekiant tinkamai juos įvertinti išskirti kontroliniai kintamieji. Pagal šias gaires atliktas verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei empirinis tyrimas.

5. Nustatyta, kad verslo socialinė atsakomybė, nukreipta į aplinkosaugą, neigiamai veikia *ekonomikos augimą*, t. y. finansinių srautų į šią veiklą padidinimas vienu procentiniu punktu ekonomikos augimą sulėtina 0,7 % (vertinant visas dedamąsias). Tyrimas atskleidė, kad, vertinant išlaidas ir investicijas atskirai, mažiausias neigiamas poveikis ekonomikos augimui matomas investicijų srityje, kai socialinę atsakomybę turinčios gėrybės apima pirminę arba antrinę verslo veiklą arba yra susijusios su kitomis išlaidomis. Tai atskleidžia, kad investicijos ir išlaidos, tikslingai panaudotos verslo veikloje konkrečioms prekėms ar paslaugoms įsigyti, yra ekonomiškai naudingesnės. Teigiamas poveikis ekonomikos augimui nustatytas versle, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į nuotekų tvarkymo technologijas.

Neigiamas poveikis ekonomikos augimui kelia klausimų dėl socialinės atsakomybės kaip reiškinio reikšmės, t. y. socialinę atsakomybę dažnai vertiname kaip teigiamą verslo veiklos vystymo dalį, atitinkančią visuomenės interesą, susijusį su taršos mažinimu, visuomenės sveikatos gerinimu, švietimu ir pan. Tačiau jo įtaka ekonomikos augimui, kuris yra vienas svarbiausių reiškinų vertinant valstybių ekonominę plėtrą ir stabilumą, turi neigiamą poveikį. Tai reiškia, kad, neatsižvelgiant į socialinės atsakomybės teikiamą naudą visuomenei, su juo susijusios veiklos įgyvendinimas yra ekonomiškai nenaudingas valstybės lygmeniu ir verslas, prisidedamas prie aplinkosaugos, iš dalies stabdo ekonominę šalių vystymąsi. Nepaisant to, verslas negali atsisakyti tokių iniciatyvų ir turi prisidėti prie aplinkosaugos įgyvendinimo taip mažindamas iš veiklos vystymo atsiradusį neigiamą poveikį aplinkai ir visuomenei. Taip pat atkreiptinas dėmesys, jog vieno procentinio punkto pokytis yra labai didelis vertinant aplinkosaugą, todėl numatomi ekonomikos augimo pokyčiai taip pat svarūs.

Tyrimas atskleidė teigiamą ir neigiamą verslo socialinės atsakomybės poveikį nedarbo lygiui. Nors bendrasis verslo socialinės atsakomybės, nukreiptos į aplinkosaugą ir socialinę veiklą, vertinimas neparodė reikšmingo poveikio nedarbo lygiui, tačiau negalime teigti, kad socialiai atsakinga verslo veikla neveikia nedarbo

lygio, nes reikšmingi reiškiniai tarpusavio ryšiai išryškėja vertinant atskiras socialinės atsakomybės dedamąsias. Didžiausias teigiamas poveikis nustatytas versle, kuriam aplinkosaugos gėrybių kūrimas yra pagalbinė veikla. Finansinius išteklius skirdamas konkretaus aplinkosaugos turto formavimui, nuotekų tvarkymo sričiai, verslas gali daugiausia prisidėti mažindamas nedarbo lygį. Atitinkamai investuodamas į švaresnes technologijas, susijusias su atliekų tvarkymu, verslas labiausiai padidins nedarbo lygį. Tai gali būti susiję su tuo, kad naujų technologijų kūrimas mažina darbo jėgos poreikį šioje srityje.

Tyrimas atskleidė, kad tik verslo investicijos į aplinkosaugą turi reikšmingą poveikį pajamų nelygybei. Verslo, kurio pirminė arba antrinė veikla yra grindžiama aplinkosaugos gėrybių kūrimu, investicijos neigiamai paveikia pajamų nelygybę ir ją didina. Tai gali būti susiję su tuo, kad tokiuose verslo subjektuose darbo jėga pasižymi žemesne kvalifikacija, mažesniais technologijų valdymo įgūdžiais ir pan., kurie riboja darbo jėgos prisitaikymą atsiradus investicijoms. Taip pat šios investicijos gali smarkiai pakoreguoti darbo jėgos poreikį jį sumažindamos. Tai reikštų, kad didės nedarbo lygis, rasis socialinių pašalpų daugiau prašančių asmenų, ir tai lemtų atitinkamą pajamų pasiskirstymą valstybėse, t. y. pajamų nelygybės didėjimą. Verslo subjektų investicijos į oro ir klimato gerinimą turėtų didžiausią neigiamą poveikį ir reikšmingai padidintų pajamų nelygybę.

Atitinkamai verslo, kurio su aplinkosauga susijusi veikla nėra pagrindinė arba antrinė, investicijos į aplinkosaugą sumažintų pajamų nelygybę valstybėje. Šių verslo subjektų investicijos į konkretaus aplinkosaugos turto formavimą, į švaresnes technologijas ar nefinansinio turto įsigijimą teigiamai paveikia pajamų nelygybę, t. y. ją sumažina. Didžiausias teigiamas poveikis mažinant pajamų nelygybę matomas atliekų tvarkymo srityse, kai investicijos skiriamos konkrečiam aplinkosaugos turtui formuoti arba yra susijusios su nefinansinio turto įsigijimu. Visa tai atitinkamai sumažintų pajamų nelygybę 50,5 % ir 48,64 %. Taip pat pastebima, kad subjektų investicijos į aplinkosaugą sumažintų pajamų nelygybę mažiausiai, t. y. 3,2 %.

Verslo subjektų investicijų teigiamas poveikis mažinant pajamų nelygybę gali būti susijęs su papildomų darbo vietų kūrimu, t. y. didėjančiu kvalifikuotos ir ne-kvalifikuotos darbo jėgos, kuri atitinkamai prisidėtų prie nedarbo lygio mažėjimo, padidintų visuomenės narių gaunamas pajamas, poreikiu.

Aplinkosaugos investicijos, priklausomai nuo verslo subjekto veiklos pobūdžio, turi skirtingą poveikį pajamų nelygybei. Pokyčiai versle, kurio veikla tiesiogiai susijusi su aplinkosauga, gali kardinaliai pakeisti darbo jėgos struktūrą ar jos poreikį. Tačiau verslui, kuriam tai yra kaip papildoma veikla, investicijos dažnai sukuria papildomas galimybes, pasireiškiančias verslo veiklos praplėtimu, naujomis galimybėmis ir pan., todėl jo poreikis atitinkamai darbo jėgai didėja. Kad būtų sumažinta pajamų nelygybė, verslas, kurio veikla nesusijusi su aplinkosauga, turėtų skirti daugiau dėmesio šiai veiklai ir didinti su tuo susijusias investicijas.

Atsižvelgiant į tai, atliktas tyrimas iš dalies parodė valstybės ekonominės gerovės kaip reiškinio kompleksiskumą, atskleidė, jog verslo dėmesys atitinkamoms

sritis didina arba mažina valstybės ekonominę gerovę. Tyrimo rezultatai yra aktualūs ir verslas, skirstydamas finansinius išteklius socialiai atsakingai veiklai, o valstybės institucijos, siūlydamos reguliavimo politiką, turėtų kreipti dėmesį ne tik į problemines sritis, susijusias su taršos mažinimu ir pan., bet ir į sritis, kurios sukurtų didžiausią ekonominę naudą visuomenei.

NAUDOTA LITERATŪRA

1. Abdelhalim K., Eldin A. G. (2019). Can CSR help achieve sustainable development? Applying a new assessment model to CSR cases from Egypt. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 39 (9/10), 773–795.
2. Abeywardhana D. K. Y. (2019). The Impact of Ageing Population on Economic Growth in South Asia. *Asian Social Science*, 15 (7), 70–76.
3. Abramovitz M. (2012). *Theorising the neoliberal welfare state for social work*. The Sage handbook of social work, 33–50.
4. Adamonienė R. (2009). Vadybinės žmogiškųjų išteklių formavimo prielaidos ir galimybės. *Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai*, 16 (1), 6–14.
5. Adu-Gyamfi M., He Z., Nyame G., Boahen S., Frempong M. F. (2021). Effects of Internal CSR Activities on Social Performance: The Employee Perspective. *Sustainability*, 13, 1–28.
6. Afonso A., Jalles J. T. (2013). The cyclicity of education, health, and social security government spending. *Applied Economics Letters*, 20 (7), 669–672.
7. Ahamad N., Kelabi S. A. (2014). Redesigning Carroll's CSR Pyramid Model. *Journal of Advanced Management Science*, 2 (3), 236–239.
8. Ahen F. (2018). Dystopic Prospects of Global Health and Ecological Governance: Whither the Eco-Centric-Humanistic CSR of Firms. *Journal of Humanist Management*, 3, 105–126.
9. Ahmad S., Shafique O., Jamal W. N. (2021). Impact of Perceived Corporate Social Responsibility on Banks Financial Performance and the Mediating role of Employees' Satisfaction and Loyalty in Pakistan. *Journal of Accounting and Finance in Emerging Economies*, 6 (3), 765–774.
10. Ahn J. Y., Huang S. (2020). Types of employee training, organizational identification, and turnover intention: evidence from Korean employees. *Problems and Perspectives in Management*, 18 (4), 517–526.
11. Aidukaitė J. (2010). Gerovės valstybių patirtis vertinant socialinio teisingumo principo įgyvendinimą švietime: Švedijos, Škotijos ir Vokietijos atvejai. *Viešoji politika ir administravimas*, 34, 47–60.
12. Aidukaitė J., Bogdanova N., Guogis A. (2012). Gerovės valstybės kūrimas Lietuvoje: mitas ar realybė? Lietuvos socialinių tyrimų centras, Sociologijos institutas, ISBN: 978-609-95257-6-1.
13. Akdogan N., Gulhan O., Aktas M. (2017). The Relationship Between Corporate Social Responsibility Reporting and Corporate Governance: Evidence from Turkish Banking Sector. *Journal of Modern Accounting and Auditing*, 13 (5), 181–195.
14. Alam S. M. S., Islam K. M. Z. (2021). Examining the role of environmental corporate social responsibility in building green corporate image and green competitive advantage. *International Journal of Corporate Social Responsibility*, 6 (8), 1–16.
15. Alekna R., Kazlauskienė E. (2019). Žaliosios ekonomikos probleminės sritys globalioje rinkoje, *Mokslas – Lietuvos ateitis*, 19, 1–7.
16. Aleknevičiūtė E. (2020). Ar didesnė gyventojų su aukštuoju išsilavinimu dalis lemia didesnę ekonominę gerovę? Lietuvos ekonominės konvergencijos ir darbo rinkos iššūkiai, *Teminių straipsnių serija*, 31, 152–161.
17. Alexopoulou S., Astrom J., Karlsson M. (2022). The grey digital divide and welfare state regimes: a comparative study of European countries. *Information Technology and People*, 35 (8), 273–291.

18. Ali S., Fazili A. I. (2017). Greengrowth: indian railways thrust towards economic growth and environmental protection. *Asian Journal of Management*, 8 (3), 741–744.
19. Alic B. (2021). Organizations involvement in the human resource development on the labor market. *Annals of Constantin Brancusi University of Targu-Jiu, Economy Series*, 1, 6–16.
20. Al-kasasbeh O. M. (2022). The Relationship Between Unemployment And Economic Growth: Is Okun's Law Valid For the Jordan Case? *International Journal of Economics Development Research*, 3 (3), 217–226.
21. Al-Malkawi H. A. N., Javaid S. (2018). Corporate social responsibility and financial performance in Saudi Arabia, Evidence from Zakat contribution. *Journal of Managerial Finance*, 44 (6), 648–664.
22. Amor-Esteban V., Garcia-Sanchez I. M., Galindo-Villardón M. P. (2018). Analysing the Effect of Legal System on Corporate Social Responsibility (CSR) at the Country Level, from a Multivariate Perspective. *Social Indicators Research*, 140, 435–452.
23. Anand S., Kanbur S. R. (1985). Poverty under the Kuznets process. *The Economic Journal*, 95, 42–50.
24. Andersen J. G. (2007). Restricting access to social protection for immigrants in the Danish welfare state. *Benefits*, 15 (3), 257–269.
25. Andersson J. E., Ronn M. (2015). Searching for Innovative Design: Architectural competitions in the Silvering Swedish Welfare State. *Journal of Housing for the Elderly*, 29, 24–52.
26. Aras G., Crowther D. (2009). Corporate Sustainability Reporting: A Study in Disingenuity? *Journal of Business Ethics*, 87, 279–288.
27. Aravacik E. D. (2018). Social Policy and the Welfare State. *Public Economics and Finance*. IntechOpen.
28. Ardichvili A. (2013). The role of HRD in CSR, sustainability, and ethics: a relation model. *Human Resource Development Review*, 23 (4), 456–473.
29. Asatiani M., Verulava T. (2017). Georgian welfare state: preliminary study based on Esping-Andersen's typology. *Journal of Economics and Sociology*, 10 (4), 21–28.
30. Aslaksen H. M., Hildebrandt C., Johnsen H. Ch. G. (2021). The long-term transformation of the concept of CSR: towards a more comprehensive emphasis on sustainability. *International Journal of Corporate Social Responsibility*, 6 (11), 1–14.
31. Aspalter Ch. (2011). The development of ideal-typical welfare regime theory. *Journal of International Social Work*, 54 (6), 735–750.
32. Aspalter Ch., Kim J., Sojeung P. (2009). Analysing the Welfare State in Poland, the Czech Republic, Hungary and Slovenia: An Ideal-Typical Perspective. *Social Policy and Administration*, 43 (2), 170–185.
33. Atkinson A. B. (1995). The welfare state and economic performance. *National Tax Journal*, 48, (2), 171–198.
34. Auguste D. (2018). Income Inequality, Globalization, and Welfare State: Evidence from 23 Industrial Countries, 1990–2009. *Sociological Forum*, 33 (3), 666–689.
35. Auštrevičius P., Pupkevičius D., Treigienė D. (1991). Šiuolaikinių ekonomikos terminų enciklopedinis žodynas. ISBN: 5-417-00624-6.
36. Awawdeh A. E., Ananzeh M., El-khateeb A. I., Aljumah A. (2021). Role of green financing and corporate social responsibility (CSR) in technological innovation and corporate environmental performance: a COVID-19 perspective. *China Finance Review International*, 12 (2), 297–316.
37. Azam M., Khan A. Q., Oztruk I. (2019). The effects of energy on investment, human

- health, environment and economic growth: empirical evidence from China. *Environmental Science and Pollution Research*, 26 (11), 10816–10825.
38. Azami S., Almasi S. (2020). Energy Consumption and Sustainable Economic Welfare: New Evidence of Organization of Petroleum Exporting Countries. *International Journal of Energy Economics and Policy*, 10 (5), 31–40.
  39. Babic M., Fichtner J., Heemskerk E. M. (2017). States versus Corporations: Rethinking the Power of Business in International Politics. *The International Spectator*, 52 (4), 20–43.
  40. Baca G. (2021). Neoliberalism's prologue: Keynesianism, myths of class compromises and the restoration of class power. *Anthropological Theory*, 21 (4), 520–540.
  41. Bakar N. A. A., Abdullah H., Ibrahim F. W., Jali M. R. M. (2017). Green Economy: Evaluation of Malaysian Company Environmental Sustainability. *International Journal of Energy Economics and Policy*, 7 (2), 139–143.
  42. Baltušnikaitė I., Bratčikovienė N. (2018). Regresinės analizės taikymas didesniems duomenims. *Lithuanian Journal of Statistics*, 57 (1), 56–69.
  43. Bamba C. (2005). Cash versus services: worlds of welfare and the de Commodification of cash benefits and health care services. *Journal of Social Policy*, 34 (2), 195–213.
  44. Bamba C. (2006). Health status and the worlds of welfare. *Journal of Social Policy and Society*, 5, 53–62.
  45. Bamba C., Eikemo T. A. (2009). Welfare state regimes, unemployment and health: a comparative study of the relationship between unemployment and self-reported health in 23 European countries. *Journal of Epidemiology Community Health*, 63, 92–98.
  46. Banday U. J., Murugan S., Maryam J. (2021). Foreign direct investment, trade openness and economic growth in BRICS countries: evidence from panel data. *Transnational Corporations Review*, 13 (2), 211–221.
  47. Banerjee A. V., Duflo E. (2003). Inequality and Growth: What Can the Data Say? *Journal of Economic Growth*, 8 (3), 267–299.
  48. Banerjee A., Cole S., Duflo E., Linden L. (2003). Improving the quality of education in India: Evidence from three randomized experiments. Massachusetts Institute of Technology, Department of Economics: Cambridge, Mass. Processed 1–30.
  49. Banerjee S. B., Chio V. C., Mir R. (2009). Organizations markets and imperial formations: Towards an anthropology of globalization, London: Edward Elgar.
  50. Banga R. (2003). Impact of governmental policies and investment agreements on FDI inflows. Workingpaper, 116.
  51. Barauskaitė G., Streimikienė D. (2021). Corporate social responsibility and financial performance of companies: The puzzle of concepts, definitions and assessment methods. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 28, 278–287.
  52. Barnett W. (2003). The modern theory of consumer behavior: Ordinal or cardinal? *The Quarterly Journal of Austrian Economics*, 6 (1), 41–65.
  53. Barr N. (2012). *Economics of the welfare state*, 5th edition. Oxford University Press, ISBN:978-0-19-929781-8, 3–46.
  54. Bartkienė L. (2009). Organizacijos veiklos efektyvumo didinimas taikant balso analizę: sisteminis požiūris. *Mokslas – Lietuvos Ateitis*, 1 (5), 94–97.
  55. Bartolucci F., Choudhry M. T., Marelli E., Signorelli M. (2018). GDP dynamics and unemployment changes in developed and developing countries. *Applied Economics*, 50 (31), 3338–3356.
  56. Basil D. Z., Weber D. (2006). Values motivation and concern for appearances: the effect of

- personality traits on responses to Corporate Social Responsibility. *International Journal of Nonprofit and Voluntary Sector Marketing*, 11 (1), 61–72.
57. Battisti E., Nirino N., Leonidou E., Thrassou A. (2022). Corporate venture capital and CSR performance: An extended resource based view\’s perspective. *Journal of Business Research*, 139, 1058–1066.
  58. Baute S., Meuleman B., Abts K. (2019). Welfare State Attitudes and Support for Social Europe: Spillover or Obstacle? *Journal of Social Policy*, 48 (1), 127–145.
  59. Beer P., Vrooman C., Schut W., Wildeboer Schut, J. M., (2001). Measuring Welfare State Performance: Three or Two Worlds of Welfare Capitalism. LIS Working Paper Seeries, 276, Luxembourg Income Study (LIS), 5–41.
  60. Behrendt Ch. (2018). At the margins of the welfare state: social assistance and the alleviation of poverty in Germany, Sweden and the United Kingdom. Routledge.
  61. Bejan R., Nikolova K. (2022). COVID-19 amongst western democracies: A welfare state analysis. *Social Theory and Health*, 20, 123–151.
  62. Benish A., Levi-Faur D. (2020). The Expansion of Regulation in Welfare Governance. *The Annals of the American Academy*.
  63. Benito-Hernandez S., Platero-Jaime M., Estaban-Sanchez P. (2016). The influence of cooperative relations of small business on environmental protection intensity, *Business Ethics: A European Review* 25 (4), 416–439.
  64. Bernal V., Grewal I. (2014). *Theorizing NGOs: States, Feminisms, and Neoliberalism*. Durham, NC: Duke University Press.
  65. Bernal-Conesa J. A., Nieto C. N., Briones-Penalven A. (2017). CSR Strategy in technology Companies: Its Influence on Performance, Competitiveness and Sustainability, *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 24, 96–107.
  66. Bernard C., Müller A. (2020). Dependence uncertainty bounds for the energy score and the multivariate Gini mean difference. *Dependence Modeling*, 8 (1), 239–253.
  67. Bethencourt C., Galasso V. (2008). Political complements in the welfare state. *Health care and social security. Journal of Public Economics*, 92, 609–632.
  68. Beylot A., Secchi M., Cerutti A., Merciai S., Schmidt J., Sala S. (2019). Assessing the environmental impacts of EU consumption at macro-scale. *Journal of Cleaner Production*, 216, 382–393.
  69. Bhabra G., Holmwood A. (2018). Colonialism, postcolonialism and the liberal welfare state. *New Political Economy*, 23 (5), 574–587.
  70. Bhattacharya A., Good V., Sardashti H., Peloza J. (2021). Beyond Warm Glow: The Risk-Mitigating Effect of Corporate Social Responsibility (CSR). *Journal of Business Ethics*, 171, 317–336.
  71. Bian J., Li K. W., Guo X. (2016). A strategic analysis of incorporating CSR into managerial incentive design. *Transportation Research Part E: Logistics and Transportation Review*, 86, 83–93.
  72. Bian J., Liao Y., Wang Y. Y., Tao F. (2021). Analysis of firm CSR strategies. *European Journal of Operational Research*, 290, 914–926.
  73. Bilan Y., Mishchuk H., Samoliuk N., Yurchyk H. (2020). Impact of Income Distribution on Social and Economic Well-Being of the State. *Journal of Sustainability*, 12, 1–15.
  74. Bilevičienė T., Jonušauskas S. (2011). *Statistinių metodų taikymas rinkos tyrimuose*. Mykolo Romerio universitetas, 8–36, ISBN978-9955-19-242-8.
  75. Bizri R. (2021). The impact of CSR best practices on job performance: the mediating roles

- of affective commitment and work engagement. *Journal of Organizational Effectiveness: People and Performance*, 8 (1), 129–148.
76. Bleys B., Whitby A. (2015). Barriers and opportunities for alternative measures of economic welfare. *Ecological Economics*, 117, 162–172.
  77. Blomqvist P., Palme J. (2020). Universalism in Welfare Policy: The Swedish Case beyond 1990. *Journal of Social Inclusion*, 8(1), 114–123.
  78. Bloom D. E., Canning D., Sevilla J. (2004). The Effect of Health on Economic Growth: A Production Function Approach. *World Development*, 31 (1), 1–13.
  79. Boadway R. W. (1974). The Welfare Foundations of Cost-Benefit Analysis. *The Economic Journal*, 8 (336), 926–936.
  80. Bodarudin A., Au T. W., Phon-Amuaisuk S. (2019). A Digital Framework for CSR Donations using Blockchain for Disaster Victims. *The 1st International Conference on Business, Management and Information Systems*, 380–396.
  81. Bonoli G. (1997). Classifying Welfare States: a Two-dimension Approach. *Journal of Social Policy*, 26 (3), 351–372.
  82. Bostani M., Malekpoor A. (2012). Critical Analysis of Kaldor-Hicks Efficiency Criterion, with Respect to Moral Values Social Policy Making and Incoherence. *Advances in Environmental Biology*, 6 (7), 2032–2038.
  83. Bowen H. R. (1953). *Social responsibilities of the businessman*. New York: Harper and Row.
  84. Braam G., Peeters R. (2018). Corporate Sustainability Performance and Assurance on Sustainability Reports: Diffusion of Accounting Practices in the Realm of Sustainable Development. *Journal of Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 25, 164–181.
  85. Brady D., Bostic A. (2015). Pradoxes of Social Policy: Welfare Transfers, Relative Poverty, and Redistribution Preferences. *American Sociological Review*, 80 (2), 268–298.
  86. Bratčikovienė N. (2014). Šalies ekonomikos indikatorių dinamikos modelis. *Daktaro disertacija, Vilniaus Gedimino technikos universitetas*.
  87. Brejning J. (2016). *Corporate Social Responsibility and the Welfare State, The historical and Contemporary Role of CSR in the Mixed Economy of Welfare*. ISBN: 978-140-9424-512, 22-56.
  88. Briggs A. (1961). The Welfare State in Historical Perspective. *European Journal of Sociology*, 2 (2), 221–258.
  89. Brin P., Nehme M. N. (2019). Corporate social responsibility: analysis of theories and models. *Social and Humanities*, 5, 22–30.
  90. Brynjolfsson E., Eggers F., Gannamaneni A. (2018). Measuring welfare with massive online choice experiments: A brief introduction. In *AEA Papers and Proceedings*, 108, 473–476.
  91. Buchanan J. M. (1962). The relevance of Pareto optimality. *Journal of Conflict Resolution*, 6 (4), 351–354.
  92. Buhmann K. (2013). The Danish CSR Reporting Requirements as Reflexive Law: Employing CSR as a Modality to Promote Public Policy Objectives through Law. *European Business Law Review*, 24 (2), 187–216.
  93. Burlingame D. F. (2004). Corporate giving. In D. F. Burlingame (Ed.), *Philanthropy in America: A comprehensive historical encyclopedia*, 1, 104–105.
  94. Burneika D. (2019). Ekonominės gerovės regioniniai pokyčiai ir jų įtaka miestų sistemos transformacijai Lietuvoje. *Netolygaus regioninio vystymosi problema Lietuvoje: socio-ekonominiai gerovės aspektai*, Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras, 39–52.

95. Burton A., Weisbrod A., Hansen L. (1968). Income-net worth approach to measuring economic welfare. *The American Economic Review*, 58 (5), 1315–1329.
96. Butkus M., Matuzevičiūtė K. (2016). Evaluation of EU cohesion policy impact on regional convergence: do culture differences matter? *Economics and Culture*, 13 (1), 41–52.
97. Butkus M., Seputiene J. (2019). The output gap and youth unemployment: an analysis based on Okun's law. *Economics*, 7 (4), 1–17.
98. Calabrese A., Costa R., Rosati F. (2015). A feedback-based model for CSR assessment and materiality analysis. *Accounting Forum*, 39, 312–327.
99. Calveras A., Ganuza J. J. (2018). Corporate social responsibility and product quality. *Journal of Economics and Management Strategy*, 27, 804–829.
100. Calvin K., Mignone B. K., Kheshi H. S., Snyder A. C., Patel P., Wise M., Edmonds J. (2020). Global market and economic welfare implications of changes in agricultural yields due to climate change. *Climate Change Economics*, 11 (01).
101. Camilleri M. A. (2017). Corporate sustainability and responsibility: creating value for business, society and the environment. *Asian Journal of Sustainability and Social Responsibility*, 2, 59–74.
102. Camilleri M. A. (2021). Strategic attributions of corporate social responsibility and environmental management: The business case for doing well by doing good. *Journal of Sustainable Development*, 1–14.
103. Canevarolo E. (2019). Frozen Social Housing Policy in a Conservative Regime Such As Austria, *Social Housing Policy in a Conservative Regime Such As Austria*, 1–11.
104. Cantillon B., Seeleib-Kaiser M., Van der Veen R. (2021). The COVID-19 crisis and policy responses by continental European welfare states. *Social Policy and Administration*, 55 (2), 326–338.
105. Cardim De Carvalho F. J. (2008). Keynes and the reform of the capitalist social order. *Journal of Post Keynesian Economics*, 31 (2), 191–211.
106. Carmel E., Papadopoulos T. (2003). The new governance of social security in Britain. In J Millar (ed.), *Understanding Social Security: Issues for policy and practice*. Policy Press, Bristol, 31–52.
107. Carroll A. B. (1991). The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders. *Business Horizons*, July–August, 34 (4), 39–48.
108. Carroll A. B., Brown J. A. (2018). Corporate Social Responsibility: A Review of Current Concepts, Research and Issues. *Journal of Business and Society*, 360, 39–69.
109. Carroll A. B., Schwartz M. S. (2003). Corporate social responsibility: A three-domain approach. *Journal of Business Ethics Quarterly*, 13 (4), 503–530.
110. Castles F. G. and Mitchell D. (1993). Worlds of welfare and families of nations, in F. G. Castles (Ed.), *Families of Nations: Patterns of Public Policy in Western Democracies*, Dartmouth, 93–128.
111. Čekanavičius V., Murauskas G. (2014). Taikomoji regresinė analizė socialinuos tyrimuose. *Vilniaus universiteto leidykla*, 33–38, ISBN: 978-609-459-300-0.
112. Chan H. L., Wei X., Guo S., Leung W. H. (2020). Corporate social responsibility (CSR) in fashion supply chains: A multi-methodological study. *Transportation Research Part E*, 142, 1–5.
113. Chang Ch. H., Lin H. W., Tsai W. H., Wang W. L., Huang Ch. T. (2021). Employee Satisfaction, Corporate Social Responsibility and Financial Performance. *Sustainability*, 13 (18), 1–25.

114. Charron N., Lewis D., Lapuente V. (2013). Regional Governance Matters: Quality of Government within European Union Member States. *Regional Studies*, 48, 68–90.
115. Chatzoudes D., Papadopoulos D., Dimitriadis E. (2015). Investigating the impact of corporate social responsibility (CSR) policies: An empirical research. *International Journal of Law and Management*, 57 (4), 265–280.
116. Chavan M., Gowan S., Vogeley J. (2022). Collaborative corporate social responsibility praxis: case studies from India. *Social Responsibility Journal*, 1–20.
117. Chen B. L. (2003). An inverted-U relationship between inequality and long-run growth. *Economic Letters*, 78 (2), 205–212.
118. Chen H. L., Hu Y. Ch., Lee M. Y., Yen G. F. (2020). Importance of Employee Care in Corporate Social Responsibility: An AHP-Based Study from the Perspective of Corporate Commitment. *Journal of Sustainability*, 12, 1–15.
119. Chen T. S., Huang Y. F., Weng M. W., Do M. H. (2021). Two-Stage Production System Pondering upon Corporate Social Responsibility in Food Supply Chain: A Case Study. *Applied Science*, 11, 1–18.
120. Chen T., Dong H., Lin Ch. (2020). Institutional shareholders and corporate social responsibility. *Journal of Financial Economics*, 135, 483–504.
121. Chen X., Xia Y., Yang J. (2018). Analysis on the impact of Government-Enterprise Cooperation on technological Innovation and Its Economic Consequences-Based on Empirical Cases of GEM-listed Companies. *Business and Management Studies*, 4 (4), 38–50.
122. Cheng L., Zou W., Duan K. (2021). The influence of New Agricultural Business Entities on the Economic Welfare of Farmer's Families. *Agriculture*, 11, 1–15.
123. Chi J. (2021). Revisiting the tourism-inequality nexus: evidence from a panel of developed and developing economies. *Current Issues in Tourism*, 24 (6), 755–767.
124. Chin C. K., Xiang D. H. (2022). Sustainable Renewable Energy and Waste Management on Weathering Corporate Pollution. *Artificial Intelligence in Industry 4.0 and 5G Technology*, 129–145.
125. Choe S. (2015). CSR activities of Korean MNCS in China: Legitimacy, strategic needs and firm capabilities. *Proceedings of International Conference on Management Finance Economics*, July 11–12, 181–185.
126. Chun J. J., Kim Y. S. (2018). Feminist Entanglements with the Neoliberal Welfare State: NGOs and Domestic Worker Organizing in South Korea, Gendering Struggles against formal and Precarious Work, *Political Power and Social Theory*, 35, 147–168.
127. Chung H., Meuleman B. (2017). European parents' attitudes towards public childcare provision. The role of current provisions, interests and ideologies. *European Societies*, 19 (1), 49–68.
128. Čiburienė, J. (2020). Įmonių socialinė atsakomybė kaip visuomenės ugdymo veiksnys. *Šiuolaikinės visuomenės ugdymo veiksniai*, 5 (1), 99–116.
129. Čiegis R., Diliuviėnė L., Dilius A. (2019). Pajamų nelygybės poveikio ekonomikos augimui vertinimas kreditų rinkos netobulumo kanalu. *Regional Formation and Development Studies*, 1 (27), 5–14.
130. Čiegis R., Kozlovskij V. (2011). Darnaus ekonominio vystymosi vertinimo sistemų įvertinimas. *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*, 5 (29), 53–63.
131. Clasen J., Siegel N. A. (2007). Comparative welfare state analysis and the dependent variable problem. In J. Clasen & N.A. Siegel (Eds.), *Investigating welfare state change*, Cheltenham: Edward Elgar, 3–12.

132. Claydon J. (2011). A New direction for CSR: the shortcomings of previous CSR models and the rationale for a new model. *Journal of Social Responsibility*, 7 (3), 405–420.
133. Coase R. H. (1960). The Problem of Social Cost. *Journal of Law and Economics*, 3, 1.
134. Cobb C., Halstead T., Rowe J. (1995). If the GDP is up, why is America down?. *ATLANTIC-BOSTON*, 276, 59–79.
135. Coburn D. (2004). Beyond the income inequality hypothesis: class, neo-liberalism, and health inequalities. *Journal of Social Science and Medicine*, 58, 41–56.
136. Collste D. (2021). Modeling Korpi and Palme's „Paradox of Redistribution“ and Strategies of Equality. In *Feedback Economics*. Springer, Cham, 191–213.
137. Constantinescu M., Kaptein M. (2020). Virtue Ethics and CSR: The Two Sides of Sustainable Organizational Performance. In: Wehrmeyer W., Looser S., Del Baldo M. (eds.) *Intrinsic CSR and Competition*. Palgrave Macmillan, Cham. ISBN: 978-3-030-21036-6.
138. Contractor F. J., Dangol R., Nuruzzaman N., Raghunath S. (2020). How do country regulations and business environment impact foreign direct investment (FDI) inflows? *International Business Review*, 29 (2), 1–13.
139. Contrafatto M., Ferguson J., Power D., Stevenson L., Collison D. (2019). Understanding power-related strategies and initiatives: The case of the European Commission Green Paper on CSR. *Journal of Accounting, Auditing and Accountability*, 33 (3), 559–587.
140. Cook D., Davidsdottir B. (2021). An appraisal of interlinkages between macro-economic indicators of economic well-being and the sustainable development goals. *Ecological Economics*, 184, 1–11.
141. Cook D., Davidsdottir B. (2021). An estimate of the Genuine Progress Indicator for Iceland, 2000–2019. *Ecological Economics*, 189, 1–13.
142. Corrado L., Londono D. A. B., Mennini F. S., Trovato G. (2003). The Welfare States in a United Europe. *European Political Economy Review*, 1 (1), 40–55.
143. Cowper-Smith A., de Grosbois D. (2011). The adoption of corporate social responsibility practices in the airline industry. *Journal of Sustainable Tourism*, 19 (1), 59–77.
144. Crozier M., Huntington S., Watanuki J. (1975). *The Crisis of Democracy*, New York University Press, New York.
145. Cumming G. S., von Cramon-Taubadel S. (2018). Linking economic growth pathways and environmental sustainability by understanding development as alternate social-ecological regimes. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 115 (38), 9533–9538.
146. Curraz-Perez R., Dolz-Dolz C., Miquel-Romero M., Sanchez-Garcia I. (2018). How social, environmental, and economic CSR affects consumer-perceived value: Does perceived consumer effectiveness make a difference? *Journal of Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 25, 733–747.
147. Cyert R. M., March J. G. (1963). *Behavioural theory of the firm*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall Inc.
148. Da Silva D. S., Horlings L. G., Figueiredo E. (2018). Citizen Initiatives in the Post Welfare State. *Journal of Social Sciences*, 7 (12), 1–21.
149. D'Agostino G., Dunne J. p., Pieroni L. (2016). Government spending, corruption and economic growth. *World Development*, 84, 190–205.
150. D'Alessandro S., Cieplinski A., Distefano T., Dittmer K. (2020). Feasible alternatives to green growth. *Nature Sustainability*, 3 (4), 329–335.
151. Daly H., Cobb J. (1989). *For the Common Good. Redirecting the Economy toward Community, the Environment and a Sustainable Future*. Beacon Press, Boston, MA.
152. Dang V. T., Wang J., Nguyen H. V., Nguyen Q. H., Nguyen N. (2021). A moderated medi-

- ation study of consumer extrinsic motivation and CSR beliefs towards organic drinking products in an emerging economy. *British Food Journal*, 124: 4, 1103–1123.
153. Dapkutė I., Rekašius T., Simanuskas K. (2016). Širdies ir kraujagyslių rizikos veiksnių statistinė analizė ir ryšys su psichikos sutrikimais paauglystėje. *Lithuanian Journal of Statistics*, 55 (1), 52–60.
  154. Darko E. (2014). Private Sector and NGO Engagement. *Economic and Private Sector Professional*, 1–20.
  155. Dartey-Baah K., Amoako G. K. (2021). A review of empirical research on corporate social responsibility in emerging economies. *International Journal of Emerging Markets*, 16: 7, 1330–1347.
  156. Davis K. (1960). Can business afford to ignore social responsibilities? *Journal California Management Review*, 2, 70–76.
  157. Deak, G. Y., Daescu, V., Holban, E., Marinescu, P., Tanase, G. S., Csergo, R., Gaman, S. (2015). Health-environment relation: a key issue of Romanian environmental protection. *Journal of Environmental Protection and Ecology*, 16 (1), 304–315.
  158. Deeming Ch. (2014). Social democracy and social policy in neoliberal times. *Journal of Sociology*, 50 (4), 577–600.
  159. Deeming, C. (2016). Social Rights and Human Welfare By Hartley Dean, *Social Policy and Administration*, 50 (7), 876–878.
  160. Delfmann H., Koster S. (2016). Rge effect of new business creation on employment growth in gerions facing population decline. *The Annals of Region Science*, 56, 33–54.
  161. Demuijnck G., Ngnodjom H. (2013). Responsibility and Informal CSR in Formal Cameroonian SMEs. *Journal of Business Ethics*, 112, 653–665.
  162. Deng X., Long X., Schuler D. A., Lue H., Zhao X. (2019). External corporate social responsibility and labor productivity: A S-curve relationship and the moderating role of internal CSR and government subsidy. *Journal of Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 27, 393–408.
  163. Dennis M. P. (2019). Seeking legitimacy. *Sustainability Accounting, Management and Policy Journal*, 11 (6), 1009–1021.
  164. Deryugina T., Moore F., Tol R. D. J. (2021). Environmental applications of the Coase Theorem.
  165. Devine D., Cockburn T. (2018). Theorizing children's social citizenship: New welfare states and inter-generational justice. *Journal of Childhood*, 25 (2), 142–157.
  166. Di Trana M.G., Fiandrino S., Yahiaoui D. (2022). Stakeholder engagement, flexible proactiveness and democratic durability as CSR strategic postures to overcome periods of crisis. *Management Decision*, 60 (10), 2719–2742.
  167. Diaz-Iglesias S., Blanco-Gonzalez A., Orden-Cruz C. (2021). The progress of Corporate Social Responsibility from a Gender perspective through tthe Change Management, *Harvard Deusto Business Research*, 10 (1), 93–108.
  168. Dickinson E. (2011). GDP: a brief history. One stat to rule them all, [Online], Available: http://www.foreignpolicy.com/articles/2011/01/02/gdp_a_brief_history
  169. Dieguez-Soto J., Campos-Valenzuela M., Callejon-Gil A. M., Aldeanueva-Fernandez I. (2021). Family firm heterogeneity on CSR: A socio-emotional (SEW) perspective. *BRQ Business Research Quarterly*.
  170. Ditlev-Simonsen C. (2017). Beyond sponsorship – exploring the impact of cooperation between corporations and NGO's. *International Journal of Corporate Social Responsibility*, 2 (6), 1–11.

171. Djankov S., Georgieva D., Ramalho R. (2018). Business Regulations and Poverty. *Economic Letters*, 165, 82–87.
172. Dlouhy M. (2017). Inequalities in the Distribution and Utilisation of Health Resources. Proceedings of the 3rd V4 Conference on Public Health, Prague, 19–20 October, ISBN 978-80-88260-08-0.
173. Dmytriyev S. D., Freeman E. R., Horisch J. (2021). The Relationship between Stakeholder Theory and Corporate Social Responsibility: Differences, Similarities, and Implications for Social Issues in Management. *Journal of Management Studies*, 58: 6, 1441–1470.
174. Donaldson T. (1982). *Corporations and Morality*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
175. Donaldson T., Dunfee T. W. (1994). Toward a unified conception of business ethics: Integrative social contracts theory. *Academy of Management Review*, 19 (2), 252–284.
176. Doran J., Ryan G. (2016). The Importance of the Drivers and Types of Environmental Innovation for Firm Performance. *Business Strategy and the Environment*, 25, 102–119.
177. Dowling E. (2016). In the wake of austerity: social impact bonds and the financialisation of the welfare state in Britain. *Journal of New Political Economy*, 22 (3), 294–310.
178. Driffield N., Gorg H., Temouri Y., Yuan X. (2022). Multinational enterprises and the welfare state. *Transnational Corporations Journal*, 29 (2), 1–24.
179. Dritsakis N., Stamatiou P. (2018). Causal nexus between FDI, exports, unemployment and economic growth for the old European Union members. Evidence from panel data. *International Journal of Economic Science*, 7 (2), 35–56.
180. Družič M., Majstorovič M. (2017). Material Well-being and Happiness in Transition Countries. *Zagreb International Review of Economics and Business*, 20 (2), 21–32.
181. Duflo E., Kremer M. (2003). Use of Randomization in the Evaluation of Development Effectiveness. World Bank Operations Evaluation Department (OED), Conference on Evaluation and Development Effectiveness in Washington, 15–16.
182. Dupire M., M'Zali B. (2018). CSR Strategies in Response to Competitive Pressures. *Journal of Business Ethics*, 148, 603–623.
183. Durand R., Paugam L., Stolowy H. (2019). Do investors actually value sustainability indices? Replication, development, and new evidence on CSR visibility. *Journal of Strategic Management*, 40, 1471–1490.
184. Dzisi S., Ofori-Sasu D. (2022). Business Inclusion and Economic Welfare: The role of private Sector Credit. ECIE 16th European Conference on Innovation and Entrepreneurship, 1, 274–283.
185. Ebbinghaus B., Lehner L., Naumann E. (2022). Welfare state support during the COVID-19 pandemic: Change and continuity in public attitudes towards social policies in Germany. *European Policy Analysis*, 8 (3), 297–311.
186. Edinger-Schons L. M., Lengler-Graiff L., Scheidler S., Wieseke J. (2019). Frontline Employees as Corporate Social Responsibility (CSR) Ambassadors: A Quasi-Field Experiment. *Journal of Business Ethics*, 157, 359–373.
187. Edmiston D. (2017). Review Article: Welfare, Austerity and Social Citizenship in the UK. *Journal of Social Policy and Society*, 16 (2), 261–270.
188. Ee M. Sh., Chao Ch. Ch., Wang L. F. S., Yu E. S. H. (2018). Environmental corporate social responsibility, firm dynamics and wage inequality. *International Review of Economics and Finance*, 56, 63–74.
189. Ehn J., Horvathova A. (2020). Models of the welfare state in Europe: Germany and Sweden. *Socialno-Ekonomica Revue*, 01, 18–28.
190. Eikemo T. A., Huisman M., Bamba C., Kunst A. (2008). Health inequalities according

- to educational level in different welfare regimes: a comparison of 23 European countries. *Sociology of Health & Illness*, 30 (4), 565–582.
191. El-Gammal W., El-Kassar A. N., Messarra L. C. (2018). Corporate ethics, governance and social responsibility in MENA countries. *Marketing Decision*, 56 (1), 273–291.
  192. Elhorst J. P. (2003). The Mystery of Regional Unemployment Differentials: Theoretical and Empirical Explanations. *Journal of Economic Surveys*, 17 (5), 709–748.
  193. Ellemers N., Kingma L., van de Burgt J., Barreto M. (2011). Corporate social responsibility as a source of organizational morality, employee commitment and satisfaction. *Journal of Organizational Moral Psychology*, 1 (2), 97–124.
  194. Ellerman D. (2014). On a fallacy in the Kaldor-Hicks efficiency-equity analysis. *Constitutional Political Economy*, 25, 125–136.
  195. Ellison R. E. (2018). Corporate Social Responsibility (CSR) and Prospective Employment Decisions: Exploring Social Change Through College Students. *Journal of College and Character*, 19 (4), 275–291.
  196. Elobeid D. E., Kaifi B. A., Lele U. (2016). Corporate Social Responsibility in Higher Education Institutions: The Experience of the College of Business and Economics at Quassim University. *International Leadership Journal*, 8 (1), 120–143.
  197. Ermolina M., Matveevskaya A., Pogodin S. (2018). Efficiency of the UN action in the area of transport, environmental protection, health. In *MATEC Web of conferences*, 239, 04016.
  198. Ersoy I., Aksehirlı Z. (2015). Effects of Perceptions of Corporate Social Responsibility on Employer Attractiveness. *Research Journal of Business and Management*, 2 (4), 507–518.
  199. Esping-Andersen G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge: Polity Press.
  200. Esping-Andersen G. (1999). *The sustainability of welfare states into the 21st century*. Barcelona, Spain: Fundacio Rafael Campalans.
  201. Ettinger A., Grabner-Krauter S., Terlutter R. (2018). Online CSR communication in the hotel industry: Evidence from small hotels. *International Journal of Hospitality Management*, 68, 94–104.
  202. Fang Y. (2011). Economic welfare impacts from renewable energy consumption: The China experience. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 15, 5120–5128.
  203. Farooq M., Noor A., Qureshi F. (2021). The impact of corporate social responsibility on financial distress: empirical evidence. *Social Responsibility Journal*, 18 (5), 1050–1067.
  204. Farrell J. (1987). Information and the Coase Theorem. *Journal of Economic Perspectives*, 1 (2), 113–129.
  205. Fenger H. J. M. (2007). Welfare regimes in Central and Eastern Europe: Incorporating post-communist countries in a welfare regime typology. *Contemporary Issues and Ideas in Social Sciences*, 3 (2), 1–30.
  206. Fernandez R. M. (2001). Skill-biased technological change and wage inequality: Evidence from the plant retooling. *American Journal of Sociology*, 107 (2), 273–320.
  207. Ferrell O. C., Harrison D. E., Ferrell L., Hair J. F. (2019). Business ethics, corporate social responsibility, and brand attitudes: A exploratory study. *Journal of Business Research*, 95, 491–501.
  208. Ferrera M. (1996). The Southern Model of Welfare in Social Europe. *Journal of European Social Policy*, 6 (1), 17–37.
  209. Ferrera M. (2005). *Welfare state reform in southern Europe: fighting poverty and social exclusion in Greece, Italy, Spain and Portugal*. Routledge, 6.

210. Fic T., Ghate Ch. (2005). The welfare state, thresholds, and economic growth. *Journal of Economic Modelling*, 22, 571–598.
211. Filajkowska J., Macuda M. (2017). Value creation disclosure in CSR reports-evidence from Poland. *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowosci*, 93 (149), 61–78.
212. Filgueiras J. L. M., de Oliveira M. G., de Castro Neto F. C. (2012). Analysis of CSR in Midsize Retail: Application of the Quazi Aand O'brien Model. *Journal of Operations and Supply Chain Management*, 5 (2), 54–68.
213. Filippetti A. (2020). Does Diversity Undermine the Welfare State? Evidence from the Provision of Local Public Services in European Regions. *Kyklos, International Review for Social Science*, 73 (1), 68–95.
214. Firmialy S. D., Nainggolan Y. A. (2019). Constructing the ideal SRI (sustainability reporting index) framework for Indonesian market: combined perspectives from rating agencies, academics, and practitioners. *Social Responsibility Journal*, 15 (5), 573–596.
215. Focacci Ch. N. (2021). Technological unemployment, robotisation, and green deal: A story of unstable spillovers in China and South Korea (2008–2018). *Technology in Society*, 64, 1–8.
216. Forcadell F. J., Aracil E. (2017). European Banks' Reputation for Corporate Social Responsibility. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 24, 1–14.
217. Fordham A. E., Robinson G. M., Leeuwen J. V. (2018). Developing community based moodels of Corporate Social Responsibility. *The Extractive Industries and Society*, 5 (1), 131–143.
218. Freeman E. (2008). Ending the so-called Friedman-Freeman debate. *Business Ethics Quarterly*, 18 (2), 162–165.
219. Freeman E., Moutchnik A. (2013). Stakeholder management and CSR: questions and answers. *UWF UmweltWirtschaftsForum*, 21 (1–2), 5–9.
220. Freeman R. E. (1984). *Strategic management: A stakeholder approach*. Marshfield, MA: Pittman Publishing.
221. Freeman R. E., Dmytriiev S. (2017). Corporate Social Responsibility and Stakeholder Theory: Learning From Each Other. *Emerging Issues in Management*, 1, 1–9.
222. Friedman M. (1970). The social responsibility of business is to increase its profits. *New York Times Magazine*.
223. Fukuda K., Ouchida Y. (2020). Corporate social responsibility (CSR) and the environment: Does CSR increase emissions? *Energy Economics*, 92, 1–10.
224. Furceri D., Ostry J. D. (2019). Robust determinants of income inequality. *Oxford Review of Economic Policy*, 35 (3), 490–517.
225. Galvin R. (2019). Letting the Gini out of the fuel poverty bottle? Correlating cold homes and income inequality in European Union countries. *Energy Research and Social Science*, 58, 1–14.
226. Gan J. L., Yusof H. M. (2019). The Relationship Between Training and Employees' Retention: A Review Paper. *International Journal of Entrepreneurship and Management Practices*, 2 (5), 16–25.
227. Gao Y., Yang H. (2016). Do employees support corporate philanthropy? Evidence from Chinese listed companies. *Management and Organization Review*, 12 (4), 747–768.
228. Garfinkel I., Smeeding T. (2015). Welfare State Myths and Measurement. *Capitalism and Society*, 10, 1–26.
229. Garritzmann J. L., Buseneyer M. R., Neimanns E. (2018). Public demand for social invest-

- ment: new supporting coalitions for welfare state reform in Western Europe? *Journal of European Public Policy*, 25 (6), 844–861.
230. Gatti L., Vishwanath B., Seele P., Cottier B. (2019). Are We Moving Beyond Voluntary CSR? Exploring Theoretical and Managerial Implications of Mandatory CSR Resulting from the New Indian Companies Act. *Journal of Business Ethics*, 160, 961–972.
  231. Ge T., Jin S. (2021). Social engagement and geriatric depression: Under the pension system and the economic environment in China. *Current Psychology*, 1–9.
  232. Geer G. D., Borglund T., Frostenson M. (2010). Reconciling CSR with the Role of the Corporation in Welfare States: The Problematic Swedish Example. *Journal of Business Ethics*, 89, 269–283.
  233. Geissdoerfer M., Savaget P., Bocken N. M., Hultink E.J. (2017). The Circular Economy – A new sustainability paradigm? *Journal of Cleaner Production*, 143, 757–768.
  234. Genelienė G., Azartinių lošimų sektoriaus poveikio Europos šalių ekonominei gerovei vertinimas. Daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, Ekonomika (S 004), Mykolo Romerio universitetas, Vilnius.
  235. George M. S. (2015). European Welfare State in a Historical Perspective. A Critical Review. *European Journal of Interdisciplinary Studies*, 7 (1), 25–38.
  236. Gestel N., Waldorff S. B., Denis J. L. (2020). (Mis)taking social responsibility? Implementing welfare state reform by private and non-profit organizations. *Public Management Review*, 22 (12), 1739–1759.
  237. Giannetti B. F., Agostinho F., Almeida C. M. V. B., Huisingh D. (2015). A review of limitations of GDP and alternative indices to monitor human wellbeing and to manage eco-system functionality. *Journal of Cleaner Production*, 87, 11–25.
  238. Ginevičius R. (2008). Normalization of Quantities of Various Dimensions. *Journal of Business Economics and Management*, 9 (1), 79–86.
  239. Gini C. (1921). Measurement of Inequality of Incomes. *The Economic Journal*, 31 (121), 124–126.
  240. Gjolberg M. (2009). Measuring the immeasurable? Constructing an index of CSR practices and CSR performance in 20 countries. *Scandinavian Journal of Management*, 25, 10–22.
  241. Godfrey P. C., Hatch N. W. (2007). Researching Corporate Social Responsibility: An Agenda for the 21st Century. *Journal of Business Ethics*, 70, 87–98.
  242. Gomes M. (2019). Does CSR influence M&A target choices? *Finance Research Letters*, 30, 153–159.
  243. Gomis-Porqueras P., Huangfu S., Sun H. (2020). The role of search frictions in the long run relationships between inflation, unemployment and capital. *European Economic Review*, 123, 1–20.
  244. Goodin R. E. (1988). *Reasons for welfare, The Political Theory of the Welfare State*. Princeton University Press, 3–16, ISBN: 0-691-07766-5.
  245. Gorgenyi-Hegyey E., Fekete-Farkas M. (2019). Internal CSR as a strategic management tool in reduction of labour shortages. *Polish Journal of Management Studies*, 19 (2), 167–181.
  246. Gorgenyi-Hegyey E., Nathan R. J., Fekete-Farkas M. (2021). Workplace Health Promotion, Employess Wellbeing and Loyalty during Covid-19 Pandemic – Large Scale Empirical Evidence from Hungary. *Economies*, 9 (55), 1–22.
  247. Granberg M., Ronnblom M., Padden M., Tangnas J., Ojehag A. (2021). Debate: Covid-19 and Sweden's exceptionalism – a spotlight on the cracks in the social fabric of mature welfare state. *Public Money and Management*, 41 (3), 223–224.

248. Greve B. (2020). *Routledge International Handbook of Poverty*. New York, ISBN: 978-0-367-17866-6. 11–49.
249. Guenzo G., Tiezzi S. (1998). The index of Sustainable Economic Welfare (ISEW) for Italy. 1–26.
250. Gugushvili D., Lenen T. (2021). Two decades after Korpi and Palme's „paradox of redistribution“: What have we learned so far and where do we take it from here? *Journal of International and Comparative Policy*, 37 (2), 112–127.
251. Guisan M., Exposito P. (2010). Health expenditure, education, government effectiveness and quality of life in Africa and Asia. *Regional and Sectoral Economic Studies*, 10 (1), 115–126.
252. Guler M. A. (2019). The concept of the welfare state and typologies of welfare regimes: A review. *Problemy Polityki Społecznej*, 47 (4), 113–130.
253. Guo H., Lu W. (2021). The inverse U-shaped relationship between corporate social responsibility and competitiveness: Evidence from Chinese international construction companies. *Journal of Cleaner Production*, 295, 1–9.
254. Guogis A. (2014). Kai kurie socialiniai-politiniai gerovės valstybių kūrimo Europoje ir Lietuvoje aspektai. *Filosofija. Sociologija*, 2, 71–79.
255. Guogis A., Svirbutaitė-Krutkienė G. (2020). Gerovės valstybės sampratos ir matavimų problemos. *Socialinis Darbas, Patirtis ir Metodai*, 9–26, ISSN: 2029-0470.
256. Gupta J., Das N. (2022). Multidimensional corporate social responsibility disclosure and financial performance: A meta-analytical review. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 29 (4), 731–748.
257. Guru B. K., Yadav I. S. (2019). Financial development and economic growth: panel evidence from BRICS. *Journal of Economics, Finance and Science* 24 (47), 113–126.
258. Gusmano M. K., Okma K. G. (2018). Population aging and the sustainability of the welfare state. *Hastings Center Report*, 48, 57–61.
259. Gustafsson G. (1998). Structure and use of conceptual models in the Aespoe site investigations. *Swedish Nuclear Fuel and Waste Management Co., Stockholm (Sweden), Aespoe International Seminar, Oskarshamn, Sweden, 10–12 Jun, 25–34*.
260. Hacker J. S., Pierson P. (2010). *Winner-Take-All Politics: How Washington Made the Rich Richer – and Turned Its Back on the Middle Class*. New York: Simon and Schuster.
261. Hagenaaers A., de Vos K. (1988). The Definition and Measurement of Poverty. The University of Wisconsin Press, Journals Division, *The Journal of Human Resources*, 23 (2), 211–221.
262. Hagist C., Kotlikoff L. J. (2005). *Who's Going Broke? Rising Health Care Costs in Ten OECD Countries*. Miken Institute Review.
263. Hajjghasemi A., Oghazi P., Aliyari S., Pashkevich N. (2022). The impact of welfare state systems on innovation performance and competitiveness: European country clusters. *Journal of Innovation and Knowledge*, 7, 1–11.
264. Halkos G. E., Nomikos S. N. (2021). Reviewing the status of corporate social responsibility (CSR) legal framework. *Management of Environmental Quality: An International Journal*, 32 (4), 700–716.
265. Halkos G., Nomikos S., Tsilika K. (2022). Evidence for Novel Structures Relating CSR Reporting and Economic Welfare: Environmental Sustainability – A Continent – Level Analysis. *Computational Economics*, 1–30.
266. Halme M., Rintamaki J., Knudsen J. S. (2020). When Is There a Sustainability Case for

- CSR? Pathways to Environmental and Social Performance Improvements. *Journal of Business and Society*, 59 (6), 1181–1227.
267. Hamilton C., Saddler H. (1997). The Genuine Progress Indicator. A new index of changes in well-being in Australia. Discussion Paper, November 14, ISSN: 1322-5421, 1–59.
268. Hamilton J. D., Waggoner D. F., Zha T. (2007). Normalization in Econometrics. *Econometric Reviews*, 26 (2–4), 221–252.
269. Han S. (2022). Inequality, public choice, and the welfare state. *Asian Journal of Political Science*, 30 (2), 119–139.
270. Hao J., He F. (2022). Corporate social responsibility (CSR) performance and green innovation: Evidence from China. *Finance Research Letters*, 48, 1–13.
271. Hao Y., Peng H., Temulun T., Liu L. Q., Mao J., Lu Z. N., Chen H. (2018). How harmful is air pollution to economic development? New evidence from PM_{2.5} concentrations of Chinese cities. *Journal of Cleaner Production*, 172, 743–757.
272. Harsanyi J. C. (1953). Cardinal utility in welfare economics and in the theory of risk-taking. *Journal of Political Economy*, 61 (5), 434–435.
273. Hassan M. M., Lee K. E., Mokhtar M. (2020). Mainstreaming, Institutionalizing and Translating Sustainable Development Goals into Non-governmental Organizations' Programs. In Concepts and approaches for sustainability management, 93–118.
274. Havranek T., Horvath R., Zeynalov A. (2016). Natural Resources and Economic Growth: A Meta-Analysis. *World Development*, 88, 134–151.
275. He H., Harris L. (2020). The impact of Covid-19 pandemic on corporate social responsibility and marketing philosophy. *Journal of Business Research*, 116, 176–182.
276. He J. L., Wang H. (2018). The win-win pathway of economic growth and CO₂ emission reduction: a case study of China. *Chinese Journal of Population resources and Environment*, 16 (3), 220–231.
277. Hega G. M., Hokenmaier K. G. (2002). The Welfare State and Education: A Comparison of Social and Educational Policy in Advanced Industrial Societies. *German Policy Studies*, 2 (1), 143–173.
278. Heinze G., Wallisch C., Dunkler D. (2018). Variable selection – A review and recommendations for the practicing statistician. *Biometrical Journal*, 60, 431–449.
279. Herzer D. (2016). Unions and income inequality: A Heterogeneous panel co-integration and causality analysis. *Labor*, 30 (3), 318–346.
280. Hoi Ch. K., Wu Q., Zhang H. (2018) Community Social Capital and Corporate Social Responsibility. *Journal of Business Ethics*, 152, 647–665.
281. Holden S., Sparrman V. (2018). Do Government Purchases Affect Unemployment? *Journal of Economics*, 120 (1), 124–158.
282. Holmes S. L. (1976). Executive perceptions of corporate social responsibility, *Business Horizons*, 19, 34–40.
283. Hopkins M. (2006). What is corporate social responsibility all about? *Journal of Public Affairs: An International Journal*, 6 (3–4), 298–306.
284. Howarth R. B. (1997). Sustainability as opportunity. *Land Economics*, 73 (4), 569–579.
285. Huang G., Tong Y., Ye F., Li J. (2020). Extending social responsibility to small and medium-sized suppliers in supply chains: A fuzzy-set qualitative comparative analysis. *Journal of Applied Soft Computing*, 88, 1–11.
286. Hughes M., Eggers F., Kraus F., Hughes P. (2015). The relevance of slack resources availability and networking effectiveness for entrepreneurial orientation, *International Journal of Entrepreneurship and Small Business*, 26 (1), 116–138.

287. Hultman J., Elg U. (2018). Developing CSR in retail-supplier relationships: a stakeholder interaction approach. *The International Review of Retail, Distribution and Consumer Research*, 28 (4), 339–359.
288. Hummel K., Schlick Ch. (2016). The relationship between sustainability performance and sustainability disclosure-Reconciling voluntary disclosure theory and legitimacy theory. *Journal of accounting and Public Policiccy*, 35 (5), 455–476.
289. Hummelsheim D., Hirtenlehner H., Jackson J., Oberwittler D. (2011). Social insecurities and fear of crime: A cross-national study on the impact of welfare state policies on crime-related anxieties. *European Sociological Review*, 27 (3), 327–345.
290. Hur W. M., Moon T. W., Ko S. H. (2018). How Employees' Perceptions of CSR Increase Employee Creativity: Mediating Mechanisms of Comparission at Work and Intrinsic Motivation. *Journal of Business Ethics*, 629–644.
291. Huynh D. V., Truong T. T. K., Duong L. H., Nguyen N. T., Dao G. V. H., Dao C. N. (2021). The COVID-19 Pandemic and Its Impacts on Tourism Business in a Developing City: Insight from Vietnam. *Economies*, 9 (4), 1–17.
292. Hysa E., Kruja A., Rehman N. U., Laurenti R. (2020). Circular Economy Innovation and Environmental Sustainability Impact on Economic Growth: An Integrated Model for Sustainable Development, 12 (12), 1–16.
293. Ibrahim M. M., Frargy M. M., Hussainey K. (2021). The Impact of Corporate Social Responsibility as a Marketing Investment on Firms' Performance: A Risk-Oriented Approach. *Journal of Risk and Financial Management*, 14, 515, 1–17.
294. Iglesias O., Markovic S., Bagherzadech M., Singh J. J. (2020). Co-creation: A Key Link Between Corporate Social Responsibility, Customer Trust, and Customer Loyalty. *Journal of Business Ethics*, 163, 151–166.
295. Ignjatijević S., Anicic A., Tankosic J. V., Cavkunovic J. B. (2020). Determing relationship between economic growth and environmental protection. *Oditor*, 6 (01/2020), 38–47.
296. Inekwe M., Hashim F., Yahya S. B. (2020). CSR in developing countries – the importance of good governance and economic growth: Evidence from Africa. *Social Responsibility Journal*, 17 (2), 226–242.
297. Innes H. M. (2020). Use of long-term care services in a universal welfare state – On the importance of age at migration. *Journal of Social Science and Medicine*, 252, 1–9.
298. Islam S. M. T., Ghosh R., Khatun A. (2021). Slack resources, free cash flow and corporate social responsibility expenditure: evidence from an emerging economy. *Journal of Accounting in Emerging Economies*, 11 (4), 533–551.
299. Islam T., Ali G., Asad H. (2019). Environmental CSR and pro-environmental behaviours to reduce environmental dilapidation. The moderating role of empathy. *Management Research Review*, 42 (3), 332–351.
300. Issa A., Alleyne A. (2018). Corporate disclosure on anti-corruption practice: A study of social responsible companies in the Gulf Cooperation Council. *Journal of Financial Crime*, 25 (4), 1077–1093.
301. Itzchakov G., Weinstein N., Cheshin A. (2022). Learning to listen: Downstream effects of listening training on employees' relatedness, burnout, and turnover intentions. *Human Resource Management*, 1–16.
302. Jackson G., Bartosch J., Avetisyan E., Kinderman D., Knudsen J. S. (2020). Mandatory Non-financial Disclosure and Its Influence on CSR: An International Comparison. *Journal of Business Ethics*, 162, 323–342.

303. Jackson T., Marks N. (1994). Measuring sustainable economic welfare-A pilot index: 1950–1990.
304. Jacobs G., Šlaus I. (2010). Indicators of Economics Progress: The Power of Measurement and Human Welfare. *Promoting Leadership in Thought that Leads to Action*, 1 (1), 53–114.
305. Jacobs G., Šlaus I. (2011). Energy efficiency and human economic welfare. *MSS Research*, 1–11.
306. Jahn J., Bruhl R. (2018). How Friedman's View on Individual Freedom Relates to Stakeholder Theory and Social Contract Theory. *Journal of Business Ethics*, 153, 41–52.
307. Jakštienė S. (2012). Ekonominių veiksmų darbo rinkos segmentams vertinimo modelio formavimas. *Journal of Economics and Management*, 17 (3), 978–988.
308. Jalilvand M. R., Vosta L. N., Mahuari H. K., Pool J. K. (2017). Social responsibility influence on customer trust in hotels: mediating effects of reputation and word-of-mouth, *Journal of Tourism Review*, 72 (1), 1–14.
309. Jancewicz B. (2019). People's Evaluations of Income Inequality and the Gini Coefficient: Different in Details, Similar in Patterns. *Polish Sociological Review*, 207 (3), 289–304.
310. Jasinska E., Jasinski M. (2022). Mining Industry Corporate Social Responsibility to Education Development. *Resources*, 11: 65, 1–18.
311. Jayaraman A., D'ssouza V., Ghoshal T. (2018). NGO-business collaboration following the Indian CSR Bill 2013: trust-building collaborative social sector partnerships. *Development in Practice*, 28 (6), 831–841.
312. Jenkins H., Yakovleva N. (2006). Corporate social responsibility in the mining industry: Exploring trends in social and environmental disclosure. *Journal of Cleaner Production*, 14, 271–284.
313. Jensen C. (2008). Worlds of Welfare services and transfers. *Journal of European Social Policy*, 18 (2), 151–162.
314. Jianu I., Dinu M., Huru D., Bodislav A. (2021). Examining the Relationship between Income Inequality and Growth from the Perspective of EU Member States' Stage of Development. *Sustainability*, 13 (9), 1–16.
315. Ji-liang M., Fan L., Hui-jie Z., Nawab K. (2022). Commercial cash crop production and households economic welfare: Evidence from the pulse farmers in rural China. *Journal of Integrative Agriculture*, 21 (11), 3395–3407.
316. Jimenez-Parra B., Alonso-Martinez D., Godos-Diez J. L. (2018). Influence of CSR on air pollution: Analysis of environmental regulation and eco-innovation effects. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 26 (6), 1363–1375.
317. Johnston A., Kurzer P. (2021). Bricks in the wall: the politics of housing in Europe. *West European Politics*, 43 (2), 275–296.
318. Joseph C., Gunawan J., Sawani Y., Rahmat M., Noyem J. A., Darius F. (2016). A comparative study of anti-corruption practice disclosure among Malaysian and Indonesian Corporate Social Responsibility (CSR) best practice companies. *Journal of Cleaner Production*, 112, 2896–2906.
319. Juknaitė G., Lazdauskaitė J. (2013). Organizacijų socialinė atsakomybė: vystymosi kryptys ir nauda verslui. *Ekonomikos ir vadybos aktualijos*, 405–413.
320. Jung H. J., Kim D. O. (2016). Good Neighbors but Bad Employers: Two Faces of Corporate Social Responsibility Programs. *Journal of Business Ethics*, 138, 295–310.
321. Juščius V. (2007). Verslo socialinės atsakomybės teorijų raida. *Ekonomika*, 78, 48–64.

322. Juščius V. (2008). Įmonių socialinės atsakomybės įtaka žmoniškųjų išteklių konkurencin-gumui. *Ekonomika ir Vadyba*, 13, 526–531.
323. Kaloudis G. (2017). Non-governmental organizations: Mostly a force for good. *International Journal on World Peace*, 34 (1), 81–112.
324. Kašparova K., (2015). Implementation of innovative practices in corporate social res-ponsibility on Czech companies. *Innovation Management and Corporate Sustainability (IMACS 2015)*. Vysoka škola ekonomická v Praze.
325. Katzner D. (2017). The Stages of Model Building in Economics. In *Models, Mathema-tics, and Methodology in Economic Explanation*, Cambridge: Cambridge University Press, 50–79.
326. Kautto M. (2002). Investing in services in West European welfare states. *Journal of Euro-pean Social Policy*, 12 (1), 53–65.
327. Kemp M. C., Ng Y. K. (1976). On the existence of social welfare functions, social orderings and social decision functions. *Economica*, 43 (169), 59–66.
328. Kennedy K., Dornan D. (2009). An Overview: Tourism Non-governmental Organiza-tions and Poverty Reduction in Developing Countries. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 14 (2), 183–200.
329. Kėrytė Ž. (2014). Socialinių nevyriausybių organizacijų, generuojančių pajamas, atsiradi-mo kontekstas ir vaidmuo Lietuvos gerovės valstybėje. *Kultūra ir visuomenė: socialinių tyrimų žurnalas*, 1, 105–124.
330. Keskin B. (2021). An efficiency analysis on social prosperity: OPEC case under network DEA slack-based measure approach. *Journal of Energy*, 231, 1–13.
331. Key S. (1999). Toward a new theory of the firm: a critique of stakeholder „theory“. *Man-agement decision*, 37 (4), 317–328.
332. Keynes J. M. (1964). *The General Theory of Employment, Interest and Money*. New York: Harcourt, Brace, Jovanovich.
333. Khan M., Lockhart J., Bathurst R. (2021). The institutional analysis of CSR: Learnings from an emerging country. *Emerging Markets Review*, 46.
334. Kiaušienė I. (2020). Ekonomikos modernizavimas: iššūkiai, problemos, sprendimai. *Transformations in business and economics*, 19, 351–357.
335. Kierepka-Kasztelan (2018). The 4th International Conference on European Integration, May 17–18, Ostrava, Czech Republic, 690–698.
336. Kim H., Woo E., Uysal M., Kwon N. (2018). The effects of corporate social responsibility (CSR) on employee well-being in the hospitality industry. *International Journal of Con-temporary Hospitality Management*, 30 (3), 1584–1600.
337. Kim J. H. (2016). A Study on the Effect of Financial Inclusion on the Relationship Be-tween Income Inequality and Economic Growth. *Emerging Markets Finance and Trade*, 52, 498–512.
338. Kim J., Im Ch. (2017). Study on Corporate Social Responsibility (CSR): Focus on Tax Avoidance and Financial Rateio Analysis. *Sustainability*, 9, 1–15.
339. Kim K. T. (2019). Which Income Inequality Influences Which Health Indicators? Analysis of the Income Inequality Hypothesis with Market and Disposable Gini Indicators. *Social Indicators Research*, 146, 473–485.
340. Kim M., Yin X., Lee G. (2020). The effect of CSR on corporate image, customer citizen-ship behaviors, and customers' long-term relationship orientation. *International Journal of Hospitality Management*, 88, 1–8.
341. Kisieliauskas J. (2013). Gerovė ir ją lemiantys veiksniai: teorinis aspektas. *Lietuvos aukštų-*

- jų mokyklų vadybos ir ekonomikos jaunųjų mokslininkų konferencijų darbai, Šešioliktoji respublikinė doktorantų ir magistrantų mokslinė konferencija, Europos Sąjungos ūkio procesai ir tendencijos. Vytauto Didžiojo universitetas, Kaunas, ISSN 1822-6736, 111–122.
342. Klasen S., Lamanna F. (2009). The Impact of Gender Inequality in Education and Employment on Economic Growth: New Evidence for a Panel of Countries. *Feminist Economics*, 15 (3), 91–132.
  343. Ko A., Chan A., Wong S. C. K. (2019). *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 31 (4), 1857–1884.
  344. Ko H. (2020). Measuring fiscal sustainability in the welfare state: fiscal space as fiscal sustainability. *International Economics and Economic Policy*, 17 (2), 531–554.
  345. Koh H. (2004). *International Law as Part of Our Law*. *American Journal of International Law*, 98 (1), 43–57.
  346. Kontautienė R. (2016). Įmonių socialinė atsakomybė kaip konkurencingumo veiksnys ekonomikos nuosmukio laikotarpiu. Daktaro disertacija, Kauno technologijos universitetas, Kaunas.
  347. Korpi W., Palme J. (1998). The paradox of redistribution and the strategy of equality: welfare state institutions, inequality and poverty in the Western countries. *American Sociological Review*, 63, 662–87.
  348. Kotchen M. J., Moon J. J. (2012). Corporate social responsibility for irresponsibility. *The BE Journal of Economic Analysis and Policy*, 1–24.
  349. Krajnakova E., Navickas V., Kontautienė R. (2018). Effect of macroeconomic business environment on the development of corporate social responsibility in Baltic Countries and Slovakia. *Oeconomia Copernicana*, 9 (3), 477–492.
  350. Kramer D. (2020). *Earning Social Citizenship: Free Movement, National Welfare and the European Court Justice*, Doctoral thesis, Amsterdam, Netherlands.
  351. Krishnamurti Ch., Shams S., Velayutham E. (2018). Corporate social responsibility and corruption risk: A global perspective. *Journal of Contemporary Accounting and Economics*, 14, 1–21.
  352. Krisnawati A., Yudoko G., Bangun Y. R. (2013). Development path of corporate social responsibility theories. *International Conference on Innovation Challenges in Multidisciplinary Research and Practice*, 13–14 December 2013, Kuala Lumpur, Malaysia.
  353. Księżak P. (2016). The Benefits from CSR for a Company and Society. *Journal of Corporate Responsibility and Leadership*, 3 (4), 53–65.
  354. Kubiszewski I., Costanza R., Franco C., Lawn P., Talberth J., Jackson T., Aylmer C. (2013). Beyond GDP: Measuring and achieving global genuine progress. *Ecological Economics*, 93, 57–68.
  355. Kubiszewski I., Costanza R., Gorko N. E., Weisdorf M. A., Carnes A. W., Collins C. E., Franco C., Gehres L. R., Knobbloch J. M., Matson G., Schoepfer J. D. (2015). Estimates of Genuine Progress Indicator (GPI) for Oregon from 1960–2010 and recommendations for a comprehensive shareholder's report. *Ecological Economics*, 119, 1–7.
  356. Kumar V., Jain S., Singh A. K. (2021). A nomological network study of employer branding with CSR, motivation and intention to stay. *Asia-Pacific Journal of Business Administration*, 13 (4), 553–573.
  357. Kuokkanen H., Sun W. (2020). Companies, Meet Ethical Consumers: Strategic CSR Management to Impact Consumer Choice. *Journal of Business Ethics*, 166, 403–423.
  358. Kuzior A., Postrzednik-Lotko K. A., Postrzednik S. (2022). Limiting of Carbon Dioxide

- Emissions through Rational Management of Pro-Ecological Activities in the Context of CSR Assumptions. *Energies*, 15, 1–17.
359. Kwon H. (1997). Beyond European Welfare Regimes: Comparative Perspectives on East Asian Welfare Systems. *Journal of Social Policy*, 26 (4), 467–484.
  360. Ladaru G. R., Dracea R. (2017). Influence of the Environmental Protection expenditure Dynamics on the Economic Growth in Romania During 2008–2015. *Rev. Chim.* 68 (9), 2166–2171.
  361. Laegreid P., Sarapuu K., Rykkja L. H., Randama-Liiv T. (2015). New Coordination Challenges in the Welfare State. *Public Management Review*, 17 (7), 927–939.
  362. Lampman R.J. (1984). *Social Welfare Spending: Accounting for changes from 1950 to 1978*. NY: Academic Press.
  363. Latif K. F., Perez A., Sahibzada U. F. (2020). Corporate social responsibility (CSR) and customer loyalty in the hotel industry: A cross-country study. *International Journal of Hospitality Management*, 89, 1–13.
  364. Laurinavičius A., Reklaitis J. (2011). *Darnaus verslo socialinė atsakomybė*. Mykolo Romerio universitetas, ISBN: 978-9955-19-353-1.
  365. Lawn P. A. (2003). A theoretical foundation to support the Index of Sustainable Economic Welfare (ISEW), Genuine Progress Indicator (GPI), and other related indexes. *Ecological Economics*, 44 (1), 105–118.
  366. Lawn P. A. (2005). An assessment of the valuation methods used to calculate the index of sustainable economic welfare (ISEW), Genuine progress indicator (GPI) and Sustainable net benefit index (SNBI). *Environment, Development and Sustainability*, 7, 185–208.
  367. Layard R., Nickell S. (1999). Labor market institutions and economic performance. In O. Ashenfelter and D. Card (Eds.), *Handbook of labor economics*. Amsterdam: North Holland.
  368. Lee E. S., Szkudlarek B. (2021). Refugee employment support: The HRM-CSR nexus and stakeholder co-dependency. *Human Resource Management Journal*, 31, 936–955.
  369. Lee H. C. B., Cruz J. M., Shankar R. (2018). Corporate Social Responsibility (CSR) Issues in Supply Chain Competition: Should Greenwashing Be Regulated? *A Journal of the Decision Sciences Institute*, 49 (6), 1088–1115.
  370. Lee J., Parpart J. L. (2018). Constructing gender identity through masculinity in CSR reports: The South Korean case. *Business Ethics: A European Review*, 27, 309–323.
  371. Lee K. H., Kim J. W. (2009). Current status of CSR in the realm of supply management: the case of the Korean electronics industry. *Supply chain management: An International Journal*, 14 (2), 138–148.
  372. Lee Y. (2020). Toward a Community with Employees: The Role of CSR Types and Internal Reputation. *Journal of Corporate Reputation Review*, 23, 13–23.
  373. Leibfried S. (1992). *Towards a European welfare state. New perspectives on the welfare state in Europe*, 133, ISBN: 0-415-07041-4.
  374. Leigh A., Jencks C. (2007). Inequality and mortality: Long-run evidence from a panel of countries. *Journal of Health Economics*, 26 (1), 1–24.
  375. Leisering L. (2011). Transformations of the state: Comparing the new regulatory state to the post-war provider state. In *The New Regulatory State*, ed. L. Leisering, New York, 254–274.
  376. Leonavičius V., Žilys A. (2009). Gerovės valstybė ir moderniosios Lietuvos urbanizacija. *Filosofija, Sociologija*, 20 (4), 318–325.

377. Lewis D. (2013). Sideways strategies: civil-society-state reformist crossover activities in the Philippines 1986–2010. *Contemporary Southeast Asia*, 35 (1), 27–55.
378. Lewis D., Kanji N., Themudo N. S. (2020). *Non-governmental organizations and development*, Routledge, ISBN: 978-1-138-35281-0.
379. Li H., Huang X., Kwan M. P., Bao H. X. H., Jefferson S. (2015). Changes in farmers' welfare from land requisition in the process of rapid urbanization. *Land Use Policy*, 42, 635–641.
380. Li H., Zhang X., Li H. (2019). Has farmer welfare improved after rural residential land circulation? *Journal of Rural Studies*.
381. Li J., Yin J., Shi W., Yi X. (2020). Keep Up With the Joneses: Role of CSR Awards in Incentivizing Non-Winners' CSR. *Business and Society*, 1–41.
382. Li K., Khalilli N. R., Cheng W. (2019). Corporate Social Responsibility Practices in China: Trends, Context, and Impact on Company Performance. *Journal of Sustainability*, 11 (354), 1–19.
383. Li X., Chang V. (2018). The Influential Factors of CSR and the Future of CSR in China. *International Journal of Organizational and Collective Intelligence (IJOICI)*, 8 (2), 12–31.
384. Li Z., Zou F., Mo B. (2021). Does mandatory CSR disclosure affect enterprise total factor productivity? *Economic Research – Ekonomiska Istrazivanja*, 35: 1, 4902–4921.
385. Liang W., Yang M. (2019). Urbanization, economic growth and environmental pollution: Evidence from China. *Sustainable Computing: Informatics and Systems*, 21, 1–9.
386. Liang, H.; Renneboog, L. (2017). On the foundations of corporate social responsibility. *Journal of Finance*, 72, 853–910.
387. Liao Z., Chen Z., Xu A., Gao Q., Song K., Liu J., Hu H. Y. (2021). Wastewater treatment and reuse situations and influential factors in major Asian countries. *Journal of Environmental management*, 282, 1–8.
388. Lietuvos statistikos departamentas (2020). Darbo rinka Lietuvoje (2020 m.), <https://osp.stat.gov.lt/darbo-rinka-lietuvoje-2020/uzimtumas-nedarbas-ir-laisvos-darbo-vietos/nedarbas>.
389. Lima de Miranda K., Snower D. J. (2020). Recoupling Economic and Social Prosperity. *Journal of Global Perspectives*, 1 (1).
390. Lin K. J., Tan J., Zhao L., Karim K. (2015). In the name of charity: Political connections and strategic corporate social responsibility in a transition economy. *Journal of Corporate Finance*, 32, 327–346.
391. Lin Y. T., Liu N. Ch., Lin J. W. (2022). Firms' adoption of CSR initiatives and employees' organizational commitment: Organizational CSR climate and employees' CSR-induced attributions as mediators, *Journal of Business Research*, 140, 626–637.
392. Lindbeck A. (2006). *The Welfare State – Background, Achievements, Problems*. Research Institute of Industrial Economics, Working paper No. 662, Sweden.
393. Lindblom CH. E. (1977). *Politics and Markets: The World's Political Economic Systems*. New York: Basic Books.
394. Liu B., Sun P. Y., Zeng Y. (2020). Employee-related corporate social responsibilities and corporate innovation: Evidence from China, 70, 357–372.
395. Liu M., Tan R., Zhang B. (2021). The costs of „blue sky“: Environmental regulation, technology upgrading, and labor demand in China. *Journal of Development Economics*, 150, 1–16.
396. Liu Y. Q., Feng Ch. (2022). The effects of nurturing pressure and unemployment on carbon emissions: cross-country evidence. *Environmental Science and Pollution Research*, 29, 52013–52032.

397. Liu Y., Chen Y., Ren Y., Jin B. (2021). Impact mechanism of corporate social responsibility on sustainable technological innovation performance from the perspective of corporate social capital. *Journal of Cleaner Production*, 308, 1–10.
398. Lodsgard L., Aagaard A. (2017). Creating value through CSR across company functions and NGO collaborations: A Scandinavian cross-industry case study. *Scandinavian Journal of Management*, 33, 162–174.
399. Lopatta K., Jaeschke R., Tchikov M., Lodhia S. (2017). Corruption. Corporate Social Responsibility and Financial Constrains: International Firm-level Evidence. *European Management Review*, 14, 47–65.
400. Lu J. (2021). Can the green merger and acquisition strategy improve the environmental protection investment of listed companies? *Environmental Impact Assessment Review*, 86, 1–12.
401. Lu J., Ren L., Lin W., He Y. Streimikis J. (2019). Policies to promote corporate social responsibility (CSR) and assessment of CSR impacts. *Business Administration and Management*, 22 (1), 82–98.
402. Lundberg U., Amark K. (2001). Social Rights and Social Security: The Swedish Welfare State, 1900–2000. *Scandinavian Journal of History*, 26 (3), 157–176.
403. Lund-Thomsen P., Lindgreen A. (2014). Corporate Social Responsibility in Global Value Chains: Where Are We Now and Where Are We Going? *Journal of Business Ethics*, 123 (1), 11–22.
404. Luptačik M., Nežinsky E. (2020). Measuring income inequalities beyond the Gini coefficient. *Central European Journal of Operations Research*, 28, 561–578.
405. Lyeonov S., Pimonenko T., Bilan Y., Štreimikienė D., Mentel G. (2019). Assessment of Green Investments' Impact on Sustainable Development: Linking Gross Domestic Product Per Capita, Greenhouse Gas Emissions and Renewable Energy. *Energies*, 12, 1–12.
406. Macassa G., Francisco J. C., McGrath C. (2017). Corporate Social Responsibility and Population Health. *Health Science Journal*, 11 (5: 528), 1–6.
407. Machado C. (2022). Challenges and Trends in Organizational Management and Industry. *Management and Industrial Engineering*. ISBN 978-3-030-98048-1. 76–78.
408. Machmuddah Z., Sari D. W., Utomo St. D. (2020). Corporate Social Responsibility, Profitability and Firm Value: Evidence from indonesia. *Journal of Asian Finance, Economics and Business*, 7 (9), 631–638.
409. Mačiulytė-Šniukienė A. (2015). Darbo produktyvumą lemiančių veiksnių poveikio vertinimas globalizacijos kontekste. Daktaro disertacija, Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Socialiniai mokslai, Ekonomika.
410. Makarenko E., Nivorozhkina L., Tregubova A., Toropova T., Nazarova E. (2022). Risk of Increasing Income Inequality and Poverty: Analysis by Income Source. *Sustainability*, 14, 1–12.
411. Makarov I., Chen H., Paltsev S. (2020). Impacts of climate change policies worldwide on the Russian economy. *Climate Policy*, 20 (10), 1242–1256.
412. Makčėckas E. (2018). Valdžios remiamo žemdirbių neformaliojo profesinio mokymo poveikis šeimos ūkių konkurencingumui. Daktaro disertacija. Aleksandro Stulginskio universitetas.
413. Malaquias R. F., Malaquias F. F. O., Hwang Y. (2016). Effects of information technology on corporate social responsibility: Empirical evidence from an emerging economy. *Journal of Computers in Human Behavior*, 59, 195–201.

414. Malinovskiy S., Shibanova E. (2022). Higher education in welfare regimes: Three worlds of post-Soviet transition. *Journal of European Social Policy*.
415. Malki M., Bouchaou L., Mansir I., Benluali H., Nghira A., Choukr-Allah R. (2017). Wastewater treatment and reuse for irrigation as alternative resource for water safeguarding in Souss-Massa region, Morocco. *European Water*, 59, 365–371.
416. Mantovani R., Wiwoho J. (2019). The Urgency of Sanctions for Violators of Corporate Social Responsibility (CSR) for Improving of The Welfare of Society. In 3rd International Conference on Globalization of Law and Local Wisdom (ICGLOW 2019), Atlantis Press, 228–232.
417. Manuel T., Heron T. L. (2020). An ethical perspective of business CSR and the COVID-19 pandemic. *Society and Business Review*, 15 (3), 235–253.
418. Marco-Fondevila M., Abadia J. M. M., Scarpellini S. (2017). CSR and green economy: Determinants and correlation of firms sustainable development, *Journal of Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 25, 756–771.
419. Mares I. (2003). *The Politics of Social Risk, Busines and Welfare State Development*. Cambridge University Press, Cambridge, ISBN: 0-521-82741-8, 3–21.
420. Martinez J. B., Fernandez M. L., Marquez-Moreno C., Romero-Fernandez P. M. (2015). Corporate Social Responsibility in the Process of Attracting College Graduates. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 22, 408–423.
421. Maskin E. (1978). A theorem on utilitarianism. *The Review of Economic Studies*, 45 (1), 93–96.
422. Masoud N. (2017). How to win the battle of ideas in corporate social responsibility: the International Pyramid Model of CSR. *International Journal of Corporate Social Responsibility*, 2 (4), 1–22.
423. Matten D., Moon J. (2020). Reflections on the 2018 decade award: The meaning and Dynamics of corporate social responsibility. *Academy of Management Review*, 45 (1), 7–28.
424. Matuszak L., Rożanska E. (2017). CSR Disclosure in Polish-Listed Companies in the Light of Directive 2014/95EU Requirements: Empyirical Evidence. *Journal of Sustainability*, 9, 1–18.
425. May K. O. (1952). A seto f independent necessary and sufficient conditions for simple majority decision. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 20 (4), 680–684.
426. Mazodier M., Carrillat F. A., Sherman C., Plewa C. (2020). Can donations be too little or too much? *European Journal of Marketing*, 55 (1), 271–296.
427. Mažylys L., Pikšrytė A. (2013). Europos Sąjungos reguliavimo politikos modelių taikymas atsinaujinančių išteklių energetikos srityje. *Viešojo politika ir administravimas*, 12 (1), 120–132.
428. Mbanye W., Huang H., Li Y., Muchenje L. T., Wang F. (2022). Corporate social responsibility and green innovation: Evidence from mandatory CSR disclosure laws. *Economics Letters*, 212, 1–7.
429. McCabe H., Deng G. (2018). So They'll Have Somewhere to Go: Establishing Non-governmental Organizations (NGOs) for Children with Autism in the People's Republic of China. *Voluntas*, 29, 1019–1032.
430. McCarthy (2018). „There is no time for rest“. Gendered CSR, sustainable development and the unpaid care work governance gap. *Business Ethics, The Environment and Responsibility*, 27 (4), 337–349.
431. McCullough J. M., Leider J. P. (2016). Government spending in health and nonhealth

- sectors associated with improvement in country health rankings. *Health Affairs*, 35 (11), 2037–2043.
432. McWade B. (2016). Book Review: Chris Grover and Linda Piggott (eds.), *Disabled People, Work and Welfare*.
  433. McWilliams A., Sammut-Bonnici T. (2015). Corporate Social Responsibility – McWilliams, A. (2015). Corporate Social Responsibility. In *Wiley Encyclopedia Academia*, 1–4.
  434. McWilliams A., Siegel D. (2001). Corporate social responsibility: A theory of the firm perspective. *Academy of management review* 26 (1), 117–127.
  435. Medina-Mundoz R. D., Medina-Mundoz D. R. (2019). Corporate social responsibility for poverty alleviation: An integrated research framework. *Business Ethics. The Environment-kontautiet and Responsibility*, 29 (1), 3–19.
  436. Mehry E. B., Ashraf S., Marwa E. (2021). The impact of Financial Inclusion on Unemployment Rate in Developing Countries. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 11 (1), 79–93.
  437. Meijer M. (2018). *Community-Led Government-Fed and Informal. Exploring Planning from Below in Depopulating Regions across Europe*. Doktoro disertacija, Radboud Universiteit, Nijmegen, The Netherlands.
  438. Mele D. (2008). Corporate Social Responsibility Theories. *The Oxford handbook of corporate social responsibility*, 47–82.
  439. Meng Y., Wang X. (2019). Do institutional investors have homogeneous influence on corporate social responsibility? Evidence from investor investment horizon. *Journal of Managerial Finance*, 46 (3), 301–322.
  440. Michener J., SoRelle M., Thurston C. (2022). From the Margins to the Center: A Bottom-Up Approach to Welfare State Scholarship. *Perspectives on Politics*, 20 (1), 154–169.
  441. Michnevič K. (2020). Gyventojų senėjimo poveikis namų ūkių vartojimo išlaidoms Vidurio ir Rytų Europoje. Doktoro disertacija, Socialiniai mokslai, Ekonomika, Vilnius.
  442. Miciula I. (2017). The composite measures of social and economic welfare – The idea of the New – Social Economic Welfare Index (N-Swei). *International Journal of Research in Business Studies and Management*, 4 (12), 55–62.
  443. Miethlich B., Beliakova M., Voropaeva L., Ustyuzhina T. Y. (2022). Internal Corporate Policy: CSR and Employee Satisfaction. *Employee Responsibilities and Rights Journal*, 1–15.
  444. Miethlich B., Šlahor L. (2018). Employment of persons with disabilities as a corporate social responsibility initiative: necessity and variants of implementation. CBU International Conference on Innovations in Science and Education, Phahue, Czech Republic.
  445. Mikhno I., Koval V., Shvets G., Garmatiuk O., Tamošiūnienė R. (2021). Green Economy in Sustainable Development and Improvement of Resource Efficiency. *Central European Business Review*, 10 (1), 99–113.
  446. Misje T. (2020). Social work and welfare bordering: the case of homeless EU migrants in Norway. *European Journal of Social Work*, 23 (3), 401–413.
  447. Mohr L. A., Webb D. J. (2005). The effects of corporate social responsibility and price on consumer responses. *Journal of Consumer Affairs*, 39 (1), 121–147.
  448. Moll B., Rachel L., Restrepo P. (2022). Uneven Growth: Automatization's Impact on Income and Wealth Inequality. *Econometrica*, 90 (6), 2645–2683.
  449. Moon J. (2021). *The Moral Basis of the Democratic Welfare State. Democracy and the Welfare State*, edited by Amy Gutmann, Princeton: Princeton University Press, 27–52.
  450. Morel N., Touzet Ch., Zemmour M. (2017). From the hidden welfare state to hidden part

- of welfare state reform: Analyzing the uses and effects of fiscal welfare in France. *Social Policy Administration*, 53, 34–48.
451. Mosca F., Civera Ch. (2017). The Evolution of CSR: An Integrated Approach. *Emerging Issues in Management*, 1, 16–35.
  452. Mourmouras A. (1991). Competitive Equilibria and Sustainable Growth in a Life-Cycle model with Natural Resources. *The Scandinavian Journal of Economics*, 93 (4), 585–591.
  453. Mozhdehifard M., Shabaninejad H. (2019). Inequality assessment of oral health workforces distribution in Irans national oral health promotion program. *J. EvolutionMed. Dent*, 8 (21), 1713–1718.
  454. Mueller J. T. (2020). Natural Resources dependence and Rural American Economic Prosperity From 2000 to 2015. *Economic Development Quarterly*, 1–17.
  455. Mughal Y. H., Jehangir M., Khan M., Saeed M. (2021). Nexus between corporate social responsibility and firm's performance: A panel data approach. *International Journal of Finance and Economics*, 26: 2, 3173–3188.
  456. Murashima M. (2020). Do investors' reactions to CSR-related news communication differ by shareholder? An empirical analysis from Japan. *Journal of Corporate Governance*, 20 (5), 781–796.
  457. Nakray K. (2021). Gender, welfare state regimes and social policy beyond advanced capitalism: Pathways to decommodification in middle-income countries. *Social Policy Administration*, 55 (7), 1197–1223.
  458. Nalband N. A., Kelabi S. (2014). Redesigning Carroll's CSR Pyramid Model. *Journal of Advanced Science*, 2 (3), 236–239.
  459. Napolitano L., Sbardella A., Consoli D., Barbieri N., Perruchas F. (2022). Green innovation and income inequality: A complex system analysis. *Structural Change and Economic Dynamics*, 63, 224–240.
  460. National Research Council (2007). *Toxity testing in the 21st century: a vision and a strategy*. The National Academies Press, Washington, USA, ISBN: 0-309-10993-0, 38–106.
  461. Nayak B. S., Tabassum N. (2022). *Modern Corporations and Strategies at Work*, Springer, ISBN 978-981-19-4648-6, 115–120.
  462. Nazari J. A., Hrazdil K., Mahmoudian F. (2017). Assessing social and environmental performance through narrative complexity in CSR reports. *Journal of Contemporary Accounting and Economics*, 13, 166–178.
  463. Nazir O., Islan J. U. (2020). Influence of CSR-specific activities on work engagement and employees' innovative work behaviour: an ampirical investigation. *Current Issues in Tourism*, 23(24), 3054–3072.
  464. Nelling E., Webb E. (2009). Corporate social responsibility and financial performance: the 'virtuous circle' revisited. *Review of Quantitative Finance and Accounting*, 32, 197–209.
  465. Nepram D., Singh S. P., Janab S. (2021). The Effect of Government Expenditure on Unemployment in India: A State Level Analysis. *Journal of Asian Finance, Economic and business*, 8 (3), 763–769.
  466. Neumann T. (2021). The impact of entrepreneurship on economic, social and environmental welfare and its determinants: a systematic review. *Management Review Quarterly*, 71, 553–584.
  467. Nguyen D. V., Duong M. T. H. (2021). Shadow Economy, Corruption and Economic Growth: An Analysis of BRICS Countries. *Journal of Asian Finance, Economics and Business*, 8 (4), 665–672.
  468. Nguyen T. L. A., Saleh A. S., Safari A. (2018). The impact of government policies on FDI

- decision of multinational corporations: an application to the Vietnamese service industry. *International Journal of Economics and Business Research*, 15 (2), 204–222.
469. Nie P., Wang Ch., Meng Y. (2019). An analysis of environmental corporate social responsibility. *Journal of Management and Decision Economics*, 40, 384–393.
470. Nijhuis D. O. (2020). Business, labour and the cost of welfare state development. *Journal of European Social Policy*, 30 (1), 20–33.
471. Nikolova V., Arsic S. (2017). The stakeholder approach in corporate social responsibility. *Engineering Management*, 3 (1), 24–35.
472. Norbutas L., Corten R. (2018). Network structure and economic prosperity in municipalities: A large-scale test of social capital theory using social media data. *Social networks*, 52, 120–134.
473. Nordhaus W., Tobin J. (1972). Is Growth Obsolete? In *Economic Research: Retrospect and Prospect*. *Economic Growth*, 5, New York: NBER, 1–80.
474. Norkutė O., Čiegis R. (2012). Lietuvos bankų socialinė atsakomybė darnaus vystymosi kontekste. *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*, 63, 19–33.
475. Nugroho W. S. (2018). Role of State and Welfare State: from Commons, Keynes to Esping-Andersen. *Journal of Ekonomi and Studi Pembangunan*, 19 (2), 101–115.
476. Nuswantara D. A., Pramesti D. A. (2020). Corporate Social Responsibility Regulation in the Indonesian Mining Companies. *Journal of Asian Finance, Economics and Business*, 7 (10), 161–169.
477. Nyame-Asiamah F., Ghulam S. (2020). The relationship between CSR activity and sales growth in the UK retailing sector. *Social Responsibility Journal*, 16 (3), 387–401.
478. Obi, Ch. U., Ekésiobi S. C., Dimnwobi S. K., Mgbemena E. M. (2016). Government education spending and education outcome in Nigeria. *International Journal of Economics, Finance and Management Sciences*, 4 (4), 223–234.
479. Obinger H., Petersen K. (2015). Review Article: Mass Warface and the Welfare State – Causal Mechanizms and effects. *British Journal of Political Science*, 47, 203–227.
480. Obler J. (1986). Moral duty and the welfare state. *Western Political Quarterly*, 39 (2), 213–235.
481. O'Donnell M. G. (1979). Pigou: an extension of Sidgwickian thought. *History of Political Economy*, 11 (4), 588–605.
482. Offe C., Keane J. (2019). *Contradictions of the welfare state*. New York, Routledge, ISBN: 978-0262650144, 15–58.
483. Offer A. (2000). Economic welfare measurements and human well-being. *Discussion Papers in Economic and Social History*, University of Oxford, 34, 1–35.
484. Ohotina A., Lavrinenko O. (2014). Education of Employees and Investment Climate of the Region: The View of the Heads of Enterprises. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 174, 3873–3877.
485. Oktaviana D. (2020). Pertamina's CSR Program „Seriekandi Patra“ in Empowering Communities with Disabilities during Pandemic“. *International Journal of Innovation Review*, 1 (1), 71–79.
486. Oktem K. G. (2020). The Welfare State as Universal Social Security: A Global Analysis. *Social Inclusion*, 8 (1), 103–113.
487. Olaoye O. O., Ayesha A., Afolabi O. O. (2020). Government spending and economic growth in ECOWAS: An asymmetric analysis. *The Journal of Economic Asymetries*, 22, 1–15.
488. Olateju D. J., Olateju O. A., Adeoye S. V., Ilyas I. S. (2021). A critical review of the appli-

- cation of the legitimacy theory to corporate social responsibility. *International Journal of Managerial Studies and Research (IJMSR)*, 9: 3, 1–6.
489. Olsen G. M., O'Connor J. S. (2018). Introduction understanding the welfare state: Power resources theory and its critics. In *Power Resource Theory and the Welfare State*, University of Toronto Press, 1–34.
490. Omran M. A., Ramdhony D. (2015). Theoretical Rerspectives on Corporate Social Responsibility Disclosure: A Critical Review. *International Journal of Accounting and Financial Reporting*, 5 (2), 38–55.
491. Onifade S. T., Cevik S., Erdogan S., Asongu S., Bekun F. V. (2020). An empirical retrospect of the impacts of government expenditures on economic growth: new evidence from the Nigerian economy. *Journal of Economic Structures*, 9 (1), 1–13.
492. Ottelin J., Heinonen J., Junnila S. (2018). Carbon and material footprints of welfare state: Why and how governments should enhance green investments. *Journal of Environmental Science and Policy*, 86, 1–10.
493. Palme J. (2005). *Modernization of the European Model of Social Protection*. Vivekanandan B., Kurian N. (eds). *Welfare States and the Future*, Palgrave Macmillan, London. ISBN:978-0-230-55491-7.
494. Pan X., Li M., Guo Sh., Pu Ch. (2020). Research on the competitive effect of local government's environmental expenditure in China. *Science of Total Environment*, 718, 1–10.
495. Pang A., Lwin M. O., Shu-Ming Ng Ch., Ong Y. K., Chau S. R. W. C., Yeow K. P. S. (2018). Utilization of CSR to build organizations' corporate image in Asia: need for an integrative approach, *Asian Journal of Communication*, 28 (4), 335–359.
496. Park E., Kim K. J., Kwon S. J. (2017). Corporate Social Responsibility as a determinant as a consumer loyalty: An examination of ethical standard, satisfaction and trust. *Journal of Business Research*, 76, 8–13.
497. Parks R. P. (1976). The Impossibility Theorem for Fixed Preferences: A Dictatorial Bergson-Samuelson Welfare Function, *The Review of Economic Studies*, 43 (3), 447–450.
498. Paster T. (2013). Busines and Welfare State Development: Why Did Employers Accept Social Reforms? *World Politics*, 65 (3), 416–451.
499. Paster T. (2015). Bringing Power Back In, A Review of the Literature on the Role of Business in Welfare State Politics, MPIFG Discussion Paper 15/3, 1–38.
500. Patrut B., Patrut M., Cmeciu C. (2013). Framing Non-Formal Education through CSR2.0. In *social Media and the New Academic Environment: Pedagogical Challenges*, 115–142.
501. Pattanaik P. K. (1994). Rights and freedom in welfare economics. *European Economic Review*, 38 (3–4), 731–738.
502. Pedersen A. W., Kuhnle S. (2017). The Nordic Welfare State model. Knutsen O. P. (ed.), *The Nordic Models in Political Science: Challenged, but Still Viable?* Bergen: Fagbokforlaget, 2017. ISBN978-82-450-2175-2, 249–272.
503. Peng B., Sheng X., Wei G. (2020). Does environmental protection promote economic development? From the perspective of coupling coordination between environmental protection and economic development. *Environmental Science and Pollution Research*, 27 (31), 39153–39148.
504. Perez S. A., Matsaganis M. (2019). Export or Perish: Can Internal Devaluation Create Enough Good Jobs in Southern Europe? *South European Society and Politics*, 24 (2), 259–285.
505. Perry P., Wood S., Fernie J. (2015). *Corporate Social Responsibility in Garment Sourcing*

- Networks: Factory Management Perspectives on Ethical Trade in Sri Lanka. *Journal of Business Ethics*, 130, 737–752.
506. Phillips R., Freeman R., Wicks A. (2003). What Stakeholder Theory is not. *Business Ethics Quarterly*, 13 (4), 479–502.
  507. Piechocka-Kaluzna A., Tluczak A., Lopatka P. (2021). The Impact of CSR/ESG reporting on the Cost of Capital: An Example of US Healthcare Entities. *European Research Studies Journal*, 24 (3), 679–690.
  508. Pierson Ch., Castles F. G. (2006). *The welfare state reader*, Second edition, Polity Press, Cambridge, 8–66, ISBN:0-7456-3555-5.
  509. Pimentel L. V., Branca A. S., Catalao-Lopes M. (2016). International comparisons of corporate social responsibility. *International Journal of Economics and Management Sciences*, 5 (2), 1–10.
  510. Pimonenko T. V., Liulov O. V., Chyhryn O. Y. (2018). Environmental Performance Index: relation between social and economic welfare of the countries. *Environmental Economics*, 9 (3), 1–11.
  511. Potluka O., Špaček M., Remn J. (2017). Non-governmental Organizations as Partners: Obstacles in the EU Cohesion Policy? *Ekonomicky Casopis*, 65 (8), 715–736.
  512. Powell M., Yoruk E., Bargu A. (2020). Thirty Years of the Three Worlds of Welfare Capitalism: A Review of Reviews, *Journal of Social Policy and Administration*, 54 (1), 60–87.
  513. Prado-Lorenzo J. M., Gallego-Alvarez I., Garcia-Sanchez I., Rodriguez-Dominguez L. (2008). Social responsibility in Spain: Practices and motivations in firms. *Management Decisions*, 46 (8), 1247–1271.
  514. Pritsker A. A. B., Alan B. (1998). *Principles of simulation modeling*, Wiley, New York, 31–51.
  515. Quadagno J. (1987). Theories of the welfare state. *Annual Review of Sociology*, 13, 109–128.
  516. Quazi A. M., O'Brien D. (2000). An Empirical Test of a Cross-national Model of Corporate Social Responsibility. *Journal of Business Ethics*, 25, 33–51.
  517. Qudrat-Ullah H., Nevo C. M. (2021). The impact of renewable energy consumption and environmental sustainability on economic growth in Africa. *Energy Reports*, 7, 3877–3886.
  518. Radoi M. I., Lupanescu M. (2021). Environmental Protection – a New Dimension of Economic Growth and Development in the European Union. *Revista de Stiinte Politice*, 70, 106–116.
  519. Rahman S. (2017). Role of government in the promotion of corporate social responsibility (CSR): The case of Bangladesh banking sector. *Australian Academy of Accounting and Finance Review*, 1 (1), 44–58.
  520. Raišienė A., Gardziulevičienė L. (2021). Availability of Social services for families with disabled children in the context of welfare state. *Socialiniai tyrimai*, 44 (2), 34–48.
  521. Ramzan M., Sheng B., Shahbaz M., Song J., Jiao Z. (2019). Impact of trade openness on GDP growth: Does TFP matter? *The Journal of International Trade and Economic development*, 28 (8), 960–995.
  522. Renouard C., Lado H. (2012). CSR and inequality in the Niger Delta (Nigeria). *Corporate Governance*, 12 (4), 472–484.
  523. Roberts K. W. (1980). Interpersonal comparability and social choice theory. *The Review of Economic Studies*, 421–439.
  524. Robson W. A. (2018). *Welfare state and welfare society: illusion and reality*. Routledge.

525. Rooted H. D., His F. R. I., Suzumura K. (2021). John Hicks's Farewell to Economic Welfareism. *Welfare Theory, Public Action and Ethical Values: Revising the History of Welfare Economics*, Cambridge University Press, 95–110, ISBN 978-1-108-84145-0.
526. Ross N. A., Dorling D., Dunn J. R., Henriksson G., Glover J., Lynch J., et al. (2005). Metropolitan income inequality and working-age mortality: A cross-sectional analysis using comparable data from five countries. *Journal of Urban Health-Bulletin of the New York Academy of Medicine*, 82 (1), 101–110.
527. Ruhmkorf A. (2018). From Transparency to Due Diligence Laws? Variations in Stringency of CSR Regulation in Global Supply Chains in the ‚Home State‘ of Multinational Enterprises. In: du Plessis J., Varottil U., Veldman J. (eds) *Globalisation of Corporate Social Responsibility and its Impact on Corporate Governance*. Springer, Cham.
528. Ruthchild R. G. (2010). *Women's rights in the Russian empire, 1905–1917*. University of Pittsburgh Press, 11–72, ISBN: 978-0-8229-6066-9.
529. Ruževičius J., Serafinas D. (2007). The development of socially responsible business in Lithuania. *Engineering Economics*, 1 (51), 36–45.
530. Saad S. B., Belkacem L. (2022). How does corporate social responsibility influence firm financial performance? *Corporate Governance*, 22: 1, 1–22.
531. Saikkonen P., Ylikanno M. (2020). Is There Room for Targeting within Universalism? Finnish Social Assistance Recipients as Social Citizens. *Journal of Social Inclusion*, 8 (1), 145–154.
532. Salamon L. M. (1987). Of Market Failure, Voluntary Failure, and Third-Party Government: Toward a Theory of Government-Nonprofit Relations in the Modern Welfare State. *Journal of Voluntary Action Research*, 16 (1–2), 29–49.
533. Salazar L., Ryan B., Carter A. (2019). Influential Article Review – The „Chatterjee Model“: How CSR Contributes to Economic Growth. *Journal of Leadership, Accountability and Ethics*, 16 (6), 1–16.
534. Sanchez A., Navarro M. (2021). Public Policies of Welfare State and Child Poverty in the European Union. *Sustainability*, 13, 1–17.
535. Sanders P. (2012). Is CSR cognizant of the conflictuality of globalisation? A realist critique. *Critical Perspectives on International Business*, 8 (2), 157–177.
536. Santoso I. H., Kristiyanto S. (2021). The effect of inflation and wages on unemployment in East Java province. *International Journal of Economics and Finance Studies*, 13 (2), 65–81.
537. Sarkar S., Searcy C. (2016). Zeitgeist or chameleon? A quantitative analysis of CSR definitions. *Journal of Cleaner Production*, 135, 1423–1435.
538. Sarmila M. S., Zaimah R., Novel L., Mohd Y. H., Awang A.H. (2015). Local Community Economic Wellbeing CSR Project. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 6 (4), 1–9.
539. Sawicka J., Marcinkowska E. (2022). The Effect of CSR Environmental Initiatives on Purchase Decisions – A Cross-Regional Study in Poland and Ukraine. *Sustainability*, 14, 1–18.
540. Schaefer S. D., Terlutter R., Diehl S. (2020). Talking about CSR matters: employees' perception of and reaction to their company's CSR communication in four different CSR domains. *International Journal of Advertising*, 39 (2), 191–212.
541. Schaltegger S., Burritt R. (2018). Business cases and corporate engagement with sustainability: Differentiating ethical motivations. *Journal of Business Ethics*, 147 (2), 241–259.
542. Schneider S. M. (2019). Why income inequality is dissatisfying – Perceptions of social status and the inequality-satisfaction link in Europe. *European Sociological Review*, 35 (3), 409–430.

543. Schouten E. M. J. (2007). Defining the corporate social responsibility of business from international law. *Managerial Law*, 49 (1/2), 16–36.
544. Scognamiglio A., Mele G., Sensini L. (2016). Nonrenewable resources, income inequality and per capita GDP: an empirical analysis. *World Bank Policy Research Working Paper*, (7831). 1–19.
545. Searcy C., Dixon S. M., Neumann W. P. (2016). The use of work environment performance indicators in corporate social responsibility reporting. *Journal of Cleaner Production*, 112, 2907–2921.
546. Seiliūtė J. (2013). Socialinės atsakomybės įtvirtinimo potencialo verslo organizacijoms vertinimas, Daktaro disertacija. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
547. Sellers J. M., Lidstrom A. (2007). Decentralization, Local Government, and the Welfare State. *Governance, An International Journal of Policy, Administration and Institutions*, 20 (4), 609–632.
548. Sen A. (1986). Chapter 22 Social choice theory. *Hanbook of Mathematical Economics*, 3, 1073–1181.
549. Serafimova D. (2017). CSR disclosure in Large Bulgarian Companies. *International Conference on Marketing and Business Development*, 1, 97–106.
550. Sethi S. (1975). Dimensions of Corporate Social Performance: An Analytical Framework. *California Management Review*, 17 (3), 58–64.
551. Sethi S., Martell T. F., Demir M. (2017). Enhancing the role and effectiveness of corporate social responsibility (CSR) reports: The missing element of content verification and integrity assurance. *Journal of Business Ethics*, 144 (1), 59–82.
552. Shah D. K., Mohanty S. (2010). Implementation of NREGA during eleventh plan in Maharashtra: Experiences, challenges and ways forward. *Indian Journal of Agricultural Economics*, 65 (3), 539–551.
553. Shahzad M., Qu Y., Javed S. A., Zafar A. U. (2020). Relation of environment sustainability to CSR and green innovation: A case of Pakistani manufacturing industry. *Journal of Cleaner Production*, 253, 1–12.
554. Sharma A., Singh G. (2022). Conceptualizing corporate social responsibility practice: an integration of obligation and opportunity. *Social Responsibility Journal*, 18 (8), 1393–1408.
555. Sharma E., Sathish M. (2022). CSR leads to economic growth or not: an evidence-based study to link corporate social responsibility (CSR) activities of the Indian banking sector with economic growth of India. *Asian Journal of Business Ethics*, 11, 67–103.
556. Sharma V., Poulouse J., Mohanta S., Antony L. E. (2018). Influence of the dimensions of CSR activities on consumer purchase intention. *Journal of Innovative Marketing*, 14 (1), 23–32.
557. Sheikh S. (2018). Corporate social responsibility, product market competition, and firm value. *Journal of Economics and Business*, 98, 40–55.
558. Shen J., Benson J. (2014). When CSR is a social norm: how socially responsible human resources management affect employee work behavior. *Journal of Management*, 42, 1723–1746.
559. Shim J., Moon J., Lee W. S., Chung N. (2021). The Impact of CSR on Corporate Value of Restaurant Business Using Triple Bottom Line Theory. *Sustainability*, 13, 1–14.
560. Shin H., Sharma A., Nicolau J. L., Kang J. (2021). The impact of hotel CSR for strategic philanthropy on booking behavior and hotel performance during the COVID-19 pandemic. *Tourism management*, 85, 1–10.
561. Shu H., Xiong P. (2018). The Gini coefficient structure and its application for the evaluation of regional balance development in China. *Journal of Cleaner Production*, 199, 668–686.

562. Siami-Namini S., Hudson D. (2019). Inflation and income inequality in developed and developing countries. *Journal of Economic Studies*, 46 (3), 611–632.
563. Singh K., Misra M. (2021). The evolving path of CSR: toward business and society relationship. *Journal of Economic and Administrative Sciences*, 1–26.
564. Singal M. (2015). How the hospitality and tourism industry different? An empirical test of some structural characteristics. *International Journal of Hospitality Management*, 47, 116–119.
565. Singh A., Verma P. (2014). From Philanthropy to Mandatory CSR: a Journey towards Mandatory Corporate Social Responsibility in India. *European Journal of Business and Management*, 6 (14), 146–153.
566. Singh K. S. D., Abbasi M. A., Ghazanfar A. A., Azlan A., Essia R. A. (2021). Contemporary CSR model: Conceptualization, scale development, and validation to measure consumer perceptions. *International Journal of Business Science and Applied Management (IJB-SAM)*, 16 (3), 63–85.
567. Singh R. K., Murty H. R., Gupta S. K., Dikshit A. K. (2009). An overview of sustainability assessment methodologies. *Journal of Ecological indicators*, 9, 189–212.
568. Sinha A., Shah M. I., Sengupta T., Jiao Z. (2020). Analyzing technology-emissions association in Top-10 polluted MENA countries: How to ascertain sustainable development by quantile modeling approach. *Journal of Environmental Management*, 267, 1–12.
569. Sitthiyot T., Holasut K. (2020). A simple method for measuring inequality. *Palgrave communications*, 6 (112), 1–9.
570. Skouloudis A., Avlonitis G. J., Malesios Ch., Evangelinos K. (2014). Priorities and perceptions of corporate social responsibility. Insights from the perspective of Greek business professionals. *Journal Management Decision*, 53 (2), 375–401.
571. Skouloudis D., Isaac D., Evaggelinos K. (2016). Revisiting the national corporate social responsibility index. *International Journal of Sustainable Development and World Ecology*, 23 (1), 61–70.
572. Skučienė (2008). Pajamų nelygybė Lietuvoje. *Filosofija, Sociologija*, 19 (4), 22–33.
573. Skučienė D. (2015). Pajamų nelygybė: Senatvės pensijų vaidmuo. *Lietuvos socialinė raida*, 4, 88–103.
574. Smalskys V. (2005). Gerovės valstybės ir socialinės viešosios politikos kryptių teoriniai aspektai, *Viešoji politika ir administravimas*, 11, 86–94.
575. Smilga E., Laurinavičius A., Laurinavičius A. (2017). Efektyvios strategijos: modernus teorinis požiūris ir emigracijos problemų sprendimas. *Viešasis administravimas*, 1/2 (53–54), 22–33.
576. Smith A. M., Galloway L., Jackman L., Danson M., Whittam G. (2019). Poverty, social exclusion and enterprise policy: A study of UK policies effectiveness over 40 years. *The International Journal of Entrepreneurship and Innovation*, 20 (2), 107–118.
577. Smith, D. M. (1973). *The geography of social well-being in the United States: An introduction to territorial social indicators*. New York: Mc Graw-Hill.
578. Šneiderienė A. (2017). Įmonių socialinės atsakomybės įtaka regiono ekonominiam augimui. *Daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, Ekonomika (04S)*, Klaipėda.
579. Soare B. E., Potarniche M. E., Petre I. L. (2015). The effect of GDP growth on environmental protection expenditure in Romania. *International Multidisciplinary Scientific Geo-Conference: SGEM*, 20 (5.2), 547–554.
580. Socoliuc M., Cosmulese C. G., Ciubotariu M. S., Mihaila S., Arion I. D., Grosu V. (2020). Sustainability Reporting as a Mixture of CSR and Sustainable Development. A Model for

- Micro-Enterprises within the Romanian Forestry Sector. *Journal of Sustainability*, 12, 1–34.
581. Sokolovski J. A., Banks C. M. (2009). *Modeling and simulation for analyzing global events*. John Wiley and Sons, Inc. Hoboken, New Jersey, Canada, ISBN: 978-0-470-47841-7, 4–79.
582. Solow R. M. (1974). Integrational equity and exhaustible resources. *Review of Economics Studies*, 41, 29–45.
583. Song Y., Yang T., Zhang M. (2019). Research on the impact of environmental regulation on enterprise technology innovation – an empirical analysis based on Chinese provincial panel data. *Environmental Science and Pollution Research*, 26, 21835–21848.
584. Sorribes J., Celma D., Martinez-Garcia E. (2021). Sustainable human resources management in crisis contexts: Interaction of socially responsible labor practices for the wellbeing of employees. *Journal of Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 28, 936–952.
585. Soylu O. B., Cakmak I., Okur F. (2018). Economic growth and unemployment issue: Panel data analysis in Eastern European Countries. *Journal of International Studies*, 11 (1), 93–107.
586. Spencer R. (2018). CSR for Sustainable Development and Poverty Reduction? Critical Perspectives from the Anthropology of Development. In: Brueckner M., Spencer R., Paull M. (eds). *Disciplining the Undisciplined? CSR, Sustainability, Ethics and Governance*. Springer, Cham.
587. Spithoven A. (2017). The role of Governments in Aligning Functional Income Distribution with Full Employment. *Journal of Economic Issues*, 51 (3), 688–697.
588. Sprinkle G. B., Lauren A. M. (2010). The benefits and costs of corporate social responsibility. *Journal of Business Horizons*, 53, 445–453.
589. Srivastava A. P., Shree S. (2018). Examining the effect of employee green involvement on perception of corporate social responsibility. *Management of Environmental Quality: An International Journal*, 30 (1), 197–210.
590. Stankevičiūtė Ž., Stanišienė E., Ramanauskaitė J. (2021). The impact of job insecurity on employee happiness at work: a case of robotised production line operators in furniture industry in Lithuania. *Sustainability*, 13 (3), 1–20.
591. Starke M., Hollertz K. (2022). Theoretical underpinnings of active labor market programmes implemented by municipal and non-governmental organisations in Sweden. *European Journal of Social Work*, 1–15.
592. Stec M., Filip P., Grzebyk M., Pierscieniak A. (2014). Socio-Economic Development in the EU Member States – Concept and Classification. *Inżynieria i Gospodarka Energetyczna*, 25 (5), 504–512.
593. Stekelorum R., Laguir I., Elbaz J. (2020). Cooperation with international NGOs and supplier assessment: Investigating the multiple mediating role of CSR activities in SMEs. *Industrial Marketing Management*, 84, 50–62.
594. Stigler G. J. (1950). The development of utility theory. *Journal of Political Economy*, 58 (4), 307–327.
595. Stigler G. J. (1971). The Theory of Economic Regulation. *The Bell Journal of Economics and Management Science*, 2, 3–21.
596. Stiglitz J. E. (1981). Pareto optimality and competition. *The Journal of Finance*, 36 (2), 235–251.
597. Stiglitz J., Sen A., Fitoussi, J. P. (2009). Report by the Commission on the Measurement of

Economic Performance and Social Progress. Prieiga internetą: <http://www.stiglitz-senfitoussi.fr/>.

598. Stiles K. (2002). International Support for NGOs in Bangladesh: Some Unintended Consequences. *Journal of World Development*, 30 (5), 835–846.
599. Stockhammer E., Hochreiter H., Obermayr B., Steiner K. (1997). The index of sustainable economic welfare (ISEW) as an alternative to GDP in measuring economic welfare. The results of the Austrian (revised) ISEW calculation 1955–1992. *Ecological Economics*, 21 (1), 19–34.
600. Stoesz D. (2016). *The Dynamic Welfare State*. Oxford University Press, New York, United States. ISBN: 9780190251123.
601. Strange G. (2020). Debating free international trade. *American Journal of Economics and Sociology*, 79 (1), 25–47.
602. Sujendra M., Ratnadi N. M. D., Sari M. M. R. S., Rasmini N. K. (2019). The Effect of Corporate Social Responsibility Disclosure, Family Ownership, and Good Corporate Governance in Tax Avoidance. *Research Journal of Finance and Accounting*, 10 (6), 44–49.
603. Sun L., Yu T. R. (2015). The impact of corporate social responsibility on employee performance and cost. *Review of Accounting and Finance*, 14 (3), 262–284.
604. Suska M. (2021). Environmental Corporate Social Responsibility (ECSR) ON THE Example of Polish Champion Oil, Gas, and Mining Companies. *Sustainability*, 13, 1–18.
605. Svirbutaitė-Krutkienė G., Dužinskas R. (2018). Pokomunistinių valstybių socialiniai modeliai. *Socialinės komunikacijos ir pasitikėjimo sąveika*, 50 (3), 6–22.
606. Tadesse T., Dalango D. (2020). The Impact of Rapid Population Growth on Economic Growth: Evidence From Ethiopia. *Journal of Economics and Sustainable Development*, 11 (15), 1–14.
607. Talberth J., Cobb C., Slattery N. (2007). *The Genuine Progress Indicator 2006: A Tool for Sustainable Development*. Oakland, CA: Redefining Progress, 26, 1–31.
608. Taminskaitė G. (2019). Socialinės (gerovės) valstybės modelio raida ir įtaka socialinei apsaugai Prancūzijoje. *Teisė*, 111, 158–177.
609. Tang Y., Ma Y., Wong Ch. W. Y., Miao X. (2018). Evolution of Government Policies on Guiding Corporate Social Responsibility in China. *Sustainability*, 10 (3), 1–20.
610. Tanggamani V., Amran A., Ramayah T. (2018). The Corporate Social Responsibility and Corporate Financial Performance Virtuous Loop: A Theoretical Framework. *Global Business and Management Research: An International Journal*, 10 (1), 331–343.
611. Taylor-Gooby P. (2013). The Double Crisis of the Welfare State. In: *The Double Crisis of the Welfare state and What We Can Do About it*. Palgrave Pivot, London, 1–25.
612. Tcherneva P. R. (2014). Reorienting fiscal policy: a bottom-up Approach. *Journal of Post Keynesian Economics*, 37 (1), 43–66.
613. Techataweewan W., Prasertsin U. (2018). Development of digital literacy indicators for Thi undergraduate students using mixed method research. *Kasetsart Journal of Social Scinces*, 39, 215–221.
614. Terra F. H. B., Filho F. F., Fonseca P. C. D. (2021). Keynes on State and Economic Development. *Review of Political Economy*, 33 (1), 88–102.
615. Thanetsunthorn N. (2021). Corruption and social trust: The role of corporate social responsibility. *Business Ethics, the Environment and Responsibility*, 31, 49–79.
616. Thewissen S., Rueda D. (2019). Automation and the Welfare State: Technological Change as a Determinant of Redistribution Preferences. *Comparative Political Studies*, 52 (2), 171–208.

617. Tian G., Liu J., Gong Y., Wang Q., Sun H., Chen H. (2020). Multinational companies' coordination mechanism for extending corporate social responsibility to Chinese suppliers. *Journal of Cleaner Production*, 267, 1–13.
618. Titmuss R. (1966). *Essays on The Welfare State*. London: Unwin University Books.
619. Titmuss R. M. (1974). What is Social Policy? *Welfare States: Construction, Deconstruction and Reconstruction*, 138–147.
620. Tiwari M., Tiwari T., Santhos S. S., Mishra L., MR R., Sundararaj V. (2021). Corporate social responsibility and supply chain: A study for evaluating corporate hypocrisy with special focus on stakeholders. *International Journal of Finance and Economics*, 1–13.
621. Tomaselli G., Melia M. (2014). The role of interactive technologies for CSR communication. *Journal of Scientific Publications*, 8, 324–340.
622. Torugsa N. A., O'Donnohue W., Hecker R. (2013). Proactive CSR: An Empirical Analysis of the Role of its Economic, Social and Environmental Dimensions on the Association between Capabilities and Performance. *Journal of Business Ethics*, 115, 383–402.
623. Tourky M., Kitchen P., Shaalan A. (2020). The role of corporate identity in CSR implementation: An integrative framework. *Journal of Business Research*, 117, 694–706.
624. Turyahabwa J. (2018). Is there a role for multinational corporations through CSR to alleviate poverty in Uganda. *Daktaro disertacija NTNU*, 2018: 79.
625. Tworzyno D., Gawronski S., Szuba P. (2021). Importance and role of CSR and stakeholder engagement strategy in polish companies in the context of activities of experts handling public relations. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 28, 64–70.
626. Vaaland T. I., Heide M., Gronhaug K. (2008). Corporate social responsibility: investigating theory and research in the marketing context. *European Journal of Marketing*, 42 (9/10), 927–953.
627. Vaičiulis M., Laurinavičius A. (2014). Macro and micro dimensions in Lithuania: are companies as social responsible as they should be? *Acta AVADA*, 1, 4–17.
628. Vainienė R. (2005). *Ekonomikos terminų žodynas*. ISBN9986-16-418-7.
629. Van den Bergh J. C. (2022). A procedure for globally institutionalizing a „beyond-GDP“ metric. *Ecological Economics*, 192, 1–13.
630. Van Langendonck J. (2008). The meaning of the right to social security. *Direitos Fundamentais & Justica*, 2, 10–21.
631. Van Oorschot W., Meuleman B. (2012). Welfarism and the multidimensionality of welfare state legitimacy: Evidence from the Netherlands. *International Journal of Social Welfare*, 21 (1), 79–93.
632. Vashchenko M. (2017). An external perspective on CSR: What matters and what does not? *Journal of Business Ethics*, 26, 396–412.
633. Velte P. (2021). Met-analyses on Corporate Social Responsibility (CSR): a literature review. *Management Review Quarterly*, 1–49.
634. Viner J. (1936). Review Mr. Keynes Causes of Unemployment. *Oxford University Press, The Quarterly Journal of Economics*, 51 (1), 147–167.
635. Visser W. (2011). *The age of responsibility: CSR 2.0 and the new DNA of business*. John Wiley&Sons., ISBN: 978-0-470-68857-1, 56–144.
636. Volodzkienė L. (2020). *Ekonominės nelygybės poveikio socialinei ekonominei pažangai vertinimas ES šalyse*. Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas.
637. Von Schnurbein G., Seele P., Lock I. (2016). Exclusive corporate philanthropy: rethink-

- ing the nexus of CSR and corporate philanthropy. *Social Responsibility Journal*, 12 (2), 280–294.
638. Waddock S. A., Graves S. B. (1997). The corporate social performance–financial performance link. *Strategic management Journal*, 18 (4), 303–319.
639. Walker Ch. C., Druckman A., Jackson T. (2021). Welfare systems without economic growth: A review of the challenges and next steps for the field. *Journal of Ecological Economics*, 186, 1–12.
640. Walzer M. (1983). *Spheres of Justice* New York: Basic Books.
641. Wang H., Gibson C., Zander U. (2020). Editors' Comments: Is Research on Corporate Social Responsibility Undertheorized? *Academy of Management Review*, 45 (1), 1–8.
642. Wang Q., Dou J., Jia S. (2016). A meta-analytic review of corporate social responsibility and corporate financial performance: The moderating effect of contextual factors. *Business and Society*, 55 (8), 1083–1121.
643. Wang S. (2014). On the Relationship between CSR and Profit. *Journal of International Business Ethics*, 7 (1), 51–57.
644. Wang Y., Liu J., Sui X., Liu L. (2020). Does corporate social responsibility improve financial performance? Evidence from pure green side. *Finance Research Letters*, 36, 1–6.
645. Wang Y., Lu T., Qiao Y. (2021). The effect of air pollution on corporate social responsibility performance in high energy-consumption industry: Evidence from Chinese listed companies. *Journal of Cleaner Production*, 280, 1–12.
646. Waniak-Michalak H. (2014). NGOs as providers of the social welfare services in cooperation with local authorities in the times of financial crisis. *Business and Economic Horizons*, 10 (2), 107–119.
647. Waples Ch. J., Brachle B.J. (2019). Recruiting millennials: Exploring the impact of CSR involvement and pay signaling on organizational attractiveness. *Journal of Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 27, 870–880.
648. Warren D. L., Seifert S. N. (2011). Ecological niche modeling in Maxent: the importance of model complexity and the performance of model selection criteria. *Journal of Ecological Applications*, 21 (2), 335–342.
649. Weber J., Wasieleski D. M. (2018). *Corporate social responsibility, Business & Society* 360. Emerald Publishing Limited, ISBN: 978-1-78754-260-0.
650. Wen Z., Zhang K., Du B., Li Y., Li W. (2007). Case study on the use of genuine progress indicator to measure urban economic welfare in China. *Ecological Economics*, 63, 463–475.
651. Wenqi D., Khurshid A., Rauf A., Calin A.C. (2022). Government subsidies' influence on corporate social responsibility of private firms in a competitive environment. *Journal of Innovation and Knowledge*, 7, 1–10.
652. Werker E., Ahmed F. Z. (2008). What Do Nongovernmental Organizations Do? *Journal of Economic Perspectives*, 22 (2), 73–92.
653. Weyzig (2009). Political and Economic Arguments for Corporate Social Responsibility: Analysis and Proposition Regarding the CSR Agenda. *Journal of Business Ethics*, 86, 417–428.
654. Wilensky H. (1975). *The Welfare State and Equality: Structural and Ideological Roots of Public Expenditures*. Berkeley: University of California Press.
655. Wilkinson R. G. (1992). Income distribution and life expectancy. *BMJ: British Medical Journal*, 304 (6820), 165–168.
656. Willemse N., de Beer P. (2012). Three worlds of educational welfare states? A comparative

- study of higher education systems across welfare states. *Journal of European Social Policy*, 22 (2), 105–117.
657. Wu L. Z., Kwan H. K., Yim F. H., Chiu R. K., He X. (2015). CEO Ethical Leadership and Corporate Social Responsibility: A Moderated Mediation Model. *Journal of Business Ethics*, 130, 819–831.
  658. Xin D., Ahmad M., Lei H., Khattak S. I. (2021). Do innovation in environmental-related technologies asymmetrically affect carbon dioxide emissions in the United States. *Technology and Society*, 67, 1–15.
  659. Xu S., Chen X., Li A., Xia X. (2020). Disclosure for whom? Government involvement, CSR disclosure and firm value. *Emerging Markets Review*, 44, 1–29.
  660. Yang M., Bento P., Akbar A. (2019). Does CSR Influence Firm Performance Indicators? Evidence from Chinese Pharmaceutical Enterprises. *Journal of Sustainability*, 11, 1–18.
  661. Yin Ch., Ma H., Gong Y., Chen Q., Zhang Y. (2021). Environmental CSR and environmental citizenship behavior: The role of employees' environmental passion and empathy. *Journal of Cleaner Production*, 320, 1–13.
  662. Yoruk E., Oker I., Tafoya G. R. (2022). The four global worlds of welfare capitalism: Institutional, neoliberal, populist and residual welfare state regimes. *Journal of European Social Policy*, 32 (2), 119–134.
  663. Younsi M., Bechtini M. (2020). Economic Growth, Financial Development, and Income Inequality in BRICS Countries: Does Kuznets' Inverted U-Shaped Curve Exist? *Journal of Knowledge Economy*, 11, 721–742.
  664. Yu W., Zheng Y. (2020). Does CSR reporting matter to foreign institutional investors in China? *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, 40, 1–17.
  665. Zamir A., Mujahid N. (2022). Nexus among green energy consumption, foreign direct investment, green innovation technology, and environmental pollution on economic growth. *Environmental Science and Pollution Research*, 29, 76501–76513.
  666. Zamir F., Saeed A. (2020). Location matters: Impact of geographical proximity to financial centers on corporate social responsibility (CSR) disclosure in emerging economies. *Asia Pacific Journal of Management*, 37, 263–295.
  667. Zenisek T.J. (1979). Corporate social responsibility: A conceptualization based on organizational literature. *Academy of management review*, 4 (3), 359–368.
  668. Zhang L., Lavagnolo M. C., Bai H., Pivato A., Raga R., Yue D. (2019). Environmental and economic assessment of leachate concentrate treatment technologies using analytic hierarchy process. *Resources, Conservation&Recycling*, 141, 474–480.
  669. Zhang M., Kong Z. (2022). A tripartite evolutionary game model of emergency supplies joint reserve among the government, enterprise and society. *Computers and Industrial Engineering*, 169, 1–20.
  670. Zhang Q., Yu Z., Kong D. (2019). The real effect of legal institutions: Environmental courts and firm environmental protection expenditure. *Journal of environmental economics and Management*, 98, 1–23.
  671. Zhang Y., Sun M., Yang R., Li X., Zhang L., Li M. (2021). Decoupling water environment pressures from economic growth in the Yangtze River Economic Belt, China. *Ecological Indicators*, 122, 1–12.
  672. Zhao L., Zhang G. (2021). Evaluation and welfare effect of coordinated ecological development of the Beijing-Tianjin-Hebei region. *Chinese Journal of Population, Resources and Environment*, 19, 71–78.
  673. Zhong M., Zhao W., Shahab Y. (2022). The philanthropic response of substantive and sym-

- bolic corporate social responsibility strategies to COVID-19 crisis: Evidence from China. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 29, 339–355.
674. Zhong S., Xiong Y., Xiang G. (2021). Environmental regulation benefits from whom? Heterogeneous effects of the environmental regulation on employment in China. *Journal of Environmental Management*, 281, 1–11.
675. Zhou G., Zhang L., Zhang L. (2019). Corporate Social Responsibility, the Atmospheric Environment, and Technological Innovation Investment. *Sustainability*, 11, 1–13.
676. Žukovskis J. (1999). Individualių (personalinių) įmonių veiklos valstybinis reguliavimas. *Ekonomika*, 148–161.
677. Zwickl K., Moser M. (2014). Informal environmental regulation of industrial air pollution: Does neighborhood inequality matter? *Institute of Ecological Economics*, 2, 1–21.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

Disertacijoje naudojamos mokslinės literatūros metaanalizė

Metastudijų analizė yra svarbi kiekvieno tyrimo dalis, leidžianti apžvelgti jau atliktus tyrinėjimus pasirinkta tema, suteikianti mokslinį tyrimo pagrindumą, lemianti metodų pasirinkimą, gaunamų rezultatų interpretavimą ir pan. Siekiant sudaryti verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei Europos Sąjungos šalyse modelį ir atlikti vertinimą, tyrimas buvo grindžiamas mokslinėje literatūroje išskirtomis teorijomis ir požiūriais, apimančiais skirtingas verslo socialinės atsakomybės ir valstybės ekonominės gerovės interpretacijas, jų modelių apžvalgą, tarpusavio sąsajas ir pan., kurie turėjo įtakos tyrimo hipotezių išskyrimui, duomenų rinkimui ir interpretavimui, paties tyrimo eigai ir struktūrai.

Atlikus mokslinės literatūros apžvalgą pastebėtas didelis tyrėjų dėmesys socialiai atsakingai verslo veiklai ir valstybės ekonominei gerovei. Atsižvelgiant į jų gausą, įvertinus atliktų tyrimų tarpusavio pagrindumą, atitiktą disertacijos tyrimo objektui pasirinkta naudoti metaanalizę, leidusią į disertaciją įtraukti aktualiausius ir geriausiai tyrimą atliepiančius mokslinius darbus. Mokslinės literatūros atranka buvo paremta tam tikrais įtraukimo ir atmetimo kriterijais (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Naudojamos literatūros šaltinių įtraukimo ir atmetimo kriterijai

Mokslinių tyrimų įtraukimo kriterijai	Mokslinių tyrimų atmetimo kriterijai
Tyrimas publikuojamas mokslinių žurnalų straipsniuose, ataskaitose, disertacijose, knygose arba pristatytas mokslinėse konferencijose, prieinamas mokslinės literatūros duomenų bazėse	Pranešimai pristatyti nemokslinėse konferencijose, publikuoti nemoksliniuose žurnaluose, laiškuose, knygų apžvalgose
Literatūros šaltiniai, turintys teorinį ir / arba empirinį pagrindumą	Straipsniai paskelbti ne anglų ar lietuvių kalbomis
Literatūra anglų, lietuvių kalbomis	
Literatūra, apimanti laikotarpį iki 2022 metų	

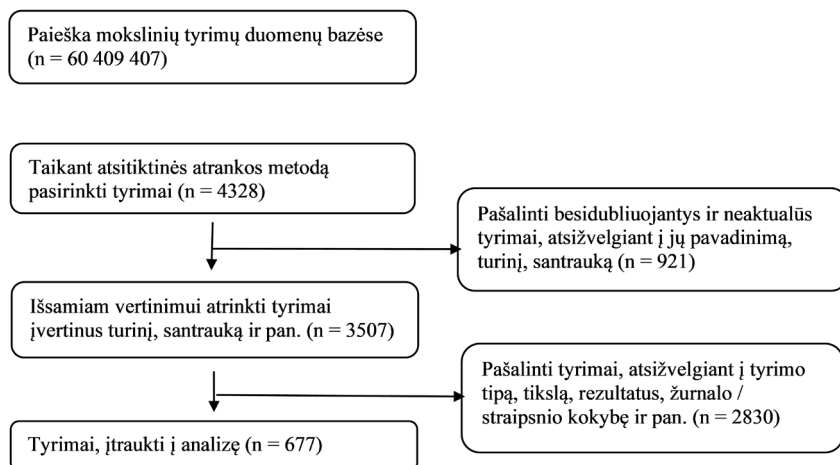
Šaltinis: sudaryta autorės

Siekiant disertacijai suteikti mokslinį pagrindumą, remtasi moksliniais tyrinėjimais, pateikiamais įvairiose duomenų bazėse, įvertinant tyrimų turinį ir aktualumą. Įvertinus 12-oje duomenų bazių pateikiamus šaltinius, matyti, kad užsienio ir lietuvių literatūroje iki 2022 m. gruodžio buvo atlikta 7 083 631 su socialiai atsakinga verslo veikla susijusių tyrimų. Atitinkamai tyrimai nukreipti į gerovės valstybę ir ekonominę gerovę apima 6 444 182 ir 6 036 598 mokslinius darbus. Atkreiptinas dėmesys, kad analizių, kuriose pristatomos verslo socialinės atsakomybės ir ekonominės gerovės tarpusavio sąsajos, trūksta, didžioji jų dalis grindžiama atskiromis šiuos reiškinius

sudarančių kintamųjų analizėmis. Tai patvirtina duomenų bazėse šia tema pateikiamų tyrimų skaičius – atlikta 3 660 780 tyrimų, apimančių socialiai atsakingą verslo veiklą ir ekonominę gerovę.

Nors disertacijos struktūra remiasi pagrindinių tiriamųjų reiškinų nustatymu ir analize, šiuos reiškinius veikiantiems kintamiesiems nustatyti, jų pagrįstumui, modeliui sudaryti ir empirinio tyrimo rezultatams interpretuoti buvo pasitelkti atskiri mokslinės literatūros šaltiniai. Remiantis duomenų bazėse pateikiama informacija, tyrimų, kuriuose nagrinėjami disertacijoje pateikiami ekonomikos augimo, nedarbo lygio ir pajamų nelygybės kintamieji, atitinkamai yra 16 204 270, 16 982 067 ir 3 997 879. Lygiai taip pat disertacijoje naudojama literatūra apima mokslinius straipsnius, susijusius su modelių sudarymu ir sublokuotų (panelinių) duomenų analize, ir tai apima 26 595 314 ir 11 031 027 straipsnius.

Atsižvelgiant į tyrimų gausą ir siekiant į disertaciją įtraukti tik aktualiausius tyrimus, pagrindiniams analizuojamiems reiškiniams vertinti taikyta metaanalizė (žr. 1 pav.).

1 pav. Mokslinių tyrimų publikacijose atrankos schema
Šaltinis: sudaryta autorės

Tyrimų vertinimas taikant šią struktūrą leido išskirti geriausiai tiriamuosius reiškinus apibūdinančius mokslinius darbus. Įtraukiant šaltinius, susijusius su modelių sudarymu, duomenų analize ir pan., bendras disertacijoje naudojamų šaltinių skaičius apima 677 mokslinius darbus.

1 lentelė. Disertacijoje naudojamų literatūros šaltinių metaanalizė išskiriant skirtingas duomenų bazes

Duomenų bazė	Apibūdinimas	Paieškos raktažodžiai, susiję su pagrindiniais analizuojamais reiškiniais				
		ISA (angl. CSR)	Verslo socialinė atsakomybė (angl. Corporate social responsibility)	Gerovės valstybė (angl. welfare state)	Ekonominė gerovė (angl. economic welfare)	Verslo socialinė atsakomybė ir ekonominė gerovė (angl. Corporate social responsibility and economic welfare)
		Mokslinių straipsnių skaičius	Mokslinių straipsnių skaičius	Mokslinių straipsnių skaičius	Mokslinių straipsnių skaičius	Mokslinių straipsnių skaičius
Oxford Journals Collection	Įvairių mokslo sričių žurnalai	6942	69 443	1 5081	100 279	18 291
SAGE Journals Online	Įvairių mokslo sričių žurnalai	6746	72 243	196 461	143 291	20 108
ScienceDirect Journals	Įvairių mokslo sričių žurnalai	35 115	69 492	2 50 365	186 213	14 188
Scopus	Mokslinės produkcijos vertinimui skirta duomenų bazė	154 679	165 911	590 100	421 906	4609
Taylor and Francis	Įvairių mokslo sričių žurnalai	12101	124 153	293 707	230 523	32 695
Wiley Online Library	Įvairių mokslo sričių žurnalai	22 974	138 236	332 802	219 185	28 705
ProQuest EbookCentral	Įvairių mokslo sričių žurnalai	37 809	461 050	530 270	464 581	284 632
Cambridge Core Journals (Cambridge University Press)	Cambridge University moksliniai žurnalai	196	159 616	144 625	60 575	201 059
Emerald eJournals Premier Collection	Įvairių mokslo sričių žurnalai	31 000	60 000	42 000	850	29
JSTOR	Įvairių mokslo sričių straipsniai	22 543	156 880	679 935	548 249	56 242
EBSCO (all database)	Įvairių mokslo sričių žurnalai	105 893	106 999	108 836	60 946	222
Google Scholar	Įvairių mokslo sričių žurnalai	1 648 410	3 415 200	3 260 000	3 600 000	3 000 000
Iš viso:		2 084 408	4 999 223	6 444 182	6 036 598	3 660 780

Šaltinis: sudaryta autorės

Duomenų bazė	Apibūdinimas	Pateškos raktažodžiai, susiję su ekonominiais rodikliais			
		Ekonomikos augimas (angl. <i>economic growth</i>) // BVP (angl. <i>GDP</i>)	Nedarbo lygis (angl. <i>unemployment rate</i>)	Pajamų nelygybė (angl. <i>income inequality</i>)	
		Mokslinių straipsnių skaičius	Mokslinių straipsnių skaičius	Mokslinių straipsnių skaičius	
Oxford Journals Collection	Įvairių mokslo sričių žurnalai	27 604 // 212 980	194 129	40 161	
SAGE Journals Online	Įvairių mokslo sričių žurnalai	431 700 // 35 579	891 591	64 092	
ScienceDirect Journals	Įvairių mokslo sričių žurnalai	768 833 // 187 332	5 176 326	88 741	
Scopus	Mokslinės produkcijos vertinimui skirta duomenų bazė	239 677 // 27 408	833 221	263 197	
Taylor and Francis	Įvairių mokslo sričių žurnalai	917 969 // 89 292	1 679 522	98 303	
Wiley Online Library	Įvairių mokslo sričių žurnalai	838 321 // 94 746	2 408 850	80 440	
ProQuest EbookCentral	Įvairių mokslo sričių žurnalai	747 892 // 160 252	633 968	246 539	
Cambridge Core Journals (Cambridge University Press)	Cambridge University moksliniai žurnalai	123 291 // 696	8922	21 040	
Emerald eJournals Premier Collection	Įvairių mokslo sričių žurnalai	133 000 // 31 000	98 000	37 000	
JSTOR	Įvairių mokslo sričių straipsniai	1 073 129 // 115 218	998 656	151 771	
EBSCO (all database)	Įvairių mokslo sričių žurnalai	197 852 // 90 499	334 282	22 895	
Google Scholar	Įvairių mokslo sričių žurnalai	4 670 000 // 4 990 000	3 724 600	2 883 700	
Iš viso:		10 169 268 // 5 822 022	16 787 938	3 957 718	

Saltinis: sudaryta autorės

Duomenų bazė		Paieškos raktažodžiai, susiję su modelio kūrimu ir empirinio tyrimo atlikimu			
		Apibūdinimas	Modelio sudarymo etapai (angl. <i>model creation stages</i>)	Modelio sudarymo principai (angl. <i>model principles</i>)	Hierarchinė modelio sudarymo struktūra (angl. <i>hierarchical model structure</i>)
Apibūdinimas		Mokslinių straipsnių skaičius	Mokslinių straipsnių skaičius	Mokslinių straipsnių skaičius	Mokslinių straipsnių skaičius
Oxford Journals Collection	Įvairių mokslo sričių žurnalai	54 588	53 057	62 378	273 180
SAGE Journals Online	Įvairių mokslo sričių žurnalai	262 474	332 424	15	148 972
ScienceDirect Journals	Įvairių mokslo sričių žurnalai	293 197	942 706	472 875	1 406 519
Scopus	Mokslinės produkcijos vertinimui skirta duomenų bazė	613 999	3 475 896	587 526	905 795
Taylor and Francis	Įvairių mokslo sričių žurnalai	570 987	705 130	243 741	264 292
Wiley Online Library	Įvairių mokslo sričių žurnalai	681 778	974 857	341 339	739 752
ProQuest EbookCentral	Įvairių mokslo sričių žurnalai	662 758	710 869	385 714	439 257
Cambridge Core Journals (Cambridge University Press)	Cambridge University moksliniai žurnalai	183 876	168 171	247 216	239 325
Emerald eJournals Premier Collection	Įvairių mokslo sričių žurnalai	57 000	125 000	37 000	45 000
JSTOR	Įvairių mokslo sričių straipsniai	121 216	605 745	125 951	293 686
EBSCO (all database)	Įvairių mokslo sričių žurnalai	3123	3261	347	4953
Google Scholar	Įvairių mokslo sričių žurnalai	4 177 100	3 567 500	4 744 500	6 270 296
Iš viso:		7 682 096	11 664 616	7 248 602	11 031 027

Šaltinis: sudaryta autorės

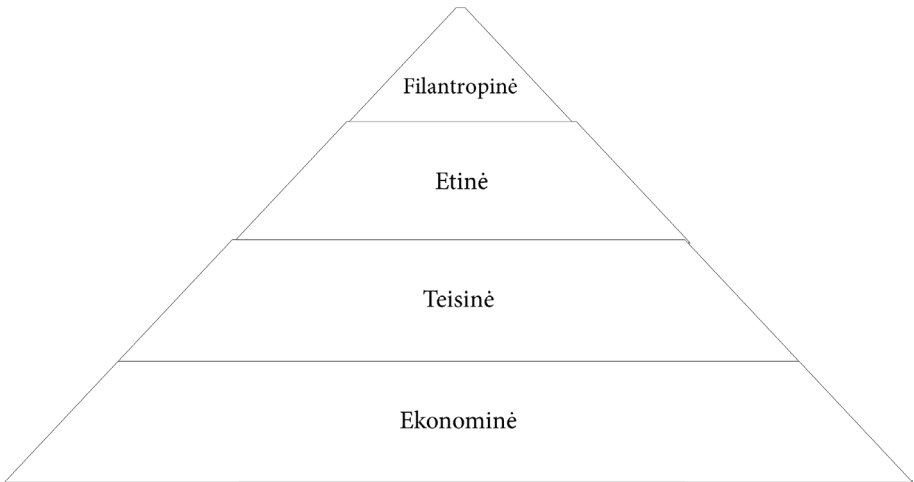
Verslo socialinės atsakomybės koncepcija

Autoriai	Koncepcija
Bowen, 1953	Socialinė atsakomybė – verslo įsipareigojimai vykdyti tokią politiką ir priimti tokius sprendimus, kurie atitiktų visuomenės narių vertybes
Jimenez ir kt., 2020; Lin ir kt., 2022; Kuokkanen ir Sun, 2020	Socialinė atsakomybė – verslo veikla, apimanti mažesnę neigiamą poveikį aplinkai darančių prekių tiekimą ar paslaugų teikimą į rinką, etišką elgesį, vykdomą finansinę ar socialinę veiklą, darbuotojų gerovės užtikrinimą ir pan.
Dang ir kt., 2021	Socialinė atsakomybė – verslo įsipareigojimas pasiūlyti rinkai mažesnę neigiamą poveikį aplinkai darančias prekes ar paslaugas, taip tenkinant visuomenės interesus
Martinez ir kt., 2015	Socialinė atsakomybė – verslo įsipareigojimai vykdyti veiklą taip, kad ji prisidėtų prie darbuotojų ir visuomenės gerovės kūrimo
Friedman, 1970	Socialinė atsakomybė – verslo įsipareigojimai užtikrinti ir maksimizuoti pelną
Tworzydło ir kt., 2021	Socialinė atsakomybė – verslo rūpinimasis ekonominių siekių įgyvendinimu, išlaikant ekologines ir etiško elgesio normas
Sethi, 1975	Socialinė atsakomybė – verslo įsipareigojimai maksimizuoti gaunamą pelną, kuris atitiktų etikos standartus, įstatyminę bazę ir visuomenės lūkesčius, įtraukiant teisingą atlygį už darbą darbuotojams ir pan.
Davis, 1960	Socialinė atsakomybė – verslo įsipareigojimai prisidėti prie problemų visuomenėje mažinimo, šie įsipareigojimai turi būti proporcingi įgytai socialinei galiai
Holmes, 1976 McWilliams ir Siegel, 2001; Godfrey ir Hatch, 2006; Khan ir kt., 2021	Socialinė atsakomybė – verslo įsipareigojimai prisidėti prie visuomenės gerovės kūrimo, nepriklausomai nuo gaunamos finansinės naudos
Burlingame, 2004; Sprinkle ir Lauren, 2010	Socialinė atsakomybė – privalomos ir savanoriškos verslo iniciatyvos, siekiant padėti tam tikriems visuomenės nariams ar jų grupėms
Seiliūtė, 2013; Barauskaitė ir Streimikienė, 2021	Socialinė atsakomybė – visuma priemonių, kurių integravimas į verslo procesus padeda suderinti strategijas ir visuomenės poreikių paisymą ir taip prisidėti prie visuotinės gerovės kūrimo
Hopkins, 2006; Mughal ir kt., 2021; Sigh ir Misra, 2021	Socialinė atsakomybė – verslo veikla, kai sukuriama pelno maksimizavimo siekių ir visuomenės lūkesčių pusiausvyra; visuomenės lūkesčių tenkinimas teigiamai veikia verslo finansinius rezultatus

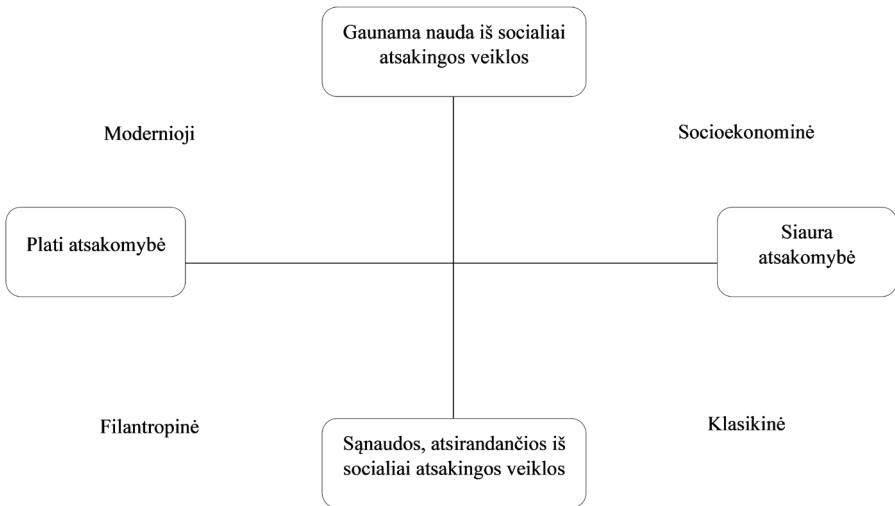
Mosca ir Civera, 2017	Socialinė atsakomybė – verslo strategijų įgyvendinimas, sujungiant socialinius ir aplinkosaugos instrumentus, siekiant vienu metu patenkinti kelių suinteresuotųjų šalių interesus
Sarkar ir Searcy, 2016	Socialinė atsakomybė – įsipareigojimai, atsirandantys iš pagrindinės veiklos vykdymo ir iniciatyvos, apimančios savanorišką veiklą, siekiant prisidėti prie gerovės visuomenėje kūrimo
JTO, 2020	Socialinė atsakomybė – verslo pastangos pasiekti ir išlaikyti ekonominių, aplinkos ir socialinių kintamųjų pusiausvyrą, tenkinant visuomenės lūkesčius

Šaltinis: Seiliūtė, 2013; Barauskaitė ir Streimikienė, 2021; Mughal ir kt., 2021; Sigh ir Misra, 2021 ir kt.

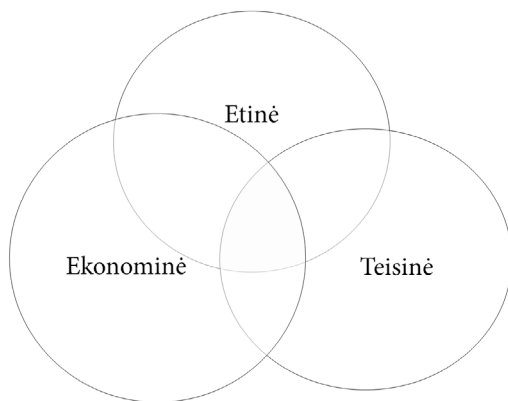
Socialinės atsakomybės modeliai

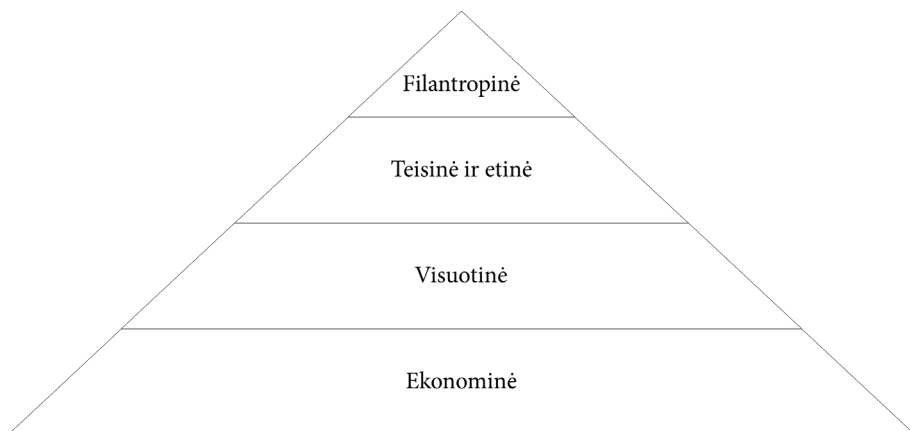
1 pav. Piramidės modelis
Šaltinis: Carroll, 1991

2 pav. Quazi ir O'Brien (2000) socialinės atsakomybės modelis
Šaltinis: Quazi ir O'Brien, 2000

3 pav. Socialinės atsakomybės modelis
Šaltinis: Carroll ir Schwarts, 2003

4 pav. Tarptautinis piramidės modelis
Šaltinis: Masoud, 2017

Gerovės valstybės samprata

Autoriai	Samprata
Walzer, 1983; Goodin, 1988	Gerovės valstybė – sistema ir valdžios pastangos, nukreiptos į visuomenės poreikių tenkinimą
Esping-Andersen, 1990	Gerovės valstybė – valdžios institucijų įsipareigojimas užtikrinti tam tikrą minimalios gerovės lygį šalyje
Ottelin ir kt. 2018	Gerovės valstybė – ekonominio stabilumo užtikrinimas, darbo vietų sukūrimas ir piliečių gerovės pasiekimas, įtraukiant paslaugų, susijusių su krašto gynyba, infrastruktūros priežiūra, bendra sauga ir saugumu, užtikrinimą
Pierson ir Castles, 2006	Gerovės valstybė – valstybės įsipareigojimų savo piliečiams laikymasis, suteikiant pagalbą pinigais ir daiktais
Garfinkel ir Smeeding, 2015; Morel ir kt., 2017	Gerovės valstybė – valstybė, turinti tvirtą socialinės apsaugos sistemą, ypač socialinio draudimo srityje
Clasen ir Siegel, 2007	Gerovės valstybė – šalyje veikiančių mechanizmų, suteikiančių socialinę apsaugą visuomenės nariams nuo rinkos struktūrų ir rezultatų persikirstymo, visuma
Moon, 2021	Gerovės valstybė – kompromiso tarp didelės pajamas gaunančių ir vidurinės klasės asmenų interesų radimas
George, 2015	Gerovės valstybė – tinkamo valstybės piliečių gyvenimo užtikrinimas
Quadagno, 1987; Wilensky, 1975; Aidukaitė, 2010	Gerovės valstybė – valstybės įsipareigojimai užtikrinti materialinę gerovę savo piliečiams
Michener ir kt., 2022	Gerovės valstybė – valstybės įsipareigojimas užtikrinti minimalų pragyvenimo lygį visuomenės nariams, kartu užtikrinant apsaugą nuo galimų nuostolių, atsirandančių dėl ekonominio nestabilumo (suteikiant finansinę apsaugą), ir socialinį mobilumą (pvz., būsto kreditas mažas pajamas gaunantiems asmenims)
Barr, 2012; Greve, 2020	Gerovės valstybė – įrankis skurdui šalyse mažinti, persikirstant pajamas, mažinant socialinę atskirtį ir suteikiant sveikatos apsaugą šalies piliečiams
Guogis ir Svirbutaitė-Krutkienė, 2020	Gerovės valstybė – subalansuotas ekonominio efektyvumo ir socialinio teisingumo rezultatas
Ehn ir Horvathova, 2020	Gerovės valstybė – sistema, užimanti dominuojančią padėtį socialinėje visuomenės apsaugoje; paskirstymo, kuris priartina gerovės valstybę prie biurokratijos, centralizacijos ir naudos, procese; augančioje finansinių išteklių paklausoje

Leisering, 2011	Gerovės valstybė – valstybės iniciatyvos siekiant lygybės, solidarumo, sąžiningumo ir socialinio teisingumo
Benish ir Levi-Faur, 2020	Gerovės valstybė – socialinių ir ekonominių poreikių užtikrinimas, nukreiptas į pilietybę pagrįstą socialinę teisę
Bambra, 2005; Korpi ir Palme, 1998; Kautto, 2002; Charron ir kt. 2013; Taylor-Gooby, 2013; Granberg ir kt. (2021) Filippetti (2020) Innes, 2020	Gerovės valstybė – sistema, apimanti ne tik materialinius aspektus, bet ir paslaugas, susijusias su išsilavinimu, sveikata, socialine apsauga, viešuoju apgyvendinimu, policijos ir krašto apsauga, teise, infrastruktūros priežiūra, ir visos šios paslaugos orientuotos į visuomenės gerovės kūrimą
Taminskaitė, 2019	Gerovės valstybė gali būti apibrėžiama siaurąja prasme – išskiriant tik socialinės apsaugos svarbą ir plačiąja – apima socialinę apsaugą, darbo teisę, užimtumo politiką ir viešąsias paslaugas
Lampman, 1984	Gerovės valstybė – piniginių išmokų, sveikatos apsaugos, švietimo, maisto, būsto ir kitos gerovės rinkinys
Lindbeck, 2006	Gerovės valstybė – sistema, apimanti būsto nuomos kainų kontrolę, būsto politiką, darbo saugos įstatymus ir darbo rinkos politiką

Šaltinis: Leisering, 2011; George, 2015; Greve, 2020; Innes, 2020 ir kt.

Gerovės valstybės modeliai ir jų režimai

Titmus (1974)	<ul style="list-style-type: none"> • liekamosios gerovės, pramonės pasiekimų-veiklos, institucinio paskirstymo
Esping-Andersen (1990)	<ul style="list-style-type: none"> • liberalusis, konservatyvusis / korporacinis, socialdemokratinis
Leibfried (1992)	<ul style="list-style-type: none"> • skandinaviškas, anglosaksų, Bismarko, lotynų
Ferrera (1996)	<ul style="list-style-type: none"> • skandinaviškas, anglosaksų, Bismarko, pietų
Bonoli (1997)	<ul style="list-style-type: none"> • šiaurės, pietų, Britanijos, kontinentinės Europos
Kopri ir Palme (1998)	<ul style="list-style-type: none"> • tikslinis, savanoriškai valstybės subsidijuojamas, korporatistinis, paprastos apsaugos, apsupantis
Beer ir kt. (2001)	<ul style="list-style-type: none"> • liberalusis, konservatyvusis / korporacinis, socialdemokratinis
Kauto (2002)	<ul style="list-style-type: none"> • paslaugų požiūrio, pervedimų požiūrio, trečioji grupė
Bambra (2005, 2006)	<ul style="list-style-type: none"> • skandinaviškas, konservatyvusis, liberalusis (orientacija į paslaugas), liberalusis (orientacija į finansinius išteklius), liberalusis-konservatyvusis
Fenger (2007)	<ul style="list-style-type: none"> • konservatyvusis / korporacinis, socialdemokratinis, liberalusis, buvęs SSRS, pokomunistinis, besikuriantis
Bambra ir Eikemo (2009)	<ul style="list-style-type: none"> • skandinaviškas, anglosaksų, Bismarko, pietų, rytų
Yoruk ir kt., (2022)	<ul style="list-style-type: none"> • populistinis, institucinis, liekamasis, neoliberalusis
Alexopoulou (2022)	<ul style="list-style-type: none"> • liberalusis, konservatyvusis, socialdemokratinis, pietų Europos, Vidurio ir Rytų Europos

Šaltinis: Esping-Andersen, 1990; Fenger, 2007; Yoruk ir kt., 2022; Alexopoulou, 2022; ir kt.

Verslo socialinės atsakomybės ir ekonominės gerovės dedamųjų duomenų metaanalizė

Rodiklis	Pavadinimas	Pavadinimas užsienio kalba	Duomenų šaltiniai	Apibūdinimas
Socialinė atsakomybė Verslo socialinė atsakomybė, susijusi su aplinkos apsaugos dedamąja	Verslo kaip specializuotų ir antrinių gamintojų investicijos į aplinkos apsaugą pagal aplinkos apsaugos veiklą	Environmental protection investments of corporations as specialist and secondary producers	Eurostat, atskirų valstybių statistikos departamentai, aplinkos apsaugos ministerijos	Duomenys apibūdina investicijas į taršos mažinimą ir aplinkos gerinimą. Pagrindinis suvestinis rodiklis yra sudarytas remiantis EPEA duomenimis ir apibūdina nacionalines išlaidas aplinkos apsaugai. Jis skaičiuojamas kaip vienetų, naudojamų aplinkos apsaugos prekėms / paslaugoms ir bendrojo pagaminimo kapitalo formavimo, nukreipto į aplinkos apsaugos veiklą, ir grynujų pervedimų į likusį pasaulį, suma. Duomenų rinkinys apima visą šalies ekonomiką – finansines ir nefinansines institucijas, valdžios sektorių, namų ūkius ir pan. Šiam sektoriui visų pirma priklauso specializuoti ir antrinės rinkos paslaugų gamintojai (t. y. sektoriaus vienetai, kurių pagrindinė veikla yra aplinkosaugos paslaugų teikimas; ir vienetai, kurių aplinkosaugos paslaugų teikimas yra antrinė veikla). Namų ūkiai, gaminantys aplinkosaugos prekes ir paslaugas, klasifikuojami kartu su verslu. ES institucijos ir tarptautinės organizacijos yra įtrauktos į EPEA kaip likusio pasaulio sektoriaus dalis. EPEA naudoja tuos pačius statistinius vienetus kaip ir nacionalinėse sąskaitose. Pagrindinis blokas yra institucinis vienetas, kuris apibrėžiamas kaip „ekonominis subjektas, kuriam būdinga sprendimų priėmimo autonomija“ (ESS 2010, 2.12 punktas). Instituciniai vienetai grupuojami į institucinius sektorius.
	Verslo kaip pagalbinių gamintojų investicijos į aplinkos apsaugą pagal aplinkos apsaugos veiklą	Environmental protection investments of corporations as ancillary producers	Eurostat, atskirų valstybių statistikos departamentai, aplinkos apsaugos ministerijos	Pagal veiklą verslo investicijos gali būti skirstomos į specializuotus (pagrindinė jų veikla susijusi su aplinkosauga) ir antrinius (pagrindinė jų veikla nesusijusi su aplinkosauga) paslaugų teikėjus. Pažymėtina, kad paslaugų sektoriaus įtraukimas į tyrimą svarbus dėl sukurtamų prekių riboto naudojimo. Ilgainiui kiekviena prekė gali būti vertinama per su aplinkosauga susijusių paslaugų teikimą (pvz., katalizatorių utilizavimas) (Eurostat, 2019).

Rodiklis	Pavadinimas	Pavadinimas užsienio kalba	Duomenų šaltinis	Apibūdinimas
	Verslo išlaidos aplinkosaugai, nesusijusios su investicijomis	Environmental protection expenditure of business entities (excluding investments)	Apskaičiuota autorės iš verslo išlaidų atėmus investicijas (šaltinis: Eurostat, skirtingų valstybių statistikos departamentai, aplinkos apsaugos ministerijos)	<p>Verslas, kurio pagrindinė veikla susijusi su aplinkosauga, gali būti suprantamas kaip, pvz., verslas, užsiimantis atliekų perdirbimu ir teikiantis tokią paslaugą visuomenei ar kitiems rinkos subjektams. Ir atitinkamai verslas, kuris, pvz., įsigijusiems naujų buitinę techniką asmenims teikia senos technikos išvežimo ir utlizavimo vietas paslaugas, gali būti suvokiamas kaip antrinis paslaugų teikėjas.</p> <p>Investicijos į aplinkosaugą taip pat pastebimos versle, čia šios iniciatyvos traktuojamos kaip pagalbinė verslo veikla. Toks verslas neparodo aplinkosaugos prekių / paslaugų į rinką, tik vykdo aplinkosaugos veiklą savo viduje ir savo reikmėms, pvz., verslas, kuris apdoroja gamybos metu susidariusias išmetamąsias dujas ar tvarko nuotekas. Tokio verslo investicijos, susijusios su aplinkosauga, gali skirtos:</p> <ul style="list-style-type: none"> – investicijas konkrečiam aplinkosaugos turtui formuoti (pvz., nuotekų valymo įrenginiai); investicijos į komponentus, kurie papildo esamą įrangą ir prisideda prie aplinkosaugos; – investicijos švaresniam aplinkos apsaugos turtui formuoti (integruotos technologijos, pvz., atnaujintos gamybos technologijos perdirbant plastiką); Investicijos, nukreiptos į integruotas technologijas, reiškia investicijas, dėl kurių keičiamas ar pritaikomas gamybos procesas. Jos prisideda prie prevencinių priemonių įgyvendinimo siekiant sumažinti taršą. Technologijų diegimas apima viršijancias išlaidas, kurios būtų sumokėtos už pigesnę, perspektyvią, bet mažiau aplinką tausojančią įrangą; – investicijos, nukreiptos į pagrindinio kapitalo formavimą, atėmus nesukurto nefnansinio turto netekimus. Grynieji nesukurto nefnansinio turto (pvz., žemės) įsigijimai atitinka prekių ir paslaugų gamintojų įsigijimus, atėmus netekimus, nesukurto nefnansinio turto, t. y. turto, kuris nebuvo pagamintas gamybos ribose ir kuris gali būti naudojamas prekių ir paslaugų gamyboje, pvz., žemė, miškai (Eurostat, 2019).

Rodiklis	Pavadinimas	Pavadinimas užsienio kalba	Duomenų šaltinis	Apibūdinimas
				<p>Verslo išlaidos aplinkos apsaugai apima visą veiklą ir veiksmus, kurių pagrindinis tikslas yra taršos mažinimas ir panakimimas ir kita su aplinkos blogėjimu susijusi prevencija. Duomenys neapima stichinių nelaimių ir rizikos prevencijos ar veiklos, susijusios su išteklų valdymu (pvz., energijos taupymas). Verslo išlaidos, nukreiptos į aplinkosaugą, apima išlaidas, susijusias su paslaugų naudojimu, investicijomis ir kitais pervedimais aplinkosaugos tikslais.</p> <p>Verslo išlaidos aplinkosaugai, nesusijusios su investicijomis, buvo apskaituojamos iš bendrųjų verslo išlaidų atimant investicijas. Šis rodiklis parodo verslo išlaidas ir pervedimus aplinkosaugos paslaugoms, pvz., produktams transportuoti dujiniais sunkvežimiais skirtos išlaidos, kai paslauga teikia kitas verslo subjektas.</p> <p>Duomenys surinkti naudojantis Eurostat duomenų baze. Taip pat esant jų trūkumui 2019–2020 m., duomenys gauti iš vartybės esančių statistikos departamentų, aplinkos apsaugos ministerijų.</p>

Šaltinis: Eurostat, skirtingų valstybių statistikos departamentai, aplinkos apsaugos ministerijos

Rodiklis	Pavadinimas	Pavadinimas užsienio kalba	Duomenų šaltinis	Apibūdinimas
<i>Socialinė atsakomybė</i>	Verslo išlaidos darbuotojų mokymams ir kvalifikacijos kėlimui pagal išlaidų kiekį dirbantiesiems	Training costs of employees	Bloomberg / Eurostat / darbo ministerijos	<p>Bloomberg sistemoje pateikiami aplinkosaugos, socialinio ir valdymo (ESG) duomenys atskleidžia informaciją apie verslą ir jo aplinką. Bloomberg platforma pateikia daugiau nei 700 skirtingų ESG rodiklių, kurie renkami iš verslo subjektų pateikiamų ataskaitų, daromų pranešimų ir Bloomberg apklausų, kurių metu verslo tiesiogiai prašoma pateikti duomenis apie savo veiklos procesus, išteklių efektyvumą, darbo jėgos ugdymą ir pan. Duomenys parodo, kaip rinkoje veikiančios verslo subjektai geba valdyti savo investicijas ir rizikas. ESG informacija tiesiogiai veikia verslo reputaciją, vertę ir veiklos rezultatus.</p> <p>Stiekiant išskirti verslo išlaidas darbuotojų mokymui ir kvalifikacijos kėlimui, buvo apskaičiuotos išlaidos, tenkančios 1 darbuotojui, t. y. bendrasias metines išlaidas, nukreiptas į mokymus, dalijant iš konkrečiame verslo subjekte dirbančių asmenų skaičiaus ir taip gaunant verslo išlaidas vienam asmeniui. Išlaidos valstybės lygmeniu buvo išskirtos apskaičiuojant bendrą verslo subjektų išlaidų, tenkančių vienam asmeniui, vidurkį. Metinės išlaidos vienam darbuotojui buvo apdorojamos atsižvelgiant į dirbančiųjų skaičių versle ir taip gaunant metines verslo išlaidas, nukreiptas į darbuotojų mokymą. Duomenys apibūdina verslo suteikiamas galimybes darbuotojams mokytis ir tobulinti turimas kompetencijas. Statistinis vienetas – verslo subjektai.</p>

Šaltinis: Bloomberg, Eurostat, valstybių darbo ministerijos

Dedamosios	Rodiklis	Pavadinimas užštenio kalba	Duomenų šaltinis	Apibūdinimas
<i>Ekonominė gerovė</i>				
Ekonomikos augimas	Realiojo BVP vienam gyventojui pokytis	Real GDP per capita	Eurostat	Rodiklis skaičiuojamas kaip realiojo BVP santykis su konkrečių metų vidutiniu gyventojų skaičiumi. BVP matuoja visą galutinę prekių ir paslaugų, pagamintų per tam tikrą laikotarpį, vertę. Tai apima prekes ir paslaugas, kurios turi rinkas (arba gali turėti rinkas), ir produktus, kuriuos gamina valdžios sektorius ir ne pelno institucijos. Matavimo vienetas – su grandine susietos apimtys (2010 m.) eurai ir % pokytis, palyginti su ankstesniais metais.
Nedarbo lygis	Nedarbo lygio pokytis	Unemployment rate from 20 to 64 years	Eurostat	Šie rodikliai pagrįsti Europos darbo jėgos tyrimo (EU-DJS) rezultatais, kai kuriais atvejais integruoti su duomenų šaltiniais, pvz., nacionalinių sąskaitų užimtumu arba registruotu nedarbu. Pritaikius ES darbo jėgos tyrimo (EU-DJS) duomenų koregavimus, pataisymus ir derinimą, „DŽS pagrindiniai rodikliai“ yra išsamiausias ir patikimiausias užimtumo ir nedarbo duomenų rinkinys, esantis podomyje „Užimtumas“. Ir nedarbas“. Statistinis vienetas – asmenys.
Pajamų nelygybė	Pajamų paskirstymo – GINI koeficiento – pokytis	Gini coefficient of equivalised disposable income	Eurostat	Namų ūkio disponuojamos pajamos apskaičiuojamos sudedant visų namų ūkio narių gautas asmenines pajamas ir namų ūkio lygiu gautas pajamas. Jos apima darbuotojo darbo užmokestį ir indivi-dualios veiklos pajamas; privačias pajamas iš investicijų ir turto; pervedimus tarp namų ūkių ir pan. Siekiant atsižvelgti į namų ūkio dydžio ir sudėties skirtumų poveikį, visos disponuojamos namų ūkio pajamos yra „ekvivalentinės“. Šios pajamos apskaičiuojamos visas namų ūkio disponuojamos pajamas padalijus iš ekvivalentinio koeficiento. Eurostatas taiko lygiavertiškumo koeficientą, pagal kurį pirmaam asmeniui, sulaukusiame 14 metų, svoris yra 1,0, kitiems 14 metų ir vyresniems asmenims – 0,5 ir 0,3–13 metų amžiaus asmenų. Statistinis vienetas – namų ūkiai ir jų nariai. Siekiant gauti reprezentatyvius duomenis ir atsižvelgiant į verslo sektoriaus specifiškumą, vertinimas atliekamas įtraukiant pajamų paskirstymą apibūdinantį rodiklį – GINI koeficientą, parodantį situaciją iki socialinių pervedimų.

Šaltinis: Eurostat

Verslo socialinės atsakomybės statistinių duomenų analizė

Variable	Mean	Median	S. D.	Min	Max
d_EINVpsoc	$-1,500 \times 10^{-4}$	$-5,140 \times 10^{-5}$	0,006	-0,039	0,028
d_EINVpsw	-0,005	$4,430 \times 10^{-5}$	0,048	-0,400	0,143
d_EINVpsww	-0,001	$8,980 \times 10^{-5}$	0,032	-0,222	0,143
d_EINVpssw	$7,830 \times 10^{-6}$	$-5,230 \times 10^{-5}$	0,007	-0,038	0,039
d_EINVasoc	-0,002	$-4,460 \times 10^{-5}$	0,035	-0,252	0,160
d_EINVasww	$-5,200 \times 10^{-4}$	$-2,490 \times 10^{-4}$	0,013	-0,078	0,058
d_EINVasw	$-1,410 \times 10^{-4}$	$-1,560 \times 10^{-4}$	0,018	-0,141	0,171
d_EINVaso	$4,290 \times 10^{-4}$	$-1,290 \times 10^{-4}$	0,015	-0,074	0,131
d_EINVactoc	-0,001	$-3,640 \times 10^{-4}$	0,098	-0,779	0,735
d_EINVactww	$-3,270 \times 10^{-4}$	$9,680 \times 10^{-6}$	0,011	-0,086	0,063
d_EINVactw	$-1,310 \times 10^{-4}$	$-1,940 \times 10^{-5}$	0,008	-0,061	0,048
d_EINVacto	$-3,300 \times 10^{-4}$	$-1,610 \times 10^{-5}$	0,010	-0,070	0,070
d_EINVafoc	-0,002	$-3,920 \times 10^{-4}$	0,101	-0,653	0,667
d_EINVafww	-0,001	$-3,490 \times 10^{-4}$	0,017	-0,121	0,068
d_EINVafw	-0,001	$-1,290 \times 10^{-4}$	0,019	-0,144	0,173
d_EINVafo	-0,002	$-2,650 \times 10^{-4}$	0,021	-0,162	0,128
d_EEXexinv	0,018	0,007	0,188	-1,132	0,997
ld_SALTR	0,019	$3,876 \times 10^{-4}$	0,090	-0,267	0,604
d_EINVps	-0,004	$-1,790 \times 10^{-4}$	0,059	-0,329	0,215
d_EINVas	-0,002	$4,890 \times 10^{-4}$	0,044	-0,296	0,152
d_EINVac	-0,002	-0,001	0,056	-0,306	0,333
d_EINVaf	-0,006	-0,001	0,080	-0,438	0,346
d_EINV	-0,014	-0,003	0,178	-0,946	0,492
d_EEX	0,004	$2,100 \times 10^{-4}$	0,201	-0,762	1,213

Šaltinis: sudaryta autorės

Ekonomikos augimo modeliai

1 lentelė. Ekonomikos augimo modelis, atsižvelgiant į verslo investicijas aplinkosaugos srityje, kai šios gėrybės yra pagrindinė arba antrinė verslo veikla

	Priskaičiuojamas kintamasis – BVP trejų metų vidutinis augimo tempas				
	Verslo socialinės atsakomybės kintamieji: investicijos aplinkosaugos srityje, kai šios gėrybės yra pagrindinė arba antrinė verslo veikla				
	Investicijos į orą ir klimatą (EINVpsoc)	Investicijos į nuotekas (EINVpsww)	Investicijos į atliekas (EINVpsw)	Investicijos į kitą veiklą (EINVpso)	Investicijos į orą ir klimatą, atliekas, nuotekas ir kitą veiklą (EINVps)
Konstanta	-0,046	-0,019	-0,006	-0,009	-0,048
	(0,052)	(0,054)	(0,053)	(0,053)	(0,052)
Logaritmuotas realusis BVP (1 gyventojui) (ln Y)	0,006	0,001	-0,001	0,001	0,007
	(0,006)	(0,007)	(0,007)	(0,007)	(0,006)
Bendrojo fiksuoto kapitalo formavimo išlaidos (% nuo BVP) (GFCF)	0,001	0,001	0,001**	0,001**	0,001
	(4,924 × 10 ⁻⁴)	(4,842 × 10 ⁻⁴)	(5,377 × 10 ⁻⁴)	(4,559 × 10 ⁻⁴)	(4,773 × 10 ⁻⁴)
Žmogiškasis kapitalas (aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų dalis 15–64 m. gyventojų grupėje, %) (HC)	-1,231 × 10 ⁻⁴	-9,851 × 10 ⁻⁵	-8,406 × 10 ⁻⁵	-9,716 × 10 ⁻⁵	-1,653 × 10 ⁻⁴
	(3,536 × 10 ⁻⁴)	(3,282 × 10 ⁻⁴)	(3,430 × 10 ⁻⁴)	(2,724 × 10 ⁻⁴)	(3,483 × 10 ⁻⁴)
Infliacija (Δln HICP)	-0,090	-0,016	-0,083	-0,065	-0,096
	(0,113)	(0,138)	(0,125)	(0,120)	(0,108)
Valdžios sektoriaus išlaidos (% nuo BVP) (GS)	-4,846 × 10 ⁻⁴	-0,001	-0,001	-4,424 × 10 ⁻⁴	-4,277 × 10 ⁻⁴
	(3,677 × 10 ⁻⁴)	(4,825 × 10 ⁻⁴)	(5,200 × 10 ⁻⁴)	(3,238 × 10 ⁻⁴)	(3,105 × 10 ⁻⁴)
Išlaidos moksliniams tyrimams ir plėtrai (% nuo BVP) (R&D)	-0,012***	-0,008**	-0,005	-0,011***	-0,012***
	(0,004)	(0,003)	(0,004)	(0,003)	(0,004)
Valstybės skola (% nuo BVP) (GD)	-6,112 × 10 ⁻⁵	4,304 × 10 ⁻⁵	8,884 × 10 ⁻⁵	-4,304 × 10 ⁻⁵	-6,864 × 10 ⁻⁵
	(7,518 × 10 ⁻⁵)	(1,155 × 10 ⁻⁴)	(1,248 × 10 ⁻⁴)	(6,842 × 10 ⁻⁵)	(7,382 × 10 ⁻⁵)
Korupcijos suvokimo indeksas (CPI)	2,836 × 10 ⁻⁴	0,001**	4,643 × 10 ^{-4**}	4,391 × 10 ^{-4**}	3,074 × 10 ⁻⁴
	(2,161 × 10 ⁻⁴)	(2,593 × 10 ⁻⁴)	(2,345 × 10 ⁻⁴)	(2,125 × 10 ⁻⁴)	(2,408 × 10 ⁻⁴)
Prekybos apimtis (% nuo BVP) (TO)	1,191 × 10 ^{-4**}	1,466 × 10 ^{-4**}	1,501 × 10 ^{-4**}	1,258 × 10 ^{-4**}	1,255 × 10 ^{-4**}
	(5,074 × 10 ⁻⁵)	(5,180 × 10 ⁻⁵)	(5,292 × 10 ⁻⁵)	(5,967 × 10 ⁻⁵)	(5,261 × 10 ⁻⁵)

	Priklausomas kintamasis – BVP trejų metų vidutinis augimo tempas				
	Verslo socialinės atsakomybės kintamieji: investicijos aplinkosaugos srityje, kai šios gėrybės yra pagrindinė arba antrinė verslo veikla				
	Investicijos į orą ir klimatą (EINVpso)	Investicijos į nuotekas (EINVpsww)	Investicijos į atliekas (EINVpsw)	Investicijos į kitą veiklą (EINVpso)	Investicijos į orą ir klimatą, atliekas, nuotekas ir kitą veiklą (EINVps)
Darbingo amžiaus populiacijos augimas ($\Delta \ln POP$)	0,491** (0,221)	-0,931*** (0,207)	-1,064*** (0,280)	-0,400** (0,199)	-0,489** (0,224)
Verslo investicijos aplinkosaugos srityje (% nuo BVP), kai šios gėrybės yra pagrindinė arba antrinė verslo veikla	0,057 (0,208)	-0,037** (0,019)	-0,025 (0,039)	-0,090 (0,058)	-0,006 (0,013)
Stebėjimų skaičius	134	163	163	145	134
R^2_{adj}	0,715	0,679	0,661	0,752	0,715
Wooldridge testo p reikšmė	0,001	$3,244 \times 10^{-9}$	$3,910 \times 10^{-10}$	0,004	0,002
White testo p reikšmė	0,118	$3,170 \times 10^{-4}$	$1,810 \times 10^{-4}$	0,025	0,035
Pesaran CD testo p reikšmė	0,335	0,451	0,521	0,672	0,348

* – reikšmingumo lygmuo 90 %; ** – reikšmingumo lygmuo 95 %; *** – reikšmingumo lygmuo 99 %. Reikšmės skliausteliuose – standartinė paklaida. Modeliai sudaryti įprastų mažiausių kvadratų tiesinės regresijos metodu (angl. OLS), įtraukiant laiko pseudokintamuosius ir stabilizuojant liekamąsias paklaidas.

Šaltinis: sudaryta autorės

2 lentelė. Ekonomikos augimo modelis, atsižvelgiant į verslo investicijas aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbines verslo veiklos, nukreiptos į konkretaus turto formavimą

	Priklausomas kintamasis – BVP trejų metų vidutinis augimo tempas				
	Verslo socialinės atsakomybės kintamieji: investicijos aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbines verslo veiklos, nukreiptos į konkretaus aplinkosaugos turto formavimą				
	Investicijos į orą ir klimatą (EINVasoc)	Investicijos į nuotekas (EINVasww)	Investicijos į atliekas (EINVasw)	Investicijos į kitą veiklą (EINVaso)	Investicijos į orą ir klimatą, atliekas, nuotekas ir kitą veiklą (EINVas)
Konstanta	-0,003 (0,059)	0,009 (0,054)	0,011 (0,054)	0,010 (0,055)	0,016 (0,057)

	Priklausomas kintamasis – BVP trejų metų vidutinis augimo tempas				
	Verslo socialinės atsakomybės kintamieji: investicijos aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į konkretaus aplinkosaugos turto formavimą				
	Investicijos į orą ir klimatą (EINVasoc)	Investicijos į nuotekas (EINVasww)	Investicijos į atliekas (EINVasw)	Investicijos į kitą veiklą (EINVaso)	Investicijos į orą ir klimatą, atliekas, nuotekas ir kitą veiklą (EINVas)
Logaritmuotas realusis BVP (1 gyventojui) (ln Y)	0,001	-0,001	-0,001	-0,001	-0,002
	(0,007)	(0,006)	(0,007)	(0,007)	(0,007)
Bendrojo fiksuoto kapitalo formavimo išlaidos (% nuo BVP) (GFCF)	$4,686 \times 10^{-4}$	0,001	$5,306 \times 10^{-4}$	$5,465 \times 10^{-4}$	0,001
	(0,001)	(0,001)	($5,083 \times 10^{-4}$)	(0,001)	(0,001)
Žmogiškasis kapitalas (aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų dalis 15–64 m. gyventojų grupėje, %) (HC)	$1,207 \times 10^{-4}$	$1,590 \times 10^{-4}$	$1,752 \times 10^{-4}$	$1,881 \times 10^{-4}$	$2,051 \times 10^{-4}$
	($3,560 \times 10^{-4}$)	($3,300 \times 10^{-4}$)	($3,295 \times 10^{-4}$)	($3,398 \times 10^{-4}$)	($3,498 \times 10^{-4}$)
Infliacija ($\Delta \ln$ HICP)	-0,046	-0,017	-0,036	-0,035	-0,018
	(0,122)	(0,121)	(0,124)	(0,121)	(0,125)
Valdžios sektoriaus išlaidos (% nuo BVP) (GS)	-0,001	-0,001	-0,001	-0,001	-0,001
	($4,848 \times 10^{-4}$)	($4,636 \times 10^{-4}$)	(0,001)	($5,063 \times 10^{-4}$)	($4,831 \times 10^{-4}$)
Išlaidos moksliniams tyrimams ir plėtrai (% nuo BVP) (R&D)	-0,010**	-0,009**	-0,009**	-0,009**	-0,009**
	(0,004)	(0,003)	(0,003)	(0,004)	(0,004)
Valstybės skola (% nuo BVP) (GD)	$2,593 \times 10^{-5}$	$3,774 \times 10^{-5}$	$2,916 \times 10^{-5}$	$3,324 \times 10^{-5}$	$4,189 \times 10^{-5}$
	($1,110 \times 10^{-4}$)	($1,096 \times 10^{-4}$)	($1,146 \times 10^{-4}$)	($1,138 \times 10^{-4}$)	($1,143 \times 10^{-4}$)
Korupcijos suvokimo indeksas (CPI)	$4,087 \times 10^{-4**}$	$4,295 \times 10^{-4**}$	$3,857 \times 10^{-4**}$	$3,953 \times 10^{-4}$	$4,055 \times 10^{-4**}$
	($2,321 \times 10^{-4}$)	($2,239 \times 10^{-4}$)	($2,212 \times 10^{-4}$)	($2,297 \times 10^{-4}$)	($2,300 \times 10^{-4}$)
Prekybos apimtis (% nuo BVP) (TO)	$1,391 \times 10^{-4***}$	$1,433 \times 10^{-4***}$	$1,418 \times 10^{-4***}$	$1,409 \times 10^{-4***}$	$1,431 \times 10^{-4***}$
	($4,816 \times 10^{-5}$)	($4,461 \times 10^{-5}$)	($4,664 \times 10^{-5}$)	($4,737 \times 10^{-5}$)	($4,659 \times 10^{-5}$)
Darbingo amžiaus populiacijos augimas ($\Delta \ln$ POP)	-0,437**	-0,444**	-0,433**	-0,427**	-0,452**
	(0,199)	(0,190)	(0,201)	(0,194)	(0,194)
Verslo investicijos aplinkosaugos srityje (% nuo BVP), kai aplinkosaugos gėrybės yra pagalbinė verslo veikla konkrečiam turtui formuoti	0,010	-0,017	-0,033	-0,008	-0,008
	(0,022)	(0,051)	(0,044)	(0,039)	(0,018)
Stebėjimų skaičius	158	157	155	157	154
R ² _{adj}	0,659	0,667	0,667	0,663	0,671

	Priklausomas kintamasis – BVP trejų metų vidutinis augimo tempas				
	Verslo socialinės atsakomybės kintamieji: investicijos aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į konkretaus aplinkosaugos turto formavimą				
	Investicijos į orą ir klimatą (EINVasoc)	Investicijos į nuotekas (EINVasww)	Investicijos į atliekas (EINVasw)	Investicijos į kitą veiklą (EINVaso)	Investicijos į orą ir klimatą, atliekas, nuotekas ir kitą veiklą (EINVas)
Wooldridge testo <i>p</i> reikšmė	$1,550 \times 10^{-9}$	$3,312 \times 10^{-9}$	$4,540 \times 10^{-9}$	$7,892 \times 10^{-10}$	$5,254 \times 10^{-9}$
White testo <i>p</i> reikšmė	$7,400 \times 10^{-5}$	$1,180 \times 10^{-4}$	$9,800 \times 10^{-5}$	$7,800 \times 10^{-5}$	$1,040 \times 10^{-4}$
Pesaran CD testo <i>p</i> reikšmė	0,798	0,833	0,866	0,888	0,938

* – reikšmingumo lygmuo 90 %; ** – reikšmingumo lygmuo 95 %; *** – reikšmingumo lygmuo 99 %. Reikšmės skliausteliuose – standartinė paklaida. Modeliai sudaryti įprastų mažiausių kvadratų tiesinės regresijos metodu (angl. OLS), įtraukiant laiko pseudokintamuosius ir stabilizuojant liekamąsias paklaidas.

Šaltinis: sudaryta autorės

3 lentelė. Ekonomikos augimo modelis atsižvelgiant į verslo investicijas aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į švaresnes technologijas

	Priklausomas kintamasis – BVP trejų metų vidutinis augimo tempas				
	Verslo socialinės atsakomybės kintamieji: investicijos aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į švaresnes technologijas				
	Investicijos į orą ir klimatą (EINVactoc)	Investicijos į nuotekas (EINVactww)	Investicijos į atliekas (EINVactw)	Investicijos į kitą veiklą (EINVacto)	Investicijos į orą ir klimatą, atliekas, nuotekas ir kitą veiklą (EINVac)
Konstanta	0,027	-0,027	-0,007	0,006	0,009
	(0,059)	(0,052)	(0,054)	(0,051)	(0,062)
Logaritmuotas realusis BVP (1 gyventojui) (ln Y)	-0,003	0,003	0,002	$1,175 \times 10^{-4}$	-0,001
	(0,007)	(0,007)	(0,007)	(0,007)	(0,007)
Bendrojo fiksuoto kapitalo formavimo išlaidos (% nuo BVP) (GFCF)	0,001	$3,114 \times 10^{-4}$	$4,446 \times 10^{-4}$	$3,507 \times 10^{-4}$	0,001
	($5,038 \times 10^{-4}$)	($4,709 \times 10^{-4}$)	($5,239 \times 10^{-4}$)	($5,284 \times 10^{-4}$)	($5,093 \times 10^{-4}$)
Žmogiškasis kapitalas (aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų dalis 15–64 m. gyventojų grupėje, %) (HC)	$2,774 \times 10^{-4}$	$2,016 \times 10^{-4}$	$1,318 \times 10^{-4}$	$2,477 \times 10^{-4}$	$1,766 \times 10^{-4}$
	($3,504 \times 10^{-4}$)	($3,149 \times 10^{-4}$)	($3,320 \times 10^{-4}$)	($3,289 \times 10^{-4}$)	($3,560 \times 10^{-4}$)

	Priklausomas kintamasis – BVP trejų metų vidutinis augimo tempas				
	Verslo socialinės atsakomybės kintamieji: investicijos aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į švaresnes technologijas				
	Investicijos į orą ir klimatą (EINVactoc)	Investicijos į nuotekas (EINVactww)	Investicijos į atliekas (EINVactw)	Investicijos į kitą veiklą (EINVactv)	Investicijos į orą ir klimatą, nuotekas ir kitą veiklą (EINVact)
Infliacija ($\Delta \ln$ HICP)	-0,026	-0,038	-0,109	-0,070	-0,025
	(0,122)	(0,124)	(0,114)	(0,105)	(0,122)
Valdžios sektoriaus išlaidos (% nuo BVP) (GS)	-0,001	-0,001	-0,001	-0,001	-0,001
	(4,833 × 10 ⁻⁴)	(4,825 × 10 ⁻⁴)	(4,845 × 10 ⁻⁴)	(4,900 × 10 ⁻⁴)	(4,810 × 10 ⁻⁴)
Išlaidos moksliniams tyrimams ir plėtrai (% nuo BVP) (R&D)	-0,008**	-0,010***	-0,010***	-0,009***	-0,009**
	(0,004)	(0,003)	(0,003)	(0,003)	(0,004)
Valstybės skola (% nuo BVP) (GD)	3,123 × 10 ⁻⁵	1,496 × 10 ⁻⁵	7,618 × 10 ⁻⁵	2,900 × 10 ⁻⁵	3,255 × 10 ⁻⁵
	(1,103 × 10 ⁻⁴)	(1,094 × 10 ⁻⁴)	(1,030 × 10 ⁻⁴)	(1,118 × 10 ⁻⁴)	(1,124 × 10 ⁻⁴)
Korupcijos suvokimo indeksas (CPI)	3,836 × 10 ⁻⁴	3,600 × 10 ⁻⁴	4,040 × 10 ^{-4*}	3,849 × 10 ^{-4*}	4,123 × 10 ^{-4*}
	(2,296 × 10 ⁻⁴)	(2,206 × 10 ⁻⁴)	(2,245 × 10 ⁻⁴)	(2,145 × 10 ⁻⁴)	(2,318 × 10 ⁻⁴)
Prekybos apimtis (% nuo BVP) (TO)	1,469 × 10 ^{-4***}	1,621 × 10 ^{-4***}	1,277 × 10 ^{-4***}	1,426 × 10 ^{-4***}	1,414 × 10 ^{-4***}
	(4,606 × 10 ⁻⁵)	(4,352 × 10 ⁻⁵)	(4,656 × 10 ⁻⁵)	(4,878 × 10 ⁻⁵)	(4,740 × 10 ⁻⁵)
Darbingo amžiaus populiacijos augimas ($\Delta \ln$ POP)	-0,428**	-0,516**	-0,476**	-0,394**	-0,459**
	(0,193)	(0,202)	(0,196)	(0,195)	(0,193)
Verslo investicijos aplinkosaugos srityje (% nuo BVP), kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veikla, nukreiptos į švaresnes technologijas	-0,023**	0,219***	0,348	0,150	-0,009
	(0,010)	(0,067)	(0,209)	(0,091)	(0,012)
Stebėjimų skaičius	158	156	155	158	155
R ² _{adj}	0,672	0,684	0,678	0,668	0,667
Wooldridge testo p reikšmė	3,041 × 10 ⁻⁹	4,069 × 10 ⁻⁹	1,787 × 10 ⁻⁹	2,944 × 10 ⁻¹⁰	3,400 × 10 ⁻⁹
White testo p reikšmė	8,200 × 10 ⁻⁵	1,900 × 10 ⁻⁵	6,200 × 10 ⁻⁵	7,100 × 10 ⁻⁵	1,280 × 10 ⁻⁴
Pesaran CD testo p reikšmė	0,747	0,938	0,896	0,704	0,966

* – reikšmingumo lygmuo 90 %; ** – reikšmingumo lygmuo 95 %; *** – reikšmingumo lygmuo 99 %. Reikšmės skliausteliuose – standartinė paklaida. Modeliai sudaryti įprastų mažiausių kvadratų tiesinės regresijos metodu (angl. OLS), įtraukiant laiko pseudokintamuosius ir stabilizuojant liekamąsias paklaidas.

Šaltinis: sudaryta autorės

4 lentelė. Ekonomikos augimo modelis atsižvelgiant į verslo investicijas aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į nefinansinio turto įsigijimus

	Priklausomas kintamasis – BVP trejų metų vidutinis augimo tempas				
	Verslo socialinės atsakomybės kintamieji: investicijos aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į nefinansinio turto įsigijimus				
	Investicijos į orą ir klimatą (EINVafoc)	Investicijos į nuotekas (EINVafww)	Investicijos į atliekas (EINVafw)	Investicijos į kitą veiklą (EINVafo)	Investicijos į orą ir klimatą, atliekas, nuotekas ir kitą veiklą (EINVaf)
Konstanta	0,027	$4,761 \times 10^{-4}$	-0,008	0,003	0,011
	(0,061)	(0,054)	(0,054)	(0,058)	(0,060)
Logaritmuotas realusis BVP (1 gyventojui) (ln Y)	-0,004	-0,002	$-2,602 \times 10^{-4}$	-0,002	-0,003
	(0,007)	(0,006)	(0,007)	(0,007)	(0,007)
Bendrojo fiksuoto kapitalo formavimo išlaidos (% nuo BVP) (GFCF)	0,001**	0,001**	0,001**	0,001**	0,001**
	$(5,552 \times 10^{-4})$	$(4,763 \times 10^{-4})$	(0,001)	(0,001)	$(5,315 \times 10^{-4})$
Žmogiškasis kapitalas (aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų dalis 15–64 m. gyventojų grupėje, %) (HC)	$2,280 \times 10^{-5}$	$-1,585 \times 10^{-5}$	$-6,543 \times 10^{-5}$	$-5,639 \times 10^{-5}$	$-2,376 \times 10^{-5}$
	$(3,553 \times 10^{-4})$	$(3,504 \times 10^{-4})$	$(3,355 \times 10^{-4})$	$(3,412 \times 10^{-4})$	$(3,389 \times 10^{-4})$
Infliacija (Δln HICP)	-0,108	-0,084	-0,087	-0,088	-0,087
	(0,115)	(0,115)	(0,117)	(0,123)	(0,123)
Valdžios sektoriaus išlaidos (% nuo BVP) (GS)	-0,001**	-0,001**	-0,001**	-0,001	-0,001**
	$(5,524 \times 10^{-4})$	$(5,174 \times 10^{-4})$	$(5,119 \times 10^{-4})$	(0,001)	$(5,134 \times 10^{-4})$
Išlaidos moksliniams tyrimams ir plėtrai (% nuo BVP) (R&D)	-0,003	-0,005	-0,005	-0,004	-0,004
	(0,005)	(0,004)	(0,004)	(0,004)	(0,005)
Valstybės skola (% nuo BVP) (GD)	$9,299 \times 10^{-5}$	0,0001084	$9,346 \times 10^{-5}$	$9,651 \times 10^{-5}$	$1,019 \times 10^{-4}$
	$(1,245 \times 10^{-4})$	$(1,209 \times 10^{-4})$	$(1,227 \times 10^{-4})$	$(1,246 \times 10^{-4})$	$(1,228 \times 10^{-4})$

	Priklausomas kintamasis – BVP trejų metų vidutinis augimo tempas				
	Verslo socialinės atsakomybės kintamieji: investicijos aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinių verslo veiklos, nukreiptos į nefinansinio turto įsigijimus				
	Investicijos į orą ir klimatą (EINVafoc)	Investicijos į nuotekas (EINVafww)	Investicijos į atliekas (EINVafw)	Investicijos į kitą veiklą (EINVafo)	Investicijos į orą ir klimatą, atliekas, nuotekas ir kitą veiklą (EINVaf)
Korupcijos suvokimo indeksas (CPI)	$4,169 \times 10^{-4}$	$4,614 \times 10^{-4***}$	$4,480 \times 10^{-4***}$	$3,958 \times 10^{-4}$	$4,168 \times 10^{-4}$
	$(2,487 \times 10^{-4})$	$(2,301 \times 10^{-4})$	$(2,529 \times 10^{-4})$	$(2,376 \times 10^{-4})$	$(2,460 \times 10^{-4})$
Prekybos apimtis (% nuo BVP) (TO)	$1,495 \times 10^{-4**}$	$1,397 \times 10^{-4**}$	$1,424 \times 10^{-4**}$	$1,468 \times 10^{-4**}$	$1,498 \times 10^{-4**}$
	$(5,572 \times 10^{-5})$	$(5,559 \times 10^{-5})$	$(5,380 \times 10^{-5})$	$(5,543 \times 10^{-5})$	$(5,387 \times 10^{-5})$
Darbingo amžiaus populiacijos augimas ($\Delta \ln$ POP)	$-0,999***$	$-1,036***$	$-1,039***$	$-1,001***$	$-1,034***$
	$(0,299)$	$(0,286)$	$(0,299)$	$(0,282)$	$(0,288)$
Verslo investicijos aplinkosaugos srityje (% nuo BVP), kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinių verslo veiklos, nukreiptos į nefinansinio turto įsigijimus	$-0,017**$	$-0,002$	$0,009$	$-0,053$	$-0,008$
	$(0,009)$	$(0,044)$	$(0,050)$	$(0,051)$	$(0,008)$
Stebėjimų skaičius	164	161	161	161	159
R^2_{adj}	0,652	0,658	0,651	0,651	0,660
Wooldridge testo p reikšmė	$4,657 \times 10^{-11}$	$2,825 \times 10^{-10}$	$4,004 \times 10^{-10}$	$1,345 \times 10^{-10}$	$3,264 \times 10^{-10}$
White testo p reikšmė	$2,860 \times 10^{-4}$	$4,820 \times 10^{-4}$	$2,000 \times 10^{-4}$	$3,170 \times 10^{-4}$	$4,630 \times 10^{-4}$
Pesaran CD testo p reikšmė	0,325	0,371	0,558	0,559	0,524

* – reikšmingumo lygmuo 90 %; ** – reikšmingumo lygmuo 95 %; *** – reikšmingumo lygmuo 99 %. Reikšmės skliausteliuose – standartinė paklaida. Modeliai sudaryti įprastų mažiausių kvadratų tiesinės regresijos metodu (angl. OLS), įtraukiant laiko pseudokintamuosius ir stabilizuojant liekamąsias paklaidas.

Šaltinis: sudaryta autorės

5 lentelė. Ekonomikos augimo modelis atsižvelgiant į bendras verslo investicijas aplinkosaugos srityje

	Priklausomas kintamasis – BVP trejų metų vidutinis augimo tempas
	Verslo socialinės atsakomybės kintamasis: bendros verslo investicijos aplinkosaugos srityje (EINV)
Konstanta	-0,033
	(0,058)
Logaritmuotas realusis BVP (1 gyventojui) (ln Y)	0,005
	(0,006)
Bendrojo fiksuoto kapitalo formavimo išlaidos (% nuo BVP) (GFCF)	0,001
	(4,589 × 10 ⁻⁴)
Žmogiškasis kapitalas (aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų dalis 15–64 m. gyventojų grupėje, %) (HC)	-1,535 × 10 ⁻⁴
	(3,323 × 10 ⁻⁴)
Infliacija (Δln HICP)	-0,104
	(0,111)
Valdžios sektoriaus išlaidos (% nuo BVP) (GS)	-4,243 × 10 ⁻⁴
	(3,227 × 10 ⁻⁴)
Išlaidos moksliniams tyrimams ir plėtrai (% nuo BVP) (R&D)	-0,012***
	(0,004)
Valstybės skola (% nuo BVP) (GD)	-6,530 × 10 ⁻⁵
	(7,523 × 10 ⁻⁵)
Korupcijos suvokimo indeksas (CPI)	2,921 × 10 ⁻⁴
	(2,136 × 10 ⁻⁴)
Prekybos apimtis (% nuo BVP) (TO)	1,296 × 10 ^{-4**}
	(5,703 × 10 ⁻⁵)
Darbingo amžiaus populiacijos augimas (Δln POP)	-0,461**
	(0,235)
Bendros verslo investicijos aplinkosaugos srityje	-0,003
	(0,006)
Stebėjimų skaičius	134
R ² _{adj}	0,715
Wooldridge testo <i>p</i> reikšmė	0,001
White testo <i>p</i> reikšmė	0,113
Pesaran CD testo <i>p</i> reikšmė	0,329

* – reikšmingumo lygmuo 90 %; ** – reikšmingumo lygmuo 95 %; *** – reikšmingumo lygmuo 99 %. Reikšmės skliausteliuose – standartinė paklaida. Modeliai sudaryti įprastų mažiausių kvadratų tiesinės regresijos metodu (angl. OLS), įtraukiant laiko pseudokintamuosius ir stabilizuojant liekamąsias paklaidas.

Šaltinis: sudaryta autorės

6 lentelė. Ekonomikos augimo modelis atsižvelgiant į verslo išlaidas aplinkosaugos srityje (nesusijusios su investicijomis)

	Priklausomas kintamasis – BVP trejų metų vidutinis augimo tempas
	Verslo socialinės atsakomybės kintamasis: verslo išlaidos aplinkosaugos srityje, nesusijusios su investicijomis (EEXex-inv)
Konstanta	0,003 (0,053)
Logaritmuotas realusis BVP (1 gyventojui) (ln Y)	-0,003 (0,006)
Bendrojo fiksuoto kapitalo formavimo išlaidos (% nuo BVP) (GFCF)	0,001*** (3,863 × 10 ⁻⁴)
Žmogiškasis kapitalas (aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų dalis 15–64 m. gyventojų grupėje, %) (HC)	-1,707 × 10 ⁻⁶ (2,736 × 10 ⁻⁴)
Infliacija (Δln HICP)	-0,030 (0,112)
Valdžios sektoriaus išlaidos (% nuo BVP) (GS)	-0,001** (4,432 × 10 ⁻⁴)
Išlaidos moksliniams tyrimams ir plėtrai (% nuo BVP) (R&D)	-0,001 (0,004)
Valstybės skola (% nuo BVP) (GD)	1,163 × 10 ⁻⁴ (1,125 × 10 ⁻⁴)
Korupcijos suvokimo indeksas (CPI)	3,913 × 10 ^{-4**} (2,012 × 10 ⁻⁴)
Prekybos apimtis (% nuo BVP) (TO)	1,670 × 10 ^{-4***} (4,803 × 10 ⁻⁵)
Darbingo amžiaus populiacijos augimas (Δln POP)	-0,986*** (0,268)
Verslo išlaidos aplinkosaugos srityje, nesusijusios su investicijomis (% nuo BVP)	-0,010** (0,004)
Stebėjimų skaičius	153
R ² _{adj}	0,704
Wooldridge testo p reikšmė	2,105 × 10 ⁻¹¹
White testo p reikšmė	2,190 × 10 ⁻⁴
Pesaran CD testo p reikšmė	0,739

* – reikšmingumo lygmuo 90 %; ** – reikšmingumo lygmuo 95 %; *** – reikšmingumo lygmuo 99 %. Reikšmės skliausteliuose – standartinė paklaida. Modeliai sudaryti įprastų mažiausių kvadratų tiesinės regresijos metodu (angl. OLS), įtraukiant laiko pseudokintamuosius ir stabilizuojant liekamąsias paklaidas.

Šaltinis: sudaryta autorės

7 lentelė. Ekonomikos augimo modelis atsižvelgiant į verslo socialinę veiklą pagal išlaidas darbuotojams

	Priklausomas kintamasis – BVP trejų metų vidutinis augimo tempas
	Verslo socialinės atsakomybės kintamieji: verslo socialinė veikla pagal išlaidas darbuotojams
	Socialinė veikla, susijusi su išlaidomis darbuotojų mokymams ir kvalifikacijos kėlimui (ln SALTR)
Konstanta	0,008 (0,049)
Logaritmuotas realusis BVP (1 gyventojui) (ln Y)	0,003 (0,005)
Bendrojo fiksuoto kapitalo formavimo išlaidos (% nuo BVP) (GFCF)	$3,968 \times 10^{-4}$ ($4,329 \times 10^{-4}$)
Žmogiškasis kapitalas (aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų dalis 15–64 m. gyventojų grupėje, %) (HC)	$-2,186 \times 10^{-5}$ ($3,176 \times 10^{-4}$)
Infliacija ($\Delta \ln$ HICP)	-0,204** (0,117)
Valdžios sektoriaus išlaidos (% nuo BVP) (GS)	-0,001** ($3,483 \times 10^{-4}$)
Išlaidos moksliniams tyrimams ir plėtrai (% nuo BVP) (R&D)	-0,009*** (0,002)
Valstybės skola (% nuo BVP) (GD)	$-3,808 \times 10^{-5}$ ($6,627 \times 10^{-5}$)
Korupcijos suvokimo indeksas (CPI)	$1,659 \times 10^{-4}$ ($1,857 \times 10^{-4}$)
Prekybos apimtis (% nuo BVP) (TO)	$1,234 \times 10^{-4**}$ ($5,679 \times 10^{-5}$)
Darbingo amžiaus populiacijos augimas ($\Delta \ln$ POP)	-0,169 (0,323)
Verslo socialinė veikla pagal išlaidas darbuotojams (% nuo BVP)	0,004 (0,003)
Stebėjimų skaičius	105
R^2_{adj}	0,769
Wooldridge testo p reikšmė	0,021
White testo p reikšmė	0,059
Pesaran CD testo p reikšmė	0,773

* – reikšmingumo lygmuo 90 %; ** – reikšmingumo lygmuo 95 %; *** – reikšmingumo lygmuo 99 %. Reikšmės skliausteliuose – standartinė paklaida. Modeliai sudaryti įprastų mažiausių kvadratų tiesinės regresijos metodu (angl. OLS), įtraukiant laiko pseudokintamuosius ir stabilizuojant liekamąsias paklaidas.

Šaltinis: sudaryta autorės

8 lentelė. Ekonomikos augimo modelis atsižvelgiant į verslo išlaidas ir investicijas aplinkosaugos srityje

	Priklausomas kintamasis – BVP trejų metų vidutinis augimo tempas
	Verslo socialinės atsakomybės kintamasis: verslo išlaidos ir investicijos aplinkosaugos srityje (EEX)
Konstanta	0,007 (0,043)
Logaritmuotas realusis BVP (1 gyventojui) (ln Y)	$1,577 \times 10^{-4}$ (0,005)
Bendrojo fiksuoto kapitalo formavimo išlaidos (% nuo BVP) (GFCF)	0,001** ($3,922 \times 10^{-3}$)
Žmogiškasis kapitalas (aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų dalis 15–64 m. gyventojų grupėje, %) (HC)	$-3,802 \times 10^{-5}$ ($2,622 \times 10^{-4}$)
Infliacija ($\Delta \ln$ HICP)	-0,097 (0,103)
Valdžios sektoriaus išlaidos (% nuo BVP) (GS)	-0,001 ($2,852 \times 10^{-4}$)
Išlaidos moksliniams tyrimams ir plėtrai (% nuo BVP) (R&D)	-0,007** (0,003)
Valstybės skola (% nuo BVP) (GD)	$-4,327 \times 10^{-5}$ ($7,110 \times 10^{-3}$)
Korupcijos suvokimo indeksas (CPI)	$2,338 \times 10^{-4}$ ($1,598 \times 10^{-4}$)
Prekybos apimtis (% nuo BVP) (TO)	$1,466 \times 10^{-4***}$ ($3,841 \times 10^{-3}$)
Darbingo amžiaus populiacijos augimas ($\Delta \ln$ POP)	-0,446** (0,222)
Verslo išlaidos ir investicijos aplinkosaugos srityje (% nuo BVP)	-0,007** (0,003)
Stebėjimų skaičius	129
R^2_{adj}	0,760
Wooldridge testo p reikšmė	0,011
White testo p reikšmė	0,172
Pesaran CD testo p reikšmė	0,487

* – reikšmingumo lygmuo 90 %; ** – reikšmingumo lygmuo 95 %; *** – reikšmingumo lygmuo 99 %. Reikšmės skliausteliuose – standartinė paklaida. Modeliai sudaryti įprastų mažiausių kvadratų tiesinės regresijos metodu (angl. OLS), įtraukiant laiko pseudokintamuosius ir stabilizuojant liekamąsias paklaidas.

Šaltinis: sudaryta autorės

Nedarbo lygio modeliai

1 lentelė. Nedarbo lygio modelis atsižvelgiant į verslo investicijas aplinkosaugos srityje, kai šios gėrybės yra pagrindinė arba antrinė verslo veikla

	Priklausomas kintamasis – nedarbo lygio pokytis				
	Verslo socialinės atsakomybės kintamieji: investicijos aplinkosaugos srityje, kai šios gėrybės yra pagrindinė arba antrinė verslo veikla				
	Investicijos į orą ir klimatą (ΔEINVpsoc)	Investicijos į nuotekas (ΔEINVpsww)	Investicijos į atliekas (ΔEINVpsw)	Investicijos į kitą veiklą (ΔEINVpso)	Investicijos į orą ir klimatą, atliekas, nuotekas ir kitą veiklą (ΔEINVps)
Konstanta	-1,488**	-2,104***	-2,092***	-1,170	-1,446**
	(0,6760)	(0,574)	(0,575)	(0,681)	(0,676)
Pridėtinė vertė (Δln GDP)	-4,362**	-8,899**	-8,718**	-6,173**	-4,257**
	(2,078)	(3,451)	(3,391)	(2,446)	(2,011)
Žmogiškojo kapitalo (aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų dalies 15–64 m. gyventojų grupėje pokytis, %) (ΔHC)	0,085**	0,041	0,037	0,018	0,086**
	(0,033)	(0,036)	(0,035)	(0,041)	(0,035)
Ankstesnių metų infliacija (Δln HICP_1)	34,610***	29,290***	29,710***	32,860***	34,040***
	(9,498)	(10,250)	(10,390)	(10,440)	(9,382)
Svertinis eksporto partnerių ekonomikos augimas	-25,790**	-35,350***	-35,320***	-20,790**	-25,160**
	(10,120)	(7,108)	(7,158)	(10,800)	(10,120)
Verslo investicijų aplinkosaugos srityje pokytis (% nuo BVP), kai šios gėrybės yra pagrindinė arba antrinė verslo veikla	1,259**	1,069	-0,2677	-2,704	1,080
	(1,081)	(0,980)	(1,477)	(10,000)	(0,733)
Stebėjimų skaičius	168	197	197	168	168
R ² _{adj}	0,460	0,483	0,481	0,442	0,463
Wooldridge testo p reikšmė	1,322 × 10 ⁻⁵	4,725 × 10 ⁻⁶	2,441 × 10 ⁻⁵	1,125 × 10 ⁻⁶	1,740 × 10 ⁻⁵
White testo p reikšmė	6,000 × 10 ⁻⁶	0,001	0,003	0,002	3,300 × 10 ⁻⁵
Pesaran CD testo p reikšmė	0,105	0,129	0,136	0,081	0,095

* – reikšmingumo lygmuo 90 %; ** – reikšmingumo lygmuo 95 %; *** – reikšmingumo lygmuo 99 %. Reikšmės skliausteliuose – standartinė paklaida. Modeliai sudaryti įprastų mažiausių kvadratų tiesinės regresijos metodu (angl. OLS), įtraukiant laiko pseudokintamuosius ir stabilizuojant liekamąsias paklaidas.

Šaltinis: sudaryta autorės

2 lentelė. Nedarbo lygio modelis atsižvelgiant į verslo investicijas aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbines verslo veiklos, nukreiptos konkrečiam aplinkosaugos turtui formuoti

	Priklausomas kintamasis – nedarbo lygio pokytis				
	Verslo socialinės atsakomybės kintamieji: investicijos aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbines verslo veiklos, nukreiptos konkrečiam aplinkosaugos turtui formuoti				
	Investicijos į orą ir klimatą (ΔEINVasoc)	Investicijos į nuotekas (ΔEINVasww)	Investicijos į atliekas (ΔEINVasw)	Investicijos į kitą veiklą (ΔEINVaso)	Investicijos į orą ir klimatą, nuotekas ir kitą veiklą (ΔEINVas)
Konstanta	-1,600** (0,583)	-1,693*** (0,570)	-1,532** (0,707)	-1,510** (0,655)	-1,511** (0,690)
Pridėtinė vertė (Δln GDP)	-9,087*** (3,127)	-9,577** (3,399)	-7,718*** (2,559)	-8,298*** (2,701)	-7,711*** (2,568)
Žmogiškojo kapitalo (aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų dalies 15–64 m. gyventojų grupėje pokytis, %) (ΔHC)	0,054 (0,051)	0,034 (0,051)	0,052 (0,047)	0,060 (0,049)	0,051 (0,047)
Ankstesnių metų infliacija (Δln HICP_1)	23,370** (9,923)	26,110** (9,944)	29,690*** (10,290)	26,020*** (9,206)	29,960*** (10,280)
Svertinis eksporto partnerių ekonomikos augimas	-27,730*** (8,984)	-28,540*** (9,512)	-25,720** (11,610)	-25,760** (10,620)	-25,480** (11,440)
Verslo investicijos aplinkosaugos srityje pokytis (% nuo BVP), kai aplinkosaugos gėrybės yra pagalbines verslo veikla konkrečiam turtui formuoti	3,306 (2,753)	-9,805*** (2,315)	0,885 (3,278)	-11,130 (7,529)	-0,368 (1,002)
Stebėjimų skaičius	195	194	192	194	191
R ² _{adj}	0,365	0,381	0,424	0,419	0,416
Wooldridge testo p reikšmė	3,177 × 10 ⁻⁷	1,248 × 10 ⁻⁶	3,532 × 10 ⁻⁶	6,682 × 10 ⁻⁶	2,945 × 10 ⁻⁶
White testo p reikšmė	4,580 × 10 ⁻⁴	0,003	9,100 × 10 ⁻⁵	9,000 × 10 ⁻⁶	1,090 × 10 ⁻⁴
Pesaran CD testo p reikšmė	0,032	0,051	0,075	0,099	0,078

* – reikšmingumo lygmuo 90 %; ** – reikšmingumo lygmuo 95 %; *** – reikšmingumo lygmuo 99 %. Reikšmės skliausteliuose – standartinė paklaida. Modeliai sudaryti įprastų mažiausių kvadratų tiesinės regresijos metodu (angl. OLS), įtraukiant laiko pseudokintamuosius ir stabilizuojant liekamąsias paklaidas.

Šaltinis: sudaryta autorės

3 lentelė. Nedarbo lygio modelis atsižvelgiant į verslo investicijas aplinkosaugos srityje, nukreiptas į švaresnes technologijas, kai aplinkosaugos gėrybės yra pagalbinė verslo veikla

	Priklausomas kintamasis – nedarbo lygio pokytis				
	Verslo socialinės atsakomybės kintamieji: investicijos aplinkosaugos srityje, nukreiptos į švaresnes technologijas, kai aplinkosaugos gėrybės yra pagalbinė verslo veikla				
	Investicijos į orą ir klimatą (ΔEINVactoc)	Investicijos į nuotekas (ΔEINVactww)	Investicijos į atliekas (ΔEINVactw)	Investicijos į kitą veiklą (ΔEINVacto)	Investicijos į orą ir klimatą, atliekas, nuotekas ir kitą veiklą (ΔEINVac)
Konstanta	-1,720***	-1,395*	-1,563**	-1,652***	-1,533**
	(0,528)	(0,776)	(0,678)	(0,524)	(0,714)
Pridėtinė vertė (Δln GDP)	-8,955***	-8,270***	-7,683***	-9,383***	-7,775***
	(3,061)	(2,797)	(2,599)	(3,307)	(2,559)
Žmogiškojo kapitalo (aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų dalies 15–64 m. gyventojų grupėje pokytis, %) (ΔHC)	0,076	0,057	0,048	0,063	0,052
	(0,048)	(0,047)	(0,047)	(0,048)	(0,046)
Ankstesnių metų infliacija (Δln HICP_1)	22,610**	26,390**	32,340***	22,560**	29,740**
	(10,370)	(9,904)	(8,974)	(10,130)	(10,590)
Svertinis eksporto partnerių ekonomikos augimas	-29,760***	-23,640**	-25,590**	-28,410***	-25,660**
	(7,843)	(12,620)	(11,490)	(8,029)	(11,650)
Verslo investicijos aplinkosaugos srityje, nukreiptos į švaresnes technologijas, pokytis (% nuo BVP), kai aplinkosaugos gėrybės yra pagalbinė verslo veikla	-1,849***	0,253	15,220***	4,571	-1,431
	(0,474)	(3,649)	(5,066)	(2,713)	(1,288)
Stebėjimų skaičius	196	193	192	196	192
R ² _{adj}	0,392	0,388	0,433	0,364	0,430
Wooldridge testo p reikšmė	5,090 × 10 ⁻⁸	2,921 × 10 ⁻⁶	4,453 × 10 ⁻⁶	1,747 × 10 ⁻⁷	3,935 × 10 ⁻⁷
White testo p reikšmė	1,000 × 10 ⁻⁸	1,950 × 10 ⁻⁴	8,700 × 10 ⁻⁵	0,002	2,800 × 10 ⁻⁵
Pesaran CD testo p reikšmė	0,065	0,059	0,065	0,066	0,058

* – reikšmingumo lygmuo 90 %; ** – reikšmingumo lygmuo 95 %; *** – reikšmingumo lygmuo 99 %. Reikšmės skliausteliuose – standartinė paklaida. Modeliai sudaryti įprastų mažiausių kvadratų tiesinės regresijos metodu (angl. OLS), įtraukiant laiko pseudokintamuosius ir stabilizuojant liekamąsias paklaidas.

Šaltinis: sudaryta autorės

4 lentelė. Nedarbo lygio modelis atsižvelgiant į verslo investicijas aplinkosaugos srityje, nukreiptas į nefinansinio turto įsigijimus, kai aplinkosaugos gėrybės yra pagalbinė verslo veikla

	Priklausomas kintamasis – nedarbo lygio pokytis				
	Verslo socialinės atsakomybės kintamieji: investicijos aplinkosaugos srityje, nukreiptos į nefinansinio turto įsigijimus, kai aplinkosaugos gėrybės yra pagalbinė verslo veikla				
	Investicijos į orą ir klimatą (ΔEINVafoc)	Investicijos į nuotekas (ΔEINVafww)	Investicijos į atliekas (ΔEINVafw)	Investicijos į kitą veiklą (ΔEINVafo)	Investicijos į orą ir klimatą, atliekas, nuotekas ir kitą veiklą (ΔEINVaf)
Konstanta	-2,233***	-2,081***	-2,270***	-2,056***	-2,019***
	(0,462)	(0,539)	(0,501)	(0,680)	(0,558)
Pridėtinė vertė (Δln GDP)	-11,060**	-9,904**	-11,320**	-10,630**	-9,761**
	(4,016)	(3,598)	(4,113)	(3,864)	(3,557)
Žmogiškojo kapitalo (aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų dalies 15–64 m. gyventojų grupėje pokytis, %) (ΔHC)	0,067	0,032	0,038	0,042	0,043
	(0,045)	(0,051)	(0,046)	(0,047)	(0,045)
Ankstesnių metų infliacija (Δln HICP_1)	23,020**	31,810***	27,040**	27,350**	30,620***
	(10,350)	(10,420)	(9,897)	(9,839)	(10,620)
Svertinis eksporto partnerių ekonomikos augimas	-37,200***	-33,700***	-37,110***	-33,630***	-32,660***
	(5,803)	(7,690)	(6,840)	(9,693)	(8,053)
Verslo investicijos aplinkosaugos srityje, nukreiptos į nefinansinio turto įsigijimus, pokytis (% nuo BVP), kai aplinkosaugos gėrybės yra pagalbinė verslo veikla	-1,372**	-6,875**	4,558	-3,409	-0,753
	(0,546)	(2,915)	(5,088)	(6,579)	(0,751)
Stebėjimų skaičius	202	198	198	198	196
R ² _{adj}	0,440	0,486	0,433	0,459	0,479
Wooldridge testo p reikšmė	1,183 × 10 ⁻⁶	2,459 × 10 ⁻⁵	3,624 × 10 ⁻⁶	5,731 × 10 ⁻⁵	9,484 × 10 ⁻⁶
White testo p reikšmė	9,000 × 10 ⁻⁶	0,001	0,003	3,000 × 10 ⁻⁶	0,001
Pesaran CD testo p reikšmė	0,056	0,080	0,069	0,119	0,079

* – reikšmingumo lygmuo 90 %; ** – reikšmingumo lygmuo 95 %; *** – reikšmingumo lygmuo 99 %. Reikšmės skliausteliuose – standartinė paklaida. Modeliai sudaryti įprastų mažiausių kvadratų tiesinės regresijos metodu (angl. OLS), įtraukiant laiko pseudokintamuosius ir stabilizuojant liekamąsias paklaidas.

Šaltinis: sudaryta autorės

5 lentelė. Nedarbo lygio modelis atsižvelgiant į bendras verslo investicijas aplinkosaugos srityje

	Priklausomas kintamasis – nedarbo lygio pokytis
	Verslo socialinės atsakomybės kintamasis: bendros verslo investicijos aplinkosaugos srityje
Konstanta	-1,465** (0,663)
Pridėtinė vertė (Δln GDP)	-4,282** (2,019)
Žmogiškojo kapitalo (aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų dalies 15–64 m. gyventojų grupėje pokytis, %) (ΔHC)	0,082** (0,035)
Ankstesnių metų infliacija (Δln HICP_1)	34,620*** (9,718)
Svertinis eksporto partnerių ekonomikos augimas	-25,470** (9,963)
Bendrų verslo investicijų aplinkosaugos srityje pokytis (ΔEINV) (% nuo BVP)	-0,265 (0,398)
Stebėjimų skaičius	168
R ² _{adj}	0,461
Wooldridge testo <i>p</i> reikšmė	2,355 × 10 ⁻⁵
White testo <i>p</i> reikšmė	3,200 × 10 ⁻⁵
Pesaran CD testo <i>p</i> reikšmė	0,117

* – reikšmingumo lygmuo 90 %; ** – reikšmingumo lygmuo 95 %; *** – reikšmingumo lygmuo 99 %. Reikšmės skliausteliuose – standartinė paklaida. Modeliai sudaryti įprastų mažiausių kvadratų tiesinės regresijos metodu (angl. OLS), įtraukiant laiko pseudokintamuosius ir stabilizuojant liekamąsias paklaidas.

Šaltinis: sudaryta autorės

6 lentelė. Nedarbo lygio modelis atsižvelgiant į verslo išlaidas aplinkosaugos srityje (nesusijusios su investicijomis)

	Priklausomas kintamasis – nedarbo lygio pokytis
	Verslo socialinės atsakomybės kintamasis: verslo išlaidos aplinkosaugos srityje, nesusijusios su investicijomis
Konstanta	-2,028***
	(0,593)
Pridėtinė vertė ($\Delta \ln$ GDP)	-9,323**
	(3,683)
Žmogiškojo kapitalo (aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų dalies 15–64 m. gyventojų grupėje pokytis, %) (Δ HIC)	0,009
	(0,081)
Ankstesnių metų infliacija ($\Delta \ln$ HICP_1)	28,060**
	(10,310)
Svertinis eksporto partnerių ekonomikos augimas	-35,730***
	(7,195)
Verslo išlaidos aplinkosaugos srityje, nesusijusios su investicijomis (Δ EEEx-inv) (% nuo BVP)	0,411
	(0,296)
Stebėjimų skaičius	186
R^2_{adj}	0,484
Wooldridge testo p reikšmė	$4,956 \times 10^{-6}$
White testo p reikšmė	$1,100 \times 10^{-4}$
Pesaran CD testo p reikšmė	0,106

* – reikšmingumo lygmuo 90 %; ** – reikšmingumo lygmuo 95 %; *** – reikšmingumo lygmuo 99 %. Reikšmės skliausteliuose – standartinė paklaida. Modeliai sudaryti įprastų mažiausių kvadratų tiesinės regresijos metodu (angl. *OLS*), įtraukiant laiko pseudokintamuosius ir stabilizuojant liekamąsias paklaidas.

Šaltinis: sudaryta autorės

7 lentelė. Nedarbo lygio modelis atsižvelgiant į verslo socialinę veiklą pagal išlaidas darbuotojams

	Priklausomas kintamasis – nedarbo lygio pokytis
	Socialinė veikla, susijusi su išlaidomis darbuotojų mokymams ir kvalifikacijai kelti
Konstanta	0,612 (0,755)
Pridėtinė vertė ($\Delta \ln$ GDP)	-1,570 (1,858)
Žmogiškojo kapitalo (aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų dalies 15–64 m. gyventojų grupėje pokytis, %) (ΔHIC)	0,112 (0,1000)
Ankstesnių metų infliacija ($\Delta \ln$ HICP_1)	36,320*** (7,768)
Svertinis eksporto partnerių ekonomikos augimas	11,170 (11,250)
Socialinė veikla, susijusi su išlaidomis darbuotojų mokymams ir kvalifikacijai kelti ($\Delta \ln$ SALTR)	0,200 (0,602)
Stebėjimų skaičius	138
R^2_{adj}	0,548
Wooldridge testo p reikšmė	$3,176 \times 10^{-6}$
White testo p reikšmė	0,732
Pesaran CD testo p reikšmė	0,144

* – reikšmingumo lygmuo 90 %; ** – reikšmingumo lygmuo 95 %; *** – reikšmingumo lygmuo 99 %. Reikšmės skliausteliuose – standartinė paklaida. Modeliai sudaryti įprastų mažiausių kvadratų tiesinės regresijos metodu (angl. OLS), įtraukiant laiko pseudokintamuosius ir stabilizuojant liekamąsias paklaidas.

Šaltinis: sudaryta autorės

8 lentelė. Nedarbo lygio pokyčio modelis atsižvelgiant į verslo išlaidas ir investicijas aplinkosaugos srityje

	Priklausomas kintamasis – nedarbo lygio pokytis
	Verslo socialinės atsakomybės kintamasis: verslo išlaidos ir investicijos aplinkosaugos srityje
Konstanta	-1,224 (0,751)
Pridėtinė vertė ($\Delta \ln$ GDP)	-4,613** (2,180)
Žmogiškojo kapitalo (aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų dalies 15–64 m. gyventojų grupėje pokytis, %) (Δ HIC)	0,079 (0,086)
Ankstesnių metų infliacija ($\Delta \ln$ HICP_1)	33,060*** (9,054)
Svertinis eksporto partnerių ekonomikos augimas	-22,250** (11,470)
Verslo išlaidos ir investicijos aplinkosaugos srityje (EEX) (% nuo BVP)	0,232 (0,266)
Stebėjimų skaičius	162
R^2_{adj}	0,463
Wooldridge testo p reikšmė	$1,090 \times 10^{-5}$
White testo p reikšmė	$5,000 \times 10^{-6}$
Pesaran CD testo p reikšmė	0,115

* – reikšmingumo lygmuo 90 %; ** – reikšmingumo lygmuo 95 %; *** – reikšmingumo lygmuo 99 %. Reikšmės skliausteliuose – standartinė paklaida. Modeliai sudaryti įprastų mažiausių kvadratų tiesinės regresijos metodu (angl. *OLS*), įtraukiant laiko pseudokintamuosius ir stabilizuojant liekamąsias paklaidas.

Šaltinis: sudaryta autorės

Pajamų nelygybės modeliai

1 lentelė. Pajamų nelygybės modelis atsižvelgiant į verslo investicijas aplinkosaugos srityje, kai šios gėrybės yra pagrindinė arba antrinė verslo veikla

	Priklausomas kintamasis – GINI koeficientas				
	Verslo socialinės atsakomybės kintamieji: investicijos aplinkosaugos srityje, kai šios gėrybės yra pagrindinė arba antrinė verslo veikla				
	Investicijos į orą ir klimatą (EINVpsoc)	Investicijos į nuotekas (EINVpsww)	Investicijos į atliekas (EINVpsw)	Investicijos į kitą veiklą (EINVpssw)	Investicijos į orą ir klimatą, atliekas, nuotekas ir kitą veiklą (EINVps)
Konstanta	422,158***	460,185***	441,723***	364,576**	403,639***
	(126,532)	(115,697)	(123,272)	(151,585)	(118,620)
Logaritmuotas realusis BVP (1 gyventojui) (ln Y)	-77,664***	-87,109***	-83,194***	-65,972**	-73,722***
	(26,268)	(24,042)	(25,639)	(31,679)	(24,612)
Logaritmuotas realusis BVP (1 gyventojui) kvadratu ((ln Y) ²)	3,936***	4,466***	4,250***	3,363**	3,741***
	(1,332)	(1,235)	(1,309)	(1,616)	(1,248)
Infliacija (Δln HICP)	56,165	-4,621	4,981	49,372	61,786**
	(35,029)	(21,874)	(25,914)	(40,159)	(33,124)
Infliacija kvadratu ((Δln HICP) ²)	-662,981	-102,046	-297,289	-1131,72	-532,119
	(493,424)	(439,576)	(492,615)	(922,927)	(470,450)
Urbanizacijos lygis (urbanizuotose teritorijose gyvenančiųjų dalis nuo visų gyventojų, %) (UR)	0,020	-0,014	0,002	0,002	0,010
	(0,048)	(0,058)	(0,054)	(0,070)	(0,046)
Prekybos apimtis (% nuo BVP) (TO)	-0,021	-0,009	-0,007	-0,022	-0,026**
	(0,013)	(0,016)	(0,019)	(0,017)	(0,011)

	Priklausomas kintamasis – GINI koeficientas				
	Verslo socialinės atsakomybės kintamieji: investicijos aplinkosaugos srityje, kai šios gėrybės yra pagrindinė arba antrinė verslo veikla				
	Investicijos į orą ir klimatą (EINVpsoc)	Investicijos į nuotekas (EINVpsww)	Investicijos į atliekas (EINVpsw)	Investicijos į kitą veiklą (EINVpssw)	Investicijos į orą ir klimatą, atliekas, nuotekas ir kitą veiklą (EINVps)
Nedarbo lygis (tarp 20–64 m. amžiaus gyventojų, %)	0,314**	0,374***	0,327**	0,286**	0,373***
(U)	(0,113)	(0,119)	(0,126)	(0,119)	(0,115)
Valdžios sektoriaus išlaidos (% nuo BVP) (GS)	-0,224**	-0,135	-0,127	-0,228	-0,269***
	(0,087)	(0,124)	(0,143)	(0,148)	(0,076)
Kreditas privačiam sektoriui (% nuo BVP) (FD)	-0,002	-0,013	-0,007	-0,004	-0,007
	(0,007)	(0,011)	(0,009)	(0,009)	(0,007)
Žmogiškasis kapitalas (aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų dalis 15–64 m. gyventojų grupėje, %) (HC)	0,123	0,136	0,131	0,142	0,162
	(0,112)	(0,114)	(0,125)	(0,118)	(0,109)
Verslo investicijos aplinkosaugos srityje (% nuo BVP), kai šios gėrybės yra pagrindinė arba antrinė verslo veikla	98,191**	5,036	-6,623	5,256	6,753***
	(43,050)	(4,953)	(10,590)	(34,948)	(2,076)
Stebėjimų skaičius	149	178	178	159	149
R ² _{adj}	0,603	0,456	0,449	0,489	0,612
Wooldridge testo p reikšmė	7,021 × 10 ⁻⁹	1,977 × 10 ⁻¹⁷	3,621 × 10 ⁻¹⁹	2,946 × 10 ⁻¹¹	1,578 × 10 ⁻⁹
White testo p reikšmė	3,080 × 10 ⁻⁴	4,000 × 10 ⁻⁶	3,000 × 10 ⁻⁶	4,850 × 10 ⁻⁴	3,010 × 10 ⁻⁴
Pesaran CD testo p reikšmė	0,155	0,498	0,48	0,415	0,140

* – reikšmingumo lygmuo 90 %; ** – reikšmingumo lygmuo 95 %; *** – reikšmingumo lygmuo 99 %. Reikšmės skliausteliuose – standartinė paklaida. Modeliai sudaryti įprastų mažiausių kvadratų tiesinės regresijos metodu (angl. OLS), įtraukiant laiko pseudokintamuosius ir stabilizuojant liekamąsias paklaidas.

Šaltinis: sudaryta autorės

2 lentelė. Pajamų nelygybės modelis atsižvelgiant į verslo investicijas aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos konkrečiam aplinkosaugos turtui formuoti

	Priklausomas kintamasis – GINI koeficientas				
	Verslo socialinės atsakomybės kintamieji: investicijos aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos konkrečiam aplinkosaugos turtui formuoti				
	Investicijos į orą ir klimatą (EINVasoc)	Investicijos į nuotekas (EINVasww)	Investicijos į atliekas (EINVasw)	Investicijos į kitą veiklą (EINVaso)	Investicijos į orą ir klimatą, atliekas, nuotekas ir kitą veiklą (EINVas)
Konstanta	420,008***	395,355***	517,315***	424,332***	470,271***
	(129,173)	(127,944)	(121,135)	(126,820)	(131,768)
Logaritmuotas realusis BVP (1 gyventojui) (ln Y)	-77,635**	-73,785**	-97,581***	-79,242***	-88,049***
	(26,847)	(26,404)	(25,124)	(26,462)	(27,397)
Logaritmuotas realusis BVP (1 gyventojui) kvadratu ((ln Y) ²)	3,927**	3,764**	4,930***	4,027***	4,431***
	(1,367)	(1,350)	(1,272)	(1,354)	(1,393)
Infliacija (Δln HICP)	-4,862	7,313	32,712	21,539	12,213
	(30,917)	(23,902)	(35,444)	(25,894)	(26,355)
Infliacija kvadratu ((Δln HICP) ²)	-88,857	-160,885	-1248,190	-508,902	-521,391
	(423,683)	(414,212)	(716,344)	(414,544)	(443,623)
Urbanizacijos lygis (urbanizuotose teritorijose gyvenančiųjų dalis nuo visų gyventojų, %) (UR)	-0,028	0,017	-0,035	-0,014	-0,022
	(0,062)	(0,068)	(0,054)	(0,060)	(0,055)
Prekybos apimtis (% nuo BVP) (TO)	-0,010	-0,004	-0,004	-0,001	-0,003
	(0,015)	(0,018)	(0,016)	(0,021)	(0,017)
Nedarbo lygis (tarp 20–64 m. amžiaus gyventojų, %) (U)	0,270**	0,315**	0,318**	0,304**	0,253**
	(0,122)	(0,131)	(0,117)	(0,128)	(0,129)

	Priklausomas kintamasis – GINI koeficientas				
	Verslo socialinės atsakomybės kintamieji: investicijos aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinių verslo veiklos, nukreiptos konkrečiam aplinkosaugos turtui formuoti				
	Investicijos į orą ir klimatą (EINVasoc)	Investicijos į nuotekas (EINVasww)	Investicijos į atliekas (EINVasw)	Investicijos į kitą veiklą (EINVaso)	Investicijos į orą ir klimatą, atliekas, nuotekas ir kitą veiklą (EINVas)
Valdžios sektoriaus išlaidos (% nuo BVP) (GS)	-0,134	-0,137	-0,099	-0,107	-0,070
	(0,132)	(0,124)	(0,117)	(0,133)	(0,131)
Kreditas privačiam sektoriui (% nuo BVP) (FD)	-0,004	-0,008	-0,002	-0,004	-0,008
	(0,010)	(0,008)	(0,009)	(0,009)	(0,008)
Žmogiškasis kapitalas (aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų dalis 15–64 m. gyventojų grupėje, %) (HC)	0,180	0,143	0,152	0,117	0,178
	(0,126)	(0,124)	(0,115)	(0,130)	(0,132)
Verslo investicijos aplinkosaugos srityje (% nuo BVP), kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinių verslo veiklos konkrečiam turtui formuoti	-18,197	-19,371	-50,531***	-47,566	-15,956**
	(11,917)	(14,287)	(8,148)	(36,172)	(6,637)
Stebėjimų skaičius	168	169	169	169	168
R ² _{adj}	0,474	0,462	0,539	0,469	0,527
Wooldridge testo <i>p</i> reikšmė	6,652 × 10 ⁻¹⁴	4,564 × 10 ⁻¹⁷	5,350 × 10 ⁻¹³	3,612 × 10 ⁻¹⁵	4,928 × 10 ⁻¹²
White testo <i>p</i> reikšmė	4,220 × 10 ⁻⁴	8,000 × 10 ⁻⁶	1,120 × 10 ⁻⁴	4,200 × 10 ⁻⁵	0,014
Pesaran CD testo <i>p</i> reikšmė	0,848	0,895	0,514	0,533	0,658

* – reikšmingumo lygmuo 90 %; ** – reikšmingumo lygmuo 95 %; *** – reikšmingumo lygmuo 99 %. Reikšmės skliausteliuose – standartinė paklaida. Modeliai sudaryti įprastų mažiausių kvadratų tiesinės regresijos metodu (angl. OLS), įtraukiant laiko pseudokintamuosius ir stabilizuojant liekamąsias paklaidas.

Šaltinis: sudaryta autorės

3 lentelė. Pajamų nelygybės modelis atsižvelgiant į verslo investicijas aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į švaresnes technologijas

	Priklausomas kintamasis – GINI koeficientas				
	Verslo socialinės atsakomybės kintamieji: investicijos aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į švaresnes technologijas				
	Investicijos į orą ir klimatą (EINVactoc)	Investicijos į nuotekas (EINVactww)	Investicijos į atliekas (EINVactw)	Investicijos į kitą veiklą (EINVacto)	Investicijos į orą ir klimatą, atliekas, nuotekas ir kitą veiklą (EINVac)
Konstanta	405,013***	387,802***	398,398***	395,287***	421,957***
	(120,494)	(125,721)	(119,114)	(126,106)	(124,700)
Logaritmuotas realusis BVP (1 gyventojui) (ln Y)	-74,856***	-71,885**	-74,260***	-73,138**	-78,211***
	(25,091)	(26,053)	(24,744)	(26,215)	(25,902)
Logaritmuotas realusis BVP (1 gyventojui) kvadratu ((ln Y) ²)	3,789***	3,675**	3,801***	3,737**	3,962***
	(1,279)	(1,335)	(1,266)	(1,340)	(1,320)
Infliacija (Δln HICP)	-4,831	6,726	-3,935	-0,746	-12,249
	(32,500)	(23,904)	(23,322)	(27,650)	(30,941)
Infliacija kvadratu ((Δln HICP) ²)	-266,167	-241,194	432,039	213,917	188,797
	(457,522)	(530,746)	(771,388)	(655,127)	(505,380)
Urbanizacijos lygis (urbanizuotose teritorijose gyvenančiųjų dalis nuo visų gyventojų, %) (UR)	-0,017	-0,002	-0,006	-0,017	-0,025
	(0,058)	(0,059)	(0,057)	(0,058)	(0,058)
Prekybos apimtis (% nuo BVP) (TO)	-0,009	-0,008	-0,006	-0,010	-0,011
	(0,015)	(0,019)	(0,016)	(0,016)	(0,015)
Nedarbo lygis (tarp 20–64 m. amžiaus gyventojų, %) (U)	0,291**	0,332**	0,327**	0,317**	0,281**
	(0,120)	(0,124)	(0,127)	(0,129)	(0,122)
Valdžios sektoriaus išlaidos (% nuo BVP) (GS)	-0,132	-0,169	-0,152	-0,155	-0,124
	(0,127)	(0,127)	(0,113)	(0,122)	(0,122)
Kreditas privačiam sektoriui (% nuo BVP) (FD)	-0,006	-0,003	-0,005	-0,005	-0,008
	(0,010)	(0,010)	(0,010)	(0,010)	(0,009)
Žmogiškasis kapitalas (aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų dalis 15–64 m. gyventojų grupėje, %) (HC)	0,181	0,136	0,143	0,139	0,182
	(0,122)	(0,117)	(0,115)	(0,115)	(0,121)
Verslo investicijos aplinkosaugos srityje (% nuo BVP), kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į švaresnes technologijas	-15,542	4,211	-60,388	-39,915	-14,704
	(9,423)	(24,208)	(47,913)	(26,514)	(7,357)

	Priklausomas kintamasis – GINI koeficientas				
	Verslo socialinės atsakomybės kintamieji: investicijos aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į švaresnes technologijas				
	Investicijos į orą ir klimatą (EINVactoc)	Investicijos į nuotekas (EINVactww)	Investicijos į atliekas (EINVactw)	Investicijos į kitą veiklą (EINVacto)	Investicijos į orą ir klimatą, atliekas, nuotekas ir kitą veiklą (EINVac)
Stebėjimų skaičius	169	169	169	169	169
R ² _{adj}	0,473	0,441	0,454	0,460	0,481
Wooldridge testo p reikšmė	3,052 × 10 ⁻¹⁵	2,764 × 10 ⁻¹⁸	1,870 × 10 ⁻¹⁷	6,048 × 10 ⁻¹⁷	1,196 × 10 ⁻¹⁴
White testo p reikšmė	1,000 × 10 ⁻⁶	1,300 × 10 ⁻⁵	3,300 × 10 ⁻⁵	7,000 × 10 ⁻⁶	2,000 × 10 ⁻⁶
Pesaran CD testo p reikšmė	0,556	0,744	0,555	0,801	0,439

* – reikšmingumo lygmuo 90 %; ** – reikšmingumo lygmuo 95 %; *** – reikšmingumo lygmuo 99 %. Reikšmės skliausteliuose – standartinė paklaida. Modeliai sudaryti įprastų mažiausių kvadratų tiesinės regresijos metodu (angl. OLS), įtraukiant laiko pseudokintamuosius ir stabilizuojant liekamąsias paklaidas.

Šaltinis: sudaryta autorės

4 lentelė. Pajamų nelygybės modelis atsižvelgiant į verslo investicijas aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į nefinansinio turto įsigijimus

	Priklausomas kintamasis – GINI koeficientas				
	Verslo socialinės atsakomybės kintamieji: investicijos aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į nefinansinio turto įsigijimus				
	Investicijos į orą ir klimatą (EINVafoc)	Investicijos į nuotekas (EINVafww)	Investicijos į atliekas (EINVafw)	Investicijos į kitą veiklą (EINVafo)	Investicijos į orą ir klimatą, atliekas, nuotekas ir kitą veiklą (EINVaf)
Konstanta	415,616*** (100,476)	438,159*** (123,733)	521,940*** (107,587)	363,901*** (99,607)	418,714*** (83,519)
Logaritmuotas realusis BVP (1 gyventojui) (ln Y)	-76,469*** (20,947)	-82,508*** (25,555)	-98,922*** (22,243)	-66,497*** (20,776)	-76,985*** (17,348)
Logaritmuotas realusis BVP (1 gyventojui) kvadratu ((ln Y) ²)	3,854*** (1,075)	4,212*** (1,302)	5,012*** (1,123)	3,379*** (1,068)	3,855*** (0,894)
Infliacija (Δln HICP)	-27,721 (35,059)	3,297 (26,021)	17,818 (37,210)	14,540 (28,559)	-24,189 (24,721)
Infliacija kvadratu ((Δln HICP) ²)	-62,978 (385,879)	-50,580 (466,456)	-633,911 (775,316)	48,623 (558,754)	150,406 (326,079)
Urbanizacijos lygis (urbanizuotose teritorijose gyvenančiųjų dalis nuo visų gyventojų, %) (UR)	-0,027 (0,051)	0,009 (0,065)	-0,030 (0,051)	-0,008 (0,050)	-0,012 (0,041)

	Priklausomas kintamasis – GINI koeficientas				
	Verslo socialinės atsakomybės kintamieji: investicijos aplinkosaugos srityje, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į nefinansinio turto įsigijimus				
	Investicijos į orą ir klimatą (EINVafoC)	Investicijos į nuotekas (EINVafww)	Investicijos į atliekas (EINVafv)	Investicijos į kitą veiklą (EINVafo)	Investicijos į orą ir klimatą, atliekas, nuotekas ir kitą veiklą (EINVaf)
Prekybos apimtis (% nuo BVP) (TO)	-0,009 (0,013)	-0,008 (0,016)	-0,002 (0,014)	0,002 (0,014)	-0,001 (0,012)
Nedarbo lygis (tarp 20–64 m. amžiaus gyventojų, %) (U)	0,240** (0,116)	0,319** (0,128)	0,320** (0,114)	0,249** (0,118)	0,177 (0,109)
Valdžios sektoriaus išlaidos (% nuo BVP) (GS)	-0,109 (0,118)	-0,123 (0,127)	-0,080 (0,116)	-0,112 (0,109)	-0,065 (0,112)
Kreditas privačiam sektoriui (% nuo BVP) (FD)	-0,014 (0,010)	-0,014 (0,008)	-0,009 (0,007)	-0,008 (0,006)	-0,018** (0,008)
Žmogiškasis kapitalas (aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų dalis 15–64 m. gyventojų grupėje, %) (HC)	0,191 (0,109)	0,149 (0,120)	0,145 (0,106)	0,076 (0,086)	0,166 (0,095)
Verslo investicijos aplinkosaugos srityje (% nuo BVP), kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į nefinansinio turto įsigijimus	-13,952*** (4,649)	-19,185**	-48,644*** (6,316)	-52,024** (19,062)	-13,836*** (3,316)
Stebėjimų skaičius	175	175	173	173	173
R ² _{adj}	0,531	0,479	0,552	0,538	0,602
Wooldridge testo <i>p</i> reikšmė	2,326 × 10 ⁻¹¹	7,183 × 10 ⁻¹⁶	2,542 × 10 ⁻¹⁴	2,272 × 10 ⁻⁸	5,429 × 10 ⁻⁸
White testo <i>p</i> reikšmė	3,600 × 10 ⁻⁵	4,000 × 10 ⁻⁵	1,150 × 10 ⁻⁴	2,200 × 10 ⁻⁵	0,001
Pesaran CD testo <i>p</i> reikšmė	0,946	0,62	0,919	0,371	0,682

* – reikšmingumo lygmuo 90 %; ** – reikšmingumo lygmuo 95 %; *** – reikšmingumo lygmuo 99 %. Reikšmės skliausteliuose – standartinė paklaida. Modeliai sudaryti įprastų mažiausių kvadratų tiesinės regresijos metodu (angl. OLS), įtraukiant laiko pseudokintamuosius ir stabilizuojant liekamąsias paklaidas.

Šaltinis: sudaryta autorės

5 lentelė. Pajamų nelygybės modelis atsižvelgiant į bendras verslo investicijas aplinkosaugos srityje

	Priklausomas kintamasis – GINI koeficientas
	Verslo socialinės atsakomybės kintamasis: bendros verslo investicijos aplinkosaugos srityje (EINV)
Konstanta	391,749** (137,413)
Logaritmuotas realusis BVP (1 gyventojui) (ln Y)	-70,973** (28,525)
Logaritmuotas realusis BVP (1 gyventojui) kvadratu ((ln Y) ²)	3,553** (1,447)
Infliacija (Δln HICP)	43,391 (34,321)
Infliacija kvadratu ((Δln HICP) ²)	-611,730 (531,790)
Urbanizacijos lygis (urbanizuotose teritorijose gyvenančiųjų dalis nuo visų gyventojų, %) (UR)	0,029 (0,046)
Prekybos apimtis (% nuo BVP) (TO)	-0,020 (0,013)
Nedarbo lygis (tarp 20–64 m. amžiaus gyventojų, %) (U)	0,198 (0,140)
Valdžios sektoriaus išlaidos (% nuo BVP) (GS)	-0,183** (0,104)
Kreditas privačiam sektoriui (% nuo BVP) (FD)	-0,006 (0,009)
Žmogiškasis kapitalas (aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų dalis 15–64 m. gyventojų grupėje, %) (HC)	0,174 (0,125)
Bendros verslo investicijos aplinkosaugos srityje (% nuo BVP)	-3,193** (1,390)
Stebėjimų skaičius	149
R ² _{adj}	0,599
Wooldridge testo p reikšmė	4,464 × 10 ⁻¹¹
White testo p reikšmė	4,100 × 10 ⁻⁴
Pesaran CD testo p reikšmė	0,051

* – reikšmingumo lygmuo 90 %; ** – reikšmingumo lygmuo 95 %; *** – reikšmingumo lygmuo 99 %. Reikšmės skliausteliuose – standartinė paklaida. Modeliai sudaryti įprastų mažiausių kvadratų tiesinės regresijos metodu (angl. OLS), įtraukiant laiko pseudokintamuosius ir stabilizuojant liekamąsias paklaidas.

Šaltinis: sudaryta autorės

6 lentelė. Pajamų nelygybės modelis atsižvelgiant į verslo išlaidas aplinkosaugos srityje (nesusijusias su investicijomis)

	Priklausomas kintamasis – GINI koeficientas
	Verslo socialinės atsakomybės kintamasis: verslo išlaidos aplinkosaugos srityje, nesusijusios su investicijomis (EEXex-inv)
Konstanta	568,641***
	(118,358)
Logaritmuotas realusis BVP (1 gyventojui) (ln Y)	-108,757***
	(24,413)
Logaritmuotas realusis BVP (1 gyventojui) kvadratu ((ln Y) ²)	5,516***
	(1,238)
Infliacija (Δln HICP)	61,543
	(54,691)
Infliacija kvadratu ((Δln HICP) ²)	-1693,840
	(1176,720)
Urbanizacijos lygis (urbanizuotose teritorijose gyvenančiųjų dalis nuo visų gyventojų, %) (UR)	0,011
	(0,059)
Prekybos apimtis (% nuo BVP) (TO)	-0,004
	(0,017)
Nedarbo lygis (tarp 20–64 m. amžiaus gyventojų, %) (U)	0,381***
	(0,123)
Valdžios sektoriaus išlaidos (% nuo BVP) (GS)	-0,138
	(0,143)
Kreditas privačiam sektoriui (% nuo BVP) (FD)	-0,003
	(0,008)
Žmogiškasis kapitalas (aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų dalis 15–64 m. gyventojų grupėje, %) (HC)	0,131
	(0,119)
Verslo išlaidos aplinkosaugos srityje, nesusijusios su investicijomis (% nuo BVP)	-0,320
	(0,565)
Stebėjimų skaičius	167
R ² _{adj}	0,527
Wooldridge testo p reikšmė	5,955 × 10 ⁻¹⁷
White testo p reikšmė	2,000 × 10 ⁻⁵
Pesaran CD testo p reikšmė	0,209

* – reikšmingumo lygmuo 90 %; ** – reikšmingumo lygmuo 95 %; *** – reikšmingumo lygmuo 99 %. Reikšmės skliausteliuose – standartinė paklaida. Modeliai sudaryti įprastų mažiausių kvadratų tiesinės regresijos metodu (angl. OLS), įtraukiant laiko pseudokintamuosius ir stabilizuojant liekamąsias paklaidas.

Šaltinis: sudaryta autorės

7 lentelė. Pajamų nelygybės modelis atsižvelgiant į verslo socialinę veiklą pagal išlaidas darbuotojams

	Priklausomas kintamasis – GINI koeficientas
	Socialinė veikla, susijusi su išlaidomis darbuotojų mokymams ir kvalifikacijos kėlimui (ln SALTR)
Konstanta	524,204*** (139,194)
Logaritmuotas realusis BVP (1 gyventojui) (ln Y)	-97,749*** (28,829)
Logaritmuotas realusis BVP (1 gyventojui) kvadratu ((ln Y) ²)	4,924*** (1,456)
Infliacija (Δln HICP)	116,370 (67,991)
Infliacija kvadratu ((Δln HICP) ²)	-1804,610 (1784,680)
Urbanizacijos lygis (urbanizuotose teritorijose gyvenančiųjų dalis nuo visų gyventojų, %) (UR)	0,045 (0,049)
Prekybos apimtis (% nuo BVP) (TO)	-0,026 (0,015)
Nedarbo lygis (tarp 20–64 m. amžiaus gyventojų, %) (U)	0,329** (0,133)
Valdžios sektoriaus išlaidos (% nuo BVP) (GS)	-0,277** (0,101)
Kreditas privačiam sektoriui (% nuo BVP) (FD)	0,003 (0,008)
Žmogiškasis kapitalas (aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų dalis 15–64 m. gyventojų grupėje, %) (HC)	0,139 (0,121)
Verslo socialinė veikla pagal išlaidas darbuotojams (% nuo BVP)	-0,020 (0,558)
Stebėjimų skaičius	124
R ² _{adj}	0,649
Wooldridge testo p reikšmė	6,154 × 10 ⁻⁸
White testo p reikšmė	0,008
Pesaran CD testo p reikšmė	0,096

* – reikšmingumo lygmuo 90 %; ** – reikšmingumo lygmuo 95 %; *** – reikšmingumo lygmuo 99 %. Reikšmės skliausteliuose – standartinė paklaida. Modeliai sudaryti įprastų mažiausių kvadratų tiesinės regresijos metodu (angl. OLS), įtraukiant laiko pseudokintamuosius ir stabilizuojant liekamąsias paklaidas.

Šaltinis: sudaryta autorės

8 lentelė. Pajamų nelygybės modelis atsižvelgiant į verslo išlaidas ir investicijas aplinkosaugos srityje

	Priklausomas kintamasis – GINI koeficientas
	Verslo socialinės atsakomybės kintamasis: verslo išlaidos ir investicijos aplinkosaugos srityje (EEX)
Konstanta	514,764*** (127,217)
Logaritmuotas realusis BVP (1 gyventojui) (ln Y)	-96,111*** (26,404)
Logaritmuotas realusis BVP (1 gyventojui) kvadratu ((ln Y) ²)	4,826*** (1,333)
Infliacija (Δln HICP)	129,494** (56,588)
Infliacija kvadratu ((Δln HICP) ²)	-2471,230** (1050,480)
Urbanizacijos lygis (urbanizuotose teritorijose gyvenančiųjų dalis nuo visų gyventojų, %) (UR)	0,043 (0,043)
Prekybos apimtis (% nuo BVP) (TO)	-0,020 (0,013)
Nedarbo lygis (tarp 20–64 m. amžiaus gyventojų, %) (U)	0,326** (0,122)
Valdžios sektoriaus išlaidos (% nuo BVP) (GS)	-0,241** (0,106)
Kreditas privačiam sektoriui (% nuo BVP) (FD)	0,003 (0,007)
Žmogiškasis kapitalas (aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų dalis 15–64 m. gyventojų grupėje, %) (HC)	0,163 (0,120)
Verslo išlaidos ir investicijos aplinkosaugos srityje (% nuo BVP)	-0,351 (0,531)
Stebėjimų skaičius	143
R ² _{adj}	0,685
Wooldridge testo p reikšmė	3,978 × 10 ⁻⁸
White testo p reikšmė	0,023
Pesaran CD testo p reikšmė	0,088

* – reikšmingumo lygmuo 90 %; ** – reikšmingumo lygmuo 95 %; *** – reikšmingumo lygmuo 99 %. Reikšmės skliausteliuose – standartinė paklaida. Modeliai sudaryti įprastų mažiausių kvadratų tiesinės regresijos metodu (angl. OLS), įtraukiant laiko pseudokintamuosius ir stabilizuojant liekamąsias paklaidas.

Šaltinis: sudaryta autorės

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

Eglė Jakunskienė

**VERSLO SOCIALINĖS ATSAKOMYBĖS
POVEIKIO VALSTYBĖS EKONOMINEI
GEROVEI MODELIS**

Daktaro disertacijos santrauka
Socialiniai mokslai, ekonomika (S 004)

Vilnius, 2023

Mokslo daktaro disertacija rengta 2019–2023 metais Mykolo Romerio universitete pagal Vytauto Didžiojo universitetui su ISM Vadybos ir ekonomikos universitetu, Mykolo Romerio universitetu ir Vilniaus universitetu Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2019 m. vasario 22 d. įsakymu Nr. V-160 suteiktą doktorantūros teisę.

Mokslinė vadovė:

prof. dr. Eglė Kazlauskienė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, ekonomika S 004)

Mokslinis konsultantas:

prof. dr. Mindaugas Butkus (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, ekonomika S 004)

Mokslo daktaro disertacija ginama Vytauto Didžiojo universiteto, ISM Vadybos ir ekonomikos universiteto, Mykolo Romerio universiteto ir Vilniaus universiteto Šiaulių akademijos Ekonomikos mokslo krypties taryboje:

Pirmininkė:

prof. dr. Daiva Jurevičienė (Vilniaus Gedimino technikos universitetas, socialiniai mokslai, ekonomika S 004)

Nariai:

prof. dr. Asta Vasiliauskaitė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, ekonomika S 004)

doc. dr. Ilona Bartuševičienė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, ekonomika S 004)

prof. dr. Aušra Pažėraitė (Vytauto Didžiojo universitetas, socialiniai mokslai, ekonomika S 004)

prof. dr. hab. Andrzej Buszko Andrzej Buszko (Varmijos Mozūrų universitetas, socialiniai mokslai, ekonomika S 004)

Daktaro disertacija ginama viešame Ekonomikos mokslo krypties tarybos posėdyje 2023 m. spalio 23 d. 9.00 val. Mykolo Romerio universitete, I-414 auditorijoje. Adresas: Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius.

Su disertacija galima susipažinti Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje, ISM Vadybos ir ekonomikos universiteto, Mykolo Romerio universiteto, Vilniaus universiteto Šiaulių akademijos ir Vytauto Didžiojo universiteto bibliotekose.

VERSLO SOCIALINĖS ATSAKOMYBĖS POVEIKIO VALSTYBĖS
EKONOMINEI GEROVEI MODELIS

SANTRAUKA

Temos aktualumas. Poreikis verslo socialinės atsakomybės reiškinį analizuoti ir vertinti ekonomikos kontekste yra sąlygotas verslo socialinės atsakomybės ir valstybės ekonominės gerovės sąveikos daugiaspektiškumo. Viena vertus, verslo sektorius ir jo socialiai atsakinga veikla, nukreipta į visuomenės narių gerovės kūrimą, tampa neatšiejama ekonomikos plėtros sąlyga. Per socialiai atsakingą veiklą verslas ne tik susikuria geresnes veiklos plėtros sąlygas pačiam verslo subjektui, bet paveikia visuomenės narių socialinę ir ekonominę aplinką ir kartu daro įtaką gerovės valstybės kūrimui. Kita vertus, mažėjantys gamtiniai išteklių, aplinkos tarša ir dalyje valstybių išliekanti socialinė nelygybė, skurdas, nedarbas ir pan. atskleidžia, jog dabartiniai ekonomikos modeliai, kurių įvairovė ir kaita yra aktualus tyrimo klausimas, neatitinka visuomenės lūkesčių ir įvairioms socialinėms ir ekonominėms problemoms spręsti reikalingi nauji būdai. Verslo socialinė atsakomybė yra svarus veiksnys, prisidedantis prie ekonominių rodiklių pokyčių, veikiančių visuomenės narių finansinį stabilumą, nedarbo rodiklius, darbo našumą ir pan. (Gorgenyi-Hegyés ir Fekete-Farkas, 2019; Deng ir kt., 2019; Ahmad ir kt., 2021; Sharma ir Sathish, 2022; ir kt.). Atkreiptinas dėmesys, kad valstybės institucijoms ir verslui, siekiantiems ekonominės gerovės ir gerovės valstybės sukūrimo, verslo sėkmės ir visuomenės gerovės, mokslinio tyrimo rezultatai tampa aktualūs dėl galimybės nustatyti, kokie verslo socialinės atsakomybės kintamieji ir juos apibūdinantys rodikliai gali prisidėti prie ekonominės aplinkos pokyčių ir paveikti valstybės ekonominę gerovę.

Keliant tyrimui aktualius klausimus, pastebima, kad teorinėje ir empirinėje (dažnai orientuodamiesi į ribotos apimties tyrimus mikrolygmeniu) plotmėje mokslininkai atkreipia dėmesį į tokias verslo socialinės atsakomybės ir su ja susijusių reiškinų problemas: kokias su verslo socialine atsakomybe susijusias naudas gauna verslo subjektai; kokiais būdais socialiai atsakinga verslo veikla gali būti vykdoma; koks verslo socialinės atsakomybės poveikis rinkai, t. y. kokie įrankiai, nukreipti į visuomenės narių lūkesčių tenkinimą, susijusių su aplinkosauga ir pan., yra naudojami ir kaip jie veikia. Taip pat yra mokslinių tyrimų, kuriuose analizuojami tokie klausimai: kokia yra ekonominės gerovės samprata; kokie rodikliai apsprendžia ekonominę gerovę ir kaip ji gali būti išmatuojama; kokios gerovės valstybės ir ekonominės gerovės tarpusavio sąsajos. Nors tyrėjai kelia įvairių klausimų, susijusių su verslo socialine atsakomybe ir valstybės ekonomine gerove, disertacijoje aiškinamasi, koks gali būti verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei modelis; kokie kintamieji ir juos apibūdinantys rodikliai gali būti naudojami atliekant verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei vertinimą; koks verslo socialinės atsakomybės poveikis valstybės ekonominei gerovei.

Pažymėtina, kad kompleksiniai verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei tyrimai nėra plačiai išplėtoti. Todėl verslo socialinės atsakomybės ir valstybės ekonominės gerovės susietumas yra aktuali tyrimų sritis ir teoriniu, ir praktiniu požiūriais. Platesniam jos pažinimui ir skiriamas šis disertacinis darbas.

Mokslinė problema ir jos ištyrimo lygis. Tiriant socialinės atsakomybės ir ekonominės gerovės tarpusavio ryšius, pastebima, jog didžiausią indėlį šiuose tyrinėjimuose turi mokslininkai Zenisek, 1979; Cowper-Smith ir de Grosbois, 2011; Ettinger ir kt., 2018; Waples ir Brachle, 2019; Zamir ir Saeed, 2020; Ahmad ir kt., 2021; Sharma ir Sathish, 2022; ir kt. Pažymėtina, kad tyrimų, nukreiptų į verslo socialinės atsakomybės poveikį valstybės ekonominei gerovei, trūksta. Atlikti tyrimai remiasi verslo socialinės atsakomybės poveikiu atskiriems ekonominės gerovės kintamiesiems. Tad moksliniuose tyrimuose daug dėmesio skiriama ekonomikos augimui (Choe, 2015; Forcadell ir Aracil, 2017; Krajnakova ir kt., 2018; Mueller, 2020; van den Bergh, 2022; Al-kasasbeh, 2022; ir kt.), darbo produktyvumui (Gao ir Yang, 2016; Marco-Fondevila ir kt., 2017; Calveras ir Ganuza, 2018; Deng ir kt., 2019; ir kt.), užimtumui ir nedarbui (Ersoy ir Aksehirlı, 2015; Pimentel ir kt., 2016; Rahman, 2017; Ellison, 2018; Gorgenyi-Hegyes ir Fekete-Farkas, 2019; ir kt.), pajamų paskirstymui / nelygybei (Gini, 1921; Renouard ir Lado, 2012; Zamir ir Saeed, 2020; Lee ir Szkudlarek, 2021; ir kt.) ir pan. Lietuvoje socialiai atsakingą veiklą tyrinėja Juščius (2008), Norkutė ir Čiegis (2012), Seiliūtė (2013), Laurinavičius ir Reklaitis (2011), Alekna ir Kazlauskienė (2019), Čiburienė (2020) ir kt. Čiegis ir Kazlovskij (2011), Kisieliauskas (2013), Skučienė (2015), Burneika (2019), Kiaušienė (2020), Aleknevičiūtė (2020), Genelienė (2022) ir kt. dėmesį skiria ekonominės gerovės tyrimams.

Atsižvelgiant į tai, kad valstybės ekonominė gerovė yra gerovės valstybės komponentė, aktualu turėti omenyje tyrimus, kuriuose aptariamas verslo socialinės atsakomybės poveikis gerovės valstybės kūrimui. Galime minėti šioje srityje daugiausia nuveikusius mokslininkus: Geer ir kt. (2010), Barr (2012), Brejning (2016), Greve (2020), Sanchez ir Navarro (2021) ir kt. Atkreiptinas dėmesys, kad didžiama autorių koncentruojasi į verslo socialinės atsakomybės poveikį atskiroms gerovės valstybės sritims – švietimo politikai (Patrut ir kt., 2013; Ohotina ir Lavrinenko, 2014; Awawdch ir kt., 2021; Farooq ir kt., 2021; ir kt.); socialinei politikai (Deak ir kt., 2015; Ermolina ir kt., 2018; Jimenez-Parra ir kt., 2018; Turyahabwa, 2018; Ahen, 2018; Wang ir kt., 2021; ir kt.) ir pan. Nemažai tyrimų, kuriuose aptariamas verslo poveikis socialinei politikai ar jos įtaka sveikatai (Deak ir kt., 2015; Searcy ir kt., 2016; Ermolina ir kt., 2018 ir kt.; Gorgenyi-Hegyes ir kt., 2021; ir kt.). Lietuvoje gerovės valstybės tyrimams nemažai dėmesio skiria Smalskys (2005), Aidukaitė (2010, 2012), Kiseliauskas (2013), Guogis (2014), Kėrytė (2014), Svirbutaitė-Krutkienė ir Dužinskas (2018), Taminskaitė (2019), Guogis ir Svirbutaitė-Krutkienė (2020), Raišienė ir Garzdiulevičienė (2021) ir kt.

Mokslinė problema. Kokiais verslo socialinę atsakomybę apibūdinančiais kintamaisiais ir juos nusakančiais rodikliais galima pagrįsti ir nustatyti verslo socialinės atsakomybės poveikį valstybės ekonominei gerovei.

Tyrimo objektas – verslo socialinės atsakomybės poveikis valstybės ekonominei gerovei.

Tyrimo tikslas – išanalizavus teorinius požiūrius į verslo socialinę atsakomybę ir valstybės ekonominę gerovę, sudaryti verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei teorinį modelį ir juo naudojantis atlikti vertinimą Europos Sąjungos šalyse.

Tyrimo uždaviniai:

1. Teoriškai pagrįsti verslo socialinės atsakomybės koncepciją, išryškinant aprėptį, interesų grupių įtrauktį ir dedamąsias, nusakančias socialinės atsakomybės raiškos modelių įvairovę.
2. Pabrėžiant gerovės valstybės sampratos ir modelių kompleksiskumą, pagrįsti valstybės ekonominės gerovės teorines prieigas ir tyrimų kryptis, išryškinant socialiai atsakingos verslo veiklos ir ekonominės gerovės sąsajas.
3. Pagrįsti verslo subjektų socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei tyrimų metodiką ir sudaryti verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei modelį.
4. Atlikti verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei Europos Sąjungos šalyse empirinį tyrimą, įtraukiant verslo socialinės atsakomybės rodiklių lyginamąją analizę.
5. Įvertinti verslo socialinės atsakomybės poveikį valstybės ekonominei gerovei Europos Sąjungos šalyse, išryškinant poveikį ekonomikos augimui, nedarbo lygiui ir pajamų nelygybei bei išanalizavus empirinio tyrimo rezultatus pateikti pasiūlymus verslui ir kitoms institucijoms.

Disertacijos hipotezės. Atsižvelgiant į tyrimo tikslą ir išsikeltus uždavinius disertacijoje keliamos pastarosios hipotezės:

H₁: Verslo socialinė atsakomybė, nukreipta į aplinkosaugą, turi statistiškai reikšmingą poveikį valstybės ekonominės gerovės kintamajam – ekonomikos augimui.

H₂: Verslo socialinė atsakomybė, nukreipta į aplinkosaugą, turi statistiškai reikšmingą teigiamą poveikį valstybės ekonominės gerovės kintamajam – pajamų nelygybei ir prisideda prie jos mažinimo.

H₃: Verslo socialinė atsakomybė, nukreipta į socialinę veiklą, neturi statistiškai reikšmingo poveikio valstybės ekonominės gerovės kintamajam – ekonomikos augimui.

H₄: Verslo socialinė atsakomybė, nukreipta į aplinkosaugą ir socialinę veiklą, turi statistiškai reikšmingą poveikį nedarbo lygiui.

Mokslinio tyrimo metodai. Siekiant apibūdinti verslo socialinės atsakomybės koncepciją, šį reiškinį apibrėžiančias teorijas, jų aprėptį, dedamąsias nusakančių modelių įvairovę, gerovės valstybės ir ekonominės gerovės teorines pareigas, jų tyrimų kryptis, verslo socialinės atsakomybės ir ekonominės gerovės tarpusavio sąsajas *analizuojant mokslinę literatūrą taikytas lyginimo metodus*. Taip pat šis metodas pasitelktas siekiant pagrįsti verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei teorinio modelio sudarymą, apimančią jo kūrimo prielaidas, modeliams sudaryti taikomą eigą, principus, išskiriant priklausomus, nepriklausomus ir kontrolinius kintamuosius, apibūdinančius tiriamuosius reiškinius. Šis metodas taikytas atliktus vertinimą, siekiant užtikrinti gautų rezultatų realumą ir tinkamumą,

suteikiant jiems mokslinį pagrįstumą.

Atsižvelgiant į mokslinės literatūros gausą ir įvertinus mokslinių publikacijų atitiktį disertacijos tyrimo objektui, taikyta *metaanalizė*. Ji leido į disertaciją įtraukti aktualiausius ir geriausiai tyrimą atliepiančius mokslinius darbus. Mokslinės literatūros atranka paremta tam tikrais įtraukimo ir atmetimo kriterijais, kurie pateikiami disertacijos prieduose (žr. 1 priedą).

Siekiant apibrėžti tiriamuosius reiškinius, jų turinį, tarpusavio sąsajas ir atskleisti esminius tarpusavio ryšius, atsižvelgiant į tyrimo rezultatus ir norint pateikti atitinkamus pasiūlymus verslui ir valdžios sektoriui, taikytas *apibendrinimo metodas*. Taip pat siekiant atskleisti verslo socialinės atsakomybės pokyčius tiriamuoju laikotarpiu ir nustatyti, kurios Europos Sąjungos valstybės skiria daugiau ar mažiau dėmesio šiai veiklai, naudotas *statistinių duomenų lyginamosios analizės metodas*.

Modelio sudarymas yra grindžiamas *modeliavimo metodu*, apimančiu procesų, bruožų, teorinių ir empirinių duomenų atskleidimą. Hierarchinė modelio struktūra paaiškina tiriamuosius reiškinius, suteikia logišką jų išskaidymą. Verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybių ekonominei gerovei vertinimas atliekamas pasitelkiant ekonometrinius metodus – *aprašomosios statistikos metodą, sublokuotų (panelinių) duomenų analizę ir mažiausių kvadratų tiesinės regresinės analizės metodą*. Tyrimo duomenims apdoroti naudojamas statistinės duomenų analizės paketas GRETL.

Tyrimo apribojimai. Tyrimas atliekamas remiantis valstybių pateikiamais antriniais duomenimis, apimančiais 2014–2020 metus. Dėl duomenų ribotumo vertinamos 23 iš 27 Europos Sąjungos valstybių, neįtraukiama Slovakija, Nyderlandai, Liuksemburgas ir Ispanija. Tačiau pasirinkta imtis pagrindžia daugiau nei 86 % tiriamojo reiškinio, todėl tyrimas aktualus ir paaiškina pokyčius Europos Sąjungos mastu.

Vertinimas atliekamas kreipiant dėmesį į dvi verslo socialinės atsakomybės sritis – aplinkos apsaugą ir socialinę veiklą. Išskiriami aplinkosaugos kintamieji, susiję su verslo išlaidomis ir investicijomis, nukreiptomis į šią veiklą. Verslo socialinė veikla vertinama telkiantis į verslo išlaidas, susijusias su darbuotojų mokymu ir kvalifikacijos kėlimu.

Atkreiptinas dėmesys, jog, vertinant disertacijoje nagrinėjamus reiškinius ir empirinį tyrimą apimantį laikotarpį, apsispręsta nesitelkti į COVID-19 situacijos analizę. Empirinis tyrimas apima COVID-19 pradžią, todėl nustatyti jo poveikį analizuojamiems reiškiniams komplikuota. Atsižvelgiant į tai ir siekiant pateikti reprezentatyvius empirinio tyrimo rezultatus, šiam reiškiniui disertacijoje skiriama nedaug dėmesio.

Disertacijos mokslinė vertė ir mokslinis darbo naujumas

1. Atskleidus skirtingus požiūrius į verslo socialinės atsakomybės teorines nuostatas, išgryninta verslo socialinės atsakomybės samprata ir pagrįstas sudarytas verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei modelis, išskiriant aplinkos apsaugos ir socialinės veiklos kintamuosius. Tai padidina sudaryto modelio panaudojimo galimybes, lyginant su ankstesniais tyrimais, kuriuose socialinė atsakomybė vertinama atsižvelgiant tik į aplinkosaugą arba socialinę veiklą.

2. Išanalizavus atliktus tyrimus ir atskleidus valstybių ekonominės gerovės sampratą ir turinį, nustatyti valstybės ekonominės gerovės kintamieji, leidę sudaryti verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybių ekonominei gerovei vertinimo modelį. Šiame modelyje išskirti ekonominės gerovės kintamieji – ekonomikos augimas, nedarbo lygis ir pajamų nelygybė. Tai padidina modelio taikymo galimybes, lyginant su modeliais, kuriuose ekonominei gerovei vertinti naudojami tik ekonomikos augimą apibūdinantys kintamieji.
3. Atsižvelgiant į ekonomikos teorijas ir išanalizavus verslo socialinės atsakomybės ir valstybių ekonominės gerovės tyrimus, pagrįstas verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei tyrimo reikalingumas. Taip pat parengta verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei vertinimo metodologija ir sudarytas vertinimo modelis, kurie leidžia nustatyti verslo socialinės atsakomybės poveikį skirtingose ekonomikose, įvertinti verslo įtaką valstybės ekonominei gerovei per ją sudarančius kintamuosius – ekonomikos augimą, nedarbo lygį ir pajamų nelygybę. Vertinimo metodologijos naujumas atskleidžiamas per sudaryto modelio, pasirinktų vertinimo kintamųjų ir pan. visumą.

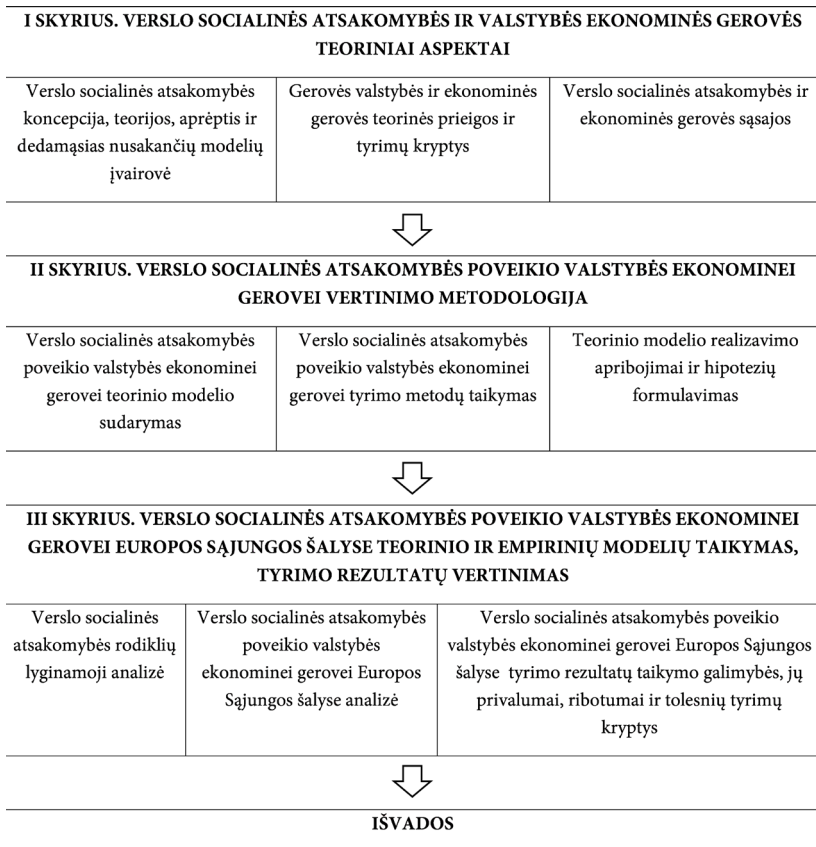
Praktinė (taikomoji) tyrimo reikšmė

1. Atliktas tyrimas sudaro pagrindą tolimesniems moksliniams tyrinėjimams. Tyrėjai gali naudotis disertacijoje apibrėžta verslo socialinės atsakomybės koncepcija, šį reiškinį sudarančiais kintamaisiais, tyrimo rezultatais sprendami kitus ekonominius ar socialinius klausimus.
2. Atlikdami tolesnius tyrimus, mokslininkai taip pat gali naudotis disertacijoje pristatytomis gerovės valstybės ir ekonominės gerovės koncepcijomis ir šiuos reiškinius apibūdinančiais kintamaisiais.
3. Praktiniuose tyrimuose galima taikyti verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei modelio sudarymo metodologiją, išskiriant modelio sudarymo prielaidas, etapus, jiems taikomus principus, kintamųjų parinkimą ir grupavimą, naudojamus metodus, atskleidžiant sudaryto modelio privalumus ir ribotumus. Taip pat tyrėjai gali remtis sudarytu teoriniu vertinimo modeliu, apibrėžiančiu verslo socialinės atsakomybės ir valstybės ekonominės gerovės kintamuosius ir jų tarpusavio ryšius.
4. Nors modelis leidžia identifikuoti, kokiems socialinės atsakomybės kintamiesiems skirdamas dėmesį verslas gali padidinti ar sumažinti visuomenės narių ekonominę gerovę, jo taikymas gali būti platesnis, jį adaptuojant ir vertinant valstybės, atskiros sektoriaus ar tam tikros subjektų grupės ir pan. lygiu, tiriant jų poveikį valstybės ekonominei gerovei. Todėl sudaryta metodologija, pasiūlyti teorinio ir empirinio vertinimo modeliai gali būti pritaikomi tolesniems tyrimams.
5. Parengta vertinimo metodologija, sudaryti teoriniai ir empiriniai vertinimo modeliai, atlikto tyrimo rezultatai yra aktualūs verslo subjektams. Priimdamas sprendimus, susijusius su socialine atsakomybe, verslas gali remtis šio tyrimo

rezultatais, padėsiančiais nustatyti aplinkosaugos ir socialines veiklas, prisidedančias prie ekonominės naudos visuomenei arba ribojančias ją.

6. Tyrimo rezultatai aktualūs valstybės institucijoms. Atsižvelgiant į tyrimo rezultatus, galima taikyti atitinkamas reguliavimo politikos priemones, siekiant paskatinti verslą prisidėti prie sričių, teigiamai veikiančių valstybės ekonominę gerovę.
7. Tyrimo rezultatai aktualūs plėtojant ilgalaikes strategijas Europos Sąjungoje, todėl atitinkamos institucijos gali susipažinti su disertacijoje pristatytais veiksmais, skatinančiomis ir ribojančiomis valstybės ekonominę gerovę, kad galėtų priimti efektyvius ir ekonomiškai naudingus sprendimus regione.

Disertacijos loginė struktūra nulemta mokslinės problemos, išsikelto tyrimo tikslo ir suformuluotų uždavinių. Disertaciją sudaro atskiros dalys: įvadas, 3 skyriai, išvados, literatūros sąrašas, priedai. Darbo apimtis – 246 p. (su priedais). Darbo loginė struktūra pateikta toliau (žr. 1 pav.).

1 pav. Disertacijos loginė struktūra
Šaltinis: sudaryta autorės

Pirmoje darbo dalyje pristatomos socialinės atsakomybės teorijos, plėtojama verslo socialinės atsakomybės koncepcija, apžvelgiama interesų grupių įtrauktis, lyginami skirtingi šio reiškinio modeliai, leidžiantys apibrėžti socialinės atsakomybės aprėptį. Taip pat šioje dalyje pateikiamos ekonominės gerovės interpretacijos pagal jas grindžiančias teorijas, plėtojama šio reiškinio koncepcija. Atsižvelgiant į valstybės ekonominės gerovės ir gerovės valstybės tarpusavio ryšius, apžvelgiamos gerovės valstybės teorinės interpretacijos, šio reiškinio modeliai, siekiant nustatyti gerovės valstybę apibūdinančias dalis. Taip pat apibrėžiamas verslo ir kitų subjektų vaidmuo valstybės ekonominei gerovei ir visuomenei, nustatomos verslo socialinės atsakomybės ir valstybės ekonominės gerovės sąsajos, įvertinant šia kryptimi atliktus mokslinius tyrinėjimus.

Antroje darbo dalyje pagrindžiama verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei vertinimo metodologija, kuria vėliau remiamasi empirinėje dalyje. Ji pradeda tyrimo prielaidų pateikimu, modelio kūrimo etapų išskyrimu ir sudaromo modelio principų atskleidimu. Taip pat atskleidžiama verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei vertinimo metodologija. Šioje dalyje atliekama vertinime naudojamų kintamųjų atranka, sudaromas teorinis modelis, pristatomi trys empiriniai modeliai, leidžiantys atlikti šių kompleksinių reiškinių tarpusavio vertinimą. Skyrius užbaigiamas teorinio modelio realizavimo apribojimų atskleidimu, hipotezių ir joms tikrinti taikytų metodų pristatymu.

Trečioje darbo dalyje atliekama verslo socialinės atsakomybės rodiklių lyginamoji analizė ir šio reiškinio poveikio valstybės ekonominei gerovei Europos Sąjungos šalyse empirinis tyrimas. Jis remiasi į verslo socialinės atsakomybės poveikio atskiriems valstybės ekonominę gerovę apibūdinantiems kintamiesiems – ekonomikos augimui, nedarbo lygiui ir pajamų nelygybei – analize. Remiantis antroje disertacijos dalyje sudarytu teoriniu modeliu ir trimis pristatytais ir kiekvieną valstybės ekonominės gerovės kintamąjį leidžiančiais įvertinti empirinio vertinimo modeliais, atliekamas poveikio vertinimas, nustatomi gautų rezultatų privalumai ir ribotumai, apžvelgiamos galimos tolimesnių tyrimų kryptys.

Pagrindiniai disertacijos teiginiai ir išvados

1. Mokslinės literatūros analizė leido išskirti verslo socialinės atsakomybės sampratą, pabrėžiant, kad socialinė atsakomybė gali būti interpretuota kaip verslo vidinių (pelno, kaštų mažinimo ir pan.) ir išorinių (suinteresuotųjų asmenų lūkesčių tenkinimo) siekių, privalomų (apibrėžtų teisės normose ir reglamentuose) ir neprivalomų (savanoriškų) veiksmų visuma, pasižyminti ilgalaikiškumu, nukreiptu į visuomenės narius. Verslo socialinei atsakomybei vertinti naudojami struktūriniai modeliai, apibrėžiantys verslo vidinius siekius ir iš verslo išorinės veiklos kylantį spaudimą prisidėti prie socialiai atsakingos veiklos.
2. Verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei teorija nėra detalizuota moksliniuose darbuose ir dauguma tyrimų apima verslo socialinės atsakomybės poveikį skirtingiems ekonominę gerovę apibrėžiantiems kintamiesiems. Ekonominės gerovės teorijose pabrėžiama, kad ekonominę gerovę kuria ne tik valdžios institucijos, prie to prisideda ir kiti rinkos subjektai. Verslas, kreipdamas dėmesį į vidinius išteklius ir į išorinėje aplinkoje esančius

subjektus, prisideda prie gerovės kūrimo. Dažniausiai verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei tyrimai apima tik dalinį ekonominės gerovės vertinimą, nes ekonominė gerovė tiriama kreipiant dėmesį į atskirus šį reiškinį sudarančius kintamuosius. Aptartos ekonomikos teorijos leidžia identifikuoti pagrindinius gerovę ir verslo socialinę atsakomybę sudarančius komponentus, į kuriuos atsižvelgiama sudarant verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei vertinimo modelį.

3. Dalis mokslinių tyrimų, apimančių valstybės ekonominės gerovės vertinimus, paremti indukcija – iš pradžių tiriami ir vertinami atskiri šio reiškinio elementai, nustatomos jų vertės, o vėliau remiantis atskirų elementų vertinimo rezultatais yra nustatoma galutinė valstybės ekonominės gerovės vertė. Taip pat mokslininkai valstybių ekonominę gerovę vertina naudodamiesi įvairiais mokslinėje literatūroje aprašytais indeksais. Nors toks metodas plačiai naudojamas, jo taikymą reikėtų įsivertinti dėl į indeksus įtraukiamų papildomų kintamųjų, kurie gali paveikti tyrimo rezultatus. Atsižvelgiant į šiomis kryptimis atliktus tyrimus ir įvertinus skirtingų metodų privalumus ir trūkumus bei atkreipiant dėmesį į duomenų prieinamumą, pasirinkta verslo socialinę atsakomybę ir valstybės ekonominę gerovę vertinti išskiriant pagrindinius šiuos reiškinius sudarančius kintamuosius. Verslo socialinė atsakomybė buvo vertinama išskiriant aplinkos apsaugos ir socialinės veiklos kintamuosius. Atitinkamai valstybės ekonominę gerovę pasirinkta vertinti išskiriant ekonomikos augimą, nedarbo lygį ir pajamų nelygybę kaip pagrindinius kintamuosius, geriausiai apibūdinančius tiriamąjį reiškinį.
4. Verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei vertinimo modelio sudarymas buvo grindžiamas mokslinėje literatūroje išskirtais ir verslo socialinę atsakomybę bei ekonominę gerovę apibūdinančiais kintamaisiais. Modelio formavimas buvo atliekamas atsižvelgiant į mokslinėje literatūroje aptartus ir modeliams sudaryti taikomus etapus, apimant tikslų formavimą, kintamųjų identifikavimą ir pan. Taip pat siekiant, kad modelis tinkamai apibrėžtų tiriamąjį objektą, išskirti modeliui formuoti taikomi principai, apimantys dinamiškumą, inovatyvumą, pritaikomumą, priežastingumą, universalumą ir sisteminių požiūrį. Remiantis moksline literatūra, pateikta sudaromo modelio hierarchinė struktūra, pagal kurią atrinkti socialinę atsakomybę ir valstybės ekonominę gerovę apibūdinantys kintamieji. Verslo socialinė atsakomybė buvo vertinama kreipiant dėmesį į verslo iniciatyvas, nukreiptas į aplinkosaugą ir socialinę veiklą. Verslo socialinė veikla vertinama remiantis verslo išlaidomis, susijusiomis su darbuotojų mokymu ir kvalifikacijos kėlimu. Valstybės ekonominė gerovė buvo vertinama išskiriant ekonomikos augimą, nedarbo lygį ir pajamų nelygybę kaip pagrindinius kintamuosius, apibūdinančius šį reiškinį. Reiškinių vertinimui atlikti sudaryti trys empiriniai modeliai. Taip pat siekiant tinkamai juos įvertinti išskirti kontroliniai kintamieji. Pagal šias gaires atliktas verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei empirinis tyrimas.

5. Nustatyta, kad verslo socialinė atsakomybė, nukreipta į aplinkosaugą, neigiamai veikia *ekonomikos augimą*, t. y. finansinių srautų į šią veiklą padidinimas vienu procentiniu punktu ekonomikos augimą sulėtina 0,7 % (vertinant visas dedamąsias). Tyrimas atskleidė, kad, vertinant išlaidas ir investicijas atskirai, mažiausias neigiamas poveikis ekonomikos augimui matomas investicijų srityje, kai socialinę atsakomybę turinčios gėrybės apima pirminę arba antrinę verslo veiklą arba yra susijusios su kitomis išlaidomis. Tai atskleidžia, kad investicijos ir išlaidos, tikslingai panaudotos verslo veikloje konkrečioms prekėms ar paslaugoms įsigyti, yra ekonomiškai naudingesnės. Teigiamas poveikis ekonomikos augimui nustatytas versle, kai aplinkosaugos gėrybės atsiranda iš pagalbinės verslo veiklos, nukreiptos į nuotekų tvarkymo technologijas.

Neigiamas poveikis ekonomikos augimui kelia klausimų dėl socialinės atsakomybės kaip reiškinio reikšmės, t. y. socialinę atsakomybę dažnai vertiname kaip teigiamą verslo veiklos vystymo dalį, atitinkančią visuomenės interesą, susijusį su taršos mažinimu, visuomenės sveikatos gerinimu, švietimu ir pan. Tačiau jo įtaka ekonomikos augimui, kuris yra vienas svarbiausių reiškinų vertinant valstybių ekonominę plėtrą ir stabilumą, turi neigiamą poveikį. Tai reiškia, kad, neatsižvelgiant į socialinės atsakomybės teikiamą naudą visuomenei, su juo susijusios veiklos įgyvendinimas yra ekonomiškai nenaudingas valstybės lygmeniu ir verslas, prisidėdamas prie aplinkosaugos, iš dalies stabdo ekonominę šalių vystymąsi. Nepaisant to, verslas negali atsakyti tokių iniciatyvų ir turi prisidėti prie aplinkosaugos įgyvendinimo taip mažindamas iš veiklos vystymo atsiradusį neigiamą poveikį aplinkai ir visuomenei. Taip pat atkreiptinas dėmesys, jog vieno procentinio punkto pokytis yra labai didelis vertinant aplinkosaugą, todėl numatomi ekonomikos augimo pokyčiai taip pat svarūs.

Atsižvelgiant į pastarąsias išvadas, H_1 hipotezė – verslo socialinė atsakomybė, nukreipta į aplinkosaugą, turi statistiškai reikšmingą poveikį valstybės ekonominės gerovės kintamajam – ekonomikos augimui, yra neatmetama. Taip pat H_3 hipotezė – verslo socialinė atsakomybė, nukreipta į socialinę veiklą, neturi statistiškai reikšmingo poveikio valstybės ekonominės gerovės kintamajam – ekonomikos augimui, yra neatmetama.

Tyrimas atskleidė teigiamą ir neigiamą verslo socialinės atsakomybės poveikį *nedarbo lygiui*. Nors bendrasis verslo socialinės atsakomybės, nukreiptos į aplinkosaugą ir socialinę veiklą, vertinimas neparodė reikšmingo poveikio nedarbo lygiui, tačiau negalime teigti, kad socialiai atsakinga verslo veikla neveikia nedarbo lygio, nes reikšmingi reiškiniai tarpusavio ryšiai išryškėja vertinant atskiras socialinės atsakomybės dedamąsias. Didžiausias teigiamas poveikis nustatytas versle, kuriam aplinkosaugos gėrybes kurti yra pagalbinė veikla. Finansinius išteklius skirdamas konkrečiau aplinkosaugos turto formavimui, nuotekų tvarkymo srityje, verslas gali daugiausia prisidėti mažindamas nedarbo lygį. Atitinkamai investuodamas į švaresnes technologijas, susijusias su atliekų tvarkymu, verslas labiausiai padidins nedarbo lygį. Tai gali būti susiję su tuo, kad naujų technologijų kūrimas mažina darbo jėgos poreikį šioje srityje.

Atsižvelgiant į pastaruosius rezultatus, H_4 hipotezė – verslo socialinė atsakomybė, nukreipta į aplinkosaugą ir socialinę veiklą, turi statistiškai reikšmingą poveikį nedarbo lygiui, yra atmetama.

Tyrimas atskleidė, kad tik verslo investicijos į aplinkosaugą turi reikšmingą poveikį *pajamų nelygybei*. Verslo, kurio pirminė arba antrinė veikla yra grindžiama aplinkosaugos gėrybių kūrimu, investicijos neigiamai paveikia pajamų nelygybę ir ją didina. Tai gali būti susiję su tuo, kad tokiuose verslo subjektuose darbo jėga pasižymi žemesne kvalifikacija, mažesniais technologijų valdymo įgūdžiais ir pan., kurie riboja darbo jėgos prisitaikymą atsiradus investicijoms. Taip pat šios investicijos gali smarkiai pakoreguoti darbo jėgos poreikį jį sumažindamos. Tai reikštų, kad didės nedarbo lygis, rasis socialinių pašalpų daugiau prašančių asmenų, ir tai lemtų atitinkamą pajamų pasiskirstymą valstybėse, t. y. pajamų nelygybės didėjimą. Verslo subjektų investicijos į oro ir klimato gerinimą turėtų didžiausią neigiamą poveikį ir reikšmingai padidintų pajamų nelygybę.

Atitinkamai verslo, kurio su aplinkosauga susijusi veikla nėra pagrindinė arba antrinė, investicijos į aplinkosaugą sumažintų pajamų nelygybę valstybėje. Šių verslo subjektų investicijos į konkretaus aplinkosaugos turto formavimą, į švaresnes technologijas ar nefinansinio turto įsigijimą teigiamai paveikia pajamų nelygybę, t. y. ją sumažina. Didžiausias teigiamas poveikis mažinant pajamų nelygybę matomas atliekų tvarkymo srityse, kai investicijos skiriamos konkrečiam aplinkosaugos turtui formuoti arba yra susijusios su nefinansinio turto įsigijimu. Visa tai atitinkamai sumažintų pajamų nelygybę 50,5 % ir 48,64 %. Taip pat pastebima, kad subjektų investicijos į aplinkosaugą sumažintų pajamų nelygybę mažiausiai, t. y. 3,2 %.

Verslo subjektų investicijų teigiamas poveikis mažinant pajamų nelygybę gali būti susijęs su papildomų darbo vietų kūrimu, t. y. didėjančiu kvalifikuotos ir nequalifikuotos darbo jėgos, kuri atitinkamai prisideda prie nedarbo lygio mažėjimo, padidintų visuomenės narių gaunamas pajamas, poreikiu.

Aplinkosaugos investicijos, priklausomai nuo verslo subjekto veiklos pobūdžio, turi skirtingą poveikį pajamų nelygybei. Pokyčiai versle, kurio veikla tiesiogiai susijusi su aplinkosauga, gali kardinaliai pakeisti darbo jėgos struktūrą ar jos poreikį. Tačiau verslui, kuriam tai yra kaip papildoma veikla, investicijos dažnai sukuria papildomas galimybes, pasireiškiančias verslo veiklos praplėtimu, naujomis galimybėmis ir pan., todėl jo poreikis atitinkamai darbo jėgai didėja. Kad būtų sumažinta pajamų nelygybė, verslas, kurio veikla nesusijusi su aplinkosauga, turėtų skirti daugiau dėmesio šiai veiklai ir didinti su tuo susijusias investicijas.

Kreipiant dėmesį į šiuos rezultatus, H_2 hipotezė, kad verslo socialinė atsakomybė, nukreipta į aplinkosaugą, turi statistiškai reikšmingą teigiamą poveikį valstybės ekonominės gerovės kintamajam – pajamų nelygybei ir prisideda prie jos mažinimo, yra atmetama.

Atsižvelgiant į tai, atliktas tyrimas iš dalies parodė valstybės ekonominės

gerovės kaip reiškinio kompleksiskumą, atskleidė, jog verslo dėmesys atitinkamoms sritims didina arba mažina valstybės ekonominę gerovę. Tyrimo rezultatai yra aktualūs ir verslas, skirstydamas finansinius išteklius socialiai atsakingai veiklai, o valstybės institucijos, vykdydamos reguliavimo politiką, turėtų kreipti dėmesį ne tik į problemines sritis, susijusias su taršos mažinimu ir pan., bet ir į sritis, kurios sukurtų didžiausią ekonominę naudą visuomenei.

Tolesnių tyrimų kryptys. Atsižvelgiant į tyrimo privalumus ir ribotumus galimi tolesni tyrimai, nukreipti į:

- tyrimo pakartojimą, įtraukiant daugiau socialinės atsakomybės kintamųjų, ypač socialinės veiklos srityje;
- tyrimo pakartojimą, pritaikant papildomus tyrimus (anketines apklausas ir pan.) ir taip praplečiant laiko eilučių imtį ar tyrimo pakartojimą;
- tyrimo pakartojimą, vertinant COVID-19 poveikį socialiai atsakingai verslo veiklai. Šis aspektas nebuvo įtraukiamas dėl duomenų prieinamumo nustatytu laikotarpiu;
- tyrimo pakartojimą, vertinant socialinės atsakomybės poveikį ekonominei gerovei prieš COVID-19 situaciją, per ją ir po jos.

Taip pat tolesni tyrimai gali būti vykdomi įtraukiant ir vertinant daugiau reiškinijų, leisiančių priskirti valstybes atskiriems gerovės valstybės modeliams ir jų režimams. Tai leistų nustatyti verslo socialinės atsakomybės vietą ir reikšmę kuriant gerovės valstybę.

Atsižvelgiant į šiuos teiginius, verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei tyrimas gali būti praplėstas.

TYRIMŲ REZULTATŲ SKLAIDA

Mokslinių publikacijų disertacijos tema sąrašas

1. Jakunskiene E. (2021). Assessment of the Impact of Social Responsibility on Poverty. *Journal of Sustainability*, 13 (16), 9395, 1–19.
2. Jakunskiene E., Kazlauskiene E. (2022). The Evaluation of Business Tools Encouraging Social Responsibility in Older Consumers. *Journal of Sustainability*, 14, 1–23.

Pranešimų disertacijos tema mokslinėse konferencijose sąrašas

1. Jakunskiene E. (2020). Promotion of social responsibility at the largest retail chains in Lithuania. 4th International Conference of Advances in Business and Law (ICABL), Dubai, UAE, November 21–23, 2020.
2. Jakunskiene E. (2021). Assessment of the Impact of Corporate Social Responsibility on Poverty. Society of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity (SOI)&Riga Technical University (RTU) conference, Riga, Latvia, July 12–15, 2021.

MYKOLAS ROMERIS UNIVERSITY

Eglė Jakunskienė

**THE MODEL OF THE BUSINESS SOCIAL
RESPONSIBILITY INFLUENCE ON THE
ECONOMIC WELFARE OF THE STATE**

Summary of Doctoral Dissertation
Social Sciences, Economics (S 004)

Vilnius, 2023

This doctoral dissertation was prepared at Mykolas Romeris University during the period of 2019-2023 under the right to organize doctoral studies granted to Vytautas Magnus University with ISM University of Management and Economics, Mykolas Romeris University and Vilnius University by the order of the Minister of Education, Science and Sports of the Republic of Lithuania No. V-160 dated on February 22, 2019.

Scientific supervisor:

prof. dr. Eglė Kazlauskienė (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Economics, S 004)

Scientific consultant:

prof. dr. Mindaugas Butkus (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Economics, S 004)

Doctoral dissertation will be defended in the Council of Economic Science of Vytautas Magnus University, ISM University of Management and Economics, Mykolas Romeris University and Vilnius University Siauliai Academy.

Chairman:

prof. dr. Daiva Jurevičienė (Vilnius Gediminas Technical University, Social Sciences, Economics, S 004)

Members:

prof. dr. Asta Vasiliauskaitė (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Economics, S 004)

doc. dr. Ilona Bartuševičienė (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Economics, S 004)

prof. dr. Aušra Pažėraitė (Vytautas Magnus University, Social Sciences, Economics, S 004)

prof. dr. hab. Andrzej Buszko (Warmia and Mazury University, Social Sciences, Economics, S 004)

The doctoral dissertation will be defended in the public session of the Council of Economic Science held at 09:00 on 23rd of October, 2023 at Mykolas Romeris University, Room I-414.

Doctoral dissertation is available at Martynas Mažvydas National Library of Lithuania, ISM University of Management and Economics library, Mykolas Romeris university library, Vilnius University Siauliai Academy library and Vytautas Magnus University library

THE MODEL OF THE BUSINESS SOCIAL RESPONSIBILITY
INFLUENCE ON THE ECONOMIC WELFARE OF THE STATE

SUMMARY

The Relevance of the Topic. The multi-aspects of the interaction between the business social responsibility and the economic welfare of the state determine the need to analyse and assess the phenomenon of the business social responsibility in the context of economics. On the one hand, the business sector, and its socially responsible activity, which is directed towards the creation of welfare for the members of the society, becomes an inseparable condition for the development of the economy. Through the socially responsible activity the business does not only create better conditions for expanding the activities of the business operator, but influences the social and economic environment of the members of the society, and also influences the creation of the welfare state. On the other hand, the decreasing economic resources, environment pollution and social inequality, poverty, unemployment, and other factors, which linger on in some countries, uncover that the current models of economy, the diversity and variation of which is a relevant issue of the research, do not meet the expectations of the society, and that new methods are necessary to solve various social and economic problems. The social responsibility of the business is an important factor contributing to the changes in economic indicators, which influence the financial stability of the members of the society, unemployment indicators, work efficiency etc. (Gorgenyi-Hegyessy and Fekete-Farkas, 2019; Deng and others, 2019; Ahmad and others, 2021; Sharma and Sathish, 2022; and others). Attention must be paid to the fact, that for the state institutions and business, which strive for economic welfare and creation of the welfare state, successful business and welfare of the society, scientific research results become relevant due to the possibility to determine what kind of variables of social responsibility of the business and the indicators describing them may contribute to the changes in economic environment, and influence the economic welfare of the state.

Upon raising questions relevant to the research, it is noted that on a theoretical and empirical level (often, the researchers orient themselves towards research, which is limited within the micro-level scope) the scientists alert attention towards such social responsibility and associated phenomena problems as: what benefits associated with the social responsibility of the business the business operators receive; by what methods the socially responsible activity may be performed; what is the influence of the social responsibility of the business on the market, i.e., what tools directed towards the granting of the expectations, which are associated with environment protection etc., of the members of the society are used and how do they work. Furthermore, there exist scientific researches, which analyses such issues as: what is the notion of the economic welfare; what kind of indicators determine economic welfare and how can

it be measured; what is the connection between the welfare state and economic welfare. Even though the researchers raise various questions associated with the social responsibility of the business and the economic welfare of the state, the dissertation examines the model of the business social responsibility influence on the economic welfare of the state; what kind of variables and indicators describing them may be used when performing the assessment of the business social responsibility influence on the economic welfare of the state; what kind of influence does the business social responsibility have on the economic welfare of the state.

It is to note that complex researches on the business social responsibility influence on the economic welfare of the state have not been broadly developed. Which is why, the connection between the business social responsibility and economic welfare of the state is a relevant research area in theoretical and practical points of view. This work of dissertation is meant for the broader research on the business social responsibility and economic welfare of the state.

The Scientific Problem and the Level of Its Examination. When examining the connection between social responsibility and economic welfare, it is noted that scientists being mentioned further gave the biggest contributions to this research: Zenisek, 1979; Cowper-Smith and de Grosbois, 2011; Ettinger and others, 2018; Waples and Brachle, 2019; Zamir and Saeed, 2020; Ahmad and others, 2021; Sharma and Sathish, 2022; and others. It is to note that there is lack of research geared towards the business social responsibility influence on the economic welfare of the state. The performed research follows the influence of business social responsibility on separate variables of economic welfare. Thus, scientific research pays much attention towards the growth of economy (Choe, 2015; Forcadell and Aracil, 2017; Krajnakova and others, 2018; Mueller, 2020; van den Bergh, 2022; Al-kasasbeh, 2022; and others), work efficiency (Gao and Yang, 2016; Marco-Fondevila and others, 2017; Calveras and Ganuza, 2018; Deng and others, 2019; and others), employment and unemployment (Ersoy and Aksehirli, 2015; Pimentel and others, 2016; Rahman, 2017; Ellison, 2018; Gorgenyi-Hegyes and Fekete-Farkas, 2019; and others), allotment of income/inequality (Gini, 1921; Renouard and Lado, 2012; Zamir and Saeed, 2020; Lee and Szkudlarek, 2021; and others) etc. In Lithuania, the further-mentioned-scientists are examining the socially responsible activity: Juščius (2008), Norkutė and Čiegis (2012), Seiliūtė (2013), Laurinavičius and Reklaitis (2011), Alekna and Kazlauskienė (2019), Čiburienė (2020) and others. Čiegis and Kazlovskij (2011), Kisieliauskas (2013), Skučienė (2015), Burneika (2019), Kiaušienė (2020), Aleknevičiūtė (2020), Genelienė (2022) and others pays attention towards the economic welfare research.

By having regard to the fact that the economic welfare of the state is a component of the welfare of the state, it is relevant to have regard to the researches, which discuss the business social responsibility influence on the creation of the welfare of the state. We may mention those scientists, who had great input in this area: Geer and others (2010), Barr (2012), Brejning (2016), Greve (2020), Sanchez and Navarro (2021), and others. Attention is paid to the fact that the majority of authors concentrate towards the business social responsibility influence on the separate areas of the welfare of the

state – education policy (Patrut and others, 2013; Ohotina and Lavrinenko, 2014; Awawdch and others, 2021; Farooq and others, 2021; and others); social policy (Deak and others, 2015; Ermolina and others, 2018; Jimenez-Parra and others, 2018; Tury-ahabwa, 2018; Ahen, 2018; Wang and others, 2021; and others) etc. There are a lot of research, which concentrate on the business influence on social policy or health (Deak and others, 2015; Searcy and others, 2016; Ermolina and others, 2018 and others; Gorgenyi-Hegyessy and others, 2021; and others). In Lithuania, Smalskys (2005), Aidukaitė (2010, 2012), Kiseliauskas (2013), Guogis (2014), Kėrytė (2014), Svirbutaitė-Krutkienė and Dužinskas (2018), Taminskaitė (2019), Guogis and Svirbutaitė-Krutkienė (2020), Raišienė and Garzdiulevičienė (2021), and others pay a lot of attention towards the welfare of state research.

The Scientific Problem. What kind of variables and indicators describing the social responsibility of business may be grounded and identified the influence of business social responsibility to economic welfare of the state.

The object of the research - the business social responsibility influence on the economic welfare of the state.

The purpose of the research - after analysing the theoretical points of view towards the social responsibility of business and economic welfare of the state, to create a theoretical model of the business social responsibility influence on the economic welfare of the state and use it in assessing the Member States of the European Union.

The goals of the research:

1. To theoretically substantiate the concept of social responsibility, by highlighting the scope, inclusion of interest groups and the constituents describing the variety of models expressing the social responsibility.
2. Upon highlighting the complexity of the notion and models of the welfare state, to substantiate the theoretical approaches towards economic welfare and research directions, by highlighting the connection between the socially responsible business activity and economic welfare.
3. To substantiate the research technique regarding the influence of business operators' social responsibility on the economic welfare of the state and shape the model of the business social responsibility influence on the economic welfare of the state.
4. To perform the empirical research of the business social responsibility influence on the economic welfare of the state in the Member States of the European Union by including a comparative analysis of business social responsibility indicators.
5. To evaluate business social responsibility influence on the economic welfare in the Member States of the European Union by highlighting the impact on economic growth, unemployment rate, income inequality, and after analyzing the results of the research, to submit proposals to the businesses and other institutions.

The hypothesis of the dissertation. By having regard to the objective of the research and goals raised, the below-mentioned hypothesis are raised in the dissertation:

H_1 : the business social responsibility geared towards the environment protection has statistically significant effect on the variable of the economic welfare of the state - the growth of economy.

H_2 : the business social responsibility geared towards the environment protection has statistically significant positive effect on the variable of the economic welfare of the state - inequality of income and contributes to the decrease of it.

H_3 : the business social responsibility geared towards the social activity does not have statistically significant effect on the variable of the economic welfare of the state - the growth of economy.

H_4 : the business social responsibility geared towards the environment protection and social activity has statistically significant influence on the unemployment level.

The methods of the scientific research. *The science literature analysis comparison method* is applied in order to describe the concept of the social responsibility of business, the theories describing this phenomenon, their scope, variety of models describing constituents, theoretical obligations of the welfare state and economic welfare, directions of their research and connection between the social responsibility of business and economic welfare. Moreover, this method was used in order to substantiate the creation of the theoretical model regarding the business social responsibility influence on the economic welfare of the state, which encompasses the suppositions of its creation, course applied in the creation of the model and principles, by distinguishing dependent, independent and control variables describing the phenomenon being examined. This method was applied after performing the assessment, in order to ensure the tangibility and fitness of the achieved results, by giving them scientific substantiation.

By having regard to the abundance of scientific literature and assessing the conformity of scientific publications towards the dissertation's research object, *the meta-analysis* was applied. The meta-analysis allowed to include the most relevant scientific works in to the dissertation, which reflected the research the best. The selection of scientific literature was based on certain inclusion and rejection criteria, which are provided in the annexes to the dissertation (see Annex 1).

The generalization method was applied in order to define phenomena being examined, their content, connections and to uncover essential inter-relations, by having regard to the results of the research and in order to submit respective proposals to the business and governance sector. *The comparative analysis of statistical data method* was used in order to uncover the changes in the social responsibility of business during the period being researched and to determine which Member States of the European Union pay more or less attention towards this activity.

The shaping of the model is based on *the modelling method* encompassing the uncovering of processes, features, theoretical and empirical data. The hierarchical structure of the model explains the phenomena being researched and provides a logical for the splitting of them. The assessment of the business social responsibility influence on the economic welfare of the states is performed through econometric methods - *descriptive statistics method, panel data analysis and smallest squares linear regression analysis method*. Statistical data analysis package 'GRETl' is used to process the research data.

The limitations of the research. The research is being conducted by following the states-submitted secondary data encompassing the years 2014-2020. 23 out of 27 European countries are being assessed, only Slovakia, Netherlands, Luxembourg and Spain is not included. Nevertheless, the chosen sample substantiates more than 86% of the phenomenon being researched, which is why the research is relevant and explains the changes within the scope of the European Union.

The assessment is being performed by paying attention to the two areas of business social responsibility - environment protection and social activity. The variables of environment protection associated with business expenses and investments geared towards this activity are differentiated. The social activity of the business is assessed by focusing on the business expenses associated with the training of employees and qualification development.

Attention is paid to the fact that when assessing the phenomena being examined in the dissertation and the period encompassing the empirical research, it was decided not to focus on the analysis of COVID-19 situation. Since the empirical research encompasses only the start of COVID-19, it is quite complicated to determine the influence of it towards the phenomena being analysed. By having regard to this and in order to provide for empirical research results, few attention is paid in regards to this phenomenon herein.

The scientific value of the dissertation and scientific novelty of the work.

1. After uncovering different points of view towards the theoretical provisions of the business social responsibility, the notion of the social responsibility of the business was purified and the substantiated model of the business social responsibility influence on the economic welfare of the state was made, by distinguishing the variables of environment protection and social activity. This increases the possibilities of using the made model, if compared to previous researches, wherein social responsibility was assessed by only having regard to the environment protection or social activity.
2. After analysing the performed researches and uncovering the notion and contents of the economic welfare of the states, the variables of the economic welfare of the state were determined. They allowed to make the model for assessing the business social responsibility influence on the economic welfare of the states. This model distinguished the variables of economic welfare - growth of economy, unemployment level and inequality of income. This increases the possibilities of applying the model, if compared to models wherein for the assessment of economic welfare only the variables describing the growth of economy are used.
3. By having regard to the theories of economy and analysed researches pertaining to the social responsibility of business and economic welfare of the states, the necessity of the research regarding the business social responsibility influence on the economic welfare of the state is substantiated. Moreover, the methodology for assessing the business social responsibility influence on the economic welfare of the state and the assessment model were prepared, which allowed to

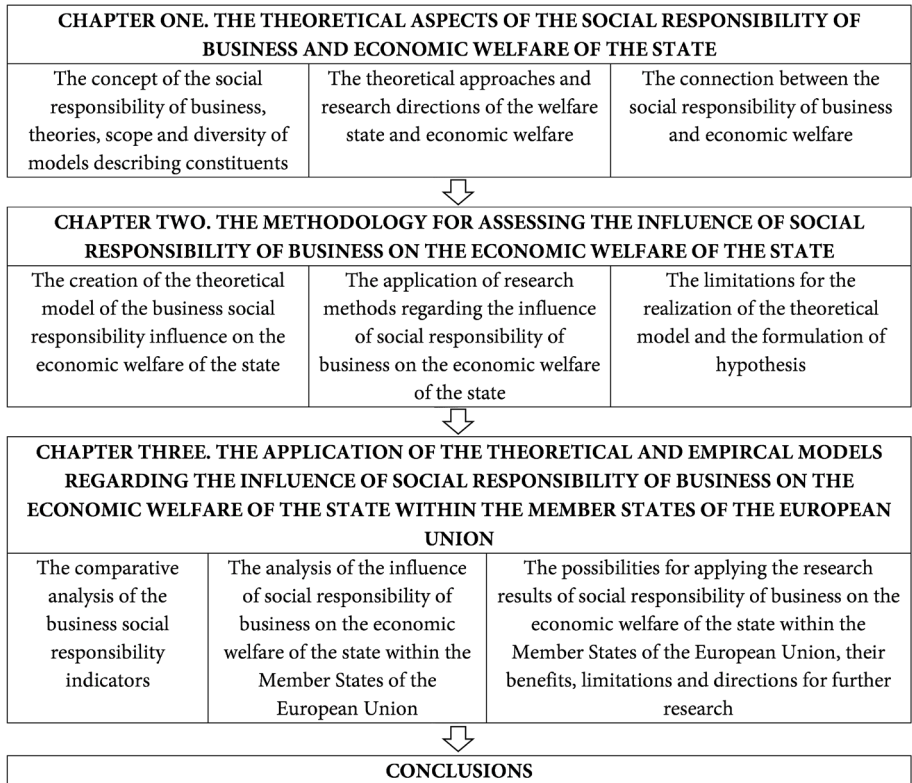
determine the influence of business social responsibility within different economies and assess the influence of business on the economic welfare of the state through the variables comprising it - growth of economy, unemployment level and inequality of income. The novelty of the assessment methodology is uncovered through the corpus of the made model and the selected assessment variables etc.

The practical (applied) significance of the research.

1. The performed research creates the grounds for further scientific researches. The researchers, in solving other economic or other issues, may use the concept of the social responsibility of the business defined in the dissertation, the variables encompassing this phenomenon and the results of the research.
2. When performing further research, the scientists may also use the concepts of the welfare state and economic welfare presented in the dissertation, and the variables describing these phenomena.
3. In practical research, the methodology regarding the creation of the model of the business social responsibility influence on the economic welfare of the state may be applied, by distinguishing the suppositions for creating the model, stages, principles applied to them, selection and grouping of variables, methods used and by uncovering the benefits and limitations of the made model. Moreover, the researchers may use the created theoretical assessment model, which defines the variables and connections of the social responsibility of business and economic welfare of the state.
4. Even though the model allows identifying through which social responsibility variables the business may increase or decrease the economic welfare of the members of the society, its application may be broader, by adapting and assessing it within the level of the state, separate sector or certain group of subjects, and by examining its influence on the economic welfare of the state. Which is why, the created methodology and the proposed theoretical and empirical assessment models may be applied on further research.
5. The prepared assessment methodology, the compiled theoretical and empirical assessment models and the conducted research results are relevant for the business operators. By adopting decisions associated with social responsibility, the business may use the results of this research, which will help determining the environment protection and social activities adding to the economic benefit for the society or limiting this benefit.
6. The research results are relevant for state institutions. By having regard to the results of the research, respective regulatory policy measures may be applied in order to influence the business to contribute to the areas, which positively influence the economic welfare of the state.
7. The research results are relevant when developing long-term strategies in the European Union, which is why, the respective institutions may familiarize with the activities presented in the dissertation, which incite and limit the economic

welfare of the state, in order to be able to adopt effective and economically sound decisions within the region.

The logical structure of the dissertation is determined by the scientific problem, raised research objective and formulated goals. The dissertation is comprised from separate parts: introduction, three chapters, conclusions, literature list and annexes. Scope of the work - 246 pages (with annexes). The logical structure of the work is submitted further (see IMG 1).

1 IMG. The logical structure of the dissertation
Source: created by the author

The social responsibility theories are being introduced in *the first part of the work*, the concept of the social responsibility of the business is being developed, the inclusion of the interests groups is being reviewed and different models of this phenomenon allowing to define the scope of social responsibility are being compared. Moreover, in this part, the interpretations of the economic welfare in accordance to the theories substantiating them are being presented and the concept of this phenomenon is being developed. In order to determine the parts describing the welfare state, by

having regard to the connection between the economic welfare of the state and the welfare state, the theoretical interpretations of the welfare state and the models of this phenomenon are being reviewed. Moreover, the role of business and other operators in the economic welfare of the state and society are being defined and the connection between the social responsibility of the business and economic welfare of the state is being determined by having regard to the scientific researches conducted within this direction.

In the second part of the work, the methodology for assessing the influence of social responsibility of business on the economic welfare of the state is being substantiated. This substantiation later on is followed in the empirical part. Substantiation is started with the submission of suppositions of the research, distinction of stages for creating the model and the uncovering of principles of the model being created. Moreover, the methodology for assessing the influence of social responsibility of business on the economic welfare of the state is being disclosed. The selection of the variables used in the assessment is being performed in this part, the theoretical model is being made, three empirical models are being presented allowing to assess these complex phenomena. The chapter is being completed with the uncovering of limitations for realizing the theoretical model and the presentation of hypothesis, and the methods used for inspecting these hypothesis.

The comparative analysis of the business social responsibility indicators is being performed *in the third work part*, as well as, the empirical research of the influence of this phenomenon on the economic welfare of the European Union Member States. It follows the analysis of the separate variables describing the influence of the social responsibility of the business on the economic welfare of the state - the growth of economy, unemployment level and income inequality. By following the theoretical model prepared in the second part of the dissertation and the three presented empirical assessment models allowing to assess each variable of the economic welfare of the state, the assessment of influence is being performed, the benefits and limitations of the received results are being determined and the possible directions of further researches are being reviewed.

The main statements and conclusions of the dissertation.

1. The analysis of scientific literature allowed to distinguish the notion of the social responsibility of the business, by highlighting that the social responsibility may be interpreted as the entirety of internal (profit, decrease of expenses etc.) and external (granting of the expectations of interested persons) aspirations, compulsory (defined in the norms of law and in regulations) and non-compulsory (voluntary) actions, which distinguishes itself with longevity geared towards the members of the society. In order to assess the social responsibility of the business, structural models are used defining the internal aspirations of the business and the pressure stemming from the external activity of the business to contribute to the socially responsible activity.
2. The theory of the business social responsibility influence on the economic welfare of the state is not detailed in any scientific works. Majority of researches

encompass the influence of the social responsibility of business on different constituents defining the economic welfare. The theories regarding the economic welfare highlight that not only the governance institutions create economic welfare, but other market operators contribute to this as well. The business, by paying attention towards internal resources and the operators within the external environment, contributes to the creation of welfare. Most often, the researches regarding the business social responsibility influence on the economic welfare of the state encompass only the partial assessment of the economic welfare, because the economic welfare is being researched by paying attention to its separate constituents. The discussed economy theories allow identifying the main components constituting the welfare and the social responsibility of business. These components are followed when preparing the model of the business social responsibility influence on the economic welfare of the state.

3. Part of the scientific research assessing the economic welfare of the state is based on induction - at first, separate elements of the phenomenon are being investigated, assessed and their values identified. Later, by evaluating every value of these elements, the final value of the economic welfare of the state is being determined. Moreover, the scientists assess the economic welfare of the state by using various indexes described in the scientific literature. Even though such method is widely used, due to additional variables being included in the indexes, its suitability should be assessed in order to get appropriate results. By having regard to the researches performed within these directions and having assessed the benefits and shortfalls of different methods, and by paying attention to the availability of data, it was chosen to assess the social responsibility of business and economic welfare by distinguishing the variables encompassing these phenomena. The social responsibility of business was assessed by differentiating the variables of environment protection and social activity. Respectively, the economic welfare of the state was chosen to be assessed by differentiating the growth of economy, unemployment level and income inequality as the main variables, which describe the phenomenon being researched the best.
4. The creation of the model assessing the business social responsibility influence on the economic welfare of the state was based on the variables, which were differentiated in the scientific literature and describing the social responsibility of business and economic welfare. The shaping of the model was being performed by having regard to the stages, which were discussed in the scientific literature and applied for models, encompassing precise formation, identification of variables etc. Moreover, in order to achieve that the model would properly define the object being researched, the principles applied in the formation of the model were being distinguished. They encompass dynamics, innovativeness, adaptability, causality, universality and systemic point of view. By following the scientific literature, the hierarchical structure of the model being shaped was presented, according to which the variables describing the social responsibility and economic welfare of the state were selected. The social responsibility of

business was being assessed by paying attention to the business initiatives geared toward the environment protection and social activity. The social activity of the business is assessed by following the business expenses associated with the training of employees and qualification development. The economic welfare of the state was being assessed by differentiating the growth of economy, unemployment level and income inequality as the main variables describing this phenomenon. Three empirical models were created in order to perform the assessment of phenomena. Moreover, in order to properly assess them, the control variables were differentiated. In accordance to these guidelines the empirical research regarding the business social responsibility influence on the economic welfare of the state was performed.

5. It has been determined that the social responsibility of the business, which is geared towards environment protection, negatively affects *the growth of economy*, i.e., the increase of financial flows towards this activity by 1 percentage point slows down the growth of economy by 0.7% (when assessing all of constituents). The research uncovered that when assessing the expenses and investments separately the lowest possible effect on the growth of economy is monitored within the area of investments, when the goods having social responsibility encompass the primary or secondary activity, or are associated with other expenses. This uncovers that the investments and expenses, which are purposefully used within the business activity in order to acquire specific goods or services, are more economically beneficial. The positive effect on the growth of economy was determined within the business, wherein the environmental protection goods are an auxiliary business activity geared towards sewage management technologies.

The negative effect on the growth of economy raises questions regarding the significance of the social responsibility as a phenomenon, i.e., we often assess social responsibility as the positive part for developing the business activity, which conforms to the interest of the society associated with the decrease of pollution, betterment of the health of society, education etc. However, its influence on the growth of economy, which is one of the most important phenomena when assessing the economic development and stability of the states, has a negative effect. This means that disregarding the benefit of social responsibility towards the society, the implementation associated with the benefit on the state level is not economically beneficial, and the business, by contributing to the environment protection, in part stops the economic development of the states. Nevertheless, the business cannot refuse such initiatives and must contribute to the implementation of the environment protection. This way, the business decreases the negative effect towards the environment and the society, which occurs through the development of activity. Moreover, attention is paid to the fact that the 1 percentage point change is a very large change when assessing environment protection, which is why, the anticipated changes in the growth of economy are very significant.

By having regard to the latter conclusions, the **H₁ hypothesis** (the business social responsibility geared towards the environment protection has statistically significant effect on the variable of the economic welfare of the state - the growth of economy) is not rejected. Moreover, the **H₃ hypothesis** (the business social responsibility geared towards the social activity does not have statistically significant effect on the variable of the economic welfare of the state - the growth of economy) is not rejected.

The research uncovered positive and negative effect of the social responsibility of the business towards *the level of unemployment*. Even though the general assessment of the social responsibility of the business geared towards the environment protection and social activity did not show significant effect on the level of unemployment, nevertheless, we cannot state that socially responsible business activity does not influence the level of unemployment, because the significant connections of phenomena become known only when assessing separate constituents of the social responsibility. The biggest positive effect was determined within the business, where the creation of environment protection goods is an auxiliary activity. By allocating the financial resources for the shaping of a specific environment protection asset (sewage management area), the business may contribute the most in decreasing the level of unemployment. By respectively investing in cleaner technologies associated with the waste treatment, the business will increase the unemployment level the most. This may be associated with the fact that the creation of new technologies decreases the need of labour force within this area.

By having regard to the latter results, the hypothesis **H₄** (the business social responsibility geared towards the environment protection and social activity has statistically significant influence on the unemployment level) is rejected.

The research uncovered that only the business investments towards the environment protection have significant effect on *the income inequality*. The business, which primary or secondary activity is based on the creation of environment protection goods, investments negatively effect the income inequality by increasing it. This may be associated with the fact that within such business operators the labour force has lower qualification, lower skills of controlling the technologies etc., which limit the adaptability of the labour force in the presence of investments. Moreover, these investments may significantly correct the need for labour force by decreasing it. This would mean that the unemployment level will rise, there will be more persons asking for social benefits, and this would determine respective allocation of income in the states, i.e., the increase of income inequality. The investments of the business operators towards the betterment of the air and the climate would have the biggest negative effect and would significantly increase the income inequality.

Respectively, the investments of the business, the activity of which associated with environment protection is neither primary nor secondary, towards environment protection would decrease the income inequality in the state. The

investments of these business operators towards the shaping of a specific environment protection asset, cleaner technologies or the acquisition of non-financial assets positively effect the income inequality, i.e., decrease it. The biggest positive effect in decreasing income inequality can be seen within the areas of waste treatment, when the investments are allocated to the shaping of a specific environment protection asset or are associated with the acquisition of non-financial assets. All of this would respectively decrease the income inequality from 50.5% to 48.64%. It also can be noted that the investments of operators towards the environment protection would decrease the income inequality the least, i.e., 3.2%.

The positive effect of the business operators towards the decreasing of income inequality may be associated with the creation of additional workplaces, i.e., the increasing need for qualified and unqualified labour force, which would respectively contribute to the decrease of unemployment level and would increase the income being received by the members of the society.

Depending on the type of activity of the business operator, the investments towards environment protection have different effect on income inequality. The changes within the business, the activity of which is directly associated with environment protection, may cardinaly change the structure of the need for the labour force. However, for the business, for which this is additional activity, investments often create additional possibilities manifesting themselves in the development of business activity, new possibilities etc., which is why, the need for investments in regards to the respective labour force increases. In order to decrease income inequality, the business, which activity is not associated with environment protection, should pay more attention towards this activity and increase the investments associated with it.

By having regard to the latter results, the H_2 hypothesis (the business social responsibility geared towards the environment protection creates a positive effect on the variable of the economic welfare of the state - inequality of income and contributes to the decrease of it), is rejected.

By having regard to this, the performed research has partially showed the complexity of the economic welfare of the state as a phenomenon, uncovered that the business attention towards respective areas increases or decreases the economic welfare of the state. The results of the research are relevant and the business, by allocating financial resources towards socially responsible activity, and the state institutions, by performing the regulatory policy, would pay attention not only to the problem areas associated with the decrease of pollution etc., but also to the areas, which would create the biggest economic benefit for the society.

The directions of further researches. By having regard to the benefits and limitations of the research, further researches are possible. They are geared towards:

- the repeatability of the research, by including more variables of social responsibility, especially in the area of social activity;

- the repeatability of the research, by applying additional researches (previous surveys etc.) and this way broadening the time line take or the repeated research;
- the repeatability of the research, by assessing the effect of COVID-19 on the socially responsible business activity. This aspect was not included due to the availability of data within the determined period;
- the repeatability of the research, by assessing the social responsibility influence before, during and after the COVID-19 situation.

Moreover, further research can be carried out by including and evaluating more variables that will allow to assign countries to individual models of the welfare state and their regimes. This would allow to determine the place and significance of corporate social responsibility in creating a welfare state.

By having regard to these statements, the research regarding the business social responsibility influence on the economic welfare of the state may be broadened.

THE DISPERSMENT OF RESEARCH RESULTS

The list of scientific dissertations on the topic of dissertation

1. Jakunskiene E. (2021). Assessment of the Impact of Social Responsibility on Poverty. *Journal of Sustainability*, 13 (16), 9395, 1–19.
2. Jakunskiene E., Kazlauskiene E. (2022). The Evaluation of Business Tools Encouraging Social Responsibility in Older Consumers. *Journal of Sustainability*, 14, 1–23.

The list of announcements on the topic of dissertation at the scientific conferences

1. Jakunskiene E. (2020). Promotion of social responsibility at the largest retail chains in Lithuania. 4th International Conference of Advances in Business and Law (ICABL), Dubai, UAE, November 21–23, 2020.
2. Jakunskiene E. (2021). Assessment of the Impact of Corporate Social Responsibility on Poverty. Society of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity (SOI)&Riga Technical University (RTU) conference, Riga, Latvia, July 12–15, 2021.

Jakunskienė, Eglė

VERSLO SOCIALINĖS ATSAKOMYBĖS POVEIKIO VALSTYBĖS EKONOMINEI GEROVEI MODELIS: daktaro disertacija. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2023.

Bibliogr. 162–198 p.

Nors verslo socialinė atsakomybė sulaukia didelio tyrėjų susidomėjimo, jos poveikis valstybės ekonominei gerovei nėra pilnai ištirtas. Mokslinė problema – kokiais verslo socialinę atsakomybę apibūdinančiais kintamaisiais ir juos nusakančiais rodikliais galima pagrįsti ir nustatyti verslo socialinės atsakomybės poveikį valstybės ekonominei gerovei. Pirmoje darbo dalyje pristatomos socialinės atsakomybės teorijos, plėtojama verslo socialinės atsakomybės koncepcija, apžvelgiama interesų grupių įtrauktis, lyginami skirtingi šio reiškinių modeliai, leidžiantys apibrėžti socialinės atsakomybės aprėptį. Taip pat šioje dalyje pateikiamos ekonominės gerovės interpretacijos pagal jas grindžiančias teorijas, plėtojama šio reiškinių koncepcija. Atsižvelgiant į valstybės ekonominės gerovės ir gerovės valstybės tarpusavio ryšius, apžvelgiamos gerovės valstybės teorinės interpretacijos, šio reiškinių modeliai, siekiant nustatyti gerovės valstybę apibūdinančias dalis. Taip pat apibrėžiamas verslo ir kitų subjektų vaidmuo valstybės ekonominei gerovei ir visuomenei, nustatomos verslo socialinės atsakomybės ir valstybės ekonominės gerovės sąsajos, įvertinant šia kryptimi atliktus mokslinius tyrinėjimus. Antroje darbo dalyje pagrindžiama verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei vertinimo metodologija, kuria vėliau remiamasi empirinėje dalyje. Ji pradedama tyrimo prielaidų pateikimu, modelio kūrimo etapų išskyrimu ir sudaromo modelio principų atskleidimu. Šioje dalyje atliekama vertinime naudojamų kintamųjų atranka, sudaromas teorinis modelis, pristatomi trys empiriniai modeliai, leidžiantys atlikti šių kompleksinių reiškinių tarpusavio vertinimą. Skyrius užbaigiamas teorinio modelio realizavimo apribojimų atskleidimu, hipotezių ir joms tikrinti taikytų metodų pristatymu. Trečioje darbo dalyje atliekama verslo socialinės atsakomybės rodiklių lyginamoji analizė ir šio reiškinių poveikio valstybės ekonominei gerovei Europos Sąjungos šalyse empirinis tyrimas. Jis remiasi į verslo socialinės atsakomybės poveikio atskiriems valstybės ekonominę gerovę apibūdinantiems kintamiesiems – ekonomikos augimui, nedarbo lygiui ir pajamų nelygybei – analize.

Raktiniai žodžiai: verslo socialinė atsakomybė, valstybės ekonominė gerovė, verslo socialinės atsakomybės poveikis valstybės ekonominei gerovei.

Despite the fact that researchers pay much attention on social responsibility of business entities, its influence on the economic welfare of the state is not fully analyzed. The scientific problem - what kind of variables and indicators describing the social responsibility of business may be grounded and identified the influence of business social responsibility to economic welfare of the state. The social responsibility theories are being introduced in the first part of the work, the concept of the social responsibility of the business is being

developed, the inclusion of the interests groups is being reviewed and different models of this phenomenon allowing to define the scope of social responsibility are being compared. Moreover, in this part, the interpretations of the economic welfare in accordance to the theories substantiating them are being presented and the concept of this phenomenon is being developed. In order to determine the parts describing the welfare state, by having regard to the connection between the economic welfare of the state and the welfare state, the theoretical interpretations of the welfare state and the models of this phenomenon are being reviewed. Moreover, the role of business and other operators in the economic welfare of the state and society are being defined and the connection between the social responsibility of the business and economic welfare of the state is being determined by having regard to the scientific researches conducted within this direction. In the second part of the work, the methodology for assessing the influence of social responsibility of business on the economic welfare of the state is being substantiated. This substantiation later on is followed in the empirical part. Substantiation is started with the submission of suppositions of the research, distinction of stages for creating the model and the uncovering of principles of the model being created. The selection of the variables used in the assessment is being performed in this part, the theoretical model is being made, three empirical models are being presented allowing to assess these complex phenomena. The chapter is being completed with the uncovering of limitations for realizing the theoretical model and the presentation of hypothesis, and the methods used for inspecting these hypothesis. The comparative analysis of the business social responsibility indicators is being performed in the third work part, as well as, the empirical research of the influence of this phenomenon on the economic welfare of the European Union Member States. It follows the analysis of the separate variables describing the influence of the social responsibility of the business on the economic welfare of the state – the growth of economy, unemployment level and income inequality.

Keywords: business social responsibility, economic welfare of the state, business social responsibility influence on the economic welfare of the state.

Eglė Jakunskienė

**VERSLO SOCIALINĖS ATSAKOMYBĖS POVEIKIO VALSTYBĖS
EKONOMINEI GEROVEI MODELIS**

Daktaro disertacija
Socialiniai mokslai, ekonomika (S 004)

Mykolo Romerio universitetas
Ateities g. 20, Vilnius
Puslapis internete www.mruni.eu
El. paštas roffice@mruni.eu
Tiražas 20 egz.

Parengė spaudai Martynas Švarcas

Spausdino UAB „Šiaulių spaustuvė“
P. Lukšio g. 9G, 76200 Šiauliai
El. p. info@dailu.lt
<https://siauliuspaustuve.lt>

